

T.C.

Ardahan Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Sosyoloji Ana Bilim Dalı

Sosyoloji Bilim Dalı

36-72 AYLIK ÇOCUKLARIN EBEVEYNLERİNİN TOPLUMSAL CİNSİYET ROLLERİNİN İNCELENMESİ: ARDAHAN ÖRNEĞİ

Sevda TAŞTEKİN

Dr. Öğr. Üyesi Burak ŞAHİN

Yüksek Lisans Tezi

Ardahan, 2025

36-72 AYLIK ÇOCUKLARIN EBEVEYNLERİNİN TOPLUMSAL CİNSİYET
ROLLERİNİN İNCELENMESİ: ARDAHAN ÖRNEĞİ

Sevda TAŞTEKİN

Dr. Öğr. Üyesi Burak ŞAHİN

Ardahan Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Sosyoloji Ana Bilim Dalı
Sosyoloji Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Ardahan, 2025

KABUL VE ONAY

Sevda TAŞTEKİN tarafından hazırlanan “36-72 Aylık Çocukların Ebeveynlerinin Toplumsal Cinsiyet Rollerinin İncelenmesi: Ardahan Örneği” başlıklı bu çalışma, 24.06.2025 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Dr. Öğr. Üyesi Dicle ÖZCAN ELÇİ (Başkan)

Dr. Öğr. Üyesi Burak ŞAHİN (Danışman)

Doç. Dr. Berivan VARGÜN

Bu tez, Enstitü Yönetim Kurulunca belirlenen ve yukarıda adları yazılı jüri üyeleri tarafından kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Mustafa ŞENEL
Enstitü Müdürü

YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI

Enstitü tarafından onaylanan lisansüstü tezimin tamamını veya herhangi bir kısmını, basılı (kâğıt) ve elektronik formatta arşivleme ve aşağıda verilen koşullarla kullanıma açma iznini Ardahan Üniversitesine verdiğimi bildiririm. Bu izinle Üniversiteye verilen kullanım hakları dışındaki tüm fikri mülkiyet haklarım bende kalacak, tezimin tamamının ya da bir bölümünün gelecekteki çalışmalarda (makale, kitap, lisans ve patent vb.) kullanım hakları bana ait olacaktır.

Tezin kendi orijinal çalışmam olduğunu, başkalarının haklarını ihlal etmediğimi ve tezimin tek yetkili sahibi olduğumu beyan ve taahhüt ederim. Tezimde yer alan telif hakkı bulunan ve sahiplerinden yazılı izin alınarak kullanılması zorunlu metinleri yazılı izin alınarak kullandığımı ve istenildiğinde suretlerini Üniversiteye teslim etmeyi taahhüt ederim.

Yükseköğretim Kurulu tarafından yayınlanan *“Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge”* kapsamında tezim aşağıda belirtilen koşullar haricince YÖK Ulusal Tez Merkezi / Ardahan Üniversitesi Açık Erişim Sisteminde erişime açılır.

- Enstitü / Fakülte yönetim kurulu kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren 2 yıl ertelenmiştir. ⁽¹⁾
- Enstitü / Fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren ay ertelenmiştir. ⁽²⁾
- Tezimle ilgili gizlilik kararı verilmiştir. ⁽³⁾

24/06/2025

Sevda TAŞTEKİN

“Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge”

- (1) Madde 6. 1. Lisansüstü teze ilgili patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda, tez **danışmanının** önerisi ve **enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulu** iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.
- (2) Madde 6. 2. Yeni teknik, materyal ve metotların kullanıldığı, henüz makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış ve internetten paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkanı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez **danışmanının** önerisi ve **enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulunun** gerekçeli kararı ile altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.
- (3) Madde 7. 1. Ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik, sağlık vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, **tezin yapıldığı kurum** tarafından verilir *. Kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü tezlere ilişkin gizlilik kararı ise, **ilgili kurum ve kuruluşun önerisi** ile **enstitü** veya **fakültenin** uygun görüşü üzerine **üniversite yönetim kurulu** tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir.

Madde 7.2. Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir.

* Tez **danışmanının** önerisi ve **enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulu** tarafından karar verilir.

ETİK BEYAN

Bu çalışmadaki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, yararlandığım kaynaklara bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu, tezimin kaynak gösterilen durumlar dışında özgün olduğunu, Tez Danışmanının **Dr. Öğr. Üyesi Burak şAHİN** danışmanlığında tarafımdan retildeğini ve Ardahan Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tez Yazım Yönergesine göre yazıldığını beyan ederim.

Sevda TAşTEKİN

ÖN SÖZ

Küçük yaşlarımdan bu yana, ebeveynlerin kız ve erkek çocuklarına dair tutumlarında belirgin farklılıklar gözlemledim. Erkek çocuklarına daha fazla özgürlük alanları tanınarak büyütülürken, kız çocuklarına kendilerini korumalarına yönelik temkinlerle büyütüldüklerine tanık oldum. Bu şahitlik, zihnimde birçok cevaplanmamış soruyu da beraberinde getirdi. Bu sorular zaman geçtikçe sessiz bir bilgi arayışına; bu arayış ise araştırmaya evrilen bir yolculuğa dönüştü. Anne babaların toplumsal cinsiyete dayalı tutumlarının oluşum süreçleri, neden ve tesirlerini çözümlemeye çalışırken, bu tutumların birey ve toplum üzerindeki uzun vadeli yansımalarını da sorguladım. Elinizde tuttuğunuz yüksek lisans tezi, bu çocukluk izlenimlerimi sorgulama, anlam kurma ve kavramsallaştırma çabasıyla şekil aldı. Bu tez yalnızca akademik bir çalışmanın bir ürünü değil, beraberinde kendi iç dünyama tuttuğum aynanın yansımalarıdır. Yolculuk sürecinde edindiğim bilgi ve farkındalıkların, yalnızca akademik evrende değil, beraberinde adil ve eşitlikçi toplumsal yapının yeniden kurulumunda katkı sağlamasını diliyorum. Bu süreçte, Yüksek lisans tezimi yöneten, bilgi ve deneyimleriyle bana rehber olan, akademik bakış açımı ileriye taşıyan ve anlamlı kılan, her sorumu içtenlikle ve özveriyle cevaplayan değerli danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Burak ŞAHİN' e, sabrı ve anlayışı ile her daim destek olan, bana güç veren sevgili eşime teşekkür ediyorum. Bu çalışma, yalnızca akademik bir çıktı değil, aynı zamanda beraber atlattığımız zorlu, bir o kadar da değerli bir yolculuğunda ürünüdür. Henüz küçük yaşına rağmen bu sürecin sessiz tanığı olan sevgili çocuğuma; sen bana bu tezin konusuyla ilişkili olarak canlı bir örnek oldun. Bu tez, senin gülüşlerinin arasında, uykusuz gecelerin sabahında yazıldı. Bu çalışmanın gerçek anlamı bu zorluklarla manasını arttırdı. Kalben teşekkür ediyorum. Eleştiri ve yorumları ile bana katkı sağlayan, değerli jüri hocalarım Doç. Dr. Berivan VARGÜL ve Dr. Öğr. Üyesi Dicle ÖZCAN ELÇİ' ye de teşekkürlerimi sunarım.

Sevda TAŞTEKİN

Ardahan, 2025

ÖZET

Taştekin, Sevda. *36-72 Aylık Çocukların Ebeveynlerinin Toplumsal Cinsiyet Rollerinin İncelenmesi: Ardahan Örneği*, Yüksek Lisans Tezi, Ardahan, 2024.

Toplumsal cinsiyet; toplumun kadın ve erkeğe yönelik beklentileri, davranış kalıpları, görev dağılımları olarak ifade edilen, uzun yıllardır üzerinde durulan bir konudur. Bireyler, yaşamlarının çok erken dönemlerinden itibaren toplumsal cinsiyet eşitsizliğine maruz kalmaktadır. İnsanoğlunun hayatının temelini oluşturan davranış ve değerlerin öğrenilmesine en yatkın kritiğe sahip olan bu dönemde, toplumsal cinsiyet kavramının incelenmesi önem arz etmektedir. Bu çalışmanın amacı, Ardahan ilinde görüşülen, 36-72 aylık çocukların ebeveynlerinin toplumsal cinsiyet rolleri tutumlarını belirlemeye yöneliktir. Anne babaların toplumsal cinsiyet tutumları, bu tutumların çocuklara aktarılma biçimleri, aile içi görev dağılımları ve yayılan erillik ile kadınlık algıları incelenmektedir. Araştırmanın örneklemini, Ardahan ilinde yaşayan, 36-72 aylık çocuğu bulunan 18 evli çift, yani toplamda 36 katılımcı oluşturmaktadır. Araştırmanın verileri nitel veri toplama tekniklerinden olan derinlemesine görüşme tekniğiyle toplanmıştır. Görüşmelerden elde edilen cevaplar betimsel analiz ile incelenmiştir. Bulgulara göre, Ardahan ilinde görüşülen ebeveynlerin geleneksel toplumsal cinsiyet rollerini büyük ölçüde sürdürdüğü sonucuna ulaşılmaktadır. Anne babaların ev içi iş bölümlerinde kurdukları düzen, çocuklarına yönelik seçmiş oldukları kıyafet ve aktiviteler, geleneksel cinsiyet normlarına uygun tercihler yapıldığını göstermektedir. Kız çocuklarının genellikle “feminen”, erkek çocuklarının “maskülen” yetiştirildiği; kıyafet, aktivite gibi seçeneklerle ebeveynler tarafından yön verildiği saptanmıştır. Ebeveynlerin bilinçli ya da bilinçsiz bir şekilde aktarmaya devam ettiği bu sürecin, çocukların cinsiyet kimliklerini geliştirmesinde önemli bir rol oynadığı görülmüştür. Elde edilen sonuçlara göre, kız çocuklarına atfedilen özellikler; narin, nezaketli, zarafet sahibi, korunma ihtiyacı olan ve terbiyeli olmalarına yöneliktir. Erkek çocuklarına atfedilen özellikler ise; mert, hırçın, cesur, özgür, koruyucu şeklindedir.

Anahtar Sözcükler:

Toplumsal cinsiyet, toplumsal rol, aile, çocuk, kalıp yargı

ABSTRACT

Taştekin, Sevda. Examining the Gender Roles of Parents of 36-72 Month-Old Children: Ardahan Example, Master's Thesis, Ardahan, 2024.

Gender is a topic that has been discussed for many years, expressed in terms of societal expectations, behavioral patterns, and division of roles for women and men. Individuals are exposed to gender inequality from very early stages of their lives. In this period, which has the most conducive critique for learning the behaviors and values that form the foundation of human life, the examination of the concept of gender is of great importance. The aim of this study is to determine the attitudes of parents of children aged 36-72 months regarding gender roles in Ardahan province. The gender attitudes of parents, the ways these attitudes are transmitted to children, the division of roles within the family, and the perceptions of masculinity and femininity are being examined. The sample of the research consists of 18 married couples living in Ardahan with children aged 36-72 months, totaling 36 participants. The data for the research were collected using in-depth interview techniques, which are qualitative data collection methods. The responses obtained from the interviews were analyzed descriptively. According to the findings, it has been concluded that the parents observed in Ardahan largely maintain traditional gender roles. The arrangement they establish in household chores, the clothes and activities they choose for their children, indicate that traditional gender norms are being followed. It has been determined that girls are generally raised as “feminine” and boys as “masculine” with parents guiding them through choices such as clothing and activities. It has been observed that this process, which parents continue to transmit either knowingly or unknowingly, plays an important role in the development of children's gender identities. According to the results obtained, the characteristics attributed to girls are delicate, polite, graceful, in need of protection, and aimed at being well-mannered. The characteristics attributed to boys, on the other hand, are brave, fierce, courageous, free, and protective.

Keywords:

Gender, social role, family, child, stereotype

TABLOLAR DİZİNİ

Tablo 1. Anne ve Babaların Demografik Bilgileri.....	48
Tablo 2. İyi Anne ve İyi Baba Olmaya Yönelik Katılımcı Görüşleri	50
Tablo 3. Ebeveynlerin Kız/Erkek Çocuk Yetiştirmeye Yönelik Görüşleri.....	55
Tablo 4. Kız Çocuklarını Yetiştirmeye Yönelik Bulgular	63
Tablo 5. Erkek Çocuklarını Yetiştirmeye Yönelik Bulgular	67
Tablo 6. Anne Baba İş Dağılımlarına Yönelik Görüşler.....	90
Tablo 7. Ebeveynlerin Eşya Veya Kıyafet Seçerken Renk Tercihleri	103
Tablo 8. Ebeveynlerin Oyuncak Seçimine Yönelik Bulgu	106
Tablo 9. Kız Ve Erkek Çocuklarına Yönelik Oyuncak Dağılımları	109
Tablo 10. Kız ve Erkek çocuklarına Yönelik Televizyon ve Telefon Programları	111
Tablo 11. Meslek Seçimine Yönelik Bulgular	116
Tablo 12. Çocuğun Cinsiyetinin Anne-Baba Olma Sorumluluğunu Etkisine Yönelik Bulgular.....	121

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1.Cinsiyet Etiketinin Kazanım Aşamaları.....	23
--	----

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	i
YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI.....	ii
ETİK BEYAN.....	iv
ÖN SÖZ.....	v
ÖZET.....	vi
ABSTRACT	vii
TABLolar DİZİNİ	viii
ŞEKİLLER DİZİNİ	ix
İÇİNDEKİLER	x
GİRİŞ	1
1. BÖLÜM.....	4
CİNSİYET VE TOPLUMSAL CİNSİYET	4
1.1. TOPLUMSAL CİNSİYET VE KİMLİK DEĞİŞİMİ.....	6
1.2. ATAERKİL TOPLUM YAPISI.....	8
1.3. TOPLUMSAL CİNSİYET TEMELLİ KALIP YARGILAR	10
2. BÖLÜM.....	13
TOPLUMSAL CİNSİYET KALIP YARGILARI VE ROLLERİNİN	
TOPLUMSAL SONUÇLARI	13
2.1. EV İŞLERİNİN PAYLAŞIMI.....	13
2.2. TOPLUMSAL CİNSİYET VE ERKEKLERİN YAŞADIKLARI	
ZORLUKLAR.....	15
3. BÖLÜM.....	17
ÇOCUK VE ÇOCUKLUK.....	17
3.1. TARİHSEL SÜREÇTE DEĞİŞEN ÇOCUK ALGISI.....	18
4. BÖLÜM.....	20
TOPLUMSAL CİNSİYET KURAMLARI	20
4.1. PSİKANALİTİK KURAMI.....	20
4.2. BİLİŞSEL GELİŞİM KURAMI	22
4.3. TOPLUMSAL CİNSİYET ŞEMASI KURAMI	23
4.4. SOSYAL ÖĞRENME KURAMI	24

5. BÖLÜM.....	26
TOPLUMSAL CİNSİYET ROLLERİNE DAİR ALGININ ŞEKİLLENMESİNDE	
ROL OYNAYAN UNSURLAR	26
5.1. AİLE	26
5.1.1. Ataerkil, Anaerkil ve Eşitlikçi Aile Tiplerinde Toplumsal Cinsiyet	
Rolleri.....	29
5.1.2. Geleneksel Geniş Aile ve Modern Çekirdek Aile Yapısında Toplumsal	
Cinsiyet Roller.....	30
5.2. EBEVEYNLERİN EĞİTİM DÜZEYİ VE ANNENİN ÇALIŞMA	
DURUMU	33
5.3. KARDEŞLER VE AKRAN GRUPLARI.....	35
5.4. EĞİTİM KURUMU VE DERS KİTAPLARI.....	37
5.5. KİTLE İLETİŞİM ARAÇLARI	38
6. BÖLÜM.....	41
TÜRKÇE LİTERATÜRDE “TOPLUMSAL CİNSİYET VE ÇOCUK”	
KONUSUNU ELE ALAN ÇALIŞMALAR	41
7. BÖLÜM.....	45
ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ	45
7.1. ARAŞTIRMANIN KONUSU	45
7.2. ARAŞTIRMANIN PROBLEMİ	45
7.3. ARAŞTIRMANIN AMACI	45
7.4. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ	46
7.5. ARAŞTIRMANIN KAPSAMI VE SINIRLILIKLARI	46
7.6. ARAŞTIRMA YÖNTEMİ VE VERİ TOPLAMA TEKNİĞİ	47
7.6.1. Araştırmanın Evren ve Örneklemi	48
8. BÖLÜM.....	50
BULGULAR	50
8.1. 36-72 AYLIK ÇOCUKLARIN EBEVEYNLERİNİN İYİ ANNE VE İYİ	
BABA OLMAYA YÖNELİK GÖRÜŞLERİNE DAİR BULGULAR	50
8.1.1. 36-72 Aylık Çocukların Ebeveynlerinin Kız ve Erkek Çocuklarını	
Yetiştirme Görüşlerine Dair Bulgular	55
8.1.2. Kız Çocuğunu Yetiştirmeye Yönelik Görüşler	63

8.1.3. Erkek Çocuğunu Yetiştirmeye Yönelik Görüşler	67
8.4. EBEVEYNLERİN KADIN-ERKEK ALGISINA YÖNELİK BULGULAR.....	69
8.5. ÇOCUĞUN CİNSİYETİNİN ANNE-BABA OLMA SORUMLULUĞUNA ETKİSİ ÜZERİNE BULGULAR	79
8.6. EBEVEYNLERİN ÇOCUKLARININ GELECEKTE FLÖRT İLİŞKİSİ YAŞAMASINA YÖNELİK BULGULAR.....	83
8.7. EBEVEYNLERİN ÇOCUĞUN CİNSİYETİNE GÖRE BEKLENTİLERİNE YÖNELİK BULGULARI	85
8.7.1. Kız Çocuğuna Yönelik Beklentiler	85
8.7.2. Erkek Çocuğuna Yönelik Beklentiler	88
8.8. İŞ BÖLÜMÜ DAĞILIMINA YÖNELİK BULGULAR	90
8.8.1.Ev İşlerine Yönelik Bulgular.....	91
8.8.2. Dışarı İşlerine Yönelik Bulgular	94
8.8.2.1. Evin Ekonomik Kaynağı Olarak Baba.....	95
8.9. TOPLUMSAL BEKLENTİ OLARAK ANNE BABA OLMAK	97
8.9.1. Toplumun Anneden Beklentilerine Yönelik Bulgular	97
8.9.2. Toplumun Babadan Beklentilerine Yönelik Bulgular.....	101
8.10. 36-72 AYLIK ÇOCUKLARIN EBEVEYNLERİNİN CİNSİYET ŞEMALARINA AİT BULGULAR.....	103
8.10.1. Renk Seçimine Yönelik Bulgular.....	103
8.10.2. Ebeveynlerin Oyuncak Seçimine Yönelik Bulgular	106
8.10.3. Çocukların Televizyon ve Akıllı Telefon Kullanımına İlişkin Ebeleyenlerin Yaklaşımı.....	111
8.10.4. Meslek Seçimine Yönelik Bulgular	116
8.10.5. Çocuğun Cinsiyetinin Anne Baba Olma Sorumluluğuna Yönelik Bulgular.....	120
SONUÇ.....	127
KAYNAKÇA	133
EKLER.....	144
EK 1. ORJİNALLİK RAPORU FORMU	144
EK 2. ETİK KURUL İZNİ	145

EK 3. GÖRÜŞME FORMU.....	146
ÖZ GEÇMİŞ.....	148

GİRİŞ

İktisadi ve politik sistem türü ne olursa olsun, sınıflaşma ve eşitsizlikler dünyanın her yerinde bulunmaktadır (Tolan, 1993, s. 257). İnsanoğlu, ilkel toplumlardan günümüz çağdaş toplumlarına kadar, bireyleri çeşitli özellikleri üzerinden farklılaştırmış, kategorilere ayırmış ve bu yolla kimlikler inşa etmiştir. Biyolojik temelli olan renk, soy ve cinsiyetin yanı sıra; evlilik durumu, ekonomik varlık, güç, şehirli olmak, yöneticilik ve meslek gibi sosyo-kültürel kimlikler de bu kategorilere örnek olarak verilebilir. İlk bakışta fark edilmesi zor olan bireysel farklılıklar, bu tür sıfat ve kavramlar aracılığıyla ayrıştırıcı bir nitelik kazanmakta ve bireyler arasındaki sosyal konumlanmaları belirlemektedir. “Her farklılaştırma çabası, aslında bir gruplaştırma; her gruplaşma ve gruplaştırma temelde, bir farklılaştırma denemesi olarak görünür” (Güvenç, 1979, s. 249-251). Toplumsal cinsiyet, toplum tarafından kurgulanan ve kadınlarla erkeklere belirli roller, sorumluluklar ve beklentiler atfeden sosyo-kültürel bir yapıdır. Her toplumda, kadın ve erkek arasında toplumsal rollerin paylaşımında eşitsizlikler bulunduğu gözlemlenmektedir (Günay ve Bener, 2011, s. 167). Toplumsal cinsiyet, bireylerin ve toplumsal grupların erişebileceği fırsatları, roller ve beklentiler üzerinden şekillendiren güçlü bir belirleyici unsurdur. Aile içi işlevden, devletin tüm kurumlarına, cinsiyetin belirlediği rolleri etkileme gücüne sahiptir. Her toplumun kendine uygun rol dağılımlarının varlığı söz konusu iken, hiçbir toplumda kadının daha güçlü olduğu görülmemiştir (Saraç, 2013, s. 1). Eşitsiz süregelen toplumsal rol dağılımlarında kadınların rolleri erkeklere nazaran daha değersiz görülebilmektedir. Hemen her toplumda, geleneksel toplumsal cinsiyet rollerine göre erkeğin temel sorumluluğu ailenin geçimini sağlamak ve evin refahını sürdürmek iken, kadının sorumluluğu ise çocuk doğurmak ve ev içi işleri yerine getirmektir (Giddens, 2008, s. 514). Şimdiye kadar toplumsallaşma sürecinde bu eşitsizliklerin sebep ve sonuç ilişkisi bağlamında araştırmalar yapılmıştır. Bu araştırmalar söz konusu sorunun çözüm yollarına yönelik fayda sağlama amacı da barındırmaktadır.

Ecevit, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin, kadın ve erkek arasındaki adil olmayan rol dağılımlarının toplumlar tarafından yaratıldığını savunmaktadır. Ataerkil ideoloji, kadının erkekle eşit olmadığı ve bu eşitsizliğin kadın biyolojisinin sahip olduğu doğurganlık özelliğinden kaynaklandığı öne sürülmüştür. Ataerkillik, yaşamın her parçasında kendini gösteren bir erkek egemenliğidir (Ecevit, 2011, s. 11-14). Kadının, erkeğin mülkiyetine geçebilen bir nesne ya da satın alınabilir bir köle olarak konumlandırılması, insanlık tarihinin erken dönemlerine dayanan bir anlayıştır. Bu yaklaşım, özellikle 18. yüzyıldan itibaren toplumsal cinsiyet rolleri ve ataerkil yapılar bağlamında daha görünür ve tartışılır hâle gelmiştir. Doğal kabul edilen evrensel düzeyde erkek egemen bu sistem, tarihte ailenin oluşumunu tamamladığı süreçte ortaya çıkmıştır (Engells, 2003, s. 46-56). Ataerkil ideolojik düzen kendini çocuklar üzerinde sürdürebilecek gücü sosyal alandan ve toplumsal aygıtlardan alarak yeniden üretmektedir. Ataerkil ideoloji cinsiyete dayalı bazı kalıp yargıları da beraberinde getirmiştir (Bhasin, 2014, s. 17). Heimer ve De Coster toplumsal cinsiyet kalıp yargıları olarak bu kavramı; toplumun norm, değer ve inançlarını kadın ve erkek rollerindeki ayrıştırıcı ön yargılar olarak tanımlamaktadır. Toplumsal cinsiyet, cinsiyete ait bazı kalıp yargıları da beraberinde getirmektedir. Toplumsal cinsiyet kalıp yargıları olarak ifade edilen bu yargılar, toplumun inanç ve değerlerine bağlı olarak kadın ve erkek rolleriyle ilgili önyargıları ifade etmektedir (Heimer ve De Coster, 1999, s. 305-306). Toplumsal cinsiyet rolleri ise toplumda kadın ve erkek olmaya uygun görülen davranış, tutum, hak ve yükümlülükler olarak tanımlanmaktadır (Bee ve Boyd, 2009). Toplumsal cinsiyet rollerinin ve toplumsal cinsiyet kalıp yargılarının oluşmasında etkili olan bazı unsurlar bulunmaktadır. Bu unsurların en önemli ve en etkili olanı aile olarak belirtilmektedir (Zeyneloğlu, 2008). Dışarıda gezilecek süre, mekân, kıyafet gibi pek çok konuda bireyin cinsiyetine göre dağılım gösteren farklı davranışlar vardır. Aileler pekiştirme ve yasaklarla, erkek çocuklarına eril davranışlar öğretebilmekte, kız çocuklarına ise daha edilgen tutumları aktarabilmektedir. Çocuklar cinsiyetlerine yönelik beklenen tutumları sergilediklerinde, ailelerin vermiş olduğu ödülleri cinsiyet rolleri pekiştirilmektedir. Çocuğun anne babasıyla kurduğu ilişki cinsiyet rolü davranışlarını devingen bir şekilde etkilemektedir.

Bu şekilde, anne babalar geleneksel cinsiyet rollerini sergileyerek ve benimseyerek geleneksel cinsiyet rollerini yeniden inşa edebilmektedir (Özcan, 2012, s. 13). Ebeveynlerin çocuğu yetiştirirken sergiledikleri tutum ve yaklaşımlar “çocuğun cinsiyet rolü” belirlemede etken olmaktadır (Yılmaz, 2018, s. 18). Konuya ilişkin araştırmalar, çocuk yetiştirme sürecinde toplumsal cinsiyetin edinilmesine yönelik etkili unsurların; aile, geniş ailedeki rol modelleri, cinsiyete uygun davranışların ödüllendirilmesi, kardeşler, eğitimciler, arkadaş grupları, rol modeller, medya ve ders kitapları olduğunu ortaya koymaktadır. Bu sebeple bireyin kimliğini oluşturduğu süreçte etkileşim içinde olduğu her şey biyolojik cinsiyete ek olarak cinsiyetine uygun rol ediniminde etkin olmaktadır (Vatandaş, 2007, s. 48-49). Bu araştırma, Ardahan ilinde yaşayan ebeveynlerin 36-72 aylık çocuklarını yetiştirirken sergiledikleri tutumların, toplumsal cinsiyet rollerine bağlı olarak hangi boyutlarda ortaya çıktığını belirlemeye yöneliktir. Ardahan ili bazı sorunları olan bir ilimizdir. Bu sınırlılıklar arasında, göç veren bir şehir olmasını, çocuk bağımlılık oranının düşmesi buna karşın yaşlı bağımlılık oranının yükselmesini, doğurganlık oranı düşmesine bağlı olarak çekirdek aile yapısının artmasını, iklim koşullarını ve gelişmişlik düzeyinin düşük olmasını sıralayabiliriz. Eğitim ve sağlık açısından nicelik ve niteliksel olarak kaliteli hizmetin verilmiyor olması, bu hizmetlerin kalitesinin daha da düşüyor olması sebebiyle, göç etmek insan isteyen sayısının arttığı görülmektedir (Özyakışır, 2020, s. 348-349). Ardahan’ın sosyal gelişimi, eğitimi ve sosyal yaşamı ilk sırada olmak üzere daha iyi düzeylere getirilmesi gerekmektedir (Şeker ve Çelikbıçak, 2020, s. 262). Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) verilerine göre, Ardahan ilinin 92.819 olan nüfusunun 48.239’unu erkekler 44.580’ini kadınlar oluşturmaktadır. Ardahan ilinin 2023 yılı toplam doğurganlık hızı ise 1,46’dır (TÜİK, 2023). Araştırmada, nitel araştırma yöntemlerinden derinlemesine görüşme tekniği tercih edilmiştir. Yarı yapılandırılmış sorular görüşmeler sağlanmadan önce hazırlanmıştır. Elde edilen veriler ile betimsel analiz yaklaşımı kullanılarak yorumlanmış ve bulgulara erişilmiştir. Yarı yapılandırılmış görüşme, araştırmaya katılan bireylerden ayrıntılı veriler elde etmeyi amaçlayan bir veri toplama tekniğidir. Araştırmanın birinci bölümünde teorik ve kavramsal çerçeveye, ikinci bölümünde yöntemine, üçüncü bölümünde ise elde edilen bulguların yorumlanmasına yer verilmiştir.

1. BÖLÜM

CİNSİYET VE TOPLUMSAL CİNSİYET

Cinsiyet rolleri toplumun sosyo-kültürel olarak belirlediği kalıpları içermektedir. Bu roller, bireylerin ne yapıp ne yapmamaları gerektiğini kapsayan normları, davranış biçimlerini, önyargılarını, iş bölümlerini içeren oldukça geniş bir yelpazeye sahiptir (Şılvın, 2015, s. 1). Toplumsal cinsiyet rolleri belirli toplumsal cinsiyet algısını da beraberinde getirmektedir. Bu algıya göre kadınlar için, duygularını daha çok ifade eden duygusal, hoşgörülü, sevecen, sadık olduğu düşünülürken, erkeklerin; daha güçlü, cesur, özgüvenli ve kararlı olduğu düşünülmektedir. Kadın ve erkek kişilik özelliklerine atfedilen bu nitelikler, bireylerin ileriki yaşlarında edinecekleri meslek seçimlerini de etkilemektedir. Bu doğrultuda, kadınlar için uygun meslek grupları ile erkekler için uygun olan meslek grupları farklılık göstermektedir (Çifçi, 2008). Cinsiyet temelli bakış açısı, kadınların geç saatlerde dışarda olmasının doğru olmadığını “kadının yeri evidir” sözü ile pekiştirmektedir. Çocuk henüz doğmadan erkek ya da kız çocuk olarak kodlanır. Bebek dünyaya geldiğinde, henüz bu ayrımların farkında değildir. Çocuk odası, cinsiyeti kız ise pembe, erkek ise mavi renklerle donatılır. Bu sayede bebek, daha doğmadan toplumun kültürel ve sosyal etiketlemelerine maruz kalır. Cinsiyete göre alınan oyuncaklarla birlikte, çocuğun yalın dimağları biçimlendirilir. Hırçın halleriyle neredeyse aferin alan erkek çocukları ile hanım hanımcık uslu kız çocukları yaşamlarının henüz başlarında toplumsal cinsiyet kalıplarının içinde kendilerini bulmaktadır. Çocuklar, eğitim yoluyla bu kalıpları özümseyerek büyütülmektedirler (Saygılıgil, 2022, s. 7). Bu noktada toplum, bireye kadın ve erkeği birbirinden ayıran belirli davranış örüntüleri sunar. Genel olarak kadının ev içi sorumlulukları yerine getirirken, erkek çalışan, eve para getiren konumundadır. Toplumsal cinsiyet, kadınlık ve erkeklik kavramlarını fizyolojik cinsiyetten ayıran; bu kavramlara toplumların sosyal ve kültürel bağlamda yüklediği rolleri ifade eden bir terimdir (Ecevit, 2011, s. 4). Toplumsal cinsiyet (gender), kelimesi günümüzde sosyolojik olarak farklı bir anlam içermektedir.

Söz konusu iki terimin farklı olup olmadığı sorusunun cevabı üzerine durulan bu çalışmada, kavramların ayrıntılı tanımlarına yer verilmiştir. İngilizce karşılığı “sex” olan cinsiyet kavramı, yine İngilizce karşılığı “gender” olan toplumsal cinsiyet kavramları, cinsiyet ve toplumsal cinsiyet terimleriyle karşılanmaktadır. “Cinsiyet” kavramının kimi zaman toplumsal cinsiyeti içeren anlamıyla kullanıldığı, bireylerin sosyo-kültürel olarak erkek ve kadın olarak tanımlandığı ve bireylere cinsiyetine göre verdiği toplumsal rolleri ifade etmektedir. İki terim arasındaki fark, kadının biyolojik yapısına bağlı olarak ikincil konuma itilmesinden ileri gelmektedir (Bhasin, 2022, s. 9). Bell’in, “cinsiyetçilik” kavramından yola çıkarak geliştirdiği ve kadın, erkek ya da çocuk gibi belirli bir gruba doğrudan atıfta bulunmadan tanımlamaya çalıştığı bu terim, birçok kişi tarafından anlaşılmamakta; hatta bireylerin bu sorunu çoğu zaman görmezden geldiği ifade edilmektedir. Öyle ki, feminizm anlayışının ataerkil ideoloji tarafından erkek karşıtlığı olarak yaftalanması da toplumda cinsiyetçilik tartışmalarını bir kısır döngü içine sokabilmektedir. Ancak feminist hareketin, “eşit işe eşit ücret” talebinden hane içi işlerin eşitçe paylaşılmasına kadar uzanan taleplerinin zamanla toplum içinde karşılık gördüğü söylenebilir (Bell, 2016, s. 13).

Toplumsal cinsiyet eşitsizliğine yönelik bütün kodlar, bireyin yaşamının ilk evrelerinden başlayarak, tüm hayatı boyunca etkisi altında kalacağı imgelerden oluşmaktadır. Çocukluk döneminin daha ilk yıllarında bireyler, “dişi” ve “erkek” olmayı öğrenmektedirler (Pilcher, 2010, s. 110). Toplum tarafından toplumsal cinsiyet rolleri, kültürden kültüre değişse de özünde benzer kalıplara sahip olmakta ve bireylerin bu yönde sosyalleşmesi sağlanmaktadır. Bu süreçte, bireylerin yalnızca erkeklik ve kadınlığa yönelik kazanımlar edinmesi beklenmez, beraberinde bu algıyı derinden içselleştirmeleri beklenmektedir (Karaboğa, 2021, s. 190). Bu bağlamda, toplumsal cinsiyet rollerinin yeniden inşasında kritik ve hassas bir aşama olan çocukluk dönemi, bireylerin dışsal etkilere açık olması nedeniyle rollerin aktarılmasına son derece elverişli bir zemin sunmaktadır. Bireyin, toplumsal cinsiyete yönelik kodları, sosyalizasyon süreciyle birlikte başlamakta ve tekrarlanan deneyimlerle giderek güç kazanıp yerini sağlamlaştırmaktadır (Vatandaş, 2007, s. 31).

Çocukluk dönemi, özellikle erken çocukluk dönemi, hızlı öğrenme ve gelişim potansiyeli ile dışsal etkenlerden kolaylıkla etkilenme özellikleri nedeniyle toplumsal cinsiyetin inşası ve yeniden üretimi açısından önemli ve hassas bir aşamayı temsil etmektedir. Nitekim çok sayıda araştırma ve kuramsal yaklaşım, toplumsal cinsiyetin bireylerdeki inşa sürecinin, çocukların cinsiyet kazanma ve toplumsallaşma süreçleriyle birlikte başladığını ve çocuğun toplumsallaşma düzeyinin ve deneyiminin artmasıyla git gide güçlenerek kalıcı hale geldiğini öne sürmektedir (Tüfekçi, 2022, s. 2). Biyolojik farklılıklar kültürel olarak kodlanıp, hangi davranışların erkek kalıp yargı davranışlarına hangilerinin kadın davranış kalıplarına uygun olduğu tahlil edilir. “Ayrıca kadın ve erkeklerin hangi haklara, kaynaklara ve güce ne derecede sahip olduğuna ya da olması gerektiğine ilişkin toplumsal beklentiler geliştirilir” (Ünal, 2017, s. 228).

1.1. TOPLUMSAL CİNSİYET VE KİMLİK DEĞİŞİMİ

“Kimlik” kavramı, günümüzde birçok araştırmaya konu olmasıyla birlikte sosyoloji, psikoloji, felsefe, edebiyat, antropoloji gibi birçok alanın temel konusu haline gelmiştir. Bu disiplinlerin kendi çalışma alanlarında anlam geliştirme çabaları, kimlik konusunun literatürdeki zenginliğine katkı sağlamaktadır. Fakat kimlik teriminin çok boyutlu yapısı, araştırmalarda kimlik çalışmalarının iyi sınırlandırmasını gerektirmektedir. Aydoğdu’ya göre kimlik, “benlik ve kişilik” terimleriyle birlikte onu tanımlamak ve beyan etmek için kullanılan bir kavramdır. Latince’den gelen kimlik sözcüğü “idem” kökünden türetilmiş olup, aynılığı ve sürekliliği içermektedir. Türkçede ise bu kavram, “kim” soru kökünden türetilmiş olmakla birlikte zorunlu mensubiyeti, aynılığı, salt olmayı ve hangi kişi olmayı beyan eder.

Bunlarla birlikte bireyin “ben kimim” sorusuna vermiş olduğu cevaba bireyin kendi özünü açıklamaya yönelik ifadeler, öznenin özü ve realitesi ve herkesten ayrılığıdır (Aydoğdu, 2004, s. 117). En geniş anlamıyla TDK’ye göre, “Toplumsal bir varlık olarak insanın nasıl bir kimse olduğunu gösteren belirti, nitelik ve özelliklerin bütünü” (TDK, 2023) şeklinde yorumlanmaktadır.

Sarı, “kültürler ve kimlikler iletişimde (yeniden) inşa edilirler” ifadesinde bulunmaktadır. Bireyin yaşadığı toplumun kültürel özelliklerinin kişilik gelişimine etkisinin olduğunu belirtmektedir (Sarı, 2007, s. 342). Çocuğun kimlik geliştirmesi, kültürün etkisinde gelişen bir süreçtir. Kültür, bireylerin cinsiyetlerine göre kim oldukları ve kim olmaları gerektiğine yönelik iletiler gönderdiğinden, başlı başına düşünüldüğünde, toplumsal cinsiyetinde bir kültür aktarımı olduğunu ifade etmektedir. Toplumların ve kültürlerin kuvvetli bir örgütlenme olduğunu, yaşamı yalnızca bireylerin cinsiyetlerine göre ikiye ayırmakla kalmayıp; günlük yaşamın hemen her alanında kendini gösterdiğini ifade etmektedir (Karaboğa, 2021, s. 211-212).

Aktaş’a göre, kimliğin kişisel yanı kabiliyetler, inançlar, amaçlar, duygular, yalnızca kişiliğe mahsus olan ve bireyin özünün tanımlanmasına ilişkin niteliklerin bütünüdür. Sosyal kimlik ise, bir topluma aidiyet duygusunu geliştiren ya da mensubu olduğu grubun bireyi nasıl tanımladığını gösteren bir terim olarak tarif edilmesidir (Aktaş, 2013, s. 57). Birey kendi içinde bulunduğu toplumun normlarını, beklenen rol ve davranışları, sosyalleşerek kimliğini geliştirmekte, yaşadığı kültürü içselleştirmektedir (Kağıtçıbaşı, 2014, s. 381). Ailenin en önemli görevlerinden biri toplumun kabul gördüğü tutum ve davranışları çocuklarına aktarmalarıdır. Toplumsallaşma yolu ile çocuk, cinsiyet rollerini öğrenerek cinsiyet kimliğini oluşturur (Beşirli, 2020, s. 68). Bireyler, modern toplumlarda “benim” dediği kimliklere sahiptir. Bireyin yaşamını zenginleştiren bu kişisel kimlik bilinci, birçok kimliği birleştiren bir dizimdir. Kişisel kimliğin inşası, özerkliği ve benliğini ortaya çıkarmayı içerir. Çünkü sosyal dizimin bireye sunduğu farklı alternatifler, içinde olunan duruma ve ihtiyaçlara göre kişi tarafından yeniden tanımlanır. Bu nedenle, sosyal sınıfların ve modellerin aktif olmayanlarının onayı yerine, onu yeniden yapılandırıp tanımlayan bir özgürlük sahası yaratılmış olur (Aktaş, 2013, s. 57). Diğer taraftan birey, toplumun farklı üyeleriyle var olan normlar ile birlikte farklı sosyal bağlantılar kurmaktadır. Bu durum, bireyin aynı toplumda farklı kimliklerle farklı sosyal mekâna girmesini sağlamaktadır. Bireyin sosyalizasyonunda, kazanmış olduğu kimliklerden baskın olanı başat rolleriyle uygulamasında, aile ve sosyal aygıtlarında önemi büyüktür. Bu sebeple, toplumun kadın ve erkeğe yönelik toplumsal kimlik tanımlamaları aile ve sosyal aygıtların bu iki cinsiyetin kimliğini nasıl yorumladığı önemlidir (Özbay ve Öztürk, 1992, s. 63).

Bireyler, toplumun onayladığı normları, inanç ve kültürel değerleri sosyalleşme süreciyle birlikte öğrenmektedirler (Akkaş, 106-107, s. 2019). Bu sebeple, kadın ve erkeklerin gündelik yaşam dinamiklerini ve yaşadıkları kültüre uyum süreçlerini şekillendiren “sosyal kimlik” ve “kişisel kimlik” kodları, bireylere ilk olarak aile aracılığıyla aktarılmaktadır (Şahin, 2019, s. 234-235).

1.2. ATAERKİL TOPLUM YAPISI

Toplumların cinsiyeti algılama şekli ve mevcut toplumsal cinsiyet, kültürel ve sosyalizasyon aracılığıyla nasıl form aldığını yansıtan önemli bir terimdir. Toplumsal cinsiyet kavramı, bizlere biyolojik açıklamaların ötesinde sosyalizasyon yoluyla var edilen cinsiyet algısını yansıtır (Çelik, 2008, s. 1). Sürecin getirdiği toplumsal değişmelerle birlikte üretim şekillerindeki değişimler, günümüzün toplumsal cinsiyet algısını oluşturmuştur. Bu kavram, günümüzde modern haliyle kullanımına gelene kadar anaerkil düzenden ataerkil düzene geçişler yaşamıştır (Demirel, 2020, s. 27). Kadının, bereketin ve tabiatın imgesi olarak görülen sürecini anaerkil dönem oluşturmaktadır (Demirdağ, 2017, s. 6).

Doğaya hakimiyetin gelişmesiyle birlikte kadının yeri, ev içi işler ve çocuk bakımı ile sınırlandırarak ataerkil sisteme geçilmiştir. Kadını ikinci sınıf insan konumunda gösteren bu sistem, erkek egemenliğini yüceltip kadını mülkiyet ve mirastan uzaklaştırma eğilimindedir (Bhasin, 2014, s. 32). Ataerkil ideoloji, günümüzde en çok kitle iletişim araçları aracılığıyla erkek egemen değerlerin meşrulaştırılmasını ve yeniden üretilmesini sağlamaktadır (Bell, 2016, s. 131). Ataerkil yapıyı anlamak, günümüzde eril ve dişil ilişkileri çözümlemek açısından oldukça önemlidir. En yaygın kullanımıyla ataerkil sistem, erkeğin egemenliğini hüküm sürdüğü ifadesiyle tanımlanmaktadır. Toplumsal cinsiyet ilişkileri, ataerkil sistemle biçimlendirilmektedir. Bu sistem, babanın “ailenin reisi” olarak konumlandığı ve erkeğin otorite figürü rolünü üstlendiği bir yapıyı ifade etmektedir. Başlangıçta bu kavram “erkek egemen aile” çeşidini, yani otoriter erkeğin buyruğu altındaki kadın, çocuk, köle, hizmetçilerden meydana gelen geniş aile bireylerini adlandırmak için kullanılmaktaydı.

Günümüzde bu kavram, erkeğin kadın üzerinde tahakküm kurabildiği, iktidar ilişkilerinin devam ettirildiği ve kadınların farklı biçimlerde ikincil konumlarda temsil edildiği bir toplumsal yapıyı ifade etmek amacıyla kullanılmaktadır (Bhasin, 2015, s. 21). Kasapoğlu'na göre, ataerkil ideoloji, kadını indirgeyerek hane içi işlerde ve çocuk bakımı gibi sorumluluklar vererek kadını zayıf ve ikincil olarak göstermektedir (Kasapoğlu, 2018, s. 22). Geleneksel ataerkil toplumlarda, cinsiyetler arası net çizgilerle belirlenmiş iş bölümleri vardır. Kadın, hane içi işlerde yer almaktayken erkek, üretim ve yönetim işleri olan statülü işlerde yer almaktadır (Tigev, 2018, s. 138). Her toplum az ya da çok bir şekilde ataerkil sistemin etkisi altındadır. Toplumun hangi grubuna dahil olunursa olunsun ataerkil sistemin ürettiği koşullarla, günlük yaşantıda, çalışma hayatında, hane içinde çeşitli şekillerde karşılaşmaktadır. Bireyler, ataerkil sistemdeki konumuna göre kayırılma, ciddiye alınmama, aşağılanma, tahakküm altına alınma, mobing vd. durumlarla karşılaşmaktadır. Ataerkil sistem, dönemden döneme farklılık gösterebilir. Aynı toplumsal grupta, farklı toplumlarda ve tarihi süreçlerde farklılık gösterebilir, mesele yine kadının ikincileştirilmesidir (Bhasin, 2015, s. 21). Feministlere göre, kapitalistmin ihtiyaç duyduğu emeği ve ataerkilliği yeniden üreten birim ailedir. Birçok feminist teori, aileyi ataerkilliğin üreticisi ya da güçlendirilmesinde rol oynayan bir yapı olarak analiz etmektedir. Kadının kapitalizm içinde emeği sömürülürken, emek gücü emniyet subapı görevi görmektedir. Kapitalist sistem içerisinde kadın, hem yedek işgücü kaynağı olarak konumlandırılır hem de piyasanın ihtiyaç duyduğu ucuz emek gücünü karşılayan temel aktörlerden biri hâline gelir (Kasapoğlu, 2018, s. 17). Toplumsal yapının dönüşmesi, kadın ve erkeğin birlikte çalışma zorunluluğunu doğurmasına karşın ev içi rollerin paylaşımında ve çocuk bakımında esas sorumluluk hâlen büyük ölçüde kadına yüklenmektedir. Üreme ve çocuğun yetiştirilmesi üzerine inşa edilen kadın algısı, kadın üzerinde baskı kurmakta ve kadını sürekli sömürmektedir. Bu durumun temel nedeni, ücretli bir işte çalışan kadının, aynı zamanda çocuk bakımını ve hane içi işlerin tüm sorumluluğunu da üstlenmek zorunda bırakılmasıdır (Arslan, 2012, s. 111).

1.3. TOPLUMSAL CİNSİYET TEMELLİ KALIP YARGILAR

Kalıp yargı, sabit, değişmez ve kalıcı inanç ve düşüncelerdir (Taşbaş, 2021, s. 22). Kalıp yargılar çoğunlukla, belirli bir grubun değişmez ve kalıplaşmış bir şekilde isimlendirdikleri ön yargılar üzerine inşa edilmektedir. Bu yargılar, kültürel olarak sağlam zemine gömülüdür ve gerçeklik net bir şekilde görülse dahi kolay kolay aşınmamaktadır (Giddens, 2008, s. 538).

Lippmann'ın 1922 yılında basılan *Public Opinion* adlı kitabında, kalıplaşmış yargıların tam anlamıyla müdahale ettiği “ortak insanlık” tanınması işlevinin olduğundan bahsetmektedir. Fiziksel mesafe insanları birbirinden ayırmaktadır. Bireyler zaman ve mesafe faktörlerinden dolayı yakın ilişkilere fırsat bulamamaktadırlar. Bunun yerine sosyalleşme yoluyla öğrenmiş oldukları kalıp yargılarla bireyleri tanımlamaktadır. Kalıp yargılar tüm algı sürecini derinden yönetmektedir. Bilinç, bazı nesneleri tanıdık olarak işaretlerken bazısını farklı olarak görmektedir. Algı, çoğu zaman küçük ipuçlarıyla harekete geçmekte ve tanıdık olana yönelme eğilimi göstermektedir. Bu nedenle bireyler, yeni karşılaştıkları durumları geçmiş deneyimlerine dayalı imgelerle anlamlandırmakta ve yorumlamaktadır (Lippmann, 1922). Bireylerin cinsiyet tutumları, öğrenilen kalıp yargılarla yerleşmekte ve birey çoğu zaman bu yargılarla davranış geliştirmektedir. Bireyler mensubu olduğu grubun özelliklerini göre tutum göstermektedir. Kalıp yargılar, bireyleri belirli davranış kalıplarına sokarak fazla düşünmeden hareket etmelerini sağlamaktadır. Bilişsel bir yapıya sahip olan kalıp yargılar, kişiler tarafından kolay bir şekilde kabul edilmektedir. Kalıp yargıların en yoğun yaşandığı durum ise, alışılmışın dışında olay ve insanla karşılaşılma halidir (Çelik, 2008, s. 19). Toplumsal yaşamın pek çok alanında yer alan kalıp yargılar, bireylerin cinsiyetlerine uygun davranış biçimlerini belirleyerek, onları ait oldukları toplumsal cinsiyet doğrultusunda sınıflandırmakta ve yönlendirmektedir. Bu kültürel aktarımın, kadın ve erkekten beklediği bazı davranış kalıpları ve özellikleri vardır. Bunların “cinsiyet kalıp yargıları” oldukları düşünülmektedir (Akkaş, 2019, s. 105). Kadınlardan daha çok, evleri ile ilgili işlerin tümünü yapmaları beklenirken, duygusal olarak kırılgan, sakin, özverili, duyarlı vb. davranışlar beklenmektedir.

Erkeklerden, evin geçimini sağlama ve koruyucu bir rol üstlenme gibi sorumluluklar beklenirken, aynı zamanda duygusal olarak güçlü, özverili ve çalışkan olmaları da toplumsal beklentiler arasındadır (Çelik, 2008, s. 20). Rasyonel ve bağımsız olmasının yanı sıra bencil, kaba ve duygusuzdur. Kadınlar genellikle şefkatli, hassas ve sosyal, aynı zamanda anlamsız, sinirli ve itaatkârdır (Best, vd. 1977, s. 2). Bu davranış, tutum ve beklentiler, çocuğun doğumunun hemen ardından ebeveynlerin cinsiyet temelli davranış tutumlarıyla karşılaşması sonucu başlamaktadır. Böylelikle bireyler, toplumsal cinsiyet kalıp yargılarını erken yaşta öğrenmiş olurlar. Baran'a göre, çocuğun cinsiyet rolleri gelişirken, ebeveynlerin tutumlarından etkilenirler. Ebeveynler, çoğunlukla çocuklarına cinsiyetlerine dayalı olarak farklı tutumlar sergilediklerinin farkında olmayabilirler. Ancak, çocuklar için seçilen televizyon programları, renk tercihleri ve oyun türleri, cinsiyet algısını pekiştirerek bu algıyı belirleyici hale getirmektedir (Baran, 1995, s. 14). Bireyler, bebeklikten başlayarak kız ve erkek çocuklarına cinsiyetlerine uygun bazı davranışlar sergilemektedirler. Aileler, kız ve erkek çocuklarını net kalıplarla ayırarak birbirinden farklı olduklarını düşünmektedirler (Gürçan ve Kargın, 2023, s. 487). Toplumda, kız çocuklarının; duygusal, naif olduğunu düşünülmekteyken, erkek çocuklarını; güçlü, kollayıcı olması düşünülmektedir (Çifçi, 2008, s. 14). Erkekler, sonraki dönemlerde; bencil, kaba ve duygularını belli etmeyen olarak nitelendirilirken, kadınlar; pasif, duygularını açıkça yaşayan, neşeli ve sosyal olarak tanımlanmışlardır. Bunların yanı sıra, kadının daha hayalperest, erkeğin daha gerçekçi ve maceracı olduğu kabul edilir.

Bu iddialar temel cinsiyet farklılıkları gibi görünse de nadir olarak davranışsal özelliklerini hem biyolojik hem de sosyal faktörlerin kombinasyonu olarak ortaya çıktığı kabul edilmektedir. Çocukların toplumsallaşması ve ebeveynlerin sosyal rollerinin aktarılması gibi alanlarda kadın ve erkekler arasında genel psikolojik farklılıkların önemli olduğu görülmektedir (Baran, 1995, s. 15). Dökmen'e göre, bireylerin kalıp yargıları uygulama davranışları, bireylerin eğitim seviyeleri arttıkça azalmaktadır. Ayrıca çalışan kadınların daha az kalıp yargıya sahip olduklarını ifade etmiştir. Bunun yanı sıra, bireylerin başkalarına yönelik değerlendirmeler yaparken daha fazla kalıp yargı kullanma eğiliminde oldukları görülmektedir (Dökmen, 2022, s. 114).

Cinsiyete özgü farklı niteliklerin varlığı inancıyla, bazı rol ve pozisyonların bireyin cinsiyetine uygun olmadığı düşüncesi de cinsiyet ayrımcılığı sonucunu doğurmaktadır (Yılmaz, 2018, s. 19). Kadınların yöneticilik pozisyonlarına ulaşamaması ve bu yönde çeşitli engellerle karşılaşmasının temel nedenlerinden biri, toplumsal kalıp yargıların varlığıdır (Sivrikaya ve Wolff, 2019, s. 124-125). Toplumsal olarak, iş hayatı ve koşulları genel olarak erkek yoğunlukta belirlenmiştir. Bu durum, kadının ikinci konumda olmasına ve yönetim birimlerinde yer alamamasına neden olmuştur (Utma, 2019, s. 45).

Sonuç olarak, cinsiyet kalıp yargıları hem kadın hem erkek için birtakım sınırlılıklar yaratmaktadır. Sınırlılıklar bireyin tutumlarını etkilediği gibi kendilerini gerçekleştirmelerine de izin vermemektedir. Erkeklerin ve kadınların yaşamlarında karşılaştıkları fizyolojik ve ruhsal sıkıntıların temelinde, bu kalıp yargıları ve cinsiyet temelli tutumları görebiliriz (Taşbaş, 2021, s. 22).

2. BÖLÜM

TOPLUMSAL CİNSİYET KALIP YARGILARI VE ROLLERİNİN TOPLUMSAL SONUÇLARI

Bireyin cinsiyeti ne olursa olsun bireyler, cinsiyetlerine mahsus tek tip olmaya yönelik baskı yaşamaktadırlar. Bu baskı, bireylerin kendilerini gerçekleştirmelerine izin vermediği gibi, kendi istekleri doğrultusunda gelişme göstermelerine de engel olabilmektedir. Toplum, bu amacını gerçekleştirmeye yönelik pek çok kanaldan baskı yapmaktadır. Bunları farklı aygıtlarla, inanç, örf ve adetlerle, rekabete yönelik kapitalist vb. yollarla yapmaktadır. Bu baskıyı birçok alana yönelik yapmakla beraber, bu alanlardan en önemlilerinden toplumsal cinsiyeti ayırıştırma ve tek tipleştirme çabasına da girer. Bu durum sonucunda, kadına ve erkeğe atfedilen sorumluluklara dayalı belirli davranış kalıpları oluşturulmaktadır (Dökmen, 2022, s. 192-193).

2.1. EV İŞLERİNİN PAYLAŞIMI

Birçok araştırmada ortaya konduğu üzere, cinsiyetler arasındaki toplumsal güç ve iktidar ilişkileri, bireyin kadın ya da erkek olmasına dayalı iş bölümüne dayanmaktadır. Cinsiyete dayalı iş bölümü, özü itibarıyla kadın ve erkeklerin yapıp ettiklerine, toplumun karar verdiği değerleri dayanak oluşturarak farklı roller ve görevler yüklenmesine işaret eder. Hâlihazırda sunulmuş ve kalıplaşmış yapıya göre, “evin ekmeğini” erkek çalışarak kazanmaktadır. Temel sorumluluğu ev ve aile ile çizilen evin bakım hizmetlerinden sorumlu kişi ise, kadındır (Özdemir, 2019, s. 104). Cinsiyete dayalı iş bölümünün arka planında yatan anlamlar; asimetric, hiyerarşik ve istismara dayanan ilişki ağına sahiptir. Kadını negatif ayrıma uğratan bu yapı, erkek egemen düzeni meşrulaştırır. Kamusal alanda kadının “anne ve eş” olarak varlığını sürdürmesi, bu sorumluluklar için harcadıkları emeğin yok sayılması ve toplumun cinsiyet temelli kalıp yargıları yeniden üretmesiyle ilişkilidir.

Bu kalıp yargılara göre, kadının mekânı “evi”, asıl görevi ise ev işleri ve ailesidir. Kadının iş yaşamında merkezî bir konumda bulunamaması, tarihsel olarak biçimlenmiş toplumsal rollerin ve kalıplaşmış cinsiyet normlarının bir sonucudur (Urhan, 2022, s. 22). Kadınların hane içinde kendilerinin, ailelerinin ve toplumun tekrarlanan üretimi için yaptıkları kullanım ederinin olduğu, buna rağmen pazarda takas değeri olmayan ve maddi karşılığı olmayan çalışma şekli, üretim etkinliği olarak görülmemektedir. Dolayısıyla istatistiksel veri olarak da kayda geçmemektedir. Bu çalışma şekli; yemek yapmak, çamaşır yıkamak, çocuk büyütme, temizlik yapmak, ütü yapmak, diğer aile bireylerine bakmak vb. biçimindedir. Ayrıca kadının iş hayatına girmesiyle beraber, ev işlerinden sorumlu tutulması, kadının fizyolojik olarak yıpranmasına da neden olmaktadır (Özçatal, 2011, s. 22). Kandiyoti’ye göre, kadının üretimdeki katılımı ne olursa olsun yok sayılmakta, uzmanlık gerektiren işler erkeğe verilmektedir. Kadının ne üretimde ne de gelir üzerinde herhangi bir denetiminin olmaması, ataerkil yapıyı desteklemektedir. Bu toplum yapısının, kadının görülmeyen emeğini güçlendiren niteliği, ataerkilliğin çözülmesiyle kadına özgürlük hazzını yaşatacaktır (Kandiyoti, 2019, s. 49-50). Kadınların iş hayatına katılmaları, ev işlerindeki rollerinde farklılığa neden olmamakta, kadın hem hane içinde hem de hane dışında erkeğe oranla fizyolojik olarak daha fazla çalışmaktadır (Konur ve Alacahan, 2022, s. 177).

Toplumsal cinsiyete dayalı pratiklerin aktarımında, ebeveynlerin ev içi iş bölümünü gerçekleştirirken kız çocuklarına mutfak ve temizlik gibi ev içi görevleri, erkek çocuklarına ise çöp dökme gibi dış mekânla ilişkili görevleri vermeleri dikkat çekicidir. Bu uygulamalarla çocuklar, toplumsal iş bölümünü henüz çocuk yaşlarda içselleştirilmektedir. İlk ailede başlayan bu süreç, daha sonra toplumun diğer aygıtlarıyla birlikte sıkı sıkıya pekiştirilmektedir (Karaboğa, 2021, s. 203). Kandiyoti (2019, s. 51), hane içi işlerde kadınların en çok güvendikleri bireylerin genellikle kendi kızları ya da gelinleri olduğunu belirtmektedir. Bu durum, ev içi sorumlulukların kadınlar arasında devredilerek sürdürüldüğünü göstermektedir. Geleneksel toplum yapısında, çocuk yetiştirme süreçleri ideolojik ve yapısal desteklerle şekillenmektedir.

2.2. TOPLUMSAL CİNSİYET VE ERKEKLERİN YAŞADIKLARI ZORLUKLAR

Toplumsal cinsiyet rollerinin erkekten beklediği karakter tiplmesi; sert görünümlü, içine kapanık, ağlamayan gibi, insan doğasına aykırı beklentileri kapsamaktadır. Toplumun, erkek olmaya yüklediği bu misyonlar, erkekleri stresli hale dönüştürmektedir. Bu toplumsal imaj, erkeğin daima ekonomik olarak güçlü ve gelir sağlayan bir konumda olması gerektiği yönünde bir beklenti oluşturur. Bu nedenle, erkeğin işsiz kalması durumu, kadına kıyasla daha olumsuz algılanmakta ve toplumsal tepkilere daha fazla maruz kalmaktadır. (Bayar, Avcı ve Koç, 2017, s. 68). Toplumsal cinsiyet sorunlarının kaynağı, ataerkil düzenin ve erkek tahakkümünün yeniden üretilmesi olarak görülmektedir. Bu durumla yüzleşmek zor olsa da, realitenin karmaşık yapısının teorize edilmesini gerektirmiştir. Cinsiyet temelli tutumlardan en çok kadınlar olumsuz etkilense de bazı kadınların bu rolleri kendi menfaatleri için kullanabildiğini söylemek de mümkündür (Bell, 2016, s. 85). İster kadın olsun ister erkek; birey dünyaya geldiği zamandan başlayan uygulamalarla, cinsiyet temelli düşünce ve kalıp yargıları kabul etmeye teşvik edilmektedir (Dağdeviren, 2022, s. 12-13). Günümüze kadar ataerkil düzenin sağlamlaşmış yapısını destekleyen ve uygulayan kimseler, kadınlara hükmetmekte ve bu düzenin bozulmaması pahasına kadına şiddet uygulayabilmektedir.

Oysa çoğu erkek için ataerkil erkek özellikleri taşımak zor olmaktadır. Bu çoğunluk, aynı zamanda kadına şiddetten rahatsızlık duymaktadır (Bell, 2016, s. 9). Toplum, erkekten ailenin ekonomik ihtiyaçlarını karşılamasını, ailesini korumasını ve liderlik etmesini beklemektedir (Blockstone, 2021, s. 2). Bu durumun sonucu olarak, erkeğin yeri kamusal alan iken kadının yeri tam tersi ev olarak düşünülmektedir. Bu durum, kadının özel alandaki yerini, erkeğin ise kamu alanındaki yerini sağlamlaştırmaktadır. Ayrıca, evin maddi ihtiyaçlarını karşılayan kolunda kadına yer verilmemiş olması, kadını ikinci konuma itmektedir. Bu noktada, geleneksel toplumsal cinsiyet perspektifinden bakıldığında bu ayrım daha net biçimiyle görülmektedir (Akkaş, 2019, s. 115-116). Geleneksel toplumsal cinsiyet kalıp yargıları, bireyin insan olduğuna yönelik özellikler olarak değil, kadın ve erkek olmasına yönelik nitelikler olarak gruplandırmaktadır.

Bu yapıya göre, kadın erkeğin tam zıttı şeklinde ele alınmaktadır. Bu karşıtlıklara göre kadınlar duygusal, erkekler mantıklı düşünme becerisine sahip, erkekler otoriter, kadınlar itaatkâr gibi kodlamalara sahiptir. Erkek, kadınsal özellikler taşımayan, erkeksi tutumlar kadınsı olmayan özelliklerle özdeşleştirilmiştir (Özdemir, 2019, s. 104). Yapılan çalışmalar, toplumsal cinsiyet ve cinsiyet rollerinin sosyalizasyon yoluyla öğrenilen bir kavram olduğunu işaret etmektedir. Öğrenme süreci ilk aile de başlayarak, hala, anne, kardeş gibi yakın akraba çevresiyle devam etmektedir. Toplumun kurumsal aygıtlarından güç alan toplumsal cinsiyet rolleri, çocuklara bu yolla aktarılmaktadır.

3. BÖLÜM

ÇOCUK VE ÇOCUKLUK

İki anlamda kullanılan “çocuk” kavramı ilk olarak evlat, ikinci olarak henüz erginler gibi, tam bir mali ve hukuki statü kazanmamış bireyler manasında kullanılmaktadır (Marshall, 1999, s. 120). Çocukluk kavramının ikinci anlamı, yaşla birlikte geçicilik dönem esasına dayanırken ilk anlamı kalıcıdır. Çocukluk kavramının anlamı, tarihsel süreç ve kültüre göre farklılık gösterir. Philippe Aries, 1960 yılında yazmış olduğu *Centuries of Childhood* adlı kitabında Modernleşen Batı’da “çocukluk” kavramını yetişkinler dünyasından ayıran, bu sebeple çocuğun gelir getiren olmaktan çıkıp “oyun ve eğitim” ile birlikte anıldığına dikkat çekmektedir (Aries, 1960, s. 3). Modern dönemde çocuğun korumaya muhtaç yapısıyla uyumlu olan çekirdek aile yapısı, postmodernizm, küreselleşme ve tüketim çağı etkisiyle zayıflamıştır. Annenin sevgisiyle, babanın sağladığı olanaklarla büyüyen çocuklar, şimdilerde mali ve statü kaygıları olan tüketim odaklı anne-babalara sahip olmaktadır. Bu durum, çocukların kendi halinde büyümelerine neden olmakta ve hemen her konuda karar verme yetisine sahip olmaları beklenmektedir (Karadoğan, 2019, s. 223). İnsan doğaya biyolojik bir varlık olarak gelmektedir. Çocukluk, yapısalcı ve gelişimci psikologlara göre fizyolojik bir durumdur. Çocukluğun toplumsal bir kurgu anlayışını savunan bir yanı da yapılaşma kuramıyla desteklenmektedir. Toplumsal bir kurgu anlayışından ileri gelen bu düşüncenin, süreç içerisinde değiştiğine ve bir kültürden diğerine farklılık gösterebileceğine inanılmaktadır. Bir diğer anlayış ise, çocukluk teriminin her toplumda var olduğunu fakat çocukluk imgelerinde kültürün etkisinden kaynaklı farklılıklar göstereceğini ifade etmektedir (Özyurt, 2017, s. 127). Her toplumun kendine özgü kültürel kalıpları vardır.

Kültür, bireyin kimliğini oluşturduğu, günlük yaşantısını etkileyen etmenler bütünüdür. Kendine ait kültürü ilgilendiren bu olgu, bireyin tutum, değer ve inançlarını belirlemektedir (Burç, 2017, s. 20). İnsanoğlu, çocukluk döneminde mensubu olduğu toplumun kültürel olarak kalıplaşmış uygulamalarına dâhil olmaktadır. Birey, kültürün “maddi ve manevi” yönlerinin, uygulamalarının ve geleneklerinin etkisi altında kimliğini oluşturmaktadır (Kale ve Aslan, 2019, s. 164).

Kültür tarihinde, çocuk ve çocukluk birçok değişken etrafında şekillenmiştir. Bunların başında kültürel, siyasi ve ekonomik değişkenler gelmektedir. Türk modernleşmesi sürecinde, tüm ülkelerde olduğu gibi, Türkiye’de de çocukluk algısına ait kültürel öğeler değişmiş, kültürel simge ve sembolleri aktaran konumda farklılıklar olmuştur. Çocuk ve çocukluk, geleneksel kültürde yetişkinlerin belirlediği sınırlar çerçevesinde varlığını sürdürürken, modernleşme dönemiyle birlikte, özgün birer sınıf olarak ortaya çıkmıştır. Türk toplumunda, geleneksel anlayışta çocukluk ile yetişkinlik arasında belirgin bir ayrım bulunmazken; modernleşme süreciyle birlikte çocuk ve çocukluk, ayrı birer toplumsal birim ve kategori olarak değerlendirilmeye başlanmıştır. (Gürkan, 2019, s. 71). Modernleşme çabası, çocuk ve çocukluk algısını gerek kent yaşamında gerek taşrada kültürel olarak etkilemiştir. Bu etkilerle birlikte kavramsal olarak “çocuk ve çocukluk” olgusu değişmiş olup, kültürel boyutu da yeni bir görünüme kavuşmuştur. Bu noktada, “kültür ve çocuk” kavramları birbirlerini hem etkileyen hem de etkilenen durumdadır (Şirin, 2017, s. 8).

3.1. TARİHSEL SÜREÇTE DEĞİŞEN ÇOCUK ALGISI

Bir sosyal tarihçi olan Philippe Ariès, çocukluğun sosyal ve tarihsel olarak inşa edildiği, biyolojik olarak verili veya temelde “doğal” olmadığı fikrine ilk kez dikkat çekmiştir. Çocuklara karşı tutumların değiştiğini savunduğu ve bu değişen tutumlarla birlikte yeni bir kavram gelişmiştir: Çocukluk. Orta Çağ’da, çocukların yetişkinlerle serbest etkileşim içinde olduklarını ifade etmiştir. Bu dönemde yetişkinler, çocuklara karşı kayıtsız olmasalar da daha az endişelenmektedir. Gelişimleri ve esenlikleri ile tartışmalı bir şekilde modern Avrupa toplumunda varlıklarını sürdürmekteydiler. Çocuklar, ayrı bir sosyal yapının parçası olan ayrı bireylerden çok; küçük yetişkinler, büyümekte olan yetişkinler olarak görülmekteydi (Gittins, 2009, s. 38). Günümüzde çocuk ve çocuk yetiştirmeye dair pek çok araştırma bulunsun da çocuğun gelişiminin bilimsel olarak ele alınması, psikolojinin gelişimiyle birlikte, IQ testleri aracılığıyla çocuklardaki farklılıkların öne çıkarılmasıyla başlamıştır (Çelik ve Çat, 2018, s. 266). Çocukluk konusuna dair bir başka yorum ise, Orta Çağ’da çocukluk algısının olmadığı yönündedir. Bu dönemde, çocuk ölüm oranları fazladır.

Orta Çağ'da çocukluğa bakış; biyolojik süreçlerin hangi evrelerden geçildiğinin bilinmiyor olması, çocuğun dış görünüşüne göre yargılanması, çocuk ölüm oranlarının fazla olmasından dolayı ebeveyn sevgi bağının engelleniyor olması ve günah kavramı gibi değişkenlere bağlanmıştır (Öztürk, 2017, s. 273). On sekizinci yüzyılda çocukluk kavramı, Batı toplumlarında daha önce benzeri görülmemiş bir dönüşüm geçirerek, beden ve yaşam anlayışlarında belirgin anlam kaymalarına yol açmıştır. Çocukluk kavramı başlangıçta daha çok soya dayalı aidiyetle ilişkili kullanılırken, zamanla anne-baba ve çocuklardan oluşan, duygusal bağlarla örülü çekirdek aile yapısını ifade eden bir anlam kazanmıştır. Bu dönüşümle birlikte bireycilik değerinin yükselişi, çocuğun eğitimini yalnızca aileye ait bir sorumluluk olmaktan çıkarmış; eğitim kurumlarıyla paylaşılan bir alan haline getirmiştir. Artık çocuk, yalnızca biyolojik bir varlık değil, aynı zamanda sevgiye değer bir özne olarak da kabul görmeye başlamıştır (Tan, 1989, s. 87-88).

Corcuff'a göre, Rönesans, Reform ve Aydınlanma dönemleriyle birlikte romantizm, kapitalizm, sanayileşme sürecine giren modern çocukluk imgesi, bireycilik kavramını önemli kılmıştır. Batı'da modernite tanımıyla anlam bulan bu kavram, genel olarak Rönesans Döneminde başlamış, Aydınlanma dönemiyle birlikte "birey" figürü değer kazanmıştır. Bu dönemle birlikte davranış ve tasarımlar, birey figürünün anlamını genişletecek toplumsal uygulamalarla önemini arttırmıştır (Corcuff, 2018, s. 3-4). Çocukluğun günümüzdeki kimliğine kavuşma süreci ile çocukların korunmasına yönelik plan ve politikaların gelişimi, birbirine paralel bir evrimsel süreç izlemektedir. Günümüzde modern çocuk algısının çocuk hakları perspektifiyle değerlendirilmesi, çocuğun erginden farklı gelişimsel ve psikososyal özelliklere sahip olduğu ve bu doğrultuda özel ilgi ve koruma gerektirdiği anlayışına dayanmaktadır (Karadoğan, 2019, s. 221-222).

4. BÖLÜM

TOPLUMSAL CİNSİYET KURAMLARI

Toplumsal cinsiyeti öğrenmeye yönelik, kadın ve erkeğin ayırıcı özelliklerini açıklayan farklı kuramlar bulunmaktadır. Kuram, gözlenebilen ve ölçebildiğimiz şeylerin açıklamasını yapmaktır. Somut verileriyle ampirik temellere dayanmaktadır. Konuyla ilgili dizgesel biçimi kolaylaştıran, birbiriyle bağlantılı tanımları ve aralarındaki ilişkileri içermektedir (Marshall, 1999, s. 436) Sosyolojik çalışmalara baktığımızda, başlarda kadın yine diğer bilimlerde olduğu gibi başlarda ihmal edilmiştir. Pozitivist-fonksiyonalist teorisyenler, kadın hakları tartışmalarında; erkek egemen, toplumsal düzenin doğal bir sonucu olarak değerlendirmişlerdir. Çatışmacı kuramcılar ise bu duruma karşı çıkmış, kadının sınıflandırılmasını erkek egemenliklerini pekiştirme yollarından biri olarak görmüşlerdir (Yogey, 2006, s. 6). Sembolik etkileşimciler ise, 20.yüzyılın ilk döneminde ortaya çıkmış, yapı ve birey etkileşimini konu almış ve mikro sosyoloji olarak isimlendirilmişlerdir (Kocadaş, 2020, s. 47-48). Bu kuramların temel problemi, geneli kapsayan ataerkil yapı, erkeklerin tecrübeleri ve maskülen paradigmadır. Bu bölümde, toplumsal cinsiyetin nasıl edinildiğine ilişkin geliştirilen yaklaşımlar; psikanalitik kuram, bilişsel gelişim kuramı, sosyal öğrenme kuramı ve toplumsal cinsiyet şema kuramı başlıkları altında ele alınacaktır.

4.1. PSİKANALİTİK KURAMI

Psikanalitik kuram, 1990'lı yıllarda Viyana'da Sigmund Freud'un araştırmaları üzerine kurulmuş psikolojik bir yaklaşımdır. Bireylerin davranışları, güdülerinin ve tutumlarının yer aldığı bilinçdışının etkisi altındadır. Psikoterapi yöntemi olan psikanaliz, bireylerin bilişsel süreçlerinin bilinçdışı öğeleri arasındaki ilişkileri açığa çıkarmaya çalışmaktadır (Yavaş, 2018, s. 7). Psikanalitik kuram, toplumsal cinsiyet oluşumunu libido kavramsallaştırmasına dayandırarak, biyolojik ve toplumsal cinsiyeti örgütlemekte ve cinsel enerjiyi biyolojik temellere dayandırmaktadır.

Freud bu olguyu, erkek cinsel uzvuna bağlayarak açıklamaktadır (Dökmen, 2022, s. 42). Yögev, 1930 yılında geliştirilmiş bu kuramın, toplumsal cinsiyetin bireyde nasıl bir gelişme seyrettiğini açıklayan ilk çalışma olduğundan bahsetmektedir (Yögev, 2018, s. 14). Bu kurama göre, kişilerin psikoseksüel evresi oral, anal, fallik, latent ve genital olmak üzere 5 evrede tamamladığını ifade etmektedir (Erdem ve Akman, 2006). İlk olarak bebeğin tüm ilgisinin ağız bölgesinde olduğu ve ağızla ilgili faaliyetlerde bulunduğu 0-18 aylık dönemi kapsamaktadır. Bebek emme ve gördüğü her şeyi ağza alma eğilimi göstermektedir. 1,5-3,5 yaş aralığına gelindiğinde anal döneme gelinmiştir ve bu dönemde ilgi anüste olmaktadır. Dışkılamaya dair süreçler önemlidir (Işık, 2015, s. 158). 3 ila 5 yaş aralığında, çocuğun ilgi eğilimleri henüz erginler gibi olmasa da cinsel organa yönelmektedir. Latent dönemi olarak adlandırılan süreçte çocuk, 5-13 yaş aralığında olup cinsel ilgiden uzaklaşmaktadır. Çocuk, 12-13 yaş dönemine geldiğinde genital evrededir ve güdüler cinsel organa yönelmektedir. Bu dönemdeki cinsel odaklılık durumu, yetişkinlikte olduğu gibidir.

Birey, bu gelişim evrelerinden geçerken psikolojik enerjisi ve cinsel ilgisi bedeninin tek bir noktasında toplanmaktadır. Bireye sağladığı doyumun az ya da çokluğuna göre bahsedilen dönemde ya takılır ya da sonraki evreye kısmen veya tamamen geçmiş olmaktadır (Dökmen, 2022, s. 42). Psikanalitik kurama göre, bireyler doğum sonrası ilk evrede biyolojik olarak erkek cinsiyetine göre yapılandırılmakta ve toplumsal cinsiyetleri de bu doğrultuda erkeksi özelliklerle tanımlanmaktadır. İkinci evre ise, çocukların artık cinsel kimliklerini oluşturdıkları ve kadın erkek farkını anlamlandırabildiği dönemdir. Bir diğer evre olan “ödipal kompleksi”nin geliştiği Ödipal dönem ise, annelerine karşı babalarını rakip olarak gören erkek çocuklar, cinsel olarak annelerine karşı eğilim göstermekten vazgeçmekte ve erkek rolünde olan baba ile benzeşmektedir. Bu yolla, bireyler sosyalleşerek toplumsal cinsiyet rol kalıplarında statüsünü kazanmaya başlamaktadır. Kız çocuklarının benzer gelişim gösterdiği sosyalleşme evresi ise, Freud’a göre “penis kıskançlığı” ismiyle ifade edilmektedir. Kız çocuklarının penisi olmadığından dolayı, yaşadığı eksiklik duygusu için annelerini suçladığı, bir taraftan da babalarına sahip olma mücadelesi verdiği için anneleri gibi tutum sergilediği bir süreçtir.

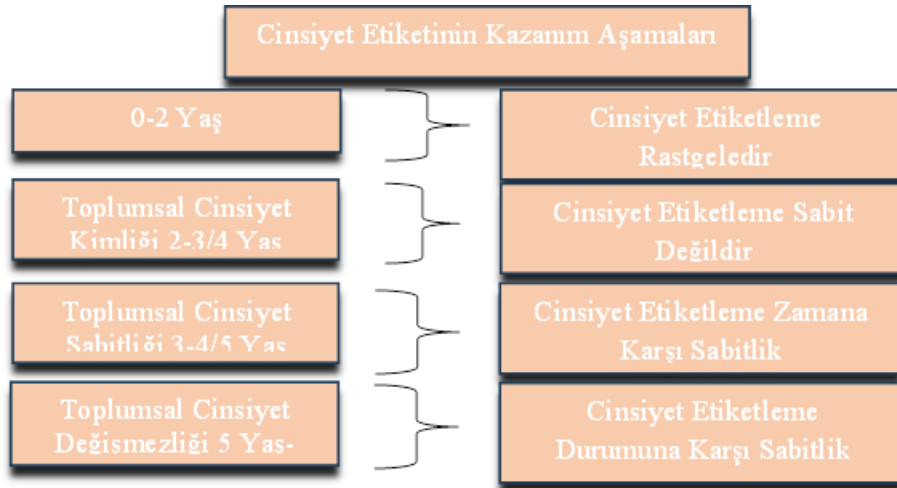
Elektra kompleksi olarak bilinen bu durum, tıpkı odipal kompleksinde olduğu gibi azalarak, kız çocuklarının babalarıyla kadınsı ve edilgen bir iletişim kurma halini almaktadır (Erzeybek, 2015, s. 13). Freud, *Kadın Cinselliği* adlı kitabında, Oedipus kompleksi süresince çocuğun kendi cinsiyetine yönelik düşmanca, karşı cinsiyete yönelik ise sempati duygularını geliştirdiğini ifade etmektedir. Erkek çocuğun ilk sevgilisi annedir ve ona karşı erotik arzular beslemektedir. Bu durum, çocuğun babasını rakip olarak görmesiyle sonuçlanmaktadır. Kız çocuklarında bu süreç daha farklı ilerlemektedir. Başlarda ilk sevgi objesi anne olan kız çocuğu, ilerleyen süreçte babaya eğilim göstermektedir. Bu değişimin nedenin henüz açıklık kazanmadığını ifade eden Freud, kadının babasına karşı beslediği duyguların yoğun halde olması, bir zaman önce anneye duyulan duygunun yoğunluğuna benzer durumda olduğunu belirtmiştir (Freud, 2021, s. 5-6).

Freud'un bu düşünceyle geliştirdiği kurama birtakım eleştiriler yapılmaktadır. Cüceloğlu, yapılan eleştirileri deneysel tekniğin kullanılmamasına, yoğun cinsel vurgulanmasına, “nörotik” kişilerin izlemine ve birçok şeyi açıklayabilen kuram olma iddiasına dayandırmaktadır (Cüceloğlu, 1994, s. 414-415).

4.2. BİLİŞSEL GELİŞİM KURAMI

Kohlberg, çocukların sayısal ve etik değerleri gelişim esnasında nasıl öğreniyorlarsa cinsiyetle uyumlu tutumları da öğrendiklerini öne sürmektedir. Bu kurama göre, bilişsel olarak olgunlaşan çocuk, cinsel kimliğini kategorileştirir ve cinsiyetine uygun davranışlarda bulunur. Sosyal öğrenme kuramının aksine, çocuğun davranış örüntülerinin ödüllendirilerek değil, kendini kız ya da erkek kimliğinde bulmasından kaynaklandığını ifade etmektedir (Yogev, 2006, s. 23). Kohlberg, toplumsal cinsiyet gelişiminin yaş faktöründen bağımsız düşünülemeyeceğini ve üç dizisel oluşum içinde olduğundan bahsetmektedir.

Bunlar “toplumsal cinsiyet kimliği, toplumsal cinsiyetin sabitliği ve toplumsal cinsiyetin tutarlılığı’dır”. Toplumsal cinsiyet davranış tutumlarını edinmiş çocuk, bu evreleri tamamlamış demektir (Hollander, 2001).

Şekil 1.Cinsiyet Etiketinin Kazanım Aşamaları

Kaynak: Kohlberg, 1968, 1013-1062, Akt; Erzeybek, 2015, s. 20

Toplumsal cinsiyet kimliği/etiketleme dönemi, çocukların 2-3,5 yaş evresini oluşturmaktadır. Bireylerin iki cinsten birine sahip olduklarının farkında olmaya başladıkları bir evredir. Başkalarının cinsiyetiyle ilgili tahminlerinde zaman zaman yanılğıya düşseler de kendi cinsiyetlerinin ne olduğunu bilir ve etiketleyebilirler. Çocuklar bu dönemde cinsiyet değişmezliğini bilmemektedir. Cinsiyetin kararlılığı döneminde ise, çocuk bireylerin cinsiyetinin kız ya da erkek olarak devam edeceğini anlamaktadır. Fakat fiziksel özelliklerinden dolayı fikir değişikliğine uğrayabilmektedirler (Ventress, 1975).

Cinsiyet değişmezliği dönemi ise, çocuklar için artık bireylerin fiziksel özelliklerine göre cinsiyetin değişmeyeceği fikrinin yer etdiği bir dönemi yansıtmaktadır. Bu süreç içinde olan çocuklar, cinsiyetiyle özdeşleşmiş tercihler geliştirir ve ona göre davranırlar (Vatandaş, 2007, s. 32).

4.3. TOPLUMSAL CİNSİYET ŞEMASI KURAMI

Bem, şemaların bireyin algılarını şekillendirerek gruplandırıcı çağrışımlar zinciri olduğundan söz etmektedir. Bilişsel bir bütünlüğü ifade eden bu kavram ile gelen bilgiyi şemaya yakın olan bilgiyle birleştirme işlevi görür. Bu doğrultuda ayrıştırıcı bir yapıya sahip olan “şematik bilgi işleme süreci” dışardan gelen uyarıcıları anlamlandırmayı ve yapıyı onaylamayı sağlamaktadır. Bilgiyi şemalar aracılığıyla işleme sayesinde bilgiler kodlanır, gruplaşır ve başkalaşmış genellemelerde bulunabilir (Bem, 1981, s. 354-355).

Toplumsal cinsiyet şeması, bireyleri ait olduğu şemada tanımlamakta ve cinsiyetine göre kodlamalarda bulunmaktadır. Örneğin, “hassas”, “bülbul” gibi kavramları kadınsı; “atılğan”, “kartal” gibi kavramları ise erkeksi bulduğundan, bu doğrultuda bireyleri kategorileştirmektedir (Erzeybek, 2015, s. 21). Çocuk bu süreçte hem kimliğini oluşturmakta hem de yaşadığı evreni anlamaya çalışırken cinsiyet şemasını kullanmaktadır. Çocuk, şematik kodlamalar yaparak yalnızca kendi cinsiyetine ait kimlik tutumlarını sergilemeyi, yenilerini de şemaya göre dâhil etmeyi öğrenmektedir (Zeyneloğlu, 2008, s. 10). Bireyler bu yolla cinsiyeti ayırtılmaktadır. İçinde bulundukları coğrafyanın kültürü, feminen ve maskülen tutum beklentilerini karşılamaya çalışan ve evreni kategorileştiren bireyleri oluşturmaktadır (Karaboğa, 2021, s. 198). Sonuç olarak; toplumsal cinsiyet şeması bir süreç kuramıdır ve çocuk sosyalizasyon sürecinde deneye dayalı verilerle kadını ve erkeği birbirinden ayırıcı özellikleri öğrenmektedir. Kendi cinsiyetine bağlı şematik kodlamalar yaparak kişilik gelişimini oluşturur ve içselleştirir (Erzeybek, 2015, s. 21).

4.4. SOSYAL ÖĞRENME KURAMI

Maskülen ve feminen davranışları ayırarak inceleyen kuramlardan biri de sosyal öğrenme kuramıdır. Bandura, kadın ve erkek rollerinin kazanımında öğrenme süreçlerinin önemine dikkat çekmektedir. Bu teoriye göre, toplumsal cinsiyet algısının oluşması ve bireylerin rollerini öğrenmeleri ilk yakın çevre olan aileyi ve gündelik hayatın pek çok alanda etkileşim içinde olan sosyal sistemleri kapsayan sosyal etkiler ağının sonucudur (Bussey ve Bandura, 1999, s. 676). Bu kuramda ebeveynler, çocuğa toplumsal cinsiyet rollerini iki şekilde aktarmaktadır. Bunlardan ilkinin edimsel koşullanma, ikincisini ise model alma yoluyla öğrenme oluşturmaktadır. Edimsel koşullanmada, çocuğun mensubu olduğu cinsiyete yönelik davranışlar geliştirdiğinde çocuk ödüllendirilmektedir. Ödüllendirilen cinsiyet tutumu tekrarlanır ve davranışa dönüşerek öğrenilmiş olmaktadır. Bu durumun zıttı şeklinde cezadan kaçma davranışı sergilenir ve cinsiyete uygun olmayan davranışlar çocuk tarafından kullanılmamaktadır. Sosyal öğrenme kuramına göre, toplumun cinsiyet rol beklentileri ve davranış kalıpları kuşaktan kuşağa aktarılmaktadır (Zeyneloğlu, 2008, s. 9).

Model olarak öğrenmede ise, çocuk mensubu olduğu cinsiyete yönelik rolleri geliştirirken kız çocuğuyrsa anneyi, erkek çocuğu ise babayı taklit etmektedir. Eğitimciler, ebeveynler, yakın çevre ve iletişim ağları ve araçları önemli cinsiyet rol aktarıcılarıdır (Şahin, 2019, s. 245-246). Birey, sosyalizasyon süreciyle ilk olarak, cinsiyet davranışlarını edinmekte, ardından deneyimlerini yeni gelişen durumlarla genellemekte ve cinsiyetine uygun davranışları yapmaya çalışmaktadır. Bu kuram, kız ya da erkek biyolojisiyle doğmanın cinsiyet davranışları sergilemesine neden olacağı gerçeğini yetersiz bulmaktadır (Göl, 2011, s. 44). Birey, kişiliğini oluştururken öğrenme neticesinde cinsiyetine uygun feminen ya da maskülen davranış sergilemektedir. Çocuklara, kültürel aktarım yoluyla norm ve değerler yansıtmaktadır (Karaboğa, 2011, s. 209).

5. BÖLÜM

TOPLUMSAL CİNSİYET ROLLERİNE DAİR ALGININ ŞEKİLLENMESİNDE ROL OYNAYAN UNSURLAR

5.1. AİLE

“Aile kan, cinsel ilişki ya da yasal bağlarla birbirine bağlı olan insanlardan oluşmuş, mahrem ilişkilerle örülü bir gruptur” (Marshall, 1999, s. 7). Aile sözcüğünün kökeni Arapçadır. Türk Dil Kurumu, çokanlamlı olan “aile” terimini, güncel anlamıyla birkaç tanımla ifade etmektedir. Bunlardan bazıları: “Evlilik ve kan bağına dayanan, karı, koca, çocuklar, kardeşler arasındaki ilişkilerin oluşturduğu toplum içindeki en küçük birlik; ev, familya”, “Aynı soydan gelen veya aralarında akrabalık ilişkileri bulunan kimselerin tümü” (TDK, 2023) şeklindedir. İlk anlamı günümüzdeki aile yapısını anlatan bir ifadeyken, ikinci anlamıyla soydaşlığı ve akrabalık anlam düzeyine sahiptir (Canatan, 2011, s. 54). Giddens’a göre, aile akraba bağlantılarıyla doğrudan doğruya bağlanan, yetişkin üyelerin çocuklara bakma sorumluluğunu üstlendiği bir insanlar topluluğudur. Akrabalık bağları evlilik yoluyla kurulmaktadır. Evlilik ise, yetişkinlik çağına gelmiş iki bireyin toplumsal olarak meşrulaşmış cinsel birliktelik olarak ifade edilmektedir (2008, s. 246). Toplum kurumları arasında köklü bir yapıya sahip olan aile, süreç içinde birtakım değişikliklere uğramıştır. Değişimin ilklerinden biri de ailenin yapısı ve değişen rolleridir. Bu yapı ve roller, birbirinden farklı geleneksel aile yapısından modern aile yapısına kadar karmaşık değişim dinamiklerini içinde barındırmaktadır (Kandiyoti, 2019, s. 23). Connell’e göre, muhafazakâr ideoloji aileden, “toplumun temeli” şeklinde bahsetmektedir. Geleneksel ideoloji ise, kurumların en basiti, diğer kurumların içinde yer alan yapıtaşları olarak görülmektedir. Toplumun temel yapı taşı olarak kabul edilen aile, aynı zamanda en karmaşık toplumsal birimlerden biridir. Katmanlı yapısı ve çok yönlü ilişkiler ağıyla, toplumsal ilişkilerin yoğunlaştığı bir alanı temsil eder.

Toplumsal cinsiyet ve cinsellik gibi olguların aktarımında ve yeniden üretiminde ailenin merkezi bir rol oynadığı görülmektedir. Dolayısıyla, toplumsal cinsiyetin yapısını ve işleyişini anlamak için aile kurumunu derinlemesine incelemek gerekmektedir (Connell, 2019, s. 183). Çocuk bakımı, başlı başına bir iştir ve bütüncül perspektiften bakıldığında cinsiyete dayalı iş bölümünde yeri büyük olmaktadır. Bu iş bölümleri, kadının yeri konusunda bir konumlama gereğini beraberinde getirmektedir (Urhan, 2015, s. 23).

Ailenin işleyiş şeklini belirleyen şey, birçok ülkede yapılan çalışmalarda gösteriyor ki, ideolojik bir amaç içeren ataerkil düzendir (Connell, s. 184-185). Bu toplumsal düzen, çocuğun doğumundan itibaren gelişim süreci boyunca etkisini sürdürmektedir. Çocuk, ait olduğu cinsiyete uygun görülen çeşitli etkinlikler ve nesnelerle ilişkilendirilerek toplumsal olarak etiketlenmektedir (Vang, Ng ve Gleason, 2023, s. 2). Anne-baba, çocukların davranışlarının ilk kaynağıdır (Kağıtçıbaşı, 2014, s. 145). Aile, toplumsal cinsiyet rollerinin benimsenmesinde çocuğun doğumdan itibaren karşılaştıkları ilk modellerdir. Gelişim sürecinde olan çocuğun, cinsiyet rollerinin ediniminde aile faktörünün önemi büyüktür. Bunların yanı sıra anne-baba ve çocuk ilişkisi de toplumsal cinsiyet rol ediniminde önemli bir diğer unsur oluşturmaktadır (Saraç, 2013, s. 27). Babaların toplumsal cinsiyet rolleri hem kız çocuğunu hem de erkek çocuğunu etkilediğinden ayrı bir öneme sahiptir. Yapılan araştırmalara göre, babaların toplumsal cinsiyet rol tutumları, annelerinkine göre daha gelenekseldir (Endendijk, Groeneveld ve Mesman, 2018, s. 887). Buna göre, erkek çocuklarına babaları tarafından özerklik öğretilirken, kız çocuklarına hoşgörülü, uysal, vicdanlı olma öğretilmektedir. Anneler ise, daha çok kız çocuklarına toplumsal cinsiyet rollerini aktarmaktadır. Ebeveynler, kız çocuklarının iyi bir evlilik yapmalarını ve başkalarının sorunlarına karşı duyarlı olmalarını istemektedir. Anne babalar, erkek çocuk yetiştirirken kız çocuklarına istinaden, başarılı olma, rekabet etme, duygu kontrolü sağlama, özgür hareket etme ve bireysel sorumluluklarını alma gibi alanlarda daha çok teşvik etmektedir. Bu sebeple, anne babalar geleneksel toplumsal cinsiyet rollerini ne kadar çok benimserse, çocukları da bu tutum ve davranışları o ölçüde öğrenmektedir (Zeyneloğlu, 2008, s. 11).

Ebeveynlerin, çocuklarına göstermiş oldukları değişen cinsiyetlere göre farklılaşan davranış kalıpları, çocuğun cinsiyet kimlik gelişimi üzerinde tesiri olduğu bilincinde olmaları, çocukların topluma entegrasyonunu sağlayacak cinsiyet rollerine sahip olmaları açısından önemlidir (Aşılı, 2001, s. 81). Çocuklar toplumsal cinsiyet rol tutumlarını edinirken; aileleriyle beraber yaşıyor olmaları ya da olmamaları, aileleri ile yaşama durumları ve aile tipleri cinsiyet rol tutumlarını etkileyen önemli etmenlerdendir. Vefat etme, terk etme, dönemsel ayrılıklar, boşanma gibi sebeplerle çocuklar sağlıklı yaşam ortamı yoksunluğu yaşayabilmektedir. Yapılan araştırmalar, erkek çocuklarının beş yaşından önce babasız kalmalarının, daha bağımlı davranışlar sergilemelerine, sportif faaliyetlere daha az ilgi duymalarına ve daha feminen özellikler göstermelerine yol açabildiğini ortaya koymaktadır. Yalnızca anne ya da babayla yaşayan çocukların toplumsal cinsiyet rollerini daha zor öğrendikleri izlenmiştir. Bu duruma örnek olarak; baba yokluğu çocuğun önünde rol model olmadığından cinsiyet rollerinden yoksun kalmasına neden olmaktadır. Baba yokluğu yaşayan kız çocuklarının ise, erken yaşlarda karşı cinsle iletişim kurmada ve güven ilişkisi geliştirmede çeşitli zorluklar yaşadıkları görülmektedir (Zeyneloğlu, 2008, s. 13). Eşsizoglu'nun (2012, s. 3) çalışmasında belirttiği gibi, aile ortamı her zaman bireylere samimi, güven duyulan, duygusal doyum sağlayan mekân sunmayabilir. Aile ortamı, insanoğlunun dünyaya gözlerini ilk açtığı andan itibaren bulunduğu, yaşamını sürdürebilmesi için öz bakımının verildiği sosyal bir ortam olmasının yanında, farklı şiddet öğelerinin de bulunduğu bir sahne olabilmektedir. Aile ortamı kimi zaman büyük duygusal buhranların, gerginliklerin ve çatışmaların temel sebebi olabilmektedir. Aile ortamında yaşanan adli vakalar, fiziksel ve cinsel istismara uğrayan çocuklar, yalnızca öz bakımlarının karşılandığı, buna nazaran diğer ihtiyaçları görmezden gelinen çocukların varlığı da bir gerçeklik olarak karşımızda durmaktadır. Bu sebeple, çocukların kimliklerini, duygusal yapılarını, cinsiyetlerini, var oluşlarını anlamlandırdıkları ortam olarak aile, zaman içinde değişime uğrasa da sosyalizasyon sürecinde çocuğun karşılaştığı ilk ortam olarak önemini sürdürmektedir. Öte yandan, aile tipi de toplumsal cinsiyet rol ediniminde önemli bir yere sahiptir. Aile tiplerini ayrı başlıklar altında incelemek konunun anlaşılabilmesi açısından önem teşkil etmektedir.

5.1.1. Ataerkil, Anaerkil ve Eşitlikçi Aile Tiplerinde Toplumsal Cinsiyet Roller

Otoritenin esas olarak geliştirildiği aile tipleri, anaerkil ve ataerkil olarak iki grupta sınıflandırılmaktadır. Ataerkil aile tipi, Roma ailesi olarak bilinmektedir.

Otorite baba tarafından temsil edilmektedir. Bu nedenle, tüm aile bireylerini baba soyunun atasından gelen dinsel faaliyet ve inanışlara sıkı sıkıya bağlılığı esas almaktadır. Ataerkil aile yapısında kadın kendi ailesinden erkek tarafına geçmektedir (Yıldırım, 2011, s. 77). Feminist kuramcılar, ataerkil yapıyı bir güç ilişkisi olarak değerlendirmekte ve bu yapının, erkeklerin kadınlar üzerinde tahakküm kurmalarını mümkün kılan, kadınları ücretsiz emekleri aracılığıyla ikincil konuma iten bir sistem olarak tanımlamaktadırlar. Bu sistemin sürekliliği, erkeklerin statükodan elde ettikleri ayrıcalıkların korunmasına da hizmet etmektedir (Marshall, 1999, s.101).

Avcılık ve toplayıcılıkla ya da tarımla geçimini sürdüren anaerkil aile yapısı, ana soyundan gelenlerle umumi ev ortamında yaşarlar. Kurallar ana tarafından aktarılan kurallarla sürdürülür ve baba eve zaman zaman gelmektedir (Yıldırım, 2011, s. 77). Marshall'a göre anaerkil kavramının iki kullanımı mevcuttur. İlki, soyun annelere göre belirlendiği ve annelerin hane içinde önemli ölçüde söz sahibi olduğu yönündedir. İkinci kullanımı ise, gücün ve iktidarın anne tekelinde olmasından gelmektedir. Bu terim 19.yüzyılda popülerliğini kazanmıştır. Engels, *Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni* isimli kitabında konuya dair durumun ilk “avcı-toplayıcı” yapıdaki toplumların yeniden inşası iktidarından dolayı, kadınların güç simgesi olduğu hipotezinde bulunmaktadır. Tarıma ve çobanlığa geçiş, özel mülkiyet anlayışının gelişmesine neden olmaktadır. Zenginliğin aile yoluyla sürdürülebilmesi için, çocukların meşrutiyetini güvence altına almak, erkekler açısından önemli bir yer kazanmaya başlayacaktır. Bu durum erkelerin yeniden üretici iktidarını kontrol altında tutmaya başladıkları, “ataerkil” yapıyı yükseltmiş ve anaerkil yapı çözülmüştür (Marshall, 1999, s. 22). Tarım toplumuna geçişle beraber hane içinde değişen rol ve konumlar olmuştur. İnsanoğlu toprak üzerinde hâkimiyet kurabilme becerisini keşfettikten sonra, fiziksel yapıda üstün durumda olan erkekler silah üretimi, madenlerin kullanılması ve tarımsal saha gibi maddesel üretimin yapıldığı sahalarda güç elde etmiştir.

Kadın için var olan çok eşlilik durumu ortadan kalkarken, erkek için var olmaya devam etmiştir. Miras hukuku durumları anaerkil düzenden ataerkil düzene geçince ataerkil yapı güç kazanmıştır. Din kavramının ataerkil düzeni pekiştirici özelliği, bu kavramın iyice yerleşmesine neden olmuştur. Bu dönüşüm aile içinde etkisini göstermiştir. Aile yapısının değişim ve dönüşümünde belirleyici faktör; insanların ihtiyaçları, bu ihtiyaçları karşılama şekilleri ve bu amaç doğrultusunda kurdukları yakınlıktır (Eşsizoglu, 2012, s. 6). Aile incelemelerinde en yaygın şekilde sınıflandırılan iki temel kategori, modern aile modeli olarak da bilinen çekirdek aile ile geleneksel yapıyı temsil eden geniş ailedir.

5.1.2. Geleneksel Geniş Aile ve Modern Çekirdek Aile Yapısında Toplumsal Cinsiyet Roller

Geleneksel geniş aile kavramı, birden çok neslin aynı evde yaşamasını ifade etmektedir. Günümüzde nostaljik yapı içinde düşünülen bu terim, Batılı tarımın temel geçim kaynağı olmaktan çıktığı, toplumlarda nadiren karşılaşılmasından gelmektedir (Marshall, 1999, s. 265). Giddens'a göre, evlilik bağının kurulduğu, ailelerde çocukların dışında yakın akrabalarında aynı hanede yer aldığı, sürekli iletişim ve ilişki içinde olduğu geniş aile yapısıdır. Geniş aile, büyükanne ve büyükbaba, erkek kardeşleri, kız kardeşleri, elti ve enişterleri, hala ve yeğenleri kapsamaktadır (Giddens, 2008, s. 247). Bir diğer tanıma göre ise, çok sayıda çekirdek ailenin bir arada yaşadığı, en yaşlı erkek aile üyesinin reis olduğu ve geleneksel, eski, köy vb. isimlendirilen yapıya geniş aile denmektedir. Bu tip aile yapısında, bireyler arasında ayrılmış ekonomik iş bölümleri ailenin geçimini sağlayabilmek için aile reisinde toplanmaktadır. Aileyi iktisadi ve manevi açıdan korumak reisin elindedir. Eğitim-öğretim aile içinde verilmektedir. Bu eğitimin içinde dini bilgiler ve mesleki eğitim de mevcuttur (Çelikkol, 2020, s. 126). Geleneksel aile, geleneksel toplumsal süreçte varlığını devam ettiren aile tarzıdır. Bu dönemin ekonomik geçim kaynakları, gelenekleri, dönemin tarihsel şartları vs. aile için etkili olmaktadır. Geleneksel aile denildiğinde, genellikle farklı işlevlere sahip, iş birliğine dayalı, mahremiyetin korunduğu, akrabalık ilişkilerinin güçlü olduğu ve topluluk (komünite) özellikleri taşıyan bir toplumsal kurum akla gelmektedir. Geleneksel ailede, babaya düşen iş bölümü çocuğun ve ailenin iktisadi ihtiyaçlarını karşılamaya yöneliktir.

Ebeveynler yaşlandığında, çocuklar aileye bakmakla sorumludur (Karataş, 2001, s. 93). Geleneksel değerlere sahip aile yapılarında, bireylerin rollerinin belirli toplumsal kalıplara göre şekillendiği görülmektedir. Bu anlayışta erkek; mal varlığının koruyucusu, ailenin temsilcisi ve çocukların ahlaki gelişiminde güvenilen otorite figürü olarak tanımlanmaktadır. Kadından ise; mantıklı düşünen, dini değerleri benimseyen, namuslu, doğurgan, müşfik, otoriteye itaat eden, görgü kurallarını bilen, eşinin beklentilerine uyum sağlayan, kibar ve sabırlı biri olması beklenmektedir (Yıldırım, 2011, s. 72). Geleneksel yapıdaki ailelerin temel nitelikleri, babanın aile üyeleri olan eş ve çocuk iletişiminden hareketle açıklanmaktadır. Kadının eşiyle bağı ve kadına atıf yapan anlam ve işlevler gösterilmektedir. Geleneksel ailede, otoriteyi erkeğin temsil etmesi, çocukların anne tarafından büyütülmesi, kadının ev işlerinden sorumlu tutulması, erkeğin ailenin geçimini üstlenmesi beklenmektedir (Zeybekoğlu, 2013, s. 326). Aile yapısındaki değişim, özellikle kırsal alanlardan kentlere göçün yoğun biçimde yaşandığı 1950'li yılları işaret etmektedir (Kaypak, 2019). Toplumun gelenekçi yapıdan modern yapıya dönüştüğü bu süreç, bireylerin doğaya hükmedebileceği bilgisinden gelmektedir. Bu noktada, tarımda makineleşmeden, yoğun tarıma geçiş süreci topraktan kopuşu da ifade etmektedir (Koyuncu, 2015, s. 51). Kırsal alandan kente doğru yaşanan göç, durağan bir niteliğe sahip aile yapısını değişen hareketli bir yapıya dönüştürmüştür. Kır yaşamında adetler, gelenek ve görenekler toplumsal düzeni sağlarken, kentte yasalar bu görevi üstlenmektedir. Bu örüntülerde gerçekleşen değişim, toplumun kurumsal yapısı içinde yer alan ailenin yerini de değişime uğratmıştır. Değişimin ilk yansımalarından biri, ailenin yapısı ve değişen rolleridir. Bu yapı ve roller, birbirinden farklı geleneksel aile yapısından modern aile yapısına kadar karmaşık değişim dinamiklerini içinde barındırmaktadır (Kandiyoti, 2019, s. 23). Ailede yaşanan değişim süreçlerinin akabinde aile, geleneksel geniş aile yapısından, modern çekirdek aile yapısına evrilmiştir (Ünal, 2013, s. 591). Modernleşme sürecinin hız kazanması; hane halkı, kişi sayısı ve fonksiyonlarını değiştirerek, piyasa mekanizması tahakkümüne geçilmiştir (Epik ve diğerleri, 2017). Toplumsal değişim, ailenin işlevlerinde farklılıklara neden olurken sürecin yansımalarını toplumda görmemiz mümkün olmaktadır.

1950’li yıllardan beri yaşanan siyasal ve ekonomik durumlarla birlikte; geniş aile yapısına sahip geleneksel aileden, anne baba ve çocuklardan oluşan çekirdek aileye hızlı bir dönüşüm yaşanmıştır. En küçük kurumsal yapı olan aile negatif ve pozitif; içsel ve dışsal tüm etkilere karşı dönüşümünü sürdürmektedir (Güloğlu, 2019, s. 49). Değişen aile yapısında “küçük aile, şehir ailesi, dar aile, modern aile, çağdaş aile, demokratik aile” gibi isimlerle adlandırılabilen çekirdek aile, anne baba ve çocuklardan meydana gelen toplumun en küçük birimidir. Bu tür aile yapısında, üye sayısının sınırlı olması gelişimsel etkileşimlerin de kısıtlı kalmasına neden olabilmektedir. Başlangıçta yalnızca iki yetişkin bireyden oluşan çekirdek aile, çocuğun doğumuyla birlikte genişleyerek farklı rolleri ve sorumlulukları beraberinde getirmektedir. Bu aile yapısında yetişen çocuklar, meslek sahibi olup evlendikten sonra benzer aile modelini sürdürerek yapının döngüsellliğini devam ettirmektedir. Bu tür aile yapısının temel işlevleri arasında; cinsel birlikteliğin düzenlenmesi, iktisadi iş birliğinin sağlanması, neslin devamlılığının güvence altına alınması ve bireylerin toplumsallaşma süreçlerinin desteklenmesi yer almaktadır (Çelikkol, 2020, s. 126).

TÜİK verilerine göre, Türkiye’de 2014 yılında çekirdek ailenin oranı %67,4 iken, 2022 yılında bu oran %64’e düşmüştür. Öte yandan, geniş geleneksel aile tipi olarak bilinen aile yapısının hane halkındaki oranı 2014 yılında %16,7 iken, 2022 yılında %12,8’e gerilemiştir (TÜİK, 2022). Modern çekirdek aileyle birlikte çocukların sosyalleşerek öğrenmesi açısından önemli aygıtlardan olan eğitim kurumları ve arkadaş çevresine rağmen çocuğun toplumsal cinsiyet rol gelişimi, önemli ölçüde aileden etkilenmektedir. Bayer’e göre, toplumsal yapının değişmesiyle birlikte eril ve dişil tanımları, toplumsal cinsiyet kapsamında yaşanan sosyal dokuda dişil ve eril için tanımlanmış ve onaylanan davranış ve tutumlar, beklenti ve yükümlülükler farklılaşmıştır (Bayer, 2013, s. 125-126). Günümüzde aile yapısındaki değişim, çocukların toplumsal rol gelişimi açısından esneklik göstermiş olsa da modern çekirdek aile bu rollerin aktarımında önemli rollere sahiptir. Kadın erkek ilişkileri açısından modern çekirdek aile önemli değişimlere neden olmuştur. Kent yaşamının getirdiği tüketim alışkanlıkları hem kadınların hem de erkeklerin çalışma zorunluluğunu beraberinde getirmiştir.

Kadının çalışma hayatına girmesi ve hane içine ekonomik girdi sağlaması kendisine atfedilen ev içi sorumluluklarından olan temizlik, ütü, çocuk bakımı gibi görevler açısından erkeğin sorumluluk üstlenmesine neden olmuştur. Yine de tüm bu gelişimlere rağmen kadın, hane içi emek ve çocuk bakımı konusunda daha çok yer almaktadır. Modern kapitalist toplumdaki ailede, endüstriyel üretimle beraber çalışma hayatı ile ev hayatı birbirinden ayrılmaktadır. Bu durum, emeğinin karşılığını iş hayatında alabilen erkek için olumlu bir gelişme iken, emeğinin ücretli karşılığını almak için arayışa geçen kadın için olumsuz bir gelişmedir. Çünkü kapitalizmin modern ailedeki yansıması, kadının ücretli tam zaman işçisi olma yolunda umudunu kaybettiği için eve hapsedilmektedir. Bu durum, ailenin toplumsal üretim içerisindeki duruşunu etkiler (Çiçek ve Çopur, 2018, s. 3-5).

5.2. EBEVEYNLERİN EĞİTİM DÜZEYİ VE ANNENİN ÇALIŞMA DURUMU

Ebeveynlerin çalışma durumları ve eğitim düzeyleri de çocukların toplumsal cinsiyet rolleri tutumlarını etkileyen diğer unsurlardandır. Konuya dair yapılan araştırmalar, ebeveynlerin eğitim düzeyleri arttıkça çocuklarına daha eşitlikçi tutum sergiledikleri niteliğindedir. Özellikle annenin eğitim düzeyinin artması, çocukların cinsiyet rol kazanımında daha eşitlikçi tutumlar sergilemesine neden olmaktadır. Bu durumun yanı sıra, annenin çalışıyor olması, babanın yaptığı işlerde görev alıyor olması, kalıplaşmış toplumsal cinsiyet rollerinin çözülmesine neden olduğundan önemli bir aşamayı oluşturmaktadır. Annenin çalışıyor olması, babanın ev işlerine ve çocuk bakımına katkıda bulunmasına neden olması açısından önemlidir (Zeyneloğlu, 2008, s. 12). Kandiyoti, aksine, çalışan kadınların ekonomik olarak erkeklere kıyasla daha yüksek gelir elde etmeleri durumunda dahi, ataerkil gücün zayıflamak yerine güçleneceği hipotezini öne sürmektedir. Toplumsal değişim sürecinde, farklı toplumsal gruplarda bulunun hane içi değişen rolleri inceleyen Kandiyoti, ne tür toplumsal grubun içinde olursa olsun, kentli kadınların “toplumsal ve ekonomik” ortak noktalarını ele alır. Eril rollere karşı herhangi bir itirazda bulunmamaları, geleneksel aile yapısının bozulmasına karşı çıkmaları ve erkeğin her alanda pozitif ayrımcılığını sorgulamamaları söz konusudur (Kandiyoti, 2019, s. 51-52). Karatepe ve Arıbaş’ın konuya ilişkin yaptığı çalışmada, kadın ve erkeğin her ikisinin de çalışırken bile, işten gelen kadın ve erkekten beklenen davranış kalıplarına dikkat çekmektedir.

Kadının, geleneksel rol gereği iş hayatı ve ailesi arasında kalması kariyer yapmasını zorlaştırmaktadır (Karatepe ve Arıbaş, 2017, s. 20). Değişen toplum yapısı, demografik özellikler, kadının işgücü piyasasına katılımı gibi faktörlere rağmen, kadının ev içi işlerde karşılıksız olarak gösterdiği emeğin oranı değişmemektedir.

Bu durumda, hane içinde karşılıksız yapılan emeğin büyük oranını kadınlar oluşturmaktadır. Erkeklerin, hane içi roller de etkin olma konusunda ki isteksizlikleri de toplumsal cinsiyet rollerinin devam etmesinde etkili olmaktadır (Urhan, 2022, s. 123). Tüm zamanlarını, karşılıksız emek olan ev işlerinde harcayan kadınlara karşılık, ücretli olarak çalışan kadınlar zamanının bir kısmını işte geçirirken, bir kısmını ev işlerinde harcamaktadır. Kadınlar açısından bu durum, “ikinci vardiya” ya da “ikili iş yükü” olarak tanımlanmaktadır. Kadınların ücretli bir işe yönelirken bakım emeğini de göz önünde bulundurmalarının nedeni, ev ve iş yaşamı arasında kurmak istedikleri dengeye dayanmaktadır. Kadınların ücretli emek zamanının azaltılması, beklenenin aksine karşılıksız emek zamanının artmasına yani; hane içinde daha çok yorulmalarına neden olmaktadır. Çünkü kadınların çalışıyor olması, erkeklerin üzerinde daha büyük sorumluluk hissetmelerine neden olmamaktadır (Özateş, 2015, s. 32-33). Konu ile ilgili çalışmalar, erkeklerin zamanın çoğunu ücretli işe verdiklerini, çalışan kadınların zamanını ise hem ücretli hem ücretsiz alana paylaştırdığını göstermektedir. Avrupa Birliği ülkelerinden bir örnekle destekleyecek olursak, erkeklerin haftada 41 saati ücretli işlerde, 3 saati ev işlerinde ve 5 saati çocuk bakımında olmak üzere toplamda 49 saati, ücretli ve ücretsiz işler arasında paylaştırılmaktadır. Kadınların durumu ise erkeklere göre farklılık göstermektedir; kadınlar haftada 34 saati ücretli işlerde geçirirken, 24 saati ev işleri ve çocuk bakımına ayrılmaktadır. Bu verilerden de anlaşılacağı üzere, AB ülkelerinde dahi kadınların haftalık toplam 58 saatlik ücretli ve ücretsiz emek zamanı, erkeklerin emek zamanına kıyasla 10 saat daha fazladır (Urhan, 2022, s. 123). Buğra, Akdeniz bölgesinde yer alan ülkelerden İtalya, Yunanistan, Türkiye, Mısır, İspanya’yı karşılaştırmalı olarak incelediği çalışmasında, araştırdığı hiçbir örnekte ücret karşılığı çalışma ile hane içi sorumlulukların karşılanması ihtiyacının sorunsuz bir şekilde çözüldüğü görülmemiştir.

Bu durum, kadının çalışmasının toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin giderilmesi konusunda ne düzeyde yardımcı olduğuna, toplumun bütünü için hangi sonuçlara ulaşıldığına ve istihdam edilen kadınların ne gibi zorluklarla karşılaştığına yönelik sorularının cevaplanma gereğine neden olmaktadır (Buğra, 2014, s. 14-15). Zaman içinde değişen toplumsal yapı, beraberinde aile yapısında değişimlere neden olsa da kadının görülmeyen emeği günümüzde hala devam etmektedir. Bu durumun da ötesinde, “Sosyal Sigorta ve Genel Sağlık Yasası” tartışmalarında feministlerin dikkat çektiği taleplerin içinde bu kavram bulunmaktadır. Kadınlar, hane dışında ücretli bir işte çalışsalar da çalışmasalar da, eşlerinin beslenme ve giyim gibi tüm ihtiyaçlarını karşılamakta; bunun yanında engelli, yaşlı ve çocuk bakımına dair sorumlulukları da karşılıksız olarak yerine getirmektedirler. Bu görünmeyen ve karşılığı ödenmeyen emek, feminist kuramcılar tarafından toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin temel göstergelerinden biri olarak değerlendirilmekte; bu nedenle, hukuken tanınmayan ev içi emeğin tazmin edilmesi ve bu emeğe yönelik koruyucu politikaların geliştirilmesi talep edilmektedir. Söz konusu talepler kısmen karşılık bulmuş; bazı ülkelerde çalışan kadınlar için “cinsiyete dayalı yıpranma payı” ve “erken emeklilik” uygulamaları, ev içi emek karşılığında ücret almayan kadınlar için ise “ücretsiz sağlık güvencesi” ve “emeklilik hakkı” gibi düzenlemeler hayata geçirilmiştir (Savran ve Demiryontan, 2016, s. 9-10).

5.3. KARDEŞLER VE AKRAN GRUPLARI

Çocukların toplumsal cinsiyet tutumlarını etkileyen birçok bileşenlerden biri de kardeşler ve arkadaş gruplarıdır (Akkaş, 2019, s. 107). Yapılan çalışmalar, büyük kardeşin küçük kardeş ya da kardeşlerin toplumsal cinsiyet rolleri edinme sürecinde rol model olduğuna yöneliktir. Çocuğun, aynı cinsiyetten olan büyük kardeşinin tutumları, çocuğun kendi toplumsal cinsiyetiyle uyumlu davranışları öğrenme sürecinde destekleyici bir rol oynamaktadır (Zeyneloğlu, 2008, s. 13). MacPhee ve Prendergast’ın (2019) çalışmasında, 75 öğrenciden oluşan bir örneklem kullanılmış; bu öğrencilerin 39’unun kız çocuğu olduğu belirtilmiştir. Araştırmada, çocukların odaları ayrıntılı bir biçimde incelenmiştir.

Bu doğrultuda, çocukların odalarının geleneksel ritüellere göre cinsiyet temelli şekilde tasarlanmadığını, bu sebeple cinsiyet temelli tutumların kaynağının oyuncak olmasından ziyade, başka temellere dayandığını gözler önüne sermiştir. Araştırmacılar, cinsiyete yönelik tutumların gelişmesinde aynı cinsiyette çocuklar ile okul öncesi kurumlarda çok zaman geçiren kız çocuklarının, cinsiyet temelli oyunlarının daha etkili olduğunu tespit etmiştir (MacPhee ve Prendergast, 2019). Güder ve Yıldız'ın (2016) gerçekleştirdiği çalışmada, karşı cinsiyete özgü oyuncakların alınması ve bu oyuncaklarla çocuğun oynamasına izin verilmesinin, çocuklar üzerinde kalıp yargıların ve önyargıların oluşumunu engellediği sonucuna varılmıştır.

Öte yandan ebeveynlerin kalıp yargılarının var olduğu ve karşı cinsten kardeşi olmayan çocukların incelendiği örnekleme oyun ve oyuncak seçiminde cinsiyet temelli eylemlerde bulunulduğu sonucuna varılmıştır (Güder ve Yıldız, 2016, s. 424-434). Arkadaş grupları, çocuğun mensubu olduğu cinsiyet temelli rol stillerini desteklemektedir. Bu durum toplumsal cinsiyet rollerinin pekişmesine neden olmaktadır. Çocuklar, bu dönemde genellikle hemcinsleriyle oynamakta, kız oyunu ve erkek oyunu olarak cinsiyetlerine göre oyunları kategorileştirmektedir (Hilliard ve Liben 2010). Okulöncesi ve ilkokul çağındaki çocuklar, cinsiyetlerine uygun tutum sergilediklerinde ödüllendirme davranışıyla eylemi desteklemektedir. Cinsiyetine uygun tutum sergilemeyen çocuk, arkadaşları tarafından cezalandırılarak eylem desteklenmemektedir. Çocuk, mensubu olduğu cinsiyet rollerine uyum sağlamadığında, arkadaşları tarafından dışlanabilir veya uyarılabilmektedir. Böylelikle, ceza alan davranışın tekrarı azalır ya da yok olurken, ödüllendirilen davranış tekrar etmektedir. Örneğin, kız oyunu oynayan erkek çocuğunu, diğer erkek arkadaşları oynadıkları oyuna dâhil etmemektedir (Yogev, 2006, s. 22). Rottenberg'e göre erkek çocukların tercih ettiği oyunlar, daha yarışmacı, kural temelli, karmaşık yapıda olup farklı rollere olanak tanımaktadır. Bu oyunlar genellikle kalabalık gruplar hâlinde oynanmaya uygundur. Buna karşılık, kız çocuklarının oyunları daha az katılımcıyla, düzenli ve sakin bir yapıda gerçekleşmekte; rekabetin asgari düzeyde olduğu ip atlama, sek sek, evcilik gibi oyunlar tercih edilmektedir (Rottenberg 1984, s. 956).

5.4. EĞİTİM KURUMU VE DERS KİTAPLARI

Toplumsal cinsiyet rollerinin sosyalizasyon yoluyla öğrenilmesinin bir diğer yolu da, öğretmenler ve ders kitaplarıdır. Eğitim, bireylerin mensubu oldukları kültürün inançlarını, ritüellerini, değer yargılarını, yaşam pratiklerini vb. gelecek nesillere aktararak, çocuğun bu unsurları öğrenmesini sağlamaktadır (Yorgancı, 2008, s. 75). Toplumun, cinsiyete dayalı birtakım beklentileri vardır. Bu beklentiler; çocuğun cinsiyetine uygun giyinmesi, belirli biçimlerde davranması ve hangi mesleklerin “kadın” ya da “erkek” mesleği olduğu gibi birçok tutum ve davranışı kapsar. Bu tür bir toplumsal cinsiyet eğitimi, ilk olarak ailede başlar ve okul ortamında devam eder (Özcan, 2012, s. 13).

Bu noktada, eğitimcilerin toplumsal cinsiyet rollerine geleneksel bir bakış açısıyla yaklaşp yaklaşmadığı önemli bir husustur. Eğitimciler, öğrencilere eşitlikçi bir yaklaşım sergilediklerini düşünseler de, kız öğrencilerine kıyasla erkek öğrencileriyle daha fazla etkileşime girdikleri gözlemlenmektedir. Bunun başlıca nedeni, erkek öğrencilerin sayıca fazla olmalarıdır. Gerek ilkokulda gerekse ortaokulda sınıfta erkek öğrencilere daha fazla söz hakkı verilmektedir. Erkek öğrenciler, sınıfın düzenini sağlamak amacıyla, öğretmenin sözünün kesilmemesi gerektiğini vurgulayarak otorite kurmaya çalışmaktadır. Tüm bu durumlar, erkek öğrencilerin daha sık öğretmenlerle etkileşim ve iletişim halinde olmasına neden olmaktadır (Duffy, 2001, s. 582). Cinsiyet temelli tutumların kitaplarla destekleniyor olması, bireylerin kendi inisiyatiflerinin dışında bir takım toplumsal cinsiyet tutumlarının gelişmesine neden olmaktadır. Kadının sınırlı rollerde ve faaliyetlerde yer alması, ayrıca ilköğretim boyunca kitaplarda yer alan cinsiyet temelli tutumlar ister istemez ayrılmaya neden olmakta ve çocukların tutumlarını etkilemektedir (Taştekin, 2019, s. 22). Aslan’ın çalışmasında, çocukların henüz ilköğretim derecelerinde birbirine zıt toplumsal cinsiyet kimlikleri oluşturulup, dizgesel olarak nasıl feminen ve maskülen olacaklarının aktarıldığı görülmüştür. Ders kitaplarında, kadınlara pasif kimlikler verilerek, ev işlerine, kocalarına ve çocuklarına yönlendirilmektedir. Erkeklere ise, tam aksine aktif roller verilerek kamusal alanda üretken olmaya teşvik edilmektedir. Ders kitapları incelendiğinde ise, kadınlar sürekli ya beslenmeye yönelik faaliyetlerin gerçekleştiği mutfakta ya da yaşlı bakımı, bulaşık ve çamaşır yıkayan kadın konumunda olmaktadır.

Kadınlar ailesine bağımlı bireyler olarak gösterilmekteyken, erkekler karar alan otorite figürü olarak ders kitaplarında yer almaktadır. Türk Medeni Kanunu'nun 152. Maddesiyle de erkeğin reis olarak bilinmesi yasallaşarak, bu yapı güçlendirmiştir. Öğretmenlerin cinsiyet temelli tutumları, ders kitaplarında yer alan cinsiyetçi unsurlar ve diğer faktörler, kız öğrencileri ev işlerinde ve çocuk bakımında aktif olmaya teşvik ederken; erkek öğrencileri ücretli iş ortamına hazırlamakta ve onları girişimci ve aktif bireyler olmaya yönlendirmektedir (Yogev, 2006, s. 19).

5.5. KİTLE İLETİŞİM ARAÇLARI

Cinsiyet rolleri çocuğa ilk olarak aile ortamında kazandırılmakta; ardından öğretmenler, akran grupları ve çevresel etmenler aracılığıyla pekiştirilmektedir. Bu sürece en az diğer sosyalizasyon araçları kadar etkide bulunan bir diğer önemli unsur ise kitle iletişim araçlarıdır. Günün belirli bir bölümünü televizyon izleyerek geçiren çocuk, bu süreçte toplumsal cinsiyet rolleriyle ilgili modelleri de dolaylı olarak öğrenmektedir (Kalan, 2010, s. 87). Kitle iletişim araçlarıyla programda yer alan karakterler, aynı zamanda tüketim toplumunun önemli bir ögesi olarak yerini almaktadır. Çizgi filmlerde yer alan karakterler, tüketim toplumunun popüler kültür öğeleri haline gelmekte ve pazarda alıcısını bulmaktadır. Ergen dizileri, gençlik dizileri, pembe diziler, kadın programları, kadın/erkek dergileri, reklamlar haber bültenleri, gazete haberleri, kadınlara ve erkeklere yönelik internet siteleri, sosyal ağlar vb. cinsiyet rollerinin tekrar eden mecralarıdır. Medya ve toplumun kültürel bu öğeleri birbirleriyle etkileşim halindedir. Yenilenen toplumsal yapıya yine kitle iletişim araçlarıyla benzer şekilde toplumsal cinsiyet rolleri ipuçlarını sunmaktadır (Bostan, 2018, s. 257). Toplumsal cinsiyet normları ile kitle iletişim araçları arasındaki etkileşim, bu normların medyaya yansımalarının yanı sıra, medya aracılığıyla yeniden üretilerek toplumsal yapıya aktarılması anlamına gelmektedir (Soydan ve Küçükşen, 2022, s. 25). İdeal eril ve dişil bedenler, pazarlanan ürünlerle birlikte sunularak topluma dayatılmakta; bu durum, kadınların yalnızca hane içi görevlerle özdeşleştirilmesine yol açmaktadır. Televizyon dizilerinde kadın, cazibeli, güzel, fedakâr, mazlum rollerde yer alırken erkekler; dışarı işlerde, sert mizaçlı, yürekli, delikanlı, kaba kuvvete meyilli olarak resmedilmektedir. İki cinsten farklı olan cinsiyetlere ya yer verilmez ya da verilen bu roller klişeleştirilir.

“Disney Prensesleri” ile kız çocukları tasvir edilirken, “Süper Kahramanlar” erkek çocuklarıyla tasvir edilmektedir (Şener, vd., 2022, s. 163-164). Çiftçi’nin yaptığı çalışmanın sonucuna göre, çocuklar televizyondaki karakterlerden etkilenmekte, genellikle kendi cinsiyetlerine uygun kahramanları tercih etmektedirler. Bu durum, çocukların popüler kültür öğelerinden etkilendiklerini ortaya koymaktadır (Çifçi, 2008).

Medya, mevcut toplumsal beklentileri hem yansıtarak hem de pekiştirerek toplumsal cinsiyetle ilgili inançları biçimlendirmekte ve gelecekteki toplumsal yönelimleri şekillendirmektedir (Leder, 2008, s. 186).

Kadının gerek filmlerde gerek reklamlarda kapitalizmin tüketim nesnesi olarak sunulduğu da yadsınamayacak bir gerçektir. Kültür ürünlerini çocuklara aktarabilmede medyanın etkin bir rolü bulunmaktadır (Karaboğa, 2021, s. 290). Dönemin tekrar eden moda ürünü, uzun reklam araları ile verilmektedir. Sanki hiç karşılık beklemiyormuş, belli belirsiz, beklentisizmiş gibi bir yapıya bürünen, neyin alınması gerektiği konusunda manipüle eden durumdadır (Baudrillard, 1997, s. 214). Bu şekilde, sahte kimlikler yaratılmakta ve birbirine benzeyen insanlar sıklaşmaya başlamaktadır. Bu durumu Marcuse, *Tek Boyutlu İnsan* olarak tanımlamaktadır (Marcuse, 1975, s. 17-18). Tekleşen erkek ve kadın bireylerin sayısı artmakta ve toplumsal kimlikleşme sürecinde kadın ve erkek kimlikleri daha pekişmiş bir hal almaktadır. Çocukların, toplumsal cinsiyet rollerine göre şekillendirilmiş kadın ve erkek karakterlerle büyümeleri, bu rollerin içselleştirilmesini kolaylaştırmakta ve toplumsal düzeyde yeniden üretilmesine zemin hazırlamaktadır. Günümüzde bu profilin dağıtımı büyük ölçüde, “çokuluslu medya şirketleri” aracılığıyla gerçekleşmektedir. Kültür üreten medya şirketleri, sahiplerine yüksek kazanç sağlamaktadır (Karaboğa, 2022, s. 134).

Kültür endüstrisi, medya aracılığı ile toplumsal yaşamı kontrol etmekte, toplumsal fonksiyonları düzenleyip yönlendirmektedir. “Kültür endüstrisi” aynı tip insan modeli geliştirmekte, bireylerin olaylar karşında benzer tepkime vermeleri, benzer ürünleri tüketmeleri, benzer giyinmeleri, benzer yemekler yemelerini, benzer güzellik algısı oluşturmalarını sağlayarak aynılaştırmalarına ve edilgin bir nesne olmalarına neden olmaktadır (Karaboğa, 2022, s. 136). Filmlerde, ataerkil kültürün yarattığı kadının görselliğine dikkat çekmeye yönelik birtakım çalışmalar yapılmıştır.

Kadın bedeninin medyada bir nesne ve tüketim aracı olarak kullanılması, birçok nedene dayanmakla birlikte, temelde tek bir gerçeği yansıtmaktadır: Kadının ataerkil, tüketici ve heteronormatif toplumlardaki ikincil pozisyonuna işaret etmektedir (Ertung, 2013, s. 90). Medya, toplumsal cinsiyet bakışı altında kadının ve erkeğin biyolojik oluşumlarının dışında yaratılmış bir kurgu olan toplumsal cinsiyeti, birçok aygıtın yanı sıra, medya ortamında da üretilen görsellerle yayılmasına yardımcı olmaktadır. Öte yandan, toplumsal cinsiyeti onaylayan fikirlerin içselleştirilmesi açısından medyanın önemi yadsınamayacak düzeydedir. Öyle ki çocuk aile ortamında toplumsal cinsiyete yönelik kodlarla yetiştirilmiyor dahi olsa, medyanın kız ya da erkeğe yönelik cinsiyet temelli yaklaşımlarından etkilenmektedir. Kitle iletişim araçları film, haber, dizi ve reklamlar aracılığıyla cinsiyet temelli kodlar sunmaktadır. Hazırlanan bu programlar, ürünlerin pazarlanmasının yanı sıra, bireylere tek düze modeller sunarak nasıl olmaları gerektiği hakkında mesajlar vermektedir.

6. BÖLÜM

TÜRKÇE LİTERATÜRDE “TOPLUMSAL CİNSİYET VE ÇOCUK” KONUSUNU ELE ALAN ÇALIŞMALAR

Arslan (2000, s. 98), Ders Kitaplarında Cinsiyetçilik adlı çalışmasında, kadın ve erkeklerin toplumsal cinsiyet rollerinin farklılık gösterdiğini; çocukların ise erken yaşlardan itibaren bu rolleri sistematik biçimde öğrenerek maskülen ve feminen tutumları içselleştirdiklerini ortaya koymaktadır. Eğitim materyallerinin cinsiyet temelli yapıyı destekler nitelikte olması; erkekleri etkin, kamusal alanda üretken bireyler olarak temsil ederken, kadınları edilgen, ev içi sorumluluklara ve eşlerine hizmete yönlendirilen figürler olarak sunması söz konusudur. İncelemiş olduğu kitaplarda kadınların sürekli çocuk bakan, mutfak işlerinde zaman geçiren, temizlik yapan, çamaşır ve bulaşık yıkayan ya da yaşlı bakan olarak anlatıldığını ifade etmiştir. Kadınları evlerine, çocuklarına ve eşlerine bağımlı bireyler olarak, erkekleri ise otoriter ve evin geçimini üstlenen bireyler olarak gösterildiği sonucuna ulaşmıştır. Tekin ve Örnekoğlu’nun (2020, s. 262-264) birlikte yürüttüğü çalışmada, çocukların yaşları ilerledikçe cinsiyet temelli kalıp yargılarının arttığı; özellikle 5–6 yaş grubundaki çocukların toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin daha katı ve belirgin kalıplar geliştirdikleri belirtilmektedir. Ayrıca, egemen olan cinsiyet kalıp yargılarının, eğitim yöntem ve teknikleriyle, etkinliklerle, materyallerle ve öğretmenlerin çocuklara aktarımı aracılığıyla iletilmekte olduğu neticesine ulaşmışlardır. Güder ve Yıldız’ın (2016, s. 438-439), “okul öncesi dönemdeki çocukların toplumsal cinsiyet algılarında ailenin rolü”nü belirlemeye yönelik yapmış oldukları çalışmada, çocukların oyun ve oyuncak seçimlerinde pek çok değişkenin etkisi altında kaldığı belirlenmiştir. Karşı cinsten kardeşi olan, oyuncak tercihleri cinsiyet temelli yönlendirilmeden yapılan ya da farklı cinsiyetten çocuklarla sık sık etkileşime girerek cinsiyet ayrımı gözetilmeksizin oyun oynayan çocukların, oyuncak ve oyun tercihlerinde cinsiyet temelli kalıp yargılara daha az başvurdukları görülmüştür.

Konuya dair diğerk bir sonuç ise, çocukların oyuncak seçiminde ebeveynlerin önemli bir yerinin olduğudur. Öyle ki, diğerk cinsiyet oyuncaklarıyla oynayan çocukların babaları tarafından tepkiye uğradıkları belirtilmiştir. Genel olarak ebeveynler, çocuklarının cinsiyetlerine hitap eden oyuncaklarla oynamasını uygun bulmaktadır. Tüfekçi'nin (2022, s. 215-216) doktora tezinde, düşük ve çok düşük sosyo-ekonomik düzeyde olan ve İstanbul ilinde ikame eden 17 deney ve 18 kontrol grubunu içeren 60-72 aylık çocuklar ve anneleri üzerinde gerçekleştirmiş olduğu çalışmasında, oldukça yüksek düzeyde toplumsal cinsiyet kalıp yargılarına sahip olduğu, bu durumun yanı sıra her iki örneklem grubunda yer alan annelerin, “eşitlikçi toplumsal cinsiyet rolleri tutumu” ortalamasında oldukları; toplumsal cinsiyet rol ediniminin annenin tutumundan ziyade çocukların gözlenebilir yaşam ritüelleri ile bağlantılı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca, annelerin toplumsal cinsiyet kalıp yargılarının yalnızca oyun ve oyuncak tercihlerinde kalıp yargıları azalarak uyguladıkları belirlenmiştir. Deney grubunda yer alan ve bu süreçte kendilerine anneleri aracılığıyla cinsiyet eşitlikçi öykü kitapları okunan çocukların, kalıp yargılarında kontrol grubunda azalmanın yanı sıra, cinsiyet temelli olmayan yönde değişimin yaşandığı ortaya konmuştur.

Değişimin, resimli öykü kitaplarında eşitlikçi anlatımın vurgulu bir şekilde sembolleştirilen maddelerde daha belirgin yaşandığı; çocuklarına kitap okuyan annelerin ise, bu süreçte çocuklarıyla aynı ölçüde etkilendiği neticesine ulaşılmıştır. Çifçi (2008), “İlköğretim 4. ve 5. sınıf öğrencilerinin kadınlık ve erkeklik rollerini algılayış biçimleri” çalışmasında, kız ve erkek öğrencilerinin geleneksel cinsiyet algılarına sahip olacak şekilde yetiştirildikleri sonucuna varılmıştır. Bunların yanı sıra, kız öğrencilerin erkek öğrencilere kıyasla daha eşitlikçi yapıda oldukları araştırma neticesinde ortaya çıkmıştır. Yapılan incelemede, erkek öğrencilerin vermiş oldukları yanıtlar, sosyalizasyon sürecinde edinilen erkek egemen yapıyı benimsedikleri ve bu durumdan vazgeçmek istemedikleri yönündedir. Bireyin cinsiyet kalıp yargılarından arınmış kişilik geliştirmesi sonucunda, hem kadına yönelik baskının ortadan kalkacağını hem de erkeğin duygularını açıkça yaşayabileceği ortamı bulabileceği ifade etmiştir.

Zeyneloğlu'nun yaptığı çalışmaya göre, öğrencilerin geleneksel cinsiyet rollerine ilişkin tutumları, yaşları, mezun oldukları lise, kardeş durumu, aile yapısı, doğdukları yer, doğdukları ilin gelişmişlik seviyesi, ilkokul dönemini tamamladıktan sonra uzun süre yaşadıkları yerleşim yeri ve ebeveynlerin eğitim düzeyine bağlı olarak değişmektedir (2008, s. 99-100). Gökkaya yapmış olduğu çalışmasını iki amaç üzerinden gerçekleştirmiştir. İlkinde, okul öncesi çocukların oyuncak seçimleri ve nedenleri üzerine cinsiyet rol gelişimi incelenmiştir (1994, s. 127-128). Çocukların oyuncak seçimlerini, bu seçimleri ne sebeple yaptıklarına yönelik verdikleri cevapların, cinsiyet ve yaş değişkenleri yönünde farklılık gösterip göstermediğini araştırmaktır. İkinci amacı ise, ebeveynlerin cinsiyet algılarını ve cinsiyet temelli çocuk yetiştirme durumları ile çocukların seçtikleri oyuncak ile bağlantısının olup olmadığı tespit etmektir. Araştırmaya katılan çocukların 4-6 yaş grubunda olduğu incelemede bulgular, çocukların cinsiyetlerine uygun oyuncak seçimi yaptıklarını göstermektedir. Ayrıca, çocuklar yaşları ilerledikçe oyuncak seçimlerini cinsiyetlerine uygun gerekçelerle açıklamışlardır. Bunun yanı sıra, ebeveynlerin cinsiyet rollerine ilişkin tutumlarının toplumsal cinsiyet yapısına uygun olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bulgular, çocukların oyuncak seçiminde yalnızca ebeveynlerinin etkisinde kalmadıklarını, aynı zamanda toplumsal cinsiyet rollerine yönelik beklentilerin de etkisi altında olduklarını ortaya koymaktadır. Kaçar'ın (2019, s. 60) çalışmasında elde edilen bulgulara göre; değişen toplum yapısı, bilişim çağının etkileri, göç hareketleri ve çok kültürlü toplum yapısına geçiş gibi olgular, çocukların kalıp yargıları edinimini yalnızca aile ile açıklamanın mümkün olmadığını göstermektedir.

Karaboğa (2021, s. 191), *Kültür, Çocuk ve Toplumsal Cinsiyet* adlı çalışmasında doğumdan önce yapılan hazırlıklardan başlayarak, renkler gibi toplumsal cinsiyetle ilgili mesajlarla dünyaya gelen çocukların, ilk olarak ailelerinde ve yaşamları boyunca katıldıkları tüm toplumsal alanlarda cinsiyet kodlamaları ve kimliklerini biçimlendiren ilişkilere tanık olduklarını ifade etmektedir. Doğan'a (2023, s. 49-55) göre; ebeveynlerin anne ve baba olma sorumluluklarını yerine getirirken toplumsal cinsiyet rollerinden etkilendiği, hane içi görev dağılımında annenin çocuk bakımında daha çok sorumluluk aldığı sonucuna ulaşılmıştır.

Ebeveynlerin renk ve oyuncak tercihlerinde çocuğun cinsiyetinin belirleyici olduğu, fakat konu meslek tercihi olduğunda çocuğun cinsiyetinden çok mutlu olacağı mesleği tercih etmesinin geçerli olduğu tespit edilmiştir. Yorgancı'ya (2008, s. 3-4) göre, ebeveynlerin çocuklarının cinsiyetine göre sergilediği tutumlar, okul ortamındaki cinsiyet kodlamalı mesajlar ve medyadaki kadınlık ile erkekliğe dair temsiller aracılığıyla bireyler, toplumsal cinsiyet iletileriyle kuşatılmaktadır. Bireyler, bu iletiler yoluyla bir dünyaya dâhil olmakta ve toplumsal yaşam içerisinde içselleştirecekleri bir kimlik ve değerler sistemiyle karşılaşmaktadır. Ecevit (2011, s. 26), *Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisi* adlı kitapta toplumsal cinsiyeti tanımlarken, bunun biyolojik cinsiyetten farklı olarak, toplumların iki cinsi ayırt etme biçimlerini ve onlara atfedilen rolleri anlatmak için kullanılan bir kavram olduğunu belirtmektedir. Bu kavramın feministler açısından önemi; kadın ve erkeğin güç ilişkilerinde eşitsizliklerden doğan durumları sorgulamada başvurulacak bir kavram olmasından gelmektedir. Toplumsal cinsiyet kavramı, postmodernist yaklaşımının sorgulamasıyla son on yıl içinde farklı bir aşamaya geçmiştir. Bu yaklaşımın kuramcıları sosyolojinin doğası, feminizm ve toplumsal değişmeye yönelik yeni sorular geliştirilmesine neden olmuştur. Bu durumun yanı sıra feminizmin gelişmesine de katkı sağlamıştır.

Urhan (2022, s. 120-121), kadınların cinsiyete dayalı iş bölümü, ev içi ve ev dışında olan ayrıcalık ve ayrımcılığı inşa eden egemenlik ve tabiat bağıny dayatan bir kavramdır. Toplumsal olarak atfedilen rol ve sorumluluklar kadınları kamusal alana, iş hayatına ve topluma “anne ve eş” olarak katılmayı dayatmaktadır. Toplum tarafından üretilen rol ve sorumluluklara paralel bir biçimde geliştirilen kadınlığa ve erkekliğe dair kalıp yargılar, farklı aygıtlarla yeniden üretilir. Kadınların sorumlulukları, ev ve aile işleriyle sınırlandırılmış, güçlü toplumsal yargı, kadınların iş hayatlarında dışlanmalarını ve belirli mesleklerde yoğunlaşmalarını meşrulaştırmıştır. Dolayısıyla, kadınların emek piyasasında ve cinsiyete dayalı iş bölümlerinde konumunu toplumun cinsiyet temelli yaklaşım metodu belirlemektedir.

7. BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

7.1. ARAŞTIRMANIN KONUSU

“Toplumsal cinsiyet rolleri” bireyin yaşama başladığı andan itibaren toplumun cinsiyete yönelik beklentilerini kalıplaştırmak üzere kullanılmaktadır. Bu terim, kadının ve erkeğin ne yapıp ne yapmaması gerektiğini belirlemeye yönelik rolleri kapsamaktadır. Bu araştırma, Ardahan ilinde ikamet eden 36-72 aylık çocukların ebeveynlerinin, çocuklarını yetiştirirken içselleştirdikleri toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin yaklaşımlarının hangi boyutta devam ettiğini belirlemeyi amaçlamaktadır.

7.2. ARAŞTIRMANIN PROBLEMİ

Araştırma toplumsal cinsiyet eşitsizliğinden doğan cinsiyet rollerinin dağılımını incelemekten oluşmaktadır. Ardahan ilinde yürütülen çalışmanın problemine yönelik aşağıda belirtilen sorular incelenecektir:

- Ardahan’da anne ve babaların, aile içinde iş bölümlerinin toplumsal cinsiyet rollerine etkisi nedir?
- Ardahan’daki ebeveynlerin toplumsal cinsiyet rollerini içselleştirme düzeyi, çocuk yetiştirme süreçlerini nasıl etkilemektedir?
- Ardahan’daki ebeveynler, toplumsal cinsiyet rollerini çocuklarına hangi yollarla aktarmaktadır?
- Ardahan’da 36-72 aylık çocukların, kadın-erkek algısının oluşumunda ailenin payı nedir?

7.3. ARAŞTIRMANIN AMACI

Bebeğin doğumuyla başlayan sosyalizasyon süreci, sonraki çocukluk döneminde toplumsal normları öğrenerek pekişmektedir. Böylelikle, birey toplumun beklentilerine uygun tutumları içselleştirerek, eril ya da dişil kimliklerini oluşturmaktadır. Bu doğrultuda, bireyin toplumsal cinsiyet rollerini öğrendiği ilk kurum olan ailenin toplumsal cinsiyet tutumu kritik bir öneme sahiptir.

Bu araştırmanın amacı, Ardahan’da 36-72 aylık çocukların ebeveynlerinin, kız ya da erkek çocuklarını yetiştirirken içselleştirdikleri “toplumsal cinsiyet rollerine” ilişkin tutumlarını nasıl uyguladıklarını belirlemeye yöneliktir.

7.4. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

Günümüzde, toplumsal cinsiyet kavramı kapsamlı bir şekilde tartışılmaktadır. Birçok kuram toplumsal cinsiyeti açıklamaya çalışsa da iki ana temelde özetlenmektedir. İlkinde, cinsiyet kimliklerinin oluşumu biyolojik temellere dayanırken, ikincisinde sosyalizasyon yoluyla öğrenilen toplumsal temellere dayanmaktadır. Toplumsal cinsiyet kavramı inşa edilen bir kavramdır. Toplumsal cinsiyetin kendini inşa ettiği ve sürdürülebilirliğini sağladığı alanlardan en önemlisi ailedir. Aile üyeleri, bu yapıya göre adlandırılır, biçimlenir ve beraberinde yeniden üretilirler. Ailenin bu yapısıyla birlikte bireyler kategorileşmektedir. Bu kategorilerin arasında sınıf, etnik, kimlik gibi birçok aygıt olmasıyla birlikte, toplumsal cinsiyet de yer almaktadır. Bu durum, bireylerin aile içerisinde ideolojik, toplumsal, kültürel, iktisadi olarak sosyalle olmalarıyla doğrudan ilintilidir. Cinsiyete yönelik dişil ve eril kavramlarını kullanarak köklü bir bölünmeye neden oluruz. Bu tartışmaların süre gelen sonuçları ise aile içinde pekiştirilmektedir. Aile, toplumsal cinsiyetin ve cinsiyet kimliğinin üretilmesinde merkezi bir rol oynamaktadır.

Bu bağlamda ebeveynler, çocuklarının temel ihtiyaçlarını karşılamamanın yanı sıra, çocuğun kimliğinin şekillendiğı 0–6 yaş döneminde toplumsal cinsiyet rollerini edinmesinde önemli bir aktarıcı konumundadır. (Dökmen, 2022, s. 28). Bu çalışma, ebeveynlerin çocuklarını yetiştirirken benimsedikleri tutumları ve bu tutumların toplumsal cinsiyet rollerini nasıl yeniden ürettiğini ya da dönüştürdüğünü ortaya koyması açısından önem taşımaktadır. Ayrıca, Ardahan ilinde daha önce benzer bir araştırmanın yapılmamış olması, çalışmanın literatüre katkı sağlaması açısından önemlidir.

7.5. ARAŞTIRMANIN KAPSAMI VE SINIRLILIKLARI

Bu araştırma, Ardahan ilinde ikamet eden 36-72 aylık çocukların ebeveynlerini kapsamaktadır. Araştırma gönüllülük esasına dayalı olarak yürütülmüştür. Boşanmış ebeveynlerin dâhil edilmemesi çalışmanın bir diğ er sınırlılığıdır.

7.6. ARAŞTIRMA YÖNTEMİ VE VERİ TOPLAMA TEKNİĞİ

Araştırma, nitel araştırma yöntemi ile yapılmıştır. Nitel araştırma; insanları, durumları ve varlıkları kendi tabiatında araştırma imkânı sunan doğalcı bir yöntemdir (Punch, 2020, s. 142). Nitel araştırmada, problem yorumlayıcı bir yaklaşımla incelenir. Yöntemin kullanılmasının sebebi, bireylerin davranışları ve sosyal yaşamda farklılaşan sürecin kendi bileşenleri içinde bütüncül anlaşılmasına imkân vererek zengin bilgiler elde etmemizi sağlamasından ileri gelmektedir. Araştırmada derinlemesine görüşme tekniği kullanılacaktır. Görüşme; nitel araştırma yöntemlerinin temel veri toplama tekniklerinden biridir. Bireylerin gerçekliğe ilişkin adlandırmalarına, algılarına ve gerçeği inşa etme biçimlerine hâkim olmanın, etkili bir yönlendirme aracı olduğu söylenebilir. Aynı zamanda, ötekini anlama açısından da başvurulacak en etkili yöntemlerden biridir. (Punch, 2020, s. 166). Bu araştırma, bir durum çalışmasıdır. Durum çalışmaları, karmaşık bir olgunun kendi doğal bağlamı içinde detaylı bir şekilde incelenmesine ve zaman içindeki gelişiminin gözlemlenerek bileşenlerinin kapsamlı biçimde analiz edilmesi anlamına gelmektedir (Subaşı ve Okumuş, 2017, s. 425).

Görüşme sürecinden önce, katılımcılardan derinlemesine veri elde edebilmek amacıyla yarı yapılandırılmış soru formu hazırlanmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme, söz konusu araştırmaya yönelik katılımcılardan benzer türde verilerin toplanması hedefiyle yapılan görüşme çeşididir. Bu amaçla sorular, araştırmacı tarafından görüşme öncesinde araştırmacıya yol gösterme hedefi doğrultusunda hazırlanır. Cevaplanması beklenen tüm başlıkları kapsayan görüşme formuna, araştırmacı tarafından araştırma sırasında ilave sorular eklenebilir. Sohbet niteliğinde gerçekleşen yarı yapılandırılmış bu görüşme, amaçlı bir sohbete benzemektedir (Salı, 2018, s. 144). Yarı yapılandırılmış görüşme tekniği, önceden hazırlanmış sorular doğrultusunda belirli bir çerçeveye sahip olmakla birlikte, yapılandırılmış görüşmeye göre daha esneklik tanıyan bir yapıya sahiptir (Türnüklü, 2000, s. 547). Yapılandırılmamış görüşmede edinilen bilgi yelpazesi, yarı yapılandırılmış görüşme tekniğine göre daha geniştir (Dömbekçi ve Erişen, 2022, s. 145). Araştırmanın, 36-72 ay aralığında çocuğu olan ebeveynlerinin toplumsal cinsiyet rolleri tutumlarını incelemek maksadıyla önceden hazırlanmış yarı yapılandırılmış görüşme sorularıyla

elde edilmiş veriler, betimsel analiz yöntemiyle analiz edilmiştir. Metin haline dönüştürülen cevaplar, kategorize edilerek ayrı başlıklar halinde incelenmiştir.

7.6.1. Araştırmanın Evren ve Örneklemi

Araştırmanın evrenini “Ardahan ilinde yaşayan, 36-72 ay yaş aralığında çocuğu olan tüm ebeveynler” oluşturmaktadır. Araştırma, nitel yöntemin örneklem türlerinden biri olan amaçlı örneklem ile gerçekleştirilmiştir. Bu araştırma, nitel araştırma desenine uygun olarak, belirli ölçütler doğrultusunda katılımcı seçiminin yapıldığı amaçlı örneklem yöntemiyle gerçekleştirilmiştir. Amaçlı örneklem tekniği, özellikleri gereği çalışmayla ilgili bir hedef için tanımlanmış olan örneklemidir. Amaçlı örnekleme dayalı bir çalışmanın bulguları, evrenin tamamına değil, yalnızca örneklemin alındığı (alt) evrene genellenebilir (Andrade, 2021). Bu çalışmanın amaçlı örneklem grubunu, Ardahan ilinde yaşayan, 36-72 ay aralığında çocuğu olan, 18 anne 18 baba olmak üzere 36 ebeveyn oluşturmaktadır. Örneklem grubu seçilirken, söz konusu araştırmaya ilişkin en zengin bilgi kaynağı olacağı düşünülen bireylerden seçilmiştir. Katılımcıların demografik özellikleri Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1. Anne ve Babaların Demografik Bilgileri

EBEVEYNLERİN DEMOGRAFİK ÖZELLİKLERİ				
Yaş	Çocuk	Eğitim	Çocuğun	Çalışma Durumu
Anne- Baba	Sayısı	Durumu Anne-	Cinsiyeti ve Yaşı	
1. Görüşme	2	Lise-Lise	Kız	Anne-baba çalışıyor
37-41			5	
2. Görüşme	2	Ön lisans-	Erkek	Anne çalışmıyor-Baba
32-36		Yüksek lisans	5	çalışıyor.
3. Görüşme	1	Lise-Doktora	Kız	Anne çalışmıyor-Baba
35-40			5	çalışıyor.
4. Görüşme	1	Lisans-	Kız	Anne çalışmıyor-Baba
38-39		Doktora	4	çalışıyor.
5. Görüşme	2	Lisans-Lisans	Erkek	Anne çalışmıyor-Baba
38-39			5,5	çalışıyor.
6. Görüşme	3	Lisans-Lisans	Erkek	Anne-Baba çalışıyor
38-42			5,5	
7. Görüşme	1	Lisans-	Kız	Anne-baba çalışıyor
31-31		Yüksek lisans	3,5	

8.Görüşme 38-43	2	Lisans- Doktora	Kız 4,5	Anne-baba çalışıyor
9.Görüşme 41-44	1	Doktora- Doktora	Erkek 5	Anne-baba çalışıyor
10.Görüşme 36-38	2	Yüksek lisans- Yüksek lisans	Erkek 4,5	Anne-baba çalışıyor
11.Görüşme 31-34	1	Yüksek lisans- Yüksek lisans	Erkek 3	Anne-baba çalışıyor
12.Görüşme 37-38	3	Lise-Lise	Erkek 3	Anne çalışmıyor-Baba çalışıyor.
13.Görüşme 31-32	2	Yüksek lisans- Lisans	Erkek 3,5	Anne-baba çalışıyor
14.Görüşme 37-42	2	Yüksek lisans- Yüksek lisans	4	Anne-baba çalışıyor
15.Görüşme 31-35	1	Yüksek lisans- Yüksek lisans	4	Anne çalışmıyor-Baba çalışıyor.
16.Görüşme 38-44	1	Doktora- Doktora	5	Anne-baba çalışıyor
17.Görüşme 32-35	1	Lisans-Ön lisans	5	Anne-baba çalışıyor
18.Görüşme 38-41	2	Yüksek lisans- Lisans	5,5	Anne çalışmıyor-Baba çalışıyor.

8. BÖLÜM

BULGULAR

Araştırmanın bu bölümünde, 36-72 ay aralığında çocuğu olan ebeveynlerin toplumsal cinsiyet rolleri tutumlarını incelemek maksadıyla, önceden hazırlanmış yarı yapılandırılmış görüşme sorularıyla elde edilmiş bilgileri yorumlanarak alt başlıklar halinde incelenmiştir.

8.1. 36-72 AYLIK ÇOCUKLARIN EBEVEYNLERİNİN İYİ ANNE VE İYİ BABA OLMAYA YÖNELİK GÖRÜŞLERİNE DAİR BULGULAR

Tablo 2. İyi Anne ve İyi Baba Olmaya Yönelik Katılımcı Görüşleri

Temalar	Kategorilere İlişkin Görüşler	
	Duygusal Özellikler	
	Anne	Baba
Sabırlı		Zaman ayırabilen
Fedakâr		Maddi olarak karşılık verebilen
Merhametli, Sevgili		Yaşına ineabilen
Özverili		Sevgili
Empati kurabilen		Sorumluluk sahibi
Duygusal doyumu sağlayabilen		Değerleri aktaran
Değerleri aktaran		Merhametli
	Tutum Özellikleri	
	Anne	Baba
Ailenin düzenleyicisi olma		İşten vakit bulduğu zamanları çocuğuyla geçirme
Çocuğun ihtiyaçlarını karşılamak		Çocuğun ekonomik ihtiyaçlarına cevap verebilmek
Empati kurabilmek		Ahlaklı yetiştirmek
Çocuğuna merhametli davranmak		Örnek davranışlar sergileme
Çocuğu ahlaklı yetiştirmek		Yaşamın iyi ve kötü yanlarını öğrenmek
Yaşamın iyi ve kötü yanlarını öğrenmek		Güven unsurunu sağlama ve koruyucu olma
Güven unsurunu sağlama ve koruyucu olma		Sonuç odaklı olma

İyi anne ve iyi baba olma özellikleri Tablo 2’de, duygusal ve davranışsal özellikler başlıkları altında incelenmiştir. Anne ve babaların duygusal niteliklerine bakıldığında benzerlikler görülmektedir. Çoğu anne, iyi anne olmanın duygusal niteliklerini sabırlı olma ile ilişkilendirmektedir.

Bence en önemlilerinden birisi, sabırlı olmak. Bu çoğumuzda olamayabiliyor. Bende de bazen olamayabiliyor. Fakat sabırla bir şeyleri karşılayabilmenin her şeyin anahtarı olduğunu düşünüyorum. Artık günümüz anneleri çok daha eğitilmiş. Çocukların eğitimleriyle ilgilenebiliyorlar, onların öz bakımlarıyla çok daha iyi ilgilenebiliyorlar. Benim eksik bulduğum nokta sabır. Ben kendimden örnek vereyim. Çocukların her türlü ihtiyaçlarını karşılayabiliyorum, onlar için her şeyi yapıyorum. Ama günün sonunda bakıyorum ki sadece eksik olan sabır. Çünkü kendimi onlar adına çok yoruyorum ve onlara gereken sabrı da tüketmiş oluyorum (Görüşme 14, Anne, 37). Sabırlı olmak, çocukla aynı şekilde düşünebilmek. Yani herhangi bir şeye üzüldüğünde ya da sinirlendiğinde onun gibi düşünebilmek. Empati kurabilmek, onunla eğlenmek (Görüşme 15, Anne, 31).

Sabırlı olmak, dinlemeyi bilmek, onları anlayabilmek, daha fazla vakit geçirmek, duygusal ihtiyaçlarını karşılayabilmek (Görüşme 2, Anne, 32).

İyi anne olmayı fedakârlık olarak tekrarlayan katılımcıların ifadeleri de şu şekildedir;

Fedakâr olur. Çocukları için de, ailesi için de fedakârlık yapar. Onların iyi bir birey olarak yetişmesi için, elinden gelen bütün gayreti gösterir. Hem maddi hem manevi olarak. Eğitim olanakları, giyinme, barınma yani yaşamda var olabilmesi için gerekli her şeyi anne sağlar. Bence babadan önce anne vardır. Tabi şöyle, biz ataerkil bir toplumda yaşıyoruz. Günümüzde babalar ne kadar yardımcı olmaya çalışsalar da, bütün sorumluluk annenin üzerinde. Hani yemek, çamaşır, ütü... Kendi ailem için de böyle, toplumda gördüğüm birçok aile içinde böyle. Aslında anne hem babanın varlığını karşılayabilir hem de kendi varlığını. Çok basit bir şey; çocuk, baba kıyafetim nerde demez. Çocuk, anne kıyafetim nerede der. Ya da anne yemek hazır mı der. Yani rol model olarak öyle bulunuyoruz toplumda. Ne kadar bir birbirimize yardımcı olmaya çalışsak da, önce anne bence (Görüşme 6, Anne, 38).

Daha çok çocuğumuzun bakımıyla anne ilgileniyor diyebiliriz. Çünkü hastalanıyor anne başında. Anneler daha çok fedakârlık yapıyor. Samimi olmak gerekirse hastalığı ele alalım. Çocuğun ateşi var. Bir noktadan sonra ben dayanamıyorum, uyuyorum. Ama annesi sabaha kadar bekleyip başında duruyor. En belirgin örneği budur bence (Görüşme 14, Baba, 42).

Tutum niteliklerine baktığımızda, görüşmeye katılan bireylerin iyi anne olmanın niteliklerini çoğunlukla; ailenin düzenleyicisi olma, çocuğun duygusal ve fizyolojik ihtiyaçlarını karşılama, duygudaşlık kurabilme, merhametli olma şeklinde sıraladıkları görülmüştür.

Babaların verdiği cevaplarda, iyi bir anne olmanın özelliklerini; çocuğun tüm ihtiyaçlarını karşılamak ve bazı özgürlüklerden feragat etmek şeklinde ifade ettikleri görülmüştür. Bu durum, kadının anne olduktan sonra yaşamını, annelik rollerini aksatmayacak şekilde düzenlemesi gerektiği yönündeki toplumsal beklentiyi yansıtmaktadır. Nitekim bireyler, çocuğun duygusal ihtiyaçlarına karşılık verebilen ve empati kurabilen kadını “iyi anne” olarak tanımlamaktadır.

Çocuğa yetebilmek, çocuğun duygularına karşılık verebilmek, çocuğu duygusal olarak doyurabilmek, onun isteklerine cevap verebilmek, onunla yetişkin gibi iletişim kurabilmek. Aslında yelpaze o kadar geniş ki. Benim açımdan, çocuğumu duygusal olarak doyurmanın çok daha önemi var. Çocukla oyun oynamak, çocuğun doğasına inebilmek, çocuğun duygularına hitap edebilmek. Çocuk zaten doğası gereği çocukluğunu yaşamak istiyor (Görüşme 4, Anne, 39).

Çocuğunuz ile konuşabilmektir, empati kurabilmektir, onu anlayabilmek ve gelişimi için araştırma yapmaktır. 20 yıl sonra onlar birer birey olduğunda, onları biz topluma kazandıracağız. Biz aslında o anki sıkıntıların üzerine yoğunlaşıyoruz. Bazen kendimi yetersiz hissettiğim anlar oluyor. Eşime sitem edebiliyorum, “ben nerede yanlış yapıyorum” diye. Ama birkaç gün geçince, aslında akışına bırakınca, işleyişinde olduğunu görüyoruz. Aslında her şey olağan işleyişinde ama bazen biz fazlasını istiyoruz. Çocuklara yükleniyoruz, onlardan da fazla şeyler bekliyoruz (Görüşme 3, Anne, 38).

Çocuklara huzur vermek, mutluluk, güven vermek. Sonrasında sağlıklı, güzel beslenmesi, güzel yetişmesi. Her şeyden önce, bir çocuğun karnından önce duygularının doyması gerekiyor (Görüşme 5, Anne, 38).

Babalar da anneler gibi, çocukların duygusal doyumuna önem vermektedir. Ancak annelerden farklı olarak, babaların “iyi baba” tanımlamaları daha çok çocukla vakit geçirebilme, güven duygusunu sağlama ve ekonomik ihtiyaçları karşılama ekseninde şekillenmektedir.

Onunla vakit geçirmek, aktivite yapmak olabilir. Çocuğun duygusal ve bilişsel ihtiyaçlarını karşılamak denilebilir (Görüşme 10, Baba, 38).

Beslenme, sağlık, güvenlik, barınma, eğitim gibi temel ihtiyaçlarda imkânlar el verdiğince çocuğa verilebilmelidir. Bunlar sağlanamıyorsa, aile yardım almalıdır (Görüşme 5, Baba, 39).

Çocuğuyla zaman geçirmek. Hem psikolojik hem fiziksel ihtiyaçlarının olduğunun bilincinde olup, bunu karşılamak. Eve vakit ayırıp, model bir baba olma rollerini yerine getirmek (Görüşme 3, Baba, 41).

Bence çocukla kaliteli vakit geçirmek. Çocuğunla oynayabiliyorsan, duygularını anlayabiliyorsan, gerçekten mutlu oluyor. Ötesi, çok da fazla bir şeye ihtiyaç yok. Duygularını, isteklerini anlayıp ona göre hareket etmek gerekiyor. Maddi istekten bahsetmiyorum, manevi anlamda isteklerini anlayıp tatmin edebilmek yetiyor (Görüşme 9, Baba, 44).

Çocuğa karşı sabırlı olmak, koruyup kollamak, onun eğitim seviyesine uygun, onu geliştirici şeyler yapmak. Şu an da fallik dönemine denk geliyor. Çocuğun fallik dönemdeki ihtiyaçlarını karşılamak, daha önceden oral, anal dönemlerini ihtiyaçlarını karşılayabilmek, çocuğun gelişimine uygun davranabilmek. Aslında en başta sabırlı olabilmek. Kendi eksikliklerimizi çocukların üzerinde tamamlamaya çalışıyoruz. Ama bunu yaparken, çocuğun ihtiyaçlarını göz ardı edebiliyoruz (Görüşme 11, Baba, 34).

Katılımcıların büyük bir kısmı, iyi bir babanın sahip olması gereken özellikleri sıralarken çocuk bakımını da bu özellikler arasında belirtmiş; ancak yalnızca bir baba, çocuk bakımı da dâhil olmak üzere evle ilgili sorumluluklarla ilgilenmediğini açıkça ifade etmiştir.

Genelde çocuklarla çok ilgilenmiyorum. Genel ihtiyaçlarını karşılıyorum. Eşimin bana söylediklerini yapıyorum. İyi baba olmak benim için budur. İş ortamından vakit kaldıkça, evle ilgilenmeye çalışıyorum. Evle ilgilenmek mesleğim gereği pek mümkün olmuyor (Görüşme 13, Baba, 32).

Çocuğu topluma hazırlamak, ahlaki tutumları öğretmek, bireylerin iyi anne-baba olma yönündeki tatminlerini sağlamaktadır. Özellikle babalar bu yönde kendilerini sorumlu hissetmektedir.

Örnek olmak, dürüst olmak, çalışkan olmak. Yani, çocuğuna söylediğin o ahlaki ya da erdemli davranışları bireyin önce kendisinin sergilemesi lazım. Atıyorum, çocuğuna desen ki; kızım bunu böyle yapma. Ama sen yapıyorsan bunun bir anlamı yok. Mesela örnek olarak ben sigara içiyordum. Kızım istemiyor diye, daha iyi rol model olayım diye bıraktım onu (Görüşme 18, Baba, 41).

İyi anne baba olmanın en önemli özelliği, çocuğu doğru erdemler üzerinden yetiştirebilmektir. Her çocuğun maalesefe eşit şartlarda ve olanaklarda büyüme imkânı olmuyor. Bu şartlar ve olanaklar üzerinden hiçbir anne ve babayı suçlayamayız. Ancak bu olumsuzluklardan bağımsız olarak, toplum tarafından kabul gören merhamet, dürüstlük, ahlak, vicdan gibi soyut kavramlar hayatın olağan akışı içerisinde, çocuğa hem teorik olarak hem de pratik olarak verilebilir (Görüşme 5, Baba, 39).

Ahlaki açıdan düşünebiliriz. İyi bir dini eğitimi olsun, ahlaki bilgisi ya da saygı, sevgi. Bunların hepsini öğretmeyi, iyi anne baba olmanın özelliği olarak sıralayabiliriz (Görüşme 11, Anne, 31).

Ardahan ilinde bulunan ebeveynler, çocuklarına iyi anne ve baba olmayı çeşitli nedenlerle açıklarken, çocuklarının kendilerini gözlemlediklerini bildirmişlerdir. İyi anne baba olmak için iyi bir model olmaları gerektiği yönündeki ifadeleri, sosyal öğrenme kuramında olduğu gibi “model alarak öğrenme” kuramıyla ilişkilidir. Donath’ın (2022) annelik üzerine yürüttüğü çalışma, kadınların yalnızca bedensel emeklerinin değil, duygularının da toplum tarafından şekillendirildiğini ortaya koymaktadır.

Toplum, iyi anneliği; çocuğunu beklentisiz bir şekilde seven, sabırlı olan ve bu sorumlulukları bir “cefa” değil, içsel bir mutluluk ve gurur kaynağı olarak gören kadın profili üzerinden tanımlamaktadır. Ardahan ilinde araştırmaya katılan ebeveynler, özellikle anneliğin daha fazla fedakârlık gerektirdiğini ve kutsal bir yeri olduğunu ifade etmişlerdir.

“İyi baba” nitelemesi ise çoğunlukla çocuğa zaman ayırma, güven duygusu oluşturma ve maddi gereksinimleri karşılama temelinde şekillenmektedir. Bu durum babaların “iyi baba” olma yönünde anneden daha az çaba sarf ettiği sonucunu ortaya koymaktadır.

8.1.1. 36-72 Aylık Çocukların Ebeveynlerinin Kız ve Erkek Çocuklarını Yetiştirme Görüşlerine Dair Bulgular

Tablo 3. Ebeveynlerin Kız/Erkek Çocuk Yetiştirmeye Yönelik Görüşleri

Katılımcı	Anne	Baba
1. Ebeveyn	Kız ve erkek çocuğu farklı yetiştirilmelidir.	Kız ve erkek çocuğu farklı yetiştirilmelidir.
2. Ebeveyn	Kız ve erkek çocuğu farklı yetiştirilmelidir.	Kız ve erkek çocuğu farklı yetiştirilmelidir.
3. Ebeveyn	Kız ve erkek çocuğu farklı yetiştirilmelidir.	Kız ve erkek çocuğu farklı yetiştirilmelidir.
4. Ebeveyn	Kız ve erkek çocuğu farklı yetiştirilmelidir.	Kız ve erkek çocuğu eşit yetiştirilmelidir.
5. Ebeveyn	Kız ve erkek çocuğu eşit yetiştirilmelidir.	Kız ve erkek çocuğu farklı yetiştirilmelidir.
6. Ebeveyn	Kız ve erkek çocuğu eşit yetiştirilmelidir.	Kız ve erkek çocuğu eşit yetiştirilmelidir.
7. Ebeveyn	Kız ve erkek çocuğu eşit yetiştirilmelidir.	Kız ve erkek çocuğu farklı yetiştirilmelidir.
8. Ebeveyn	Kız ve erkek çocuğu eşit yetiştirilmelidir.	Kız ve erkek çocuğu farklı yetiştirilmelidir.
9. Ebeveyn	Kız ve erkek çocuğu eşit yetiştirilmelidir.	Kız ve erkek çocuğu eşit yetiştirilmelidir.
10. Ebeveyn	Kız ve erkek çocuğu eşit yetiştirilmelidir.	Kız ve erkek çocuğu eşit yetiştirilmelidir.
11. Ebeveyn	Kız ve erkek çocuğu farklı yetiştirilmelidir.	Kız ve erkek çocuğu farklı yetiştirilmelidir.
12. Ebeveyn	Kız ve erkek çocuğu farklı yetiştirilmelidir.	Kız ve erkek çocuğu farklı yetiştirilmelidir.
13. Ebeveyn	Kız ve erkek çocuğu farklı yetiştirilmelidir.	Kız ve erkek çocuğu farklı yetiştirilmelidir.

14. Ebeveyn	Kız ve erkek çocuğu farklı yetiştirilmelidir.	Kız ve erkek çocuğu farklı yetiştirilmelidir.
15. Ebeveyn	Kız ve erkek çocuğu eşit yetiştirilmelidir.	Kız ve erkek çocuğu eşit yetiştirilmelidir.
16. Ebeveyn	Kız ve erkek çocuğu farklı yetiştirilmelidir.	Kız ve erkek çocuğu eşit yetiştirilmelidir.
17. Ebeveyn	Kız ve erkek çocuğu eşit yetiştirilmelidir.	Kız ve erkek çocuğu farklı yetiştirilmelidir.
18. Ebeveyn	Kız ve erkek çocuğu farklı yetiştirilmelidir.	Kız ve erkek çocuğu farklı yetiştirilmelidir.

Ebeveynlerin kız/erkek çocuk yetiştirmeye yönelik görüşleri Tablo 3'te belirtilmiştir. Ebeveynlerin, kız-erkek çocukları arasındaki davranış tutumları birbirlerini etkileyebilmektedir. 8 ebeveyn, kız ve erkek çocuğunun birbirlerinden farklı yetiştirilmeleri gerektiğini düşünmektedir. 4 ebeveyn, kız ve erkek çocuğunun eşit yetiştirilmesi gerektiğini düşünmektedir. 6 ebeveyn'den biri çocuk yetiştirirken çocuklar arasında eşitlik ilkesinin olması gerektiğini düşünmekteyken, diğer eş farklılıkların olması gerektiğini düşünmektedir. Çocuk yetiştirirken fikir farklılıkları yaşayan eşlerin görüşleri şu şekildedir.

Hiçbir zaman sen erkeksin ağlayamazsın, erkeksin dur ablan getirsin gibi cümleler söylemem. Erkek çocuğuma, sende yapacaksın derim. Kızıma da söylüyorum, herkes kendi görevini kendi yapar. Ben erkek diye ayırmıyorum. Eşit birey olduklarını bilmelerini istiyorum (Görüşme 5, Anne, 38).

Erkek çocuk yetiştirirken daha dikkatli davranmak gerektiğini düşünmekteyim. Bunun sebebi toplumda gerçekleşen suçların neredeyse tamamını erkeklerin işlemesidir. Baba, erkek çocuğa yaklaşımda biraz daha mesafeli olmalı ve tabiri caizse erkek çocuk babadan biraz çekinmelidir. Özellikle erkek çocuğun bebeklik sürecinden çıkıp, artık her şeyi algılayabildiği ve sorguladığı dönemde, baba erkek çocuğun yanlış davranışları karşısında katı duruşunu sergilemekten kaçınmamalıdır. Kız çocuk yetiştirirken ise, baba figürünün burada tam tersi bir davranış biçimi sergilemesi gerektiği düşüncesindeyim. Burada katı olmak gerekiyorsa o rolü anne tamamlamalıdır.

Tatlı sert yaklaşım rolü ile çocuğun toplumsal yaşama entegre olması ve yaş aldıkça bu düzenin içerisinde kendini bulması en doğrusudur. Çocuk görev ve sorumluluk aldıkça, disipline oldukça hayatın içinde de kendisine yer bulacak, çevresine uyum gösterecektir (Görüşme 5, Baba, 39).

7. görüşmede, anne hem erkek hem de kız çocuğunun mahremiyet konusunda aynı hassasiyetle yetiştirilmesi gerektiğini belirtmiştir. Buna karşılık baba, özellikle kız çocuğunun mahremiyet eğitimi konusunda daha hassas bir şekilde yetiştirilmesi gerektiğini ifade etmiştir.

Bence çocuğa ilk mahremiyet eğitimi verilmeli. Belli etmelisin işte kızım, oğlum burası özel bölgen, anne baba burayı görebilir, kardeş varsa kardeş görebilir. Evin dışındaki insanların bunu görmesi engellenmeli. Mahrumiyet öğretilmeli bence kız çocuk içinde erkek çocuk için de geçerli (Görüşme 7, Anne, 31).

Türkiye'nin gelenek ve göreneklerine çok uzaklaşmadan, aile kültürünü bilen özellikle saygısını, sevgisini hiçbir zaman esirgemeyen, büyüğüne, küçüğüne karşı nasıl davranması gerektiğini bilen çocuklar yetiştirilmeli. Kız çocuklarını yetiştirirken, aşırı özgür bırakılarak değil, ama aşırı kısıtlanacak şekilde de büyütülmemeli. Özellikle kız çocuğu, mahremiyet konusunda, dikkatli yetiştirilmeli. Kız çocuğunun kibar olmasını herkes ister. Çünkü kız çocuğudur. Kaba, sert, üslubu bozuk olsun kimse istemez ama yeri gelince de hırçın olabilir. Hakkını savunmak isterse nazik, kibar davranamaz. Üslubu doğrultusunda, seviyesini kendisi ayarlaması gerekir. Buna göre yetişmesi gerekir bence (Görüşme 7, Baba, 31).

17. görüşmede, kız ve erkek çocuğunu yetiştirirken fikir ayrılığına düşen bir çiftte anne, çocuğunu cinsiyet temelli yetiştirmekten ziyade, mutlu yetiştirmeye yönelik ifadelerde bulunmuştur. Baba, daha geleneksel bir bakış açısıyla, kız çocuklarının erkek çocuklara kıyasla daha naif olduklarını belirterek, onlara daha nazik davranılması gerektiğini ifade etmiştir.

Çocuk cinsiyetine göre yetiştirilmemeli. Bence çocuk eğitiminde her şeyden önce, kendisini daha çok nasıl sever, kendine daha çok nasıl değer verir ya da değerli olduğunu görür, nasıl mutlu olabilir konularına yoğunlaşmalı. Özellikle günümüz Z kuşağı için mutlu olabilmek, onu sürdürebilmek, kendini olduğu gibi kabullenmek ve sevmek ulaşılması güç bir durum gibi görünüyor. Hele ki teknolojinin yaşam odağı haline geldiği bu çağda, saydıklarımı bir çocukta elde etmek çok daha zordur. İçine

kapanklık, sosyalleşememe, ekranla geçirilen sürenin uzaması dâhilinde çocukların başka çocukların hayatını izleyip kendi hayatlarını sorgulamaya başlaması, fiziksel olarak beğendikleri birine benzemeye çalışma çabaları gibi durumlar da kaçınılmaz oluyor. Bu ve buna benzer birçok sebepten ötürü çocuk yetiştirirken önceliğimiz kendisiyle, hayatıyla, ailesiyle barışık bir çocuk profili yetiştirmek olmalı (Görüşme 17, Anne, 32).

Bence erkek çocuğunun, bir bayana nasıl saygı gösterebileceği bilinciyle yetiştirilmesi lazım. Öyle olsun ki, karşısındakini daha yumuşak bir şekilde, iyilikle yaklaşmayı öğreysin. Kız çocuğuyla erkek çocuğu katiyen farklı yetiştirilmelidir. Erkek çocuğu, bayanlara nasıl davranması gerektiğini bilmelidir. Erkek olarak kendimden bahsedeyim. Bir erkek bir erkeğe nasıl davranması gerektiğini daha iyi bilir. Sertse sert davranır. Çocuğun bir bayana karşı veya bir kız çocuğuna karşı nasıl davranması gerektiği bilinciyle yetişmesi lazım (Görüşme 17, Baba, 35).

Ebeveynlerden aynı görüşte olup, toplumsal cinsiyet tutumlarını destekleyen görüşler yoğunluktadır. Bu durum, Ardahan ilinde yaşayan ebeveynlerin çoğunun çocuk yetiştirirken geleneksel toplumsal cinsiyet tutumlarını benimsediğini göstermektedir. 1. görüşmede anne, kız çocuğuna mahremiyet eğitimi verilmesi konusunda erkek çocuğuna kıyasla daha hassas yetiştirilmesi gerektiğini ifade ederken baba, kız çocuğunun terbiyeli yetiştirilmesi gerektiğinden bahsetmiştir.

Dışarıya çok özentili olmamalıdır. Karşıdaki insanlarla mesafesini, nasıl konuşması gerektiğini bilmesi gerekir. Hani karşıdan gelen insan sevmek istiyor, kızımın hemen gitmemesi lazım. Ben kızıma her zaman bir sınır koyarım, istemem ona anlatırım. Yabancı insanlar neresine dokunmamalı bunları bilir. Okulda da zaten anlatmışlardır. Evde de hep tekrarlarız. Yanak öpülmez, dudaktan hiçbir şekilde öpülmez. Anne, baba, kardeş kim olursa olsun, kesinlikle namahrem bölgelerine dokunulmaz diye öğretiyorum. Bunları zaten okulda da öğretiyorlar. Kıyafet konusunda nasıl giyinmesi gerektiğini, nasıl oturulması gerektiğini söylerim. Kendisini koruması açısından, kız çocuğunun erkek çocuğuna oranla daha çok efor sarf etmesi gerekir. Çünkü o bir kız çocuğu (Görüşme 1, Anne, 37).

Çocuk ilk önce her şeyi aileden alır, sonra okul. Biz düzenli bir aile isek, çocukta bize bakarak o şekilde yetişir. Kız çocuğu ve erkek çocuğu farklı yetiştirilmelidir. Kız çocuğu daha terbiyeli olsun isterim (Görüşme 1, Baba, 41).

Kız ve erkek çocuklarının farklı biçimlerde yetiştirilmesi gerektiğini savunan bir çiftte, anne; erkek çocuğuna babanın, kız çocuğuna ise annenin model olması gerektiğini belirtmiştir. Baba ise, genel görüşlerden farklı olarak, asıl erkek çocuğunun daha dikkatli yetiştirilmesi gerektiğini ifade etmiştir.

En başta örnek olacaksın çocuğuna. Çünkü erkek çocuk en çok da babayı örnek alır. Babanın örnek olması lazım. Mesela kız çocuğunda anne örnektir ama erkek çocuğunda baba örnektir ve babayı örnek alır her zaman için. Doğru yolu göstermeliyiz, konuşmalıyız onunla sürekli. Erkek çocukları biraz hırçındır. Onlarla biraz empati kurmak lazım. Ebeveynler, hırçınlığının sebebini bulmalı. Erkek çocukları çok hareketli. Bu hareketliliğini yatıştırabilmek için onu dışardaki oyun alanlarına veya yatkın oldukları şeylere yönlendirmek gerekir. Ben öyle buldum çözümü. Futbola yönlendirdik. Futbol ile biraz daha kafayı dağıtıyor, enerjiyi orada harcıyor. Kız çocuklarına göre erkek çocuğu, cömert olmalı, mert olmalı. Dedim ya, baba genelde örnek olduğu için kadına da pek bir şey düşmüyor açıkçası. Baba daha çok yönlendiriyor erkek çocuğunu (Görüşme 2, Anne, 32).

Bence kıza nazaran daha dikkatli yetiştirilmelidir. Kız çocuğu da özenli yetiştirilmelidir ama, erkek çocuğa daha dikkatli olunmalıdır. Gelenekselleşmiş aile yapısında erkek çocuk daha özgür yetiştirilir. Ben aksini düşünüyorum. Biraz daha erkek çocuğuna dikkatli davranmak gerekiyor. Oğlum, yarının babası olacak. Malum toplumumuzda da şiddet olayları da olduğu için, bence erkek çocuğu yetiştirirken daha dikkatli olunması gerekir.

Yetiştirme konusunda daha özenli olmak gerekir. Yani ikisine de nazık, kibar davranılır. Ama erkek çocuğuna, kız çocuklarına kıyasla, daha fazla kısıtlama getirilmesi gerektiğini düşünüyorum (Görüşme 2, Baba, 36).

3. Görüşmede, her iki ebeveynde kız çocuklarının naif yaratılışlarından bahsederek, her iki cinsin farklı yetiştirilmesi gerektiğini savunmuşlardır.

Türkiye şartlarında, kadın olmak, kız olmak, çocuk olmak çok zor. Yetiştirirken birtakım farklılıklar olur. Yani ben onu kendini koruyabileceği gibi yetişmesini istiyorum. Her şeyi yapabilmesi, özgüvenli olmasını istiyorum. Zaten kız çocuğu ve erkek çocuğunu incelediğiniz zaman, kız çocuklarının doğası daha narin daha naiftir. Erkek çocuklarının ki daha hırçındır. Kız çocuklarına naiflik yakışıyor (Görüşme 3, Anne, 35).

Benim kanaatim hem nazik olmalıdır hem de hayatla mücadele etmeyi öğrenmelidir. Sadece nezaket yetmiyor kendi başına, sadece mücadele de yetmiyor. Benim kanaatimce, ikisi bir arada olursa hem insani yönleri güçlü olacaktır hem de toplumun ve doğanın zorluklarına, yaşamın zorluklarına baş edebilecek kabiliyetleri olacaktır. Kız ve erkek çocukları yaradılış itibariyle farklıdır, farklı yetiştirilmelidir. Kız çocukları daha kırılgandır. Dolayısıyla yaşadığı her şey travma olarak geri dönebilir. Bu yönüyle nezaket tek başına yetmeyebilir. Bu dönemde akran zorbalığına maruz kalabilir. Tek tarafı yetiştirirsek, iler ki dönemde hayatın zorluklarıyla baş edemeyebilir (Görüşme 3, Baba, 40).

11. görüşmede anne, erkek çocuğunun toplumun beklentilerine karşılık verebilen bir birey olarak yetiştirilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Baba ise ataerkil bir toplumda erkek çocuk sahibi olmanın kendisine sağladığı rahatlıktan söz etmiştir.

Genelde erkek çocuğu, kız çocuğuna göre biraz daha zor. Toplumsal olarak erkeklik vasıflarının hepsini taşıyın isterim. Pasif olmasın mesela, insanlarla iç içe olsun, sosyal olsun, sahiplenici özelliği olsun, annesine babasına bağlı olsun (Görüşme 11, Anne, 31).

Erkek çocuğu yetiştirirken, bir baba olarak biraz daha rahat davranabiliyoruz. Kız çocuğunu yetiştirirken biraz daha narin davranabiliyoruz. Annesine bırakabiliyoruz bazı şeylerini. Erkek çocuğunun rahatlığı birazda ataerkil toplumda yaşadığımızdan kaynaklanıyor. Baba olarak, erkek çocuğum olduğu için daha rahat daha istediğimiz gibi davranabiliyoruz (Görüşme 11, Baba, 34).

Bunların yanı sıra, Ardahan'da çocuğun cinsiyetine göre toplumsal cinsiyet tutumlarını sergilemeden büyüten ve bu konuda fikir birliğiyle hareket eden ebeveynler de bulunmaktadır.

Eskiden erkek çocuklar çok fazla ev işi ya da herhangi bir yardımcı olma konusunda geri planda tutulmaktaydı. Bence günümüzde küçük yaşlardan itibaren daha dahil edilmeli. Ben kendi çocuklarıma da öyle yapıyorum. Sorumluluk vermek gerekiyor çocuğa çünkü, sorumluluğu küçük yaşta alamayan çocuklar, belli bir zaman sonra ne yaparsa yapsın sorumluluk alamıyor. İster eşi, annesi, kardeşi ya da işte çalıştığı yerde bu patronu da olabilir, devlet dairesinde idari amiri de olabilir.

Kim olursa olsun, çocuğa o sorumluluk sonradan verilmiyor. Yani basit sorumluluklar olabilir. Yatağını toplaması, kıyafetlerini katlaması ya da işte çamaşır sepetini sen getir oğlum ya da kızım ben asıyım gibi bu tarz sorumluluklarla aslında desteklenmesi gerektiğini düşünüyorum. Oğlum sen yapma dökersin ya da kızım sen dur ben yaparım gibi cümleler kurmuyorum. Biz çocuklarımızın her zaman önlerinde de olmayacağız. O yüzden her iki cinsinde sorumluluğunun küçük yaşta verilmesi gerektiğini düşünüyorum (Görüşme 6, Anne, 38).

Erkek ya da kız çocuk olarak ayırt etmek istemiyorum, ama ahlaklı ve merhametli bir şekilde yetiştirilen çocuklar toplumda var olabilirler. Şahsiyetleri tam olarak oturur. Böylece herkese faydalı olabilirler (Görüşme 6, Baba, 42).

9. Görüşmede, ebeveynlerin çocuğu yetiştirirken, cinsiyet eşitliği temelli aile yapına uygun görüşler bildirmişlerdir.

Aslında çocuk yetiştirmek önemli, bunun cinsiyetinin olmaması gerekiyor. Buradan hareketle, çok fazla gözlemliyoruz. Mesela kız çocuk için atfedilmiş oyuncaklarla onu yetiştirmek değil ya da erkek çocuğu için işte erkek çocuklar özellikle arabalarla oynar, işte silahlar oynar vs. böyle bir yetiştirme tarzını ben açıkçası benimsemiyorum. Bir insan olarak yetiştirmek istiyorum. Kız çocuğunu naif yetiştiriyorsak, nezaket kurallarına uysun, saygılı sevgili olsun. Bir erkek çocuğunun da öyle yetiştirilmesi gerektiğini düşünüyorum. Nezaket kurallarını çok iyi bilmesi gerektiğini, işte o silah gibi şiddeti içeren oyuncakları satın alıp, o çocuğa şiddeti empoze etmeyecek, işte kadın erkek eşitliğini dengeleyecek, eşit olduğunu hissettirecek şekilde ifadelerle çocuğu yetiştirmek gerektiğini, özellikle bunları ön plana alarak çocuğu yetiştirmenin gerektiğini düşünüyorum (Görüşme 9, Anne, 41).

Cinsiyet farkının, sadece bedensel bir farklılık olduğunu algılatıp onun dışında tamamen insani süreçlerle hareket etmek gerektiğini düşünüyorum. Statü anlamda, sosyal statü anlamda cinsiyetsizlik. Ama onun dışında cinsiyet kimliği zaten oluşması gerekiyor vs. Özellikle ataerkil bir toplumuz, işte birazcık da bu Araplaştırma sürecinden dolayı hani kadınlara karşı farklı bir bakış açısı var. Bunları göz ardı ederek, böyle bir şeye kesinlikle müsaade etmeksizin eşit birey kapsamında yetişmesi gerektiğine inanıyorum ve hep onun için çabalıyorum (Görüşme 9, Baba, 44).

Aynı ebeveyn, görüşmeler sırasında çocuklarını toplumsal cinsiyet kodlarına yönelik yetiştirmediklerini net ifadelerle belirtirken, çocuklarının çevresel nedenler sonucunda bu kalıpları öğrendiklerini belirtmişlerdir. Bu durum, Ardahan ilinde çocuklarını geleneksel toplumsal cinsiyet normlarına uygun şekilde yetiştirmeyen ebeveynlerin çocuklarının, söz konusu normları çevresel faktörler aracılığıyla öğrenmeye devam ettiğini ortaya koymaktadır.

Cinsiyet tutumları çocuğun, daha çok yaşarken öğrendiği bir şey olmuş oluyor aslında. Biyolojik faktörler değil, çevresel faktörlerden öğreniyorlar. Mesela, çocuğum kreşe başladığında çocuğum şunu söyledi; “Erkekler yemek yapmaz mı?” Bana arkadaşım, “Hayır, erkekler yemek yapmaz” dedi. Ben dedim ki yapar, benim babam yapıyor. “Yapar ama, sadece mangal yapar bir de bir şey kızartır babalar” öyle mi anne? “Hayır de mi?” diye bana gelip o çelişkiyi yaşamıştı (Görüşme 9, Anne, 41).

Cinsiyet kavramından ziyade, çocuğun isteği neyse ona odaklanarak yaşıyoruz. Yani çocuğun cinsiyet kimliği oluşurken, pembeye yönelik bir ön yargısı yoktu. Ama, bundan sonra çevrenin ciddi anlamda etkili olacağını düşünüyorum. Çünkü niye? Bizim ki geliyor, “Ayşe diyor ki erkekler pembeyi sevmez”. “Niye böyle ben pembeyi seviyorum?” Diğer arkadaşı diyor ki, “erkekler mavi giyer, niye böyle ben mavi giymek istemiyorum”. Bu da kreşteki süreçte çok çelişkiye düşürdü işte. “Giyemez miyim?” “Oynayamaz mıyım?” Biz de “böyle bir şey yok” falan diye söyledik. Ama yine de pembe oyuncaktan, renkten uzak duruyor mesela (Görüşme 9, Baba, 44).

10. görüşmede ebeveynler, çocuğun cinsiyetine göre değil, çağdaş modern döneme uygun şekilde yetişmesi gerektiğini ifade etmişlerdir.

Bence çocuk yetiştirmenin kız ve erkek ayrımı yok. Ama şu çağda erkek çocuk, o gelenekselden daha farklı olarak kendine yetebilen bir birey olarak yetiştirilmelidir. Yani yemeğini yapması için birine ihtiyaç duymayan, ütüsünü yapmak için birine ihtiyaç duymayan, çamaşırını yıkamak için birine ihtiyaç duymayan bir birey olarak yetiştirilmelidir (Görüşme 10, Anne, 36).

Toplumsal ve sosyokültürel gereksinimlere göre yetiştirilmelidir. Bilişsel ve duyuşsal ihtiyaçlarını karşılayarak yetiştirilmeli. Erkek ya da kız olmasına göre değil (Görüşme 10, Baba, 38).

Gökkaya'ya (1994, s. 35-36) göre, ebeveynlerin toplumsal cinsiyet özellikleri, değerleri ve inançları çocuk yetiştirme eğilimlerini ve çocuk bakımı biçimlerini de şekillendirmektedir. Ardahan ilinde yaşayan ebeveynlerin, çocuklarını yetiştirirken feminen ve maskülen davranış eğilimleri, çocukların cinsiyetine göre davranış geliştirmelerinde etkili olmaktadır. Yapılan çalışma, Ardahan ilinde yaşayan ebeveynlerin çocuk yetiştirme tutumlarında toplumsal cinsiyet rollerine dair farklı yaklaşımlar benimsediklerini ortaya koymaktadır. Verilere göre, ebeveynlerin önemli bir kısmı (8 çift), kız ve erkek çocuklarının birbirinden farklı biçimlerde yetiştirilmesi gerektiğini savunmakta, bu da geleneksel toplumsal cinsiyet rollerinin çocuk eğitime yansıdığını göstermektedir. Buna karşın daha az sayıda ebeveyn (4 çift), çocukların cinsiyet ayrımı gözetilmeksizin eşit koşullarda yetiştirilmesinden yana tutum sergilemektedir. Genel tabloya bakıldığında, Ardahan'da yaşayan ebeveynlerin çoğunluğunun çocuk yetiştirirken geleneksel toplumsal cinsiyet normlarını benimsediği görülmektedir. Ancak, bu genel eğilime rağmen, toplumsal cinsiyet temelli ayrım yapmaksızın, çocuklarına eşit davranan ve bu konuda ortak görüşte olan ebeveynlerin de varlığı dikkat çekicidir. Bu durum, bölgede toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin dönüşüm işaretleri veren, daha eşitlikçi yaklaşımların da gelişmekte olduğunu göstermektedir.

Ayrıca elde edilen bulgular, ebeveynlerin çocuk yetiştirme tarzlarının yalnızca çocukların bireysel özelliklerine değil, aynı zamanda toplumda kadınlara ve erkeklere atfedilen genel rollere ve beklentilere göre de şekillendiğini ortaya koymaktadır. Erkeklerin “suç işlemekten korunması”, kız çocukların ise “zarar görme” olasılığına karşı tedbir alınması gerektiği düşüncesi, ebeveynlerin farklı cinsiyetlere yönelik bakım ve disiplin uygulamalarını doğrudan etkilemektedir.

8.1.2. Kız Çocuğunu Yetiştirmeye Yönelik Görüşler

Tablo 4. Kız Çocuklarını Yetiştirmeye Yönelik Bulgular

Kız Çocuğunu Yetiştirmeye Yönelik Duygusal ve Tutum Özellikleri	
Duygusal Özellikler	Tutumsal Özellikler
Narin	Terbiyeli olma
Naif	Zarafet sahibi olma
Nezaketli	Korunmaya muhtaç olma

Katılımcıların, kız çocuklarının yetiştirilmesine yönelik belirmiş oldukları görüşler Tablo 4'te gösterilmiştir. Ebeveynler, kız çocuklarına birtakım karakteristik nitelikler atfetmişlerdir. Bu niteliklerden duygusal olanları; narin, naif, nezaketli olmalarıdır. Duygusal tutumsal özellikleri ise; korunmaya muhtaç, terbiyeli, zarafet sahibi olmalarıdır. 2.Görüşmede anne, kız çocuğunun naif tutumundan bahsetmektedir. Babanın, geleneksel olarak gösterilen erkek ve kız çocuğuna yönelik “paşam” “prensesim” gibi hitapları, kız çocuğuna yönelik naiflik algısını erkek çocuğuna yönelik korkusuz-koruyucu algısını pekiştirmektedir.

Mesela kızım daha naif. Bir küçük şeyde darılabilen, küsen bir yapıda. Ama oğlum onun kadar değil. Kızım daha narin, naif. Oğlum, yok dediğin zaman yoku biliyor. Kırılıp incinmez. Ama kızım yok dediğimiz zaman küser. “Siz bana hiçbir şey almıyorsunuz, hiçbir şey yapmıyorsunuz” der. Hâlbuki kızıma daha inceyiz. O açıdan evet, erkek çocuğuna biraz daha heyt, höyt mü derler onu yapıyorsun. Ama kız çocuğuna alınmasın diye yapamıyorsun (Görüşme 2, Anne, 32).

Çocuğuma paşam benim, koçum benim gibi kelimeler kullandığım zamanlar oluyor. Arada kullanıyorum. Kızıma da başka şekilde, prensesim gibi sevgi sözcükleri kullanıyorum. Bizde de Türk aile yapısının yansımaları oluyor (Görüşme 2, Baba, 36).

Araştırmanın örnekleminin bulunduğu Ardahan ilinde katılımcıların çoğu, kız çocuklarını korunmaya muhtaç olarak görmektedir. Ebeveynler, özellikle kız çocuklarının mahremiyetinin korunmasına yönelik önlemler almaya çalışmaktadırlar.

Kız çocuğunun, toplumdaki rollere göre değil de topluma göre de hareket etmesi gerekiyor. Yani mahremiyetini koruyabilmesi, arkadaş ilişkilerini yürütebilmesi için ona ön ayak olmak gerekebiliyor. Erkek çocuğu biraz daha özgür yetişiyor. Doğası gereği mi bilmiyorum. Doğaya saldıgınızda aklınız çok geride kalmıyor, ama kız çocuğunda aklınız kalıyor. Bu belki de toplumun göz önüne sermiş olduğu olumsuz davranışlardan dolayı. Bir gözümler üzerinde oluyor. Kız çocuğu olduğu için, illaki elbise giydiklerinde, etek giydiklerinde biraz daha dikkat etmesi gerektiği konusunda uyarıyorum. Öyle olması gerektiği konusuna da inanıyorum. Özel bir şey yapmıyorum yani. O da bize bakıp şekil alıyor (Görüşme 4, Anne, 39). Ama biyolojik farklılıktan dolayı kızımı korumaya alırım (Görüşme 4, Baba, 38).

14. görüşmede anne, çocuğun korunma ihtiyacını ona yakınlık kurmakla yorumlarken baba, kız çocuklarının yaşamları boyunca korumaya ihtiyaçları olduğunu ifade etmiştir.

Bir şey olduğunda önce seninle paylaşmalı ki, yanlış adımlar atarsa haberin olsun, ona göre yönlendirmelisin. E bunda da bizim payımız çok büyük tabi. Çocukların her olayında büyük tepki göstermemek gerek (Görüşme 14, Anne, 37).

Kız çocuklarına karşı, hayat boyu onun arkasında olmam lazım, kendisini koruyup, kollamam lazım gibi düşünüyorum (Görüşme 14, Baba, 42).

Bazı çiftler özellikle kız çocuğunu koruma konusunda aynı fikirdelerdir. Ex ve Janssens (1998, s. 171), *Kızların Toplumsal Cinsiyet Rolü Davranışlarında Annelerin Etkisi* isimli çalışmasına, 165 ergenlik çağında ki kız ve anneleri katılmıştır. Bu çalışma genel hatlarıyla kızların cinsiyet rolü tutumları, annelik ve kadın rolleri hakkındaki fikirlerini ortaya koymaya yöneliktir. Yapılan araştırma sonucunda, kız çocuklarının toplumsal cinsiyet rollerinin gelişiminde annelerinin öneminin büyük olduğu saptanmıştır. Annenin kendi cinsine yönelik toplumsal rol tutum kodlamaları ve çocuk yetiştirme tarzı, kız çocuğunun cinsiyet rol gelişiminde önemli bir etkiye sahiptir. Annenin eğitim seviyesi ve annenin çalışma durumu kız çocuğunun toplumsal cinsiyet rol gelişiminde dolaylı etkiye sahiptir. Bu çalışmayla paralel olarak çocukların anne ve babalarını rol model almaları Bandura'nın geliştirdiği sosyal öğrenme kuramı ile ilişkilidir.

Kız çocukları daha güvensiz bir ortama girmesin diye böyle sahipleniyoruz. Kız çocuklarını daha çok korunmaya ihtiyaç duyan kişiler olarak görüyorum. Kız çocukları daha çok kendini bilsin, karşıdaki kişiyi görsün, korusun şeklinde yetiştirmeye çalışırım, çok salıvermem (Görüşme 8, Anne, 38).

Benim istediğim bazı şeyler var tabi. İnsan hayatın belli dönemlerinde yönlendirilmeye ihtiyaç duyar. Ben onu böyle kız çocuğudur, erkeğe göre daha narindir, daha dikkat edilmesi gerekir diye düşünürüm. Dönüşleri de, kırılmaları da daha hızlı olabilir. Ona göre hassas davranmak lazım (Görüşme 8, Baba, 43).

1. görüşmede anne, kız çocuğunun korunmaya ihtiyacı olduğundan ve bunun için ayrıca uğraşması gerektiğinden bahsederken baba, oldukça geleneksel ifadelerle kız çocuğunun ileriki yaşlarında da korunması gerektiğinden bahsetmiştir.

Kendisini koruması açısından kız çocuğunu erkek çocuğuna oranla daha çok efor sarf etmesi gerekir tabi ki de sarf etmesi lazım çünkü o bir kız çocuğu (Görüşme 1, Anne, 37).

İki cinsiyetten çocuğum var. Kız çocuğum tabii ki daha farklı. Erkek çocuğu nasılsa başının çaresine bakabilir. Yaşlılarımız hep söylerdi; kızın yeri iyi olsun, ne olursa olsun. Kızın iyi yere gittiye sen de iyi olursun, rahat olursun. Kızın orada huzursuz olduğu zaman sen de huzursuz olursun. Tabi erkek çocuğu da önemli, ama o sonuçta erkek. Ben o gözle bakıyorum. Sonuçta o ayaklarının üzerinde durmasını bilir. Ama kız çocuğu öyle değil. Kız çocuğu gittiği zaman ve büyüdüğü zaman kendinde bir şey eksik hissettiği zaman erkek gibi değildir. Her zaman korunmaya ihtiyaç duyar. Yaşı büyüse de, evlense de yine de kız çocuğu korunmaya ihtiyaç duyar (Görüşme 1, Baba, 41).

Katılımcılardan biri, erkek çocuğu olmasını istemesinin nedeni olarak, soyun devamını getirmesine yönelik inanıştan bahsetmiştir.

Çünkü genelde ataerkil bir toplum olduğu için erkek çocuk ile alakalı, bende açık söyleyeyim, kızlar olurken bir tanesi erkek olsun diye düşünmüştüm. Soyun devamı açısından mı bilmiyorum, ama o biraz sosyolojik. Araplar döneminde olan, hani kız çocuklarından nefret ederlermiş. Yani bu genetik bir şey midir, yoksa psikolojik bir şey midir bilmiyorum (Görüşme 8, Baba, 43).

Yapılan çalışmalar, çocuğun okul çağına geldiğinde cinsiyetiyle özdeşleştirdiği toplumsal rolleri ebeveynler aracılığıyla edindiğini göstermektedir. Eğitim kurumlarında gerçekleştirilen etkinlikler ve renkli forma kodlamalarıyla bu roller pekiştirilerek sürdürülmektedir. Çocukların erken dönemlerinde eşitlik bilincini kazanmaları, ilerleyen süreçte davranışlarını önemli ölçüde etkileyecektir (Erzeybek, 2015, s. 2). Ardahan ilinde yapılan bu çalışmada, kız çocuklarının henüz ilk yaşlardan itibaren cinsiyetlerine uygun kodlamalarla yetiştirildiği ve anne-babalarının bu tutumları aktardığı gözlemlenmiştir. Çalışmada elde edilen bulgular, ebeveynlerin kız çocuklarını yetiştirirken onlara toplumsal olarak inşa edilmiş bazı karakteristik ve duygusal tutumsal nitelikler attettiklerini göstermektedir.

Kız çocuklarına yönelik öne çıkan karakter özellikleri arasında “narin”, “naif” ve “nezaketli” gibi duygusal hassasiyetle ilişkilendirilen sıfatların öne çıktığı görülmektedir. Bu tür nitelikler, geleneksel toplumsal cinsiyet rollerinde kadınlara

atfedilen duygusal, kırılgan ve uyumlu kimliğin erken yaşlardan itibaren çocuklara yansıtıldığını göstermektedir. Bu özelliklerin ahlaki ve toplumsal normlara dayalı olarak şekillendiği, kız çocuklarının daha kontrollü, sınırlandırılmış ve dışsal tehlikelere karşı gözetim altında tutulması gereken bireyler olarak algılandığı anlaşılmaktadır.

8.1.3. Erkek Çocuğunu Yetiştirmeye Yönelik Görüşler

Tablo 5. Erkek Çocuklarını Yetiştirmeye Yönelik Bulgular

Erkek Çocuğunu Yetiştirmeye Yönelik Duygusal ve Tutum Özellikleri	
Duygusal Özellikler	Tutumsal Özellikler
Mert	Hareketli olma
Korkusuz	Koruyucu olma
Özgür	Kollayıcı olma
Hırçın	

Araştırmanın evreninde bulunan Ardahan ilindeki ebeveynler, erkek çocuklarının duygusal özelliklerini; mert, özgür, korkusuz, hırçın olarak nitelendirmişlerdir. Tutum özelliklerini ise; hareketli, koruyucu ve kollayıcı olarak nitelendirmektedir. Ebeveynlerin toplumsal cinsiyet farkındalıklarına baktığımızda, konuya ilişkin bilgi sahibi oldukları gözlenmektedir. Bu durum, bireylerin toplumsal cinsiyet tutumlarının bilinçli olarak sürdürdüğü gerçeğini göstermektedir.

11. görüşmede anne, erkek çocuğunun toplumsal beklentilere cevap verebilmesi gerekliliğinden bahsederken, baba toplumsal beklentilerle beraber kız çocuğunun naifliğinden, erkek çocuğunun sert mizacından bahsetmektedir.

Güçlü ve ahlaki değeri yüksek olmalı. İsmi bile bunu düşünerek koyduk. Toplumsal olarak erkeklik vasıflarının hepsini taşıyın isterim (Görüşme 11, Anne, 31).

Erkek kız çocuğunun farklı yetiştirilme nedeni, toplumsal açıdan bizim toplumumuzun ihtiyaçları, beklentileri farklı olmasının sonucudur. Yoksa çocuklarımızın arasında pek bir fark yok. Ebeveyn olarak yapmamız gereken, ikisine de aynı derecede sevgi göstermek, ikisini de ihtiyaçlarını karşılamak. Ama erkek çocuk biraz daha kalıtsal açıdan farklı olduğu için daha hırçın oluyor, kız çocuğuna göre daha sert oluyor.

Yani kız çocukları biraz daha narin oluyor, duygusal açıdan biraz daha farklılık gösterebiliyor. Ama erkek çocuğu bildiğiniz gibi biraz daha canavarlaşabiliyor. Onun gereksinimlerine, ihtiyaçlarına karşılık verebilmeli, onu enerjisini atacak ortamlara götürmeli, ilgilenmeli, gerektiğinde onunla boğuşmalı, onunla sarılıp uyumalı. (Görüşme 11, Baba, 34).

Kız ve erkek çocuğunu yetiştirirken gözlemlenen farkı en net açıklayan ebeveynler, 10. görüşmede olduğu gibi genellikle her iki cinse sahip anne babalardır.

Erkek çocuğumda var, kız çocuğumda var. Erkek o kadar duygusal değil, daha sert bir mizaca sahip, sosyal değil. Kızım daha çok ilgi istiyor, onu hissediyorum. Erkek çok fazla onu hissettirmiyor. Dolayısıyla o ilgiyi karşılamak için çalışıyorum (Görüşme 10, Baba, 38).

Erkek çocuğuna kız çocuğuna nazaran daha naif özellikler katılmalıdır. Çünkü tabiatı gereği sert. Erkek çocukları, daha savaştan daha kırıncı yapıyla doğuyor. Özellikle iki cinsiyeti kıyasladığımda. Bu yüzden erkeklerin, dürtülerini, davranışlarını, öfkesini daha kontrol edebilen ve kendi kendine yetebilen birey olarak yetişmesinden yanayım. Yani yapı itibarıyla biyolojik kodlamaları gereği erkek çocukları, daha şiddete eğimli olabilir, kaba davranışa eğimli olabilir. Bunlar karşısında çocuklara, daha nezaketli davranışların, özellikle erkek çocuğuna, verilmesi gerektiğini düşünüyorum (Görüşme 10, Anne, 36).

Görüşmeler, hane içinde kız ve erkek çocuklarına yönelik tutum ve davranışların toplumsal cinsiyet bağlamında nasıl şekillendiğine dair önemli ipuçları sunmaktadır. Aile, toplumsal cinsiyet rollerinin aktarımında kritik bir rol üstlenmekte ve bu yönüyle çocukların cinsiyet temelli tutumlarının oluşumunda belirleyici bir etkiye sahip olmaktadır. Bhasın'ın yapmış olduğu çalışmada, toplumda cinsiyet rollerini kazandıran en küçük birim ailedir ve bu işleviyle önemli bir konuma sahip olduğunu ifade etmiştir. Çocuk maskülen ve feminen davranış kalıplarına ilk ailede tanık olur. Bireye, toplumsal cinsiyet rollerine yönelik özellikleri çok küçük yaşlarda aile üyeleri tarafından konuşma yoluyla bile verebilir. Bu yolla, çocuk geleneksel eril ve dişil davranış biçimleriyle karşı karşıya kalır. Küçük yaştaki çocuklardan, eğer kız ise annelerine ev işlerinde yardımcı olması, erkek ise babalarına dışarı işlerinde yardımcı olması gerekliliğine yönelik tutumlar beklenir. (Bhasın, 2015, s. 16-17). Böylece ebeveynler, çocukların zihninde kız ve erkek kimliğine ilişkin şematik kodlamaların

oluşumunu pekiştirmektedir. Ardahan ilinde yapılan görüşmelerde, ebeveynlerin erkek çocukların duygusal ve tutumsal özelliklerini kız çocuklardan farklı olarak değerlendirdikleri görülmektedir. Bu durum, çocuk yetiştirme sürecinde toplumsal cinsiyete dayalı belirli kalıpların ve şablonların etkili olduğunu ortaya koymaktadır.

8.4. EBEVEYNLERİN KADIN-ERKEK ALGISINA YÖNELİK BULGULAR

Yapılan görüşmelerde, ebeveynlerin büyük bir kısmı kadın ve erkeğin eşit olmadığı düşüncesini benimsemektedir. Bu görüş, çoğunlukla erkeklerin biyolojik olarak daha güçlü oldukları gerekçesiyle temellendirilmektedir. Erkek figürüne koruyucu ve güvenlik sağlayıcı bir rol atfedilirken, kadınların daha narin oldukları düşüncesi ise yaradılışla ilişkilendirilmektedir. Görüşmelerden elde edilen veriler, ebeveynlerin çoğunluğunda toplumsal cinsiyet farkındalığının sınırlı olduğunu; toplumsal eşitsizliği belirleyen temel unsur olarak fizyolojik farklılıkların öne çıkarıldığını ve cinsiyet temelli kalıp yargıların sürdüğünü ortaya koymaktadır.

Evet, korunmaya ihtiyaç duyar. Güvende olmak benim için çok önemli. Eşin sağlayacağı imkânlar, huzur gibi unsurlar da büyük önem taşır. Bunlar olmazsa bir anne, başka şeyler düşünmeye başlar ve çocuğuna tam anlamıyla odaklanamaz. Bir kadın ya da anne, “Evet, güvendeyim, her şeyim var, huzurluyum, iyiyim” diyebilmeli ve bunu hissedebilmelidir. Ancak bu şekilde çocuklarıyla daha iyi iletişim kurabilir. Bizim toplumumuzda da erkekler daha koruyucu ve kollayıcıdır. Bu durum bizim ev içinde de geçerlidir. (Görüşme 5, Anne, 38).

Kadın, fizyolojisi gereği tarihsel süreçten günümüze kadar her zaman korunmaya ihtiyaç duymuştur. Kadın, sorumluluğundaki işleri yerine getirirken özellikle çevresel faktörlere açık olduğu durumlarda bu ihtiyaç daha da belirgin hale gelir. Bunun en temel nedenlerinden biri, kadının cinsel bir obje olarak görülmesi ve bu nedenle cinsel tacize maruz kalma riskinin yüksek olmasıdır. Bunun yanı sıra, kapkaç ve gasp gibi olaylarda da fizyolojik olarak daha zayıf olması, saldırganlar için onu hedef haline getiren bir etken olarak öne çıkmaktadır (Görüşme 5, Baba, 39).

1. görüşmede anne, eşinin korumasına olan ihtiyacını güven duygusuyla ifade etmekten baba, kendine yönelik yaptığı “dağ” benzetmesiyle eşine güç verdiğini ifade etmektedir.

Eşim olmadan da aslında çoğu şeyi başarabiliyorum, ancak onun varlığı benim için farklı bir anlam taşıyor. O yanımdayken kendimi daha güvende hissediyorum. Bir koca, bir eş güven unsuru olarak görülebilir (Görüşme 1, Anne, 37).

Bir kadın bir erkek gibi değil. Kadın her işi yapar, ama erkeğin yaptığı kadar iyi yapamaz. Herkesin yaslanabileceği bir dağı olması gerekir. Bayanlarında yaslanacağı dağ, kocalarıdır. Kadın daha güçsüzdür. Erkek, hayata karşı direniş açısından daha güçlü durduğundan dolayı, kadın erkeğin korumasına ihtiyaç duyar (Görüşme 1, Baba, 41).

13. görüşmede anne, Ardahan ilinin küçük ve güvenli bir şehir olduğunu belirterek, bu nedenle kadınların özel bir korunmaya ihtiyaç duymadığını ifade etmiştir. Baba ise, kadının korunmaya ihtiyacının olmadığını, çünkü her zaman eşinin yanında olamayacağını dile getirerek bu görüşü desteklemiştir.

Genellikle tüm işleri kendi başıma yapıyorum, çünkü eşim geç saatlere kadar çalışıyor. Bu yüzden korunma ihtiyacı hissetmiyorum. Zaten Ardahan küçük bir yer ve herkes birbirini tanıyor, bu yüzden kötü bir şey olacağını düşünmüyorum. Merkez bile küçük olduğu için burada dip bucak gibi mahalleler yok. Bu nedenle, gece vakti de olsa dışarı çıkabiliyorum. Ayrıca, veteriner hekim olduğum için köpeklerden nasıl korunmam gerektiğini biliyorum ve çocukları da bu şekilde koruyabilirim. Bu yüzden herhangi bir sıkıntı görmüyorum. (Görüşme 13, Anne, 31).

Korunmaya ihtiyacı yoktur. Zaten koruyamazsınız da. Her zaman eşinizin, ailenizin yanında olamazsınız (Görüşme, 13, Baba, 32).

Katılımcılar, kadınların korunması gerekliliğini genel mekânsal ifadelerle açıklarken, yalnızca 2. görüşmede anne, Ardahan ilinin tedirginlik verici ortamından dolayı korunma ihtiyacı duyduğunu ifade etmiştir. Baba ise, kadının korunma ihtiyacını diğer çiftler gibi genel ifadelerle açıklamıştır.

Örneğin, bir parka gidecek olsam eşimin yanımda olmasını isterim. Çünkü Ardahan'ın ortamını biliyorsun; bazı insanlar içki içiyor ve farklı davranışlar sergiliyor. Bu durum hem çocukları hem de beni tedirgin edebilir. Açıkçası, çocukların böyle bir tedirginlik yaşamamasını istemem, çünkü bu onları olumsuz etkileyebilir (Görüşme 2, Anne, 32).

Mesela, bir eşya taşınacaksa ve birinin gücü yetmiyorsa ona yardımcı olmak gerekir. Çünkü zarar görmesi durumunda, o evde herkes olumsuz etkilenir. Birinin yaralanması veya hastalanması, aslında korunma ihtiyacının bir göstergesidir diye düşünüyorum. (Görüşme 2, Baba, 36).

Genel ifadelerle baktığımızda, kadının korunma ihtiyacının Ardahan ilinin güvensiz bir ortam olmasından kaynaklanmadığı söylenebilir. Bir katılımcı, kadının biyolojik yapısı nedeniyle daha korunmasız olduğunu ve topluma güvenmediğini net ifadelerle açıklamıştır.

Tabii ki kadın korunma ihtiyacı duyar. Çünkü ne olursa olsun, hem fiziksel hem de ruhsal anlamda korunmaya gereksinim duyduğunu düşünüyorum. Kadınlar, daha zarif bir yapıya sahip oldukları için özellikle fiziksel ve sosyal şiddete daha fazla maruz kalma potansiyeline sahiptir. Bir erkek kendini fiziksel olarak koruyabilir, ancak bir kadının bunu yapma ihtimali daha düşüktür. Doğruya doğru, ülkenin gerçekleri bu. Ben, örneğin, eşimi akşam saat 7-8 gibi tek başına dışarı gönderemem. Hiçbir şekilde gönderemem, çünkü dakikalar içinde ne olacağını kestirmek mümkün değil. Kendim çıkabiliyorum, çünkü fiziksel olarak kendimi savunabilecek güce sahibim ve ruhsal anlamda da daha güçlü olduğumu düşünüyorum. Bu, hem toplumsal hem de fiziksel bir gerçek. Bana gelebilecek zararı en aza indirme potansiyelim var, ancak kadınlar için durum farklı. Şunu isterdim; keşke hava güzelken eşim “Ben çıkayım, kızımın yarım saat yürüyüp geleyim” dese ve ben buna gönül rahatlığıyla onay verebilsem. Ama yaşadığımız coğrafyada, toplumsal anlamda her şeye açık bir ortam olduğu için bu mümkün olmuyor. Büyük çocuğum 12 yaşında ve onu bile bakkala gönderemiyorum. Ne kadar acı bir durum (Görüşme 18, Baba, 41).

9. görüşmede kadının korunma ihtiyacına yönelik soruya, annenin vermiş olduğu cevap, daha çok çocuğa bakım konusunda babanın desteğini almaya yöneliktir. Baba ise, toplumsal baskının kadının korunmaya ihtiyacı olması noktasında, önemli açıklamalar yapmıştır. Bu açıklama ve Ardahan ilinde bulunan çoğu ebeveynin diğer sorulara, toplumu referans alarak yapmış olduğu ifadeler, toplumsal baskının bireylerin nasıl davranması gerektiğine yönelik tutumları belirleyici etkisi olduğunu göstermektedir.

Korunma ihtiyacı ben çok hissetmiyorum, ama tabi bir çocuk yetiştirmek çok büyük bir sorumluluk gerektiriyor. Bunu tek başına yapmak gerçekten çok zor. Hem psikolojik olarak hem de bedensel olarak çok zor. Çünkü sürekli onunla ilgilenmen gerekiyor ve insanın da dinlenmeye ihtiyacı olduğu için ekstra bir desteğe ihtiyaç duyuyor. Korunmayı tam adlandıramıyorum, ama mutlaka bir desteğe ihtiyacı oluyor. 7/24 çocukla ilgilendiğiniz zaman, sizde psikolojik olarak etkileniyorsunuz. Bu konuda mutlaka arada bir soluk verebileceğiniz, çocukla ve evle ilgilenecek bir desteğe ihtiyacınız oluyor (Görüşme 9, Anne, 41).

Ne yazık ki toplum, kadının erkek tarafından korunması gerektiği düşüncesini dayatıyor. Toplumun empoze ettiği bir süreç var. Oysa normal şartlarda böyle bir gerekliliğin olmaması gerektiğini düşünüyorum. Ancak toplumsal normlar bunu şu anda zorunlu kılıyor. Zaten, eğer bu toplumsal baskı olmasa, böyle bir korunma ihtiyacının normal şartlarda gereksiz olacağını düşünüyorum. Fakat toplum gözünde koruyucu bir tutum sergilemezseniz farklı algılanıyorsunuz. Bu yüzden, dengeyi sağlamak adına böyle bir tutum sergilemek kaçınılmaz hale geliyor. Ne acıdır ki annelik ve babalık gibi bireysel rollerimizin toplum tarafından belirlenmesi durumu söz konusu. Aslında korunma ihtiyacının olmadığını düşünürken, yine de bunu yapmak zorunda kalabiliyoruz. Bu da toplum baskısının bir sonucu olarak karşımıza çıkıyor (Görüşme 9, Baba, 44).

Kadının, korunmaya ihtiyacı olduğu konusunda farklı cevaplar vererek, fikir ayrılığına düşen yalnızca bir eş bulunmaktadır.

Yaratılış itibarıyla, kadın ister istemez erkeğin korunmasına ihtiyaç duyabilir. Özellikle gece kampüsten çıkıp, yoğun akademik çalışmaların ardından evinize dönmek gibi durumlarda, bir erkek gibi rahatça çıkıp gitmek bazen zor olabilir. Keşke böyle olmasa, ama maalesef oluyor. İster istemez korunmaya ihtiyaç duyuluyor. Belki de ailenin temellerinde bu farklılık vardır; kadınların ve erkeklerin farklı roller üstlenmesi gibi. Şu anda aklıma gelenleri söylüyorum. Kadın şefkatlidir, duygusal yönü ağırdır ve erkek bu çıkıntıları tamamlar. Erkek ise bunun tam tersidir. Bu şekilde, bir uyum sağlanabilir. Ben bunu duyuyorum, görüyorum, biliyorum. Burada çalıştığımız arkadaşlar arasında da böyle bir durum var. İçgüdü mü diyelim, yoksa fitrat mı, bilemiyorum (Görüşme 8, Baba, 43).

Kadın korunmaya ihtiyaç duymaz (Görüşme 8, Anne, 38).

Çalışmanın örneklemini oluşturan Ardahan ilinde, ebeveynlerin çoğunun kadınların korunmaya ihtiyacı olduğuna yönelik ortak görüşleri; Ardahan ilindeki ebeveynlerin kadın ve erkeklik algılarının cinsiyet temelli olduğunu göstermektedir.

Ebeveynler annenin özelliklerini, fedakâr, her şeyi bilen, etrafı çekip çeviren olarak tanımlamaktadır. Babayı ise daha çok dışarı işleri ile sınırlandırmakta, hatta bazen çalışma hariç diğer sorumluluklarda da yer vermemektedir. 8. görüşmede anne ev işlerini kendisinin yaptığını ifade ederken baba, kendini daha çok “evin bahçesi” benzetmesiyle ifade etmiştir.

Yemeklerinden sorumlu olma, giyim, temizlik gibi ev içi işlerinin yapımı. Bunları ben çok yoğun bir şekilde yapıyorum. Aslında, ailemin diğer üyelerinin bu kadar beklentisi yok ama, ben duramıyorum (Görüşme 8, Anne, 38).

Erkek dışı dönüktür. Erkeğin sorumluluğu, sanki böyle ekonomik beklentileri yerine getirmek, onun için çabalamak. Böyle daha çok evin etrafında, bahçesinde, bahçenin dışında gibi. Kadın için ise de şöyle düşünülüyor; mutfak işleriyle, çocuk işleriyle ilgilenen kişi. Yani bunu kabul etmemiz lazım, böyle bir realite söz konusu (Görüşme 8, Baba, 43).

Bazı anneler, kendilerine düşen iş yükünü öylesine içselleştirmişlerdir ki, bunun “doğal” ve “olması gereken” bir durum olduğuna dair inançları sorgulanamaz bir nitelik kazanmıştır. Altıncı görüşmede yer alan bir katılımcı, özellikle Doğu kültürünün bu anlayışı desteklediğine dair bir açıklamada bulunmuştur. Bu durum, araştırmamızın evrenini oluşturan Ardahan ilinin Türkiye’nin doğu illerinden biri olmasıyla da örtüşmektedir. Görüşmelerden elde edilen bulgular, ebeveynlerin büyük çoğunluğunun kadınlara yüklenen sorumluluklara yönelik belirgin bir itiraz geliştirmedeğini; hatta bu durumdan zaman zaman şikâyetçi olsalar bile, genel anlamda mevcut iş bölümünden memnuniyet duyduklarını göstermektedir.

Sorumluluğun çoğu benim üzerimdedir. Market, çarşı, pazar, yemeleri, içmeleri, giymeleri, ev temizliği gibi pek çok konuda sorumluluk bende. Ne kadar eşim destek olmaya çalışsa da, doğu kültüründe daha azdır erkeğin bu işlere katılımı. Bu yüzden, yük daha çok bendedir (Görüşme 6, Anne, 38).

6. görüşmede baba, ev işlerinde yardımcı konumunda olduğunu belirtmiştir.

Ev işlerini eşim yüklenmiştir. Aynı şekilde çocukların bakımında da genel yük eşimdedir. Ama destek istediğinde, elimden geldiğince yardım ederim (Görüşme 6, Baba, 42).

5. görüşmede anne, aile üyelerinin kendisinden her şey beklediğini ifade etmiştir.

Benden çok fazla fedakârlık bekleniyor. Ben evin hem doktoru hem hemşiresi hem eczacısı, tamircisi, aşçısı. Her şey bekleniyor açıkçası. Benden beklenmeyen bir şey yok. Ardahan küçük bir şehir. Her zaman her şeye ulaşamıyorsun. Çocukları mutlu etmek için, her şeyi yapmışlığım vardır. Çocuklarıma tangoyu bile öğretmeye çalışıyorum. Akıllarında kalsın (Görüşme 5, Anne, 38).

Babanın bakış açısına göre çocuk bakımı, kadının doğuştan bildiği ve doğal olarak yakın olduğu bir alandır.

İş dağılımı konusunda bizim ailemizde tipik Türk aile yapısı hâkim. Baba çalışıyor, anne ev işleri ile uğraşıyor. Dolayısıyla çocuklarla daha çok eşim ilgileniyor. Bu durumun daha sağlıklı olduğunu düşünüyorum. Her zaman için bir annenin çocukla ilgilenmesi, ihtiyaçlarını gidermesi konusunda, babadan daha iyi olduğu kanaatindeyim (Görüşme 5, Baba, 39).

Ebeveynlerin büyük çoğunluğu, ev işleri ve çocuk bakımına yönelik iş bölümü konusunda annenin daha baskın bir rol üstlendiği görüşünde birleşmektedir.

Yani ben ev işlerini de yürütüyorum, çocuğun bakımını da ben üstleniyorum, yemeği de ben yapıyorum. Bütün her şey aslında benden bekleniyor. Anne aslında biraz merkez de tutuluyor. Sorumluluğu daha fazla oluyor. Baba biraz daha yan rollerde oluyor. Baba dışarda çalışır, akşam eve gelir, yemek yenir, sonrasında birlikte vakit geçiriliyorsa geçirilir. Geri kalan her şey annenin üzerinde. Annenin rolü daha yüksek (Görüşme 4, Anne, 39).

Çocuğumun bakımında eşimin hakkını asla ödeyemem. İlk başlarda mesela beraber duş aldığımızı bilirim. Şimdi birçok şeyi annesi ile yapıyor. Yemek konusunda, duş, kıyafetlerini annesi hazırlıyor. Bu dağılımlar çoğunlukla annesinde (Görüşme 4, Baba, 38).

Bazı ebeveynlerin, babayı ev işleri ve çocuk bakım süreçlerinden dışladıkları gözlemlenmiştir. Bu durumun, kimi zaman babanın uzun çalışma saatlerinden, kimi zaman ise onun çocuk bakımında yeterli olmayacağına dair inançtan kaynaklanmaktadır.

Bazen yeni arkadaşlarımızın bebekleri oluyor. İşte kolum ağrıdı, sen taşı diyor mesela. Tabi bu bir ihtiyaçtır. Ama ben, “ya kolum ağrıdı sen taşı” demedim hiç eşime. Ya da “çocuk altına yaptı, sen değiştirir misin” demedim mesela. Yap desem yapmaz mı, yapar. Tabi bu benim açımdan normalleşmişse gelebilir. Eşim akşam eve geldiğinde yemeğini yer, çayını alır, televizyon karşısına geçer ya da arkadaşlarıyla dışarı çıkar (Görüşme 9, Anne, 38).

Eşimin desteğe ihtiyacı olduğu herhangi bir durum gelişirse, elimden geldiğince ona destek olurum (Görüşme 9, Baba, 42).

13. görüşmede baba, neredeyse ev işlerine, ekonomik gelir hariç, hiç karışmadığını ifade etmiştir.

Evde dediğim gibi, bütün işler bende olduğu için dağılım diye bir şey yok. Çocuk da beni gördükçe, bana yardımcı olmaya çalışıyor. Eş durumundan bakarsak, %90 bende %10 eşimde diyebiliriz (Görüşme 13, Anne, 31).

Genellikle iş dağılımını eşim düzenliyor. O da önceliği çocuklara veriyor, sonrasında diğer işleri halledebileceğimizi düşünüyor. Hem ev işleri hem de dışarıdaki işler söz konusu olduğunda, eşim için çocuklar her zaman öncelikli. Ben ise, iş çıktığında eve gidiyorum. Ayrıca geç saatlerde döndüğüm için, çocukların ya uyudukları zamana ya da uyumaya yakın, hırçın oldukları zamana denk geliyorum ve bu da zor dönemlerine tanıklık etmeme yol açıyor. Genel olarak, ev içi işler ve çocuk bakımı %80-90 oranında anneye düşmektedir (Görüşme 13, Baba, 32).

4. görüşmede anne, çocuk doğduğundan bu yana, çocuk bakımına ait sorumluluğun büyük bir oranın kendisinde olduğunu belirtmiştir. Baba ise, ev işlerine yardımcı olarak dışardan birinin getirilmesi imkânını sunmasına rağmen, geleneksel kodlardan dolayı eşinin yapmaya devam ettiğini ifade etmiştir.

Bizde rol paylaşımları bebek doğduğundan itibaren, ben fazla anaç bir anne olduğumdan dolayı, bende. Alt değiştirmesini bile babaya bırakmadım. Bu bir tabu mu içten gelen bir şey mi, bilmiyorum. Baba çok girmede o işlere (Görüşme 4, Anne, 38).

Genel olarak, evin bütün işlerini çocuk bakımı dâhil karım yapıyor. Aslında her ne kadar modern olmaya çalışsak da gelenekselleşiyoruz. Benim açımdan değil, toplum açısından. İmkânları sunmama rağmen eşimde kendi yapıyor (Görüşme 4, Baba, 38).

Ebeveynlerin kadın ve erkek algısına yönelik bulgular, toplumsal cinsiyet rollerinin nasıl edinildiği ve kuşaklar arası nasıl aktarıldığına dair önemli ipuçları sunmaktadır. Anne ve babaların kız ve erkek çocuklarına yönelik tutumları, çocukların kadınlık ve erkeklik kavramlarını nasıl algıladıklarına ilişkin temel bir altyapı oluşturmaktadır. Katılımcıların büyük çoğunluğu, kendi ebeveynlerinin kadınlara ve erkeklere yönelik tutumlarının, kendi ebeveynlik pratikleriyle benzerlik gösterdiğini ifade etmiştir. Bu durum, toplumsal cinsiyet rollerinin aile içinde öğrenildiğini ve ebeveynlerin cinsiyet algısı zamanla değişmiş olsa dahi, geçmişten gelen kalıpların etkisini sürdürdüğünü ortaya koymaktadır.

Kendi annem babamın iş bölümü ile çekirdek ailem arasın da benzerlikler var. Anne her işi yapardı, tesisat bile bağlardı, evi boyardı, sıva yapardı, yemek yapardı, çamaşır, bulaşık yıkar, ekmek pişirirdi. Benim annem çok hareketli bir kadındı. Her işe koşturan bir tipti. Prizleri bile açar, kendisi bağlardı. Birazda bana geçmiş. Mesela, çocuğun her şeyi ile ilgileniyorum ben. Bazen eşim diyor, “bırak bunu da kendi yapabilirsin” falan. Yardıma ihtiyaç duyduğu zaman hemen koşma ihtiyacı duyuyorum. Aileden geliyor olabilir (Görüşme 4, Anne, 39).

4. görüşmeye katılan babanın ifade ettiği “Onlar bilmezdi böyle şeyleri” sözünden, kadınların erkeklerle eşit olması doğrultusunda verilen mücadelenin kastedildiği anlaşılmaktadır.

Kendi annem babam geleneksel bir yapıda. Annem, toplumun dayatmış olduğu rolünü çok severek, kutsal bularak evde icra etti. Babam da, tabiri caizse köle gibi çalışıp, 4 çocuğunu okutup; birini polis, birini öğretmen, bir akademisyen yaptı. Biri ise, ev hanımlığını tercih etti. 4 tane de çocuk büyüttü. Aralarında da inanılmaz bir sevgi bağı vardı. Annem çok bilmezdi böyle şeyleri. Bende var olacağım gibi bir savaş vermedi. Ve onlar daha mutluydu. Baba rolünü icra etti ve bana da aktardı. Baba biraz da gaddardı, ama sevgisi de gaddarlığının yüz katıydı (Görüşme 4, Baba, 38).

4. görüşmede babanın, kendi anne babasında olan geleneksel yapıyı içselleştirmiş olduğu görülmektedir. Fakat anne babasında olduğu gibi geleneksel

tutum sergilemediğini de ifade etmiştir. Bu durum ebeveynlerin, ataerkil normları sürdürmekte olduğunu, fakat eskisi kadar ileri düzeyde geleneksel tutumlar sergilemediklerini göstermektedir.

Kendi ailemde de ben gelenekçiyim ama eşime de o kadar zulmetme noktasında da değilim. Seçenek sunarım. Mesela eşim, “bana mutfakta yardım etmiyorsun, niye yardım etmiyorsun” der ama hani derler ya yapımda yok diye. Yok yapamıyorum ya da temizlik noktasında diyor ki “temizlik yapalım”. Diyorum ki, sen de yapma ben de yapmayım temizlikçi çağıralım. Ben yapmıyorsam sen de yorul demiyorum yani. Sen de yapma. Yani çözümcü ilerliyorum (Görüşme 4, Baba, 38).

3. görüşmede anne, ev işlerinin kendisine ait olduğunu ifade ederken, babanın yardımcı konumundan bahsetmiştir. Baba ise, kendi anne babasındaki rol dağılımlarının benzerinin, çekirdek ailesinde devam ettiğini ifade etmiştir.

Annem ev işlerine daha hâkimdi, babamda çalışırdı. Her ailede farklılıklar oluyor. Bir misafir geldiği zaman ya da dışarı çıkmak istediğim zaman eşim çocuğa bakıyor. Babam da çocuk bakımında anneme çok yardımcı olurmuş. Ben ev işlerinde daha hâkimim. Türkiye’de, kadın olunca maalesef çalışsanız da çalışmasanız da ev işleri kadının üzerine yığılıyor. İstisnalar vardır muhakkak. Ama genel olarak böyle. Kızım da beni rol model alıyor. Evde akademisyen babamız var. Ona rağmen, ben büyüyünce senin gibi olmak istiyorum, ben büyüğünce aşçı olmak istiyorum. Galiba biz böyle büyüyüyoruz (Görüşme 3, Anne, 35).

Annenin ilaveten ev sorumluluğu vardı. Benzerlik noktasında, annem ev işlerinden sorumlu, baba dışarı işlerinden sorumluydu. Kendi çekirdek ailemde de bu açıdan benzerlik vardır (Görüşme 3, Baba, 40).

Birinci görüşmede anne, kendi ailesinde gözlemlediği geleneksel tutumu, çekirdek ailesinde de sürdürdüğünü ifade etmiştir. Buna karşılık baba, kendi ailesindeki geleneksel yapının aksine, çocuk bakımı ve ev işlerine yardımcı olma konusunda daha aktif bir rol üstlendiğini belirtmiştir.

Ailemizin bize bıraktığı en önemli değer, merhametli, ailesine, evine ve yuvasına güzel bir anne olmamız gerektiği idi. Elbette, biz de annemizden ne görmüşsek, aynı hayatı şimdi kendimiz yaşıyoruz. Onlar, kendi hayatlarını ve kültürlerini bize aktarıyor; biz de aynı şekilde ailemizde benzer bir hayatı ve kültürü yaşıyoruz.

Annemden ne gördüysem, ben de evladına onu yaşatmaya çalışıyorum. Merhametli, fedakâr, şefkatli ve sorumluluklarını bilen bir anne olmaya gayret ediyorum. Eğer anne kötü bir insan olsa veya ilgisiz olsa, annemden görmediğim şeyleri ben çocuğuma yansıtamam. Çok şükür, hep iyi ve güzel şeyler gördüm. Ailem de bunu bize bıraktı. Elimizden geldiği kadar, biz de çocuklarımıza öyle anne-baba olmaya çalışıyoruz. İnşallah hep böyle devam eder (Görüşme 1, Anne, 37).

Ben köylü çocuğuyum. Biz beş kardeşiz. Anne baba zaten çiftçi. Babam, beni hiç kucağına alıp sevmeydi. Ama biz öyle değiliz. O zaman ki yetiştirme tarzımızla, şimdiki yetiştirme tarzımız çok farklı. Kendi ailemden örnek verirsem, kendi babamın fazla zamanı yoktu. Ev temizliği falan yapmazdı. Çekirdek ailemden örnek verirsem, nöbette olmadığım gün yemek hariç her işi yapıyorum. Karıma yardımcı olmaya çalışıyorum. Yoğunluk olarak %40'ını ben yapıyorsam %60'ını eşim yapıyor diyebiliriz (Görüşme 1, Baba, 41).

Çalışmada, geleneksel aile yapısından gelen, fakat bu yapının kendi çekirdek ailesinde hiçbir etkisinin olmadığı görüşünde olan yalnızca bir çift bulunmaktadır.

Toplum olarak ataerkil bir toplumuz zaten. Her zaman baba vardır. Baba eve ekmek getirir, biraz gergindir. Babaya pek yaklaşmazsın. Ben de öyle bir toplumdan geliyorum. Anne ve baba, çok katı bir çizgiyle ayrılmış durumda. Ama şu an ki dönemde kendi çekirdek ailem için öyle diyemem.

İkimizde ekonomik olarak aynı eforu sarf ediyoruz. Ben fiziksel olarak ondan daha kuvvetli olduğum için, bir adım daha öne çıkmaya çalışıyorum. Bunun dışında, sizinle aynı maaşı alan biriyle evlisiniz. Aynı saatte uyanıyorsunuz, hatta bazen sizden daha fazla efor sarf ettiğini biliyorsunuz, fiziksel olarak sizden daha zayıf olduğunu biliyorsunuz ve üzerine bir de yemek, temizlik bekliyorsunuz. Eğer eforumuz aynı olmasaydı, farklı değerlendirilebilirdi. Bizim koşullarda böyle değerlendirilmez. Yemek dahil uzak durmasını isterim. Onun dışındaki tüm konularda yardım ediyorum. %50 %50 iş bölümü diyebiliriz (Görüşme 16, Baba, 44).

Ailemden çok farklı. Ataerkil bir aileden geliyoruz. Ancak, tüm gereksinimlerimizi eşimle paylaşıyoruz (Görüşme 16, Anne, 38).

Ardahan ilinde yaşayan ve 36–72 aylık çocuklara sahip ebeveynlerin cinsiyet temelli davranış tutumları ile kendi ebeveynlerinden gördükleri tutumlar arasında benzerlik olduğu söylenebilir.

Kadın ve erkek rollerine ilişkin düşüncelerinin, çocukların eğitime ve toplumsal cinsiyet algılarının şekillenmesine doğrudan etki ettiği açıktır. Nitekim toplumsal cinsiyet tutumları, kuşaklar arası aktarım yoluyla günümüze taşınmakta ve varlığını sürdürmektedir. Ayrıca, ebeveynlerin geleneksel cinsiyet rolleri konusundaki tutumlarının birbirlerini karşılıklı olarak etkilediği sonucuna ulaşılmıştır.

8.5. ÇOCUĞUN CİNSİYETİNİN ANNE-BABA OLMA SORUMLULUĞUNA ETKİSİ ÜZERİNE BULGULAR

Ebeveynlerin büyük çoğunluğu, çocukları arasında sorumluluk dağılımı açısından fark olmadığını belirtmiş olsa da, görüşmeler sırasında kız çocuklarını erkek çocuklara kıyasla daha fazla koruma gerekliliğine vurgu yaptıkları ve onları daha yakından takip ettikleri gözlemlenmiştir. Bu durum, ebeveynlerin kız çocuklarına yönelik sorumluluk algısının daha yüksek olduğunu ve cinsiyete dayalı korumacı tutumların hâlen etkisini sürdürdüğünü göstermektedir.

Ben kız çocuğu içinde, erkek çocuğuna da aynı düşünüyorum. Kızım diyelim şunu istiyor bunu alıyorum. Oğlumun da ona almış bana almamış diye düşünsün istemiyorum. Onun da gönlünü yapıyorum. Ama kız çocuğu, erkek çocuğuna göre biraz daha sevgisi yoğun oluyor. Tabi ki yaradılış olarak da naif olduğunu düşünüyorum. Bu yüzden de hassas davranırım. Hele ki bu zaman da kız çocuğu farklıdır. Kız çocuğunu, ayrıca korumak, onu gözetlemek, onun yolunda gitmek çok farklıdır. Yani ona iyi bir anne olacaksın, gözlemci bir anne olacaksın ki, kız çocuğunun doğru yolda yürüdüğünü görmelisin (Görüşme 1, Anne, 37).

Kız çocuğu erkek gibi değil. Her zaman korunmaya ihtiyaç duyar (Görüşme 1, Baba, 41).

5. görüşmede anne, kız çocuğunun korunması gerektiği konusunda önemli ifadelerde bulunurken, özellikle Ardahan ili gibi küçük şehirlerde kız çocuğunun açık giyinmemesine özen gösterdiğini ifade etmiştir.

Kız çocuğuna, toplumda çocuklara bir obje olarak bakılan gözler olduğunu hissetmek çok zor geliyor bir anne için. Eskiden çok kısa eteklerde giyiniyordu kız çocukları ama, kimse huzursuz olmuyordu. Bir amcanın kucağına oturduğu zaman huzursuz olmuyorduk. Kendi en yakını özü bile sarıldığı zaman ya da öptüğü zaman, şöyle bir gözünün ucuyla bakıyorsun.

Kız içinde erkek içinde geçerli. Mesela ben kızımın çok açık giyinmesine izin vermiyorum. Özellikle Ardahan gibi küçük yerlerde. Ama, kız çocuğuna biraz daha dikkat ettiğimi söyleyebilirim. Oğluma da özel bölgelerini anlatıyorum. Kimsenin bedenlerine dokunamayacağını da anlattım. Sadece annenin izin verdiği doktor ya da bir yakınımız bir şeye bakması gerekiyorsa, bir şey varsa o dokunabilir dedim. Çocuklarımda bunları biliyor. Kız çocuğumu bu anlamda daha fazla uyarıyorum. Otururken dikkat et. İzlediği video kliplerde ellerini kollarını feminen hareketler yapıyordu. Ben onu yapmasını istemedim, durdurdum onu. Dans ederken feminen davranmana gerek yok. Bir çocuk gibi dans etmesi için, ona hareketlerini bile gösterdim. Sonra videosuz şarkılar dinlettim. Çünkü hareketleri taklit ediyor, dudağını uzatıyor. Maalesef klipler öyle, kadınsı hareketler yapsın istemiyorum (Görüşme 5, Anne, 38).

Baba ise, Ardahan ilinin kız çocuğu yetiştirme konusunda güvenli bir şehir olmasına rağmen, yine de erkek çocuğa kıyasla ayrıca korumaya aldığını, buna çevresel faktörlerin etkili olduğunu ifade etmiştir.

Bizim ailemizde hem kız hem erkek çocuk olmasından dolayı bu sorumluluk iki taraflı oluyor. Kız çocuk yetiştirdiğim için, özellikle günümüzde çevreye karşı daha dikkatli ve sorumlu davranıyorum. Bu sorumluluk her ne kadar Ardahan ilinde çok hissedilmese de, özellikle büyükşehirlerde daha üst seviyede yaşıyor. Erkek çocuğunun da bu konuda sorumluluğu oluyor tabii ancak, kız çocuğun bu sorumlulukta yeri büyük (Görüşme 5, Baba, 39).

Hem kız hem erkek çocuğu olan ailelerde, bu ayrımı kendi yaşam alanında görerek büyüyen çocukların, kendi hayatlarında da bu tutumları sürdürdüğü söylenebilir. Bir anne, çocuğunu toplumsal cinsiyet normlarına göre yetiştirmek istemediğini ifade ederken, çocuğun toplumsal cinsiyet normlarına bir şekilde maruz kaldığını belirtmiştir. Bu görüş, çocukların akranları tarafından toplumsal baskıya uğradığını ortaya koymaktadır. Çocuk, cinsiyetine uygun kadınsı ve erkeksi davranışlarını sosyal ortamda öğrenmektedir. Bu durum, Bandura'nın geliştirdiği sosyal öğrenme kuramında olduğu gibi, çocuğun cinsiyetine uygun tutumlarını sosyalizasyon yoluyla öğrendiğini göstermektedir.

Günümüz ebeveynliğinde, her ne kadar kız erkek fark etmez desek de biz; toplumun dayattığı, kızı erkeği ayırttığı konular var tabii.

Mesela, anne babası olarak biz, erkek çocuğunun da ağlamasının çok normal bir durum olduğunu aşılamaaya çalışıyor. Bu konuda rol model olmak için çabalıyoruz. Fakat özellikle aile büyükleri her fırsatta, “sen erkeksin, erkek adam ağlamaz” diye çocuğu yönlendirmeye çalışıyorlar. Biz buna bir noktaya kadar müdahale edebiliyoruz. Evet söylüyoruz, büyük annen ve büyük baban yanlış konuşuyor diyoruz. Çocuk o an bize inanıyor onaylıyor bizi, ama beyninin bir yerinde erkek çocuk ağlamaz yargısı kodlanıyor. Uygun bir ortamda bilinçaltından yer ediyor. Toplum tarafından erkek çocuğuna mal edilmiş bazı kalıplar var. Erkek çocuğu için, anne ve babası olarak en zorlandığımız konu bunları kırmak (Görüşme 17, Anne, 32).

Bazı ebeveynler kız çocuklarının korunması gerekliliği ihtiyacının doğru olmadığını dile getirseler de, yine de kız çocuklarını koruma altına aldıklarını görüşmelerde dile getirmişlerdir. Bunun gerekçesi olarak, toplumsal gerçeklikler, toplumsal yapı, çevre gibi ifadeler kullanılmıştır.

Kız evladı babası olmak, belki ülke şartlarını da katarsak çevre vs. böyle daha ağır hissettiriyor, daha çok düşünüyorum. Erkek nerde olsa işini görür, yapar gibi böyle bir havası var. Ama kızlara nedense böyle bir şey yüklemişiz, bunu kırmamız lazım. Yani kız evlatlarının güçlü olması lazım. Şu an ki çabamda o yönde. Buna rağmen, kız çocuklarına karşı yine de hayat boyu onun arkasında olmam lazım, kendisini koruyup, kollamam lazım gibi düşünüyorum (Görüşme 14, Baba, 42).

Kız çocuğu olunca daha fazla etkiliyor tabii. Ben de öğretmenim. Kendi kız öğrencilerimden gördüğüm davranışı hemen empati kurarak, “acaba kendi kızımda görsem ne yaparım” ya da bir anne baba olarak, “öğretmen bunu bana söylediğinde ne yaparım” gibi bir empati kurma içerisine gidiyorum. Kız çocuğu olunca erkeklere göre biraz daha duygusal. Toplum yapısı olarak, biz kızlara ne kadar erkek çocuklarıyla eşitsiniz diye büyütsek de, bu yapıyı aslında bir şekilde sosyal çevreden alıyorlar. Bu toplumda erkeğe daha fazla yer veriliyor hissini bir şekilde alabiliyor. Ya da erkek daha güçlü, kız daha duygusal. Kendi kimliklerine maalesef sosyal çevrede oturtuyorlar. Bu yüzden, kız çocuğunun daha fazla sorun yaşayabileceğini düşünüyorum. Bu ilişkiden dolayı daha çok kız çocuklarıyla irtibata geçilmesi gerektiğini ve köprüyü daha sağlam kurmak gerektiğini düşünüyorum. Daha büyük sorumluluk düşünüyor yani (Görüşme 14, Anne, 37).

Bir anne çocuklarını yetiştirirken kendi hayalindeki annelik rolleriyle toplumsal annelik rollerinin çeliştiğini ifade etmiştir. Çocukların, sosyalizasyon sürecine girdiğinde, aile eğitimi ile toplumsal gerçeklik arasındaki fark nedeniyle zorlanabildiği belirtilmiştir.

Kız çocuğunu ayrıca korumak gerektiği fikri bana doğru gelmese de, toplumsal olarak yaşanan gerçekler kız çocuğumu daha fazla korumama neden oluyor. Daha korkarak büyütüyorsunuz. Hayalinizde normlarınız, değerleriniz gereğince kafanızda ideal bir çocuk var. Siz ne kadar naif bir çocuk yetiştirmek istesenez de, çocuk toplumun içine karıştığında sizin gibi yetiştirilmeyen çocuklarla karşı karşıya kalıyor. Ve afalliyorsunuz. Sizde çocukta afalliyor. Bu kız çocuğu buna vurulmaz, kimseye vurulmaz olarak yetiştirdiğin çocuk, toplumun içine karıştığında bambaşka bir dünya görüyor. Ve ne yazık ki günümüzde istismarlar, tacizler vs. o kadar çok duyuyorsunuz ki, kız çocuğunuza daha korkarak daha ürkerek büyütüyorum. Ben kız çocuğu konusunda yüreği pırpır eden bir anneyim. Daha korumacıyım, daha korkuyorum. Oğlan çocuğunu daha cesur yetiştiriyorum. Yani şöyle söyleyeyim. Çocuğun ahlak eğitimi benim için çok önemli, mahremiyet eğitimi benim için çok önemli. Bu nokta da kız ya da erkek çocuğu olmasının benim için bir önemi yok. Ama kazandırılacak beceriler noktasında kızın farklı erkeğin farklı olması gereken noktalar var (Görüşme 10, Anne, 36).

Aynı katılımcı, toplumda erkek çocuğunun güçlü olması gerektiğine dair zorunluluğun, dışarıdan gelen baskılarla pekiştirildiğini ifade etmiştir.

Mesela kızım düştüğünde benim onu öpmem, yarasını sarmam gerekiyor. Ama oğlum düştüğünde aynı hassasiyeti göstermiyorum. Kalkmalı diyorum. Yani bir kadının merhametine ya da herhangi bir bireyin merhametine ihtiyaç duymadan o yerden kalkmalı. Çünkü hayat böyle bir hayat erkek için. Bir gün bir aile kuracak, iş arkadaşları olacak, herkes onu el üstünde tuta tuta götürmeyecek. Her düştüğünde “ya gel ben seni kaldırayım” diyen olmayacak. Dolayısıyla erkek için hayatın daha sert olduğunu düşündüğüm için düştüğü yerden kendisi kalksın istiyorum. Aynı durumlara verdiğim tepkiler çocuğun cinsiyetine göre farklılık gösteriyor (Görüşme 10, Anne, 36).

Ardahan ili örnekleminde yapılan araştırmada, 36-72 aylık çocukların ebeveynlerinin, çocuklarının cinsiyetine göre farklı tutumlar sergiledikleri görülmektedir. Ancak bazı ebeveynlerin, görüşmenin ileri safhalarında kız çocuklarına yönelik daha korumacı oldukları ortaya çıkmıştır. Ebeveynlerin eğitim düzeyleri incelendiğinde, çoğunun lisans ve lisansüstü (10 lisans ve 19 lisansüstü) eğitimi tamamladıkları tespit edilmiştir. Bu durum, eğitim düzeyiyle toplumsal cinsiyet farkındalığı arasındaki ilişki bağlamında incelendiğinde, ebeveynlerin toplumsal cinsiyet farkındalığı olsa da, cinsiyet temelli tutumlarının devam ettiğini göstermektedir. Sonuç olarak, Ardahan ilinde yürütülmüş bu çalışmada, katılımcıların çoğunluğunun, çocuklarının cinsiyetine göre farklı tutumlar sergiledikleri söylenebilir.

8.6. EBEVEYNLERİN ÇOCUKLARININ GELECEKTE FLÖRT İLİŞKİSİ YAŞAMASINA YÖNELİK BULGULAR

Çoğu ebeveyn, çocuklarının gelecekte flört etme durumlarını normal karşılamaktadır. Ebeveynlerin çocuklarının romantik ilişkilerine genel olarak destekleyici bir tutum sergiledikleri görülse de korumacı rollerinden tamamen vazgeçtiklerini söylemek mümkün değildir. Bazı ebeveynlerin bu soruya yanıt verirken zorlandıkları gözlemlenmiştir. Bu durumun, büyük ölçüde geleneksel değer yargılarından kaynaklandığı düşünülmektedir. Katılımcılar, çocuğunun gelecekte flört etmesini normal karşılamasına rağmen; “ayakları yere bastıktan sonra”, “18-20 yaşına geldikten sonra”, “benim haberim olduktan sonra”, gibi koşullu ifadelerle izin verdikleri görülmektedir.

Aslında doğal karşılarım. Flört ettiği kişi ile de benimle tanıştırmasını isterim. Bu ortam da çocuğunla arkadaş olman gerekiyor. Çevremizde görüyoruz, aileler kısıtlıyor. “Erkek arkadaş neymiş” diyorlar ve onların çocuklarını görüyoruz. Hep diyorum, benim çocuklarım kiminle konuşmak isterlerse, kiminle evlenmek isterlerse, ben her zaman müsaade ederim. Yeter ki karşısında ki insan insan olsun. O açıdan şu anki fikrim düşüncem ondan yana. Ama ileri zamanlarda fikrim nasıl olur bilemiyorum (Görüşme 1, Anne, 37).

Daha kızım küçük, büyüdüğü zaman olur. Sonuçta kız istedikten sonra bir şey diyemeyiz, olumlu karşılarız (Görüşme 1, Baba, 41).

4. görüşmede anne ve baba, çocuğunun gelecekte flört etmesini normal karşıladığı yönünde ifadelerde bulunmuştur. Anne, flört durumunun ne kadar geç olursa o kadar iyi olacağından bahsetmiştir. Baba ise, kendisini otorite unsuru olarak görmüş, bu durumun normal ama kendisinden gizli yürütülmesi gerektiğini ifade etmiştir.

Eskiden bir kız çocuğu istiyorsa, 17- 18 yaşlarda başlayabilir diyordum. Ama şu an o yaşlar çok küçük geliyor, istemiyorum yani. Benimle paylaşsın bunu bileyim, ama çok erken yaşlarda başlamasın. Yani bu flörtleşme 20'li yaşlarda başlasa daha mı iyi olur? Elbette ki hoşlanacağı birileri olacaktır. Bazen geliyor “sınıftaki arkadaşım beni öpmeye çalıştı” diyor. Hemen soruyorum. Sen ne yaptın? Nasıl tepki verdin? Sana yaklaşmasına izin verdin mi? İttim deyince çok hoşuma gidiyor. Yani flörtleşecek elbette. Çünkü duygusal varlıklarız. Karşı cinse tabi ki ilgi duyacak, bunu isteyecek. Ama bu durumun yaşı ne kadar ileri olursa, daha iyi olacak gibi geliyor bana. Onun önüne geçemeyebilirim. Bir de çok erken başlıyorlar artık. İlkokulda bile... O kadar erken olsun istemiyorum (Görüşme 4, Anne, 39).

Doğal seleksiyon dediğimiz şey, bu normal. Allah iyi insanlarla karşılaştırsın. Biz ancak duayla korunuyoruz. Gizli bir noktada benim için. Baba mesela o çemberin bir tık dışındadır. Otorite unsuru bu sorularla ve cevaplarla çok ilgilenmez (Görüşme 4, Baba, 38).

5. görüşmede anne, gelecekte çocuklarının flört etmesini, sınırlarını bilme koşuluyla kabul ettiğini belirtmiştir. Baba ise, çocuklarının evlilik ciddiyetindeki ilişkilerini normal karşılayacağını ifade etmiştir.

Tabii ki flört edebilir. Kızımda edebilir, oğlumda edebilir. Ama kendisinin ve karşısındaki kişinin sınırlarını bilmeli (Görüşme 5, Anne, 38).

Her iki çocuğumda da, flört durumuna ancak evlilik yoluna girdikleri zaman olumlu yaklaşabilirim (Görüşme 5, Baba,39).

8. görüşmede anne, çocuğunun gelecekte flört etmesine pozitif bakması gerektiğini düşünüp, yine de olumlu bakamadığından bahsetmiştir. Baba ise, bu durumu ancak ciddi bir ilişki halinde normal karşılayacağını ifade etmiştir.

İşini eline aldıktan sonra tabi ki sevecek. Ama yine de çok olumlu karşılayamayacağım herhalde. Daha açık olmam lazım, daha rahat olmam lazım ama yok, olamıyorum maalesef. Tabi bu duruma karşı daha saygılı olmam gerekir (Görüşme 8, Anne, 38).

Eğer ciddi görüşeceği birisi varsa, yani evleneceği demiyorum bakın! Birisiyle ciddi bir tavırla bu meseleyi görüşecekse olur. İnsanların birbirini tanıması önemli zaten. Birkaç kişiyle de görüşebilir hatta. Belli kriter çerçevesinde, belli eşikleri aşmamak kaydıyla ben görüşmesine izin veririm. Yani niye vermeyeyim ki, o kadar da insanlıktan çıkmış değiliz yani (Görüşme 8, Baba, 43).

Ardahan ili örnekleminde yapılan araştırmada, 36-72 aylık çocukların ebeveynlerinin, çocuklarının gelecekte karşı cinsle flört etmesine yönelik vermiş oldukları cevaplar; kimi katılımcıda doğrudan, kimi katılımcıda dolaylı yollardan olumlu olduğu yönündedir. Ebeveynlerin çocuklarının karşı cinsle flört etmesine yönelik soruda, mekânsal bildirim yapmadıkları tespit edilmiştir. Bu bağlamda, ebeveynlerin konuya ilişkin verdikleri cevapların Ardahan ili nedenli olmadığı düşünülmektedir. Çiftler, konuya ilişkin olarak hemfikirlerdir. Ebeveynlerin, çocukları büyüse dahi korumacı tutumlarının devam edeceği görülmektedir.

8.7. EBEVEYNLERİN ÇOCUĞUN CİNSİYETİNE GÖRE BEKLENTİLERİNE YÖNELİK BULGULARI

8.7.1. Kız Çocuğuna Yönelik Beklentiler

Görüşmeler sırasında çoğu ebeveyn, çocuklarını yetiştirirken cinsiyetin beklentileri etkilemediğini belirtmiştir. Ancak bazı ebeveynler, kız çocuklarına ev içi sorumlulukların daha fazla yüklendiğini ifade etmiştir. Ayrıca, kız çocuklarının daha merhametli ve vicdanlı olduklarına yönelik görüşler de dile getirilmiştir.

7. görüşmede anne ve baba, kız çocuğuna yönelik beklentilerini ev işlerine daha hâkim olması gerektiği ile ilişkilendirmişlerdir.

Annem, hamur açmasını kendisi yapardı biz orda ablamla izlerdik. Ben de isterim kızım iş öğrensin, evi süpüreyim kızım toz alsın. Özellikle kız çocuk olduğu için bunları bilmeli (Görüşme 7, Anne, 31).

Çocuğun cinsiyetine göre beklentim değişir. Örneğin, kesinlikle yaşı büyüdüğü zaman mutlaka yemek yapmasını öğrenmeli. Yarın bir gün üniversite ortamına gittiği zaman ya da evlendiği zaman, hayatını idam ettirebilecek yemekleri yapabilecek seviyeye gelmeli. Aynı şekilde temizlik. Mesela biz, hijyene çok dikkat ederiz. Kesinlikle hem öz bakımını öğrenmeli hem de evin temizliğini öğrenmeli. Dağınık olmasını bir baba olarak istemem. Sorumluluğunu bilmeli ve bir kız çocuğu olduğu için ev işinde rolü daha fazla olmalı (Görüşme 7, Baba, 31).

15. görüşmede anne, kız çocuğunun daha merhametli olacağı gerekçesiyle, gelecekte kendine bakacağı inancındadır. Baba ise, kız çocuğunun daha derli toplu olması ve ev işlerinde rol alması gerektiğini ifade etmiştir.

Kız çocuğu merhametli ve vicdanlı olduğu için, bakar bana her türlü. Kız çocuğu bir şey olsa koşar gelir. Erkek çocuğu için bakar da hanisi var. Ben aileme öyleyim. Mesela, annemle babam dışarı çıkardı, abim arkadaşlarıyla çıkardı. Ben, arkadaşlarım olmasına rağmen ailemle giderdim. Ben yanlarında olduğum için hem onlar mutluydu hem de ben onlar mutlu diye mutluydum (Görüşme 15, Anne, 31).

Kız çocuğunun odası derli toplu olmalı. Ya da işte yediklerini, giydiklerini bir şekilde dolabına kaldırması, kahvaltı yaptıysa işte boş olan tabakları mutfığa götürmesi gerekiyor (Görüşme 15, Baba, 35).

Bir ebeveyn, geleneksel cinsiyet normlarına uygun söylemlerde bulunurken, sanki bu ifadeyi kendi elinde olmayan bir söylem olarak nitelendirmiştir. Bu durumda, bireyin toplumsal cinsiyet tutumlarını fark etmeden içselleştirdiği sonucuna varılmıştır.

Aslında değişmiyor, fakat bazen kendimi kızıma o tarz söylemlerde bulunurken buluyorum. Odaları çok dağıldı diyelim söylüyorum, “hiç yakışıyor mu, sen kız çocuğusun, senin biraz özenmen lazım.” Oysaki temizlik evrensel bir kavram (Görüşme 14, Anne, 37).

Çoğu anne-baba cinsiyetin beklentiyi etkilemediği konusunda hemfikirdir. Genel ifadeler, “kız da olsa erkek de olsan aynı” şeklindedir.

Oğluma da kızım da elektrik süpürgesini veriyorum. Çocuğun cinsiyeti beklentimi etkilemiyor. Erkek çocuğum da aynı şekilde sofrayı kaldırıyor. Hatta oğlum daha hevesli bu konuda (Görüşme 5, Anne, 38).

Bu konuya cinsiyet bağlamında bir beklenti gözü ile hiç bakmadım. Beklenilenin aksine, ev işlerinde erkek olan çocuğum annesine yardım ediyor, kız çocuğum ev işlerini hiç sevmiyor ve yapmıyor. Zamanla kız çocuğumun doğası gereği ev işlerine ilgisinin artacağını biliyorum ama, erkek çocuğumun da ev işlerine sürekli yardımcı olmasını ve bu konuda bir şeyler öğrenmesini çok isterim. Aynı şekilde kız çocuğumun da evde bir tamirat varsa az çok anlaması gerektiğini düşünüyorum. Hayatın bizlere ne getireceğini bilemeyiz. Bu yüzden, çocuklarımızı donanımlı, en azından evlerini idame ettirebilecekleri şekilde yetiştirmek isterim (Görüşme 5, Baba, 39).

9. görüşmede anne ve baba, erkek çocuklarının olduğunu, cinsiyeti ne olursa olsun beklentilerinin değişmeyeceğini ifade etmişlerdir.

Beklentim cinsiyetine göre değişmiyor. Mesela gel oğlum bulaşıkları makineye atacağız, sen sudan geçirir misin? Mesela kek yapmak istiyor, kurabiye yapmak istiyor. Küçüklükten alıştırdık öyle onları yapıyor. Kız çocuğumda olsa aynı şeyleri yapardım (Görüşme 9, Anne, 41).

Cinsiyeti ne olursa olsun odasını toplamalı. Kendi yapabileceği işler. Kıyafetini kaldırma vs. bunların hepsi cinsiyet ile alakalı değil. Yani cinsiyeti kız olsaydı da aynı şeyleri yine isterdik (Görüşme 9, Baba, 44).

17. görüşmede anne ve baba, çocuklarının cinsiyetinin beklentiyi değiştirmedeği konusunda hemfikirlerdir.

Benim oğlum var. Hiçbir zaman erkek çocuğudur, onun işi değil cümlesini kurmadım. Aynı şekilde babası da öyle. Fark etmez ki. Biz temizlik yaparken o da toz beziyle tozları alır kendince (Görüşme 17, Anne, 32).

Cinsiyeti fark etmiyor. Kendi yaptığını toplaması taraftarı oluyoruz (Görüşme 17, Baba, 35).

Araştırmanın örneklemini oluşturan Ardahan ilindeki ebeveynlerin, 36–72 aylık kız çocuklarına yönelik beklentilerinin büyük ölçüde benzerlik gösterdiği tespit edilmiştir.

Çalışma kapsamında yapılan görüşmeler, ebeveynlerin çocuk yetiştirme süreçlerinde toplumsal cinsiyetin etkisine dair algılarının çeşitli ve katmanlı olduğunu göstermektedir.

Görüşmelerde çoğu ebeveyn, çocuklarını yetiştirirken cinsiyetin belirleyici bir unsur olmadığını savunsa da söylemler incelendiğinde bu ifadelerin pratikte her zaman tutarlı biçimde yansımadığı görülmektedir. Bu durum, toplumsal cinsiyet rollerinin içselleştirilmiş olmasına rağmen ebeveynlerce fark edilmeyebildiğini ya da dile getirilmekten kaçınıldığını düşündürmektedir. Bazı ebeveynler, özellikle kız çocuklarının ileride daha merhametli ve şefkatli bireyler olacaklarına inandıklarını ifade etmişlerdir. Bu inanç, kız çocuklarının yaşlılık döneminde anne-babaya daha çok sahip çıkacağı beklentisini de beraberinde getirmektedir. Dolayısıyla kız çocuk, yalnızca duygusal niteliklerle değil, aynı zamanda ileride üstleneceği bakım rolüyle de değerlendirilmektedir. Bu yaklaşım, toplumsal olarak kadınlara yüklenen “bakım veren” rolünün, kız çocuklarına atfedildiğini göstermektedir.

8.7.2. Erkek Çocuğuna Yönelik Beklentiler

Ardahan ilinde yapılan çalışmada, erkek çocuk yetiştirirken cinsiyetin beklentiyi etkilediğine yönelik belirgin bir farklılık bulunmadığı tespit edilmiştir. Aksini ifade eden ebeveynler de bulunmaktadır.

11. görüşmede annenin, erkek çocuğunun yaşlanınca anne ve babaya bakmaya yönelik yükümlülüğü olduğuna dair görüşü bulunmaktadır. Babanın ise, erkek çocuğunun soyunu devam ettireceğine yönelik beklentisi bulunmaktadır.

Saygılı davranmalıdır. Zaten gerisi de gelir. Erkek çocuğu anne ve babaya yaşlandığında bakmalı (Görüşme 11, Anne, 31).

Erkek çocuğum olduğu için, soyumun devamı edecek diye bir sevinç yaşamadım. Ben kişisel olarak erkek çocuğu çok istiyordum (Görüşme 11, Baba, 34).

12. görüşmede anne, erkek çocuğunun anne baba kavramını iyi bilmesine yönelik ifadelerde bulunmuştur.

Erkek çocuğu, önce anne ve babanın kavramını iyi bilmeli. Bu benim annem, bu benim babam. Arkadaşlarıyla konuştuğu mahalle ağzı ile anne ve babasıyla konuşmamalı. Kendisine ne layık gördüysek bunu kabullenmesi lazım. Demek ki bizim gücümüz ona yetmiş, fazlasını bizden beklememesi lazım (Görüşme 12, Anne, 37).

10. görüşmede anne, çocuklarının ev işlerinde beklentisinin değişmediğini belirtmiştir. Fakat erkek çocuğunun araba tamircisine gitmesine izin vererek toplumsal olarak cinsiyet temelli becerilere sahip olması gerektiği konusunda beklentilerini ifade etmiştir. Baba ise, cinsiyetin beklentiye etkilemediğini belirtmiştir.

Yatağı düzenlemeleri gerektiğini biliyorlar. Çünkü bunlar her bireyin ihtiyacı. Bunun kadını erkeği yok. Ama mesela, araba tamire gidecektir. Oğlumu mutlaka gönderirim. Gitsin, görsün, o ortamda bulunsun. Bir geliyor üstü başı yağ içinde zaten. Ama ev içi işlerde, bir cinsiyet ayırımına gidilecek durumları yok. Kızım ütü öğrensin, oğlum geri dursun gibi bakmıyorum hayata. Ama dışarıdaki hayat için, cinsiyet temelli farklı becerilere sahip olmaları gerektiğini düşünüyorum (Görüşme 10, Anne, 36).

Hayır değişmiyor. Onların odası dağınık ise, ikisi beraber gidiyorlar. Oturma odası düzenlenecek ise, o an kim oradaysa hep beraber işleri yürütmeye çalışıyoruz (Görüşme 10, Baba, 38).

Ebeveynlerin çoğu, ev işlerinde cinsiyetin belirleyici olmadığı konusunda hemfikir olduklarını ifade etmişlerdir.

Hani sen erkeksin sen yapamazsın diye bakmıyorum. Mesela, yeri geldiğinde oğlum bana yardımcı oluyor (Görüşme 13, anne, 31).

Çocuklarımızdan, ev işlerinden yana cinsiyetine özgü beklentimiz yok (Görüşme 13, baba, 32).

Hayır. Sanıyorum erkek çocuğu da olsa aynı şeyleri söyledim. Sadece etrafı dağıttıktan sonra tekrardan düzenlersen, tekrardan dağıtabilirsin (Görüşme 16, Baba, 44).

Hayır etkilemiyor. O, çocukluğunu biz ebeveynliğimizi yapıyoruz. Tabi ki, zorlamadan ileriki yaşlara ait görev sorumluluklarının da altını çiziyoruz (Görüşme 16, Anne, 38).

Yok değişmiyor. Kız da aynı erkek de aynı. İkisinin de yapmasını isterim (Görüşme 2, Anne, 32).

Ev işlerinin cinsiyetle bir alakası yok. Her ikisi de ev işlerinde yardımcı olmalı, hiç ayırım olmaksızın (Görüşme 2, Baba, 36).

Yapılan görüşmeler sonucunda, Ardahan ilinde 36-72 aylık erkek çocuklarının cinsiyetinin ebeveynlerin beklentisini etkilemediği tespit edilmiştir. Ulaşılan bu sonuç ile Kaçar'ın yapmış olduğu benzer çalışmada bulgular yakınlık göstermektedir. Kaçar'ın çalışmasında da ebeveynler çocuklarının toplumsal rollerine ilişkin olarak cinsiyet temelli bir yaklaşım sergilememektedir (Kaçar, 2019, s. 56).

8.8. İŞ BÖLÜMÜ DAĞILIMINA YÖNELİK BULGULAR

Tablo 6. Anne Baba İş Dağılımlarına Yönelik Görüşler

Anne	Çocuk bakmak
	Yemek yapmak
	Temizlik yapmak
	Ütü yapmak
	Bulaşık yıkamak
	Ev içi organizasyonu yapmak
Baba	Alışveriş yapmak
	Ev ekonomisi işlerini düzenlemek
	Güç gerektiren işler yapmak
	Tamir yapmak
	Ev işlerine yardım etmek

Toplumsal cinsiyet normları, geleneksel yapısı itibariyle hane içi sorumluluk dağılımları, genellikle kadına atfedilmektedir. Bu durum kadınların, hane içi ve çocuk bakımı yükümlülükleri dolayısıyla daha fazla yorulmalarına neden olmuştur. Yapılan görüşmeler, geleneksel hale gelen bu tutumun devam ettiği yönündedir. Tablo 3'te, katılımcıların anne baba görev dağılımları üzerine görüşler yansıtılmıştır. Bu verileri güçlendiren genel ifadeler ise; erkeğin eve misafir geldiğinde sürdürülebilir olmayan desteği, yardımcı durumundaki konumu, annenin emzirmeye uygun biyolojik yapısı, çocukların banyolarının yapılmasında annenin her iki cinsi de yıkayabiliyor iken, erkeğin kız çocuğunu yıkayamıyor olması, annenin fedakâr olması gerekliliğine yönelik inanışlardır.

8.8.1.Ev İşlerine Yönelik Bulgular

Ardahan ilinde 36-72 aylık çocukları olan ebeveynlere göre, kadınların ev içi sorumlulukları erkeklere kıyasla daha fazladır. Yemek hazırlama, çamaşır yıkama, bulaşık yıkama gibi günlük temizlik işlerinin çoğu kadın tarafından yapılmaktadır. Bunların yanı sıra, başlı başına ayrı bir sorumluluk olan çocuk bakımı da yine annenin üzerindedir. Erkek daha çok yardımcı konumundadır.

Genelde ev işlerinden ben sorumlu oluyorum, dışarı işlerinden eşim sorumlu oluyor. Ama bu demek olmuyor ki, eşim bana yardım etmiyor. Yeri geldiğinde bana da yardım ettiği oluyor. Bu durumda, %70-80 ben yapıyorum %20-30 eşim yapıyor diyebilirim. Çocuklara da ben daha çok bakıyorum. Yemeleri, içmeleri, çamaşırları, giyinmeleridir, her şeyi ile ben ilgileniyorum. Tabii eşim de yardımcı olur, ama çoğunluğu bendedir (Görüşme 2, Anne, 32).

O an evdeysem, eşimin başka bir işi varsa çocuğumun altını bile değiştirebilirim. Gün için de mecburen o ilgileniyor. Akşam mesaiden sonra çocuklar ile ilgi ne iş varsa yapabilirim (Görüşme 2, Baba, 36).

Eşim arada sırada düzen konusunda yardım eder, alışverişimizi yapar (Görüşme 5, Anne, 38).

Ev işlerini eşim yüklenmiştir. Aynı şekilde çocukların bakımında da genel yük eşimdedir. Ama destek istediğinde, elimden geldiğince yardım ederim (Görüşme 6, Baba, 42).

Görüşme 8'de baba, annenin ev işlerindeki hassasiyetine atıfta bulunarak, erkeğin hane içi işlere bakış açısıyla, kadının hane içi işlere bakış açısının farklı olduğunu ifade eder nitelikte yorumlar yapmıştır.

Bizde o işler kendiliğinden yürüyor. Ben isterim ki, elimden geldiği kadar yardımcı olayım. Bizim hanım bazı meselelere biraz fazla titiz davranıyor. Benim angarya gördüğüm işlere bile çok önem veriyor. Hafta içi ben belki sofradan birkaç tabak alıyorum veya o bir şey istediği zaman yapmaya çalışıyorum. Ama hafta sonu daha çok kahvaltıyı hazırlarım, bir yere gidilecekse, markete falan gitmeye çalışırım. Böyle şeylerden bahsedebiliriz. Ev işi dağılımında %10 civarında katkı sağlıyorumdur (Görüşme 8, Baba, 43).

Hep anne yapar. Bu yüzden dağılımımız yok. Tamir kısmı olursa baba yapar. %95 anne yapar (Görüşme 8, Anne, 38).

Bazı katılımcılar, erkeklerin ev işleri konusunda kadınlar kadar iyi olmadıklarını ifade etmişlerdir. Bu tür ifadeler, geleneksel toplumsal cinsiyet rollerinin, Ardahan ilinde 36-72 aylık çocuğu olan ebeveynlerde içselleşmiş durumda olduğunu, toplumsal cinsiyet rollerinin hane içinde devam ettiğini göstermektedir.

Bütün ev işlerini ben yapıyorum. %90-95'i bende diyebilirim, gerisi eşimde. Bir erkek bayan kadar yapamıyor. Buna kim ne derse desin ama bence yapamıyor. Erkek eli ile kadın eli aynı değil bence. Yani eve misafir geleceği zaman evi süpürüyor, ama devamlılığı olmuyor. Tabi bu anneyi de yoruyor. Hele ki çalışan bayanları daha çok yoruyor (Görüşme 18, Anne, 39).

Rol paylaşımında benim çok fazla sorumluluk üstlenmem nedeniyle, örneğin tuvalet eğitiminde, kızıma 'baban gelsin.' dediğimde bunu kabul etmiyordu. Çok beceremiyor erkekler. Aslında en başından girmiş olsaydı bu işe, belki çocukta bunu normal karşılayıp devam edebilirdi. Baba da çok yanaşmadı açıkçası. Baba; korkuyorum, tedirgin oluyorum, sen süt veriyorsun, ağladığında nasıl durduracağım gibi tepkiler verdi. Bir dönem, bebek küçükken uyku problemi yaşadığımdan dolayı babaya verdim.

Feryat figan geldi. Uyumuyor, nasıl yapacağız, durmuyor yerinde, bu çocuğun bir sıkıntısı var, nasıl yapmalıyız? Yani annelik duygusuyla babalık duygusu çok farklı. Zaten anne hamile kaldığında bu duyguya girmeye başlıyor. Baba artık bir zaman sonra mı giriyor, bilmiyorum (Görüşme 4, Anne, 39).

Ebeveynlerin çoğu, ev işlerinde kadının yoğunlukta yer aldığını ifade etmişlerdir. Bu görüş hem anne hem baba tarafından kabul edilmiştir. Elde edilen veriler, toplumsal cinsiyet rollerinin devam ettiğini, sonraki süreçte de çocuklara aktarıldığını göstermektedir.

Anne, çocukla daha ağırlıklı ilgilenmiş oluyor. Banyosu, üstünü giydirmesi onlarda işin içine giriyor. Oyun kısmında da ağırlık olarak anne diyebiliriz. Mesela, şu an dışardalardı, eve gittiler. Banyo yaptı şu anda da uyuyor. Bu da yine annenin, çocuğun sorumluluğunu daha çok alması ile alakalı (Görüşme 15, Baba, 35).

İlk doğduğunda çok desteğini almadım açıkçası. Her şeyle ben ilgilendim. Dolayısıyla, çocuk tamamen bana bağlı. Babayla vakit geçirme konusunda tereddütleri var. Bir de baba otoriter olduğu için, kızım daha çok bana bağlı.

Rol paylaşımında, baba bir atılım göstermeli. Sürekli komutla çalışılmamalı yani. Sen şunu yap, bunu yap. Hal böyle olunca bizim roller daha keskin aslında. Anne, çocuk bakımıyla ilgileniyor, yemekle ilgileniyor. Baba da kendi işiyle ilgileniyor, işinin devamı eve gelmişse evde devam ediyor. Bir hafta sonları dışarı çıkmışsak bir şeyler yapabiliyoruz. Bu durumda, eve ekonomik gelir getiren kişi olarak baba oluyor (Görüşme 4, Anne, 39).

Yoğunluk çoğunlukla bende. Çoğunu ben yapıyorum. Ben kızımı emzirirken, oğluma hamileydim. Çocuklarım peş peşe oldu ve eşimin bir kere bile çocukların altını almışlığı yoktur. Ne kadar zor durumda da olsam, yemek yapıyor da olsam hep ben yaptım. Sağlık açısından da biraz sorunlarım var. Ben gene de kalkar yapardım. Çünkü yapmayacağını bilirdim. Bana dedi ki, hiçbir zaman bana çocukların altını aldırma. Ben de aldırmadım. Kendi işimi de kendim yaparım. Bulaşık, temizlik, her şeyini (Görüşme 5, Anne, 38).

Annelerin ev işleri konusundaki hassasiyeti, bazı babalar tarafından eleştirilmiştir. Bu durum, babaların ev işleri konusunda daha rahat olduklarını göstermektedir.

O konuda zaten çok dertli. Gömlek ütülemeyi sevmez, pantolon ütülemeyi sevmez. Ben de şöyle düşünüyorum, “sabahları nasıl olsa çok erken kalkıyorum o arada iki, üç saatlik vaktim var hafta içi ben bunu çözerim”. Ama onun derdi şu, illa o iş ordaysa olacak, bitecek. Yani hemen olsun istiyor. Anlaşmazlıklarımız zaman zaman yaşanıyor. Belki o anda çok elzem acil olmayan bir iş, onun için çok elzem oluyor (Görüşme 8, Baba, 43).

Bir kişi, kendisine nasıl davranılması gerektiğini, kendi yaşam şekliyle gösterir. Ben kendime değer veren biriyim. Kendimi kayırma noktasında değil de, ben böyle mutluyum diyorum, ben yapmak istemiyorum, sende yapmak zorunda değilsin, yapmayabilirsin. Temizlikçi gelir, temizliğini yapar, istersen kıyafetlerini de yıkat, ütülettir, astır, çocuk sadece giyinsin. Bunlara kadar sağlayabileceğimi söylüyorum zaten (Görüşme 4, Baba, 38).

Yapılan görüşmeler sırasında, azda olsa, hane içinde eşit iş dağılımı yönündeki görüşler de vardır.

Hiçbir zaman eşime sen annesin, sen kadınsın demedim. Genelde ağır işler ben de olur. Bir erkek olarak, güç bende daha fazla olduğu için, elimden geldiğince eşime ağır bir iş yaptırmam. Çocuğun bakımıyla elimden geldiğince ortak ilgileniriz. Duşudur, üst değişimidir, bebekken alt değişimidir. Tüm işlerde ortak yapmaya çalıştık ve yapıyoruz aynı şekilde (Görüşme 17, Baba, 35).

Aslında bizde iş dağılımı eşit. Mesela eşim, çocuğu yedirir, uyutur, onunla oyun oynar, banyosunu yaptırır. Oğlum söyler, “bugün beni annem yatırsın ya da babam yaptırırsın veya “bugün annem yedirsın ya da babam yedirsın” diye. Hani orada bir iş ayrımı yok. Babası, bebekken altını da değiştirdi. (Görüşme 9, Anne, 41).

Kim müsait ise, iş dağılımı o şekilde. Bu, çocuklar içinde böyle, anne baba içinde böyle (Görüşme 10, Baba, 38).

Sonuç olarak, kadınların ev işi sorumluluklarının erkeklere nazaran daha fazla olduğu görülmektedir. Turan'ın (2019, s. 163) doktora tezinde de ulaştığı bulguya göre, kadınların çocuk bakımı ve ev işleri sorumlulukları temel olmakla birlikte, aynı zamanda yok sayılan birçok sorumluluğu da üstlendiği ve ailenin “yapı taşı” konumunda olduğu söylenebilir.

8.8.2. Dışarı İşlerine Yönelik Bulgular

Yapılan görüşmeler, hane dışı işlerden genellikle babaların sorumlu olduğu yönünde bir algının varlığını ortaya koymaktadır.

Bu görüşü destekleyen ifadeler arasında; babanın alışveriş yapması, çocuğu parka götürmesi, çöpü dışarı çıkarması gibi davranışlar ile bu rollerin geleneksel olarak babalara ait olduğu yönündeki inançlar yer almaktadır. Ayrıca, evin maddi geçimini sağlamanın büyük ölçüde babaya ait olduğu yönünde bir bulguya da ulaşılmıştır.

Evin işlerine eşim biraz daha hâkim. Yani ben biraz daha dışarıdaki işleri yapıyorum. Çocuğu alıp bazen dışarı çıkıyoruz, zaman geçiriyoruz. O da evde daha mutlu oluyor (Görüşme 11, Baba, 34).

Benim babam dışarı işleriyle ilgilenirdi. Çalıştığı dönemlerde, ev işlerinde hiç katkısı olmazdı. İzinli gününü de kendine ayırırdı. Bende babamın yaptığı gibi, dışarı işleriyle ilgileniyorum. Market alışverişi yap, çöp at, çalış gibi (Görüşme 18, Baba, 41).

Bir baba, değişen toplumsal yapının sonucu olarak kadının çalışarak “ben de varım” deme eğilimini doğru bulmadığını ifade eden nitelikte yorumlarda bulunmuştur.

Ev iş kadını aramaz, ev anneyi arar. İş kadınlığı kadınların tercihidir. Kimse çalış diye zorlamaz. Anne, “bende varım” diye çalıştığı için anneliği unutabilir ancak. Neden bu durum babanın değil de annenin? Bu olay aslında geleneksel aktarım. Taş devrinden beri, avlayıcı toplayıcı devrinden beri kadın, naifliği ve korumaya muhtaç durumunda. Dolayısıyla, onu güvenli bir bölgede bırakıp, tehlikenin içine koşan erkektir. İçerde durması gerekiyor ki, başına bir şey gelmesin. E, içerde durduğu zamanda çocuğu oldu. Dışarda toplayıp, getiren adama “gel evdekine de sen bak” derse, dışarıdan erzakı kim getirecek (Görüşme 4, Baba, 38).

Ardahan ilinde yapılan bu çalışmada, erkeklerin hane içi işlerde yardımcı rol üstlendikleri, ancak dışarı işleri söz konusu olduğunda bu durumun değiştiği görülmüştür. Çalışma bulgularına göre, hane dışı işlerin ağırlıklı olarak erkekler tarafından yapılmaktadır.

8.8.2.1. Evin Ekonomik Kaynağı Olarak Baba

Katılımcıların büyük çoğunluğunun evin ekonomik sorumluluğunu babaya atfetmesi, para yönetiminin de genellikle baba tarafından gerçekleştirildiğini ortaya koymuştur.

Şu an da kazandığım para ile ben ilgileniyorum. Para yönetimi, ihtiyaçların giderilmesi, listelerin alınması, alışverişlerin yapılması noktasında ben yapıyorum (Görüşme 4, Anne, 38).

Para ile ilgili işleri daha çok ben yapıyorum (Görüşme 4, Baba, 42).

3. görüşmede baba, erkeklerin ekonomi yönetimi konusunda kadınlara kıyasla daha analitik düşünebildiklerini ifade etmiştir.

Ev ekonomisini baba düzenliyor. Çünkü harcamaları eşim daha iyi ayarlıyor. Biz harcama kısmındayız, baba kazanma kısmında (Görüşme 3, Anne, 35).

Bir baba olarak ekonomi işlerini ben düzenlerim. Gelir gider kontrolü yapmak durumundayım. Çünkü bir ayın muhasebesini yapmak zorundayım. Bir ürün aldığım zaman birim fiyatına bakarım.

Dolayısıyla satın almayı bu şekilde gerçekleştiririm. Eşimin çoğu zaman bunu yapmadığını gözlemliyorum. Bu konu da, erkeklerin daha iyi analitik yaptığını düşünüyorum (Görüşme 3, Baba, 40).

Baba düzenler. Ben bana ayrılan bütçede kendiminkini düzenliyorum. Büyük çoğunluğu ya da yatırım işlerini baba yapar (Görüşme 5, Anne, 38).

Ev ekonomisi ile ilgili işleri ben yaparım. Alışveriş konularını sevdiğimden dolayı bu işlerle ve harcamalarla hep ben ilgilenmişimdir (Görüşme 5, Baba, 39).

2. görüşmede anne, büyük yatırım işlerini eşinin düzenlediğini belirtirken, baba, birlikte karar verdiklerini ifade etmektedir.

Eşim düzenler genelde. Alışveriş işlerini beraber yaparız. Ama evdir, arsadır ya da araba alınacaktır eşim ilgilenir (Görüşme 2, Anne, 32).

Büyük yatırımlarda beraber oturup karar verebiliyoruz. Yani konuşup hesap kitap yapıyoruz, “şöyle yaparsak iyi olur” diye konuşuyoruz (Görüşme 2, Baba, 36).

Ev işleri konusunda erkeğin genel konumunun ikinci planda olması, konu ekonomi yönetimine gelince ilk sırada olması dikkat çekmektedir.

Yani genelde baba düzenler. Babanın yetemeyeceği yerde ben yardımcı olurum (Görüşme 1, Anne, 37).

Ekonomi işleri babadan geçer. Hesap kitap işleri benden sorulur. Bir ihtiyaç olsa, tabi annede buna destek veriyor. Ama yoğunlukta bende. Büyük yatırımları da baba yapar ama, anne hiçbir zaman desteğini esirgemez. %80 ben %20 eşim ilgili diyebilirim (Görüşme 1, Baba, 41).

Bazı ebeveynler, ekonomi yönetimini eşit paylaştığı yönünde görüşlerini bildirmişlerdir.

İkimizde düzenleriz. Mesela mutfak alışverişlerinde eksikleri söylerim beraber gider alırız. Elektrik, su hepsi eşimde. İş bölümlü yapıyoruz genelde. %50 %50 diyebiliriz (Görüşme 11, Anne, 31).

Bizim ailede hiçbir zaman senin paran benim param yoktur. Görev dağılımı yapmışızdır. Kredi kartı ve kredi borcunu eşim öder. Mutfak masrafını ya da giyim kıyafet harcamalarını ben yaparım. Arabanın benzinini birinciye eşim dolduruyorsa, ikinciye ben doldururum. Onun bitmişse ben, benim param bitmişse kocam doldurur. Çocuklarla ilgili harcamaları ben yaparım. Belki de ben daha yönlendirici olduğum için ben harcarım.

Eşimin kıyafetlerini bile çoğu zaman ben alırım. Ya da mutfağın işlerini kocam bilemediğinden ben alırım. Yemekleri ben pişiriyorum çünkü. Oradan desem ki, makarna, un alınacak, evet gider alır (Görüşme 6, Anne, 38).

Katılımcılardan yalnızca ikisi, ekonomi yönetimini annenin düzenlemiş olduğuna yönelik ifadelerde bulunmuştur.

Genelde ben düzenlerim. Tamam, ekonomik katkı olarak eşim yapar, ama nereye ne verilecek ne yapılacak ben yönetirim (Görüşme 13, Anne, 31).

Bizim hanım düzenler. Başta da söylediğim gibi, ben çok karışmam (Görüşme 8, Baba, 43).

Görüşmeler sırasında bir kişi, ekonomik yönetimin kayıinvalidede olduğunu ifade etmiştir.

Kayıinvalidem düzenler, bizim gelirimiz bir. Evin gelirini giderini o hesaplar. Alınacakları verilecekleri biz liste yaparız, o alır, ödemeyi o yapar. Ekonomimiz kayıinvalideme bağlı yani. Biz söylüyoruz kayıinvalidem hepsini gerçekleştiriyor, yerine getiriyor, alıyor yani (Görüşme 12, Anne, 37).

Katılımcıların görüşleri, toplumsal cinsiyet iş bölümünün geleneksel nitelikte devam ettiğini göstermektedir. Dökmen' in (2022, s. 18) ifade ettiği gibi, toplum, erkek ve kadından cinsiyet temelli rol dağılımları beklemekte ve bireylere cinsiyetlerine göre farklı davranmaktadır. Erkekten “ailenin ekonomik kaynağı” olması beklenirken, kadından “ev işlerini” sürdürmesi beklenir. Kadının çalışması durumunda dahi evde ki sorumlulukları devam ederken; erkek işten geldiğinde kendine dinlenme alanı olarak evi görmektedir (2022, s. 18). Ardahan ilinde yapılan bu çalışmada da benzer sonuçlara ulaşılmıştır. Bu durum, geleneksel cinsiyet rollerinin devam ettiğini göstermektedir.

8.9. TOPLUMSAL BEKLENTİ OLARAK ANNE BABA OLMAK

8.9.1. Toplumun Anneden Beklentilerine Yönelik Bulgular

Katılımcılara, toplumun anne ve babalardan ne tür roller ve sorumluluklar beklediğine dair yöneltilen sorulara verilen yanıtlar, özellikle annelere yönelik beklentilerin çok yönlü ve ağır olduğunu ortaya koymuştur. Anne çalışıyor olsa dahi, toplum tarafından ev içi tüm sorumlulukları üstlenmesi ve çocuk bakımını eksiksiz yerine getirmesi beklenmektedir.

Doğumdan itibaren annelere yüklenen bu sorumlulukların giderek arttığı ve sürekli hale geldiği görülmektedir. Ayrıca, çocuğun sergilediği davranışların toplumsal açıdan “iyi” ya da “kötü” olarak değerlendirilmesinde, bu davranışların anneden alınan eğitimle ilişkilendirildiği yönünde bulgular elde edilmiştir.

Anneden çok fazla şey bekleniyor bence. Çocuk okulda, diyelim beslenme dersinde, ellerini yıkamadı. “Annesi öğretmemiş mi?” denir. “Babası öğretmemiş mi?” demiyoruz. Kötü konuştuğu zaman çocuğa kötü bakılır, “annesi hiç terbiye etmemiş” denir. Özellikle toplum için, terbiye ön planda olduğundan davranışlarda anneye bağlanıyor. Örneğin, bir misafirlik ortamında çocuk meyve suyunu döktüğünde, annenin müdahale etmesi beklenir. Anne yerinden kalkmalı, döküleni temizlemeli ve ‘ah kızım/oğlum, yandı mı, bir şey oldu mu?’ diyerek şefkat göstermelidir. Zaten içgüdüsel olarak da anne harekete geçer ve çevredeki herkes bu müdahaleyi anneden bekler. Şöyle annenin bacağını bacağının üzerine atıp, babanın kalktığını ben görmedim (Görüşme 5, Anne, 38).

Toplum, çağlar boyunca kendisini yenileyen bir sistem olarak, onu oluşturan aile yapısının kendisine yeni bireyler inşa etmesi bakımından, anne ve babadan büyük beklentiler içerisindedir (Görüşme 5, Baba, 39).

Toplum her şeyi anneden bekler. O çocuğun yetiştirilmesinden tut ki, üstünün başının temizliğini, eğitimdeki başarısına kadar toplum her şeyi annesinden bekler. Hani başarılı bir çocuksa da, “annesi iyi yetiştirmiş, başarılı bir çocuk” derler. Ahlaklı bir çocuksa da, “annesi iyi yetiştirmiş” derler. Üstü başı pisse, “ya şuna bak! Annesi de pis pis dışarı çıkarmış” derler. Hani “babası o çocuğu kirli çıkartmış” demezler. Bu yüzden toplum, her şeyi anneden bekler (Görüşme 6, Anne, 38).

Toplum bizlerden çok şey bekliyor, biz de bekliyoruz. Ama kimse “en iyi çocuğu ben yetiştirdim” diye düşünmüyordur (Görüşme 6, Baba, 42).

Bir baba, annenin hem çalışmasının hem de ev işlerini beraberinde yürütmesinin bir süre sonra evlilik birliğini bozduğunu ifade etmiştir.

Anne akşama kadar çalışsın, eve gelsin. Bir de çocukla ilgilensin, ev işleri yapsın, akşam hiçbir yerde dışarı çıkmasın, kendine vakit ayırmasın, hayatını tamamen kendi ailesine adasın, kendi hayatı olmasın. Bu da belli bir süre sonra evliliklerin kopmasına neden oluyor (Görüşme 18, Baba, 41).

4. görüşmede anne, toplumsal erkeklik algısının erkeğe yüklediği eril rollerden söz etmiştir. Baba ise benzer şekilde, erkeklere atfedilen dış mekân sorumluluklarını yerine getirmenin doğal olduğunu belirtmiş ve ev işlerinde aktif rol almamasını bu toplumsal kabullerle gerekçelendirmiştir.

Toplum, anneden çok şey bekliyor. Anne hem eve yetebilmeli hem eşine yetebilmeli hem yeri geldiğinde ekonomik olarak katkı sağlamalı. Kadın olmak gerçekten bu toplumda zor. Aslında öyle rol ayrımı yapmaya gerek yok. Mesela, bir erkek cam siliyorsa, dışardan görünmüşse, kılıbık gözüyle bakılıyor. Toplumda erkeğe daha güç veren roller verilmiş, kadına biraz daha pasif biraz daha gücünün kuvvetinin dışında roller verilmiş (Görüşme 4, Anne, 39).

Çok şey var. Ev dışında her yerde erkekler var. Askerde erkekler var, gemi tersanelerinde erkekler var, inşaatlarda erkekler var, ölenler erkekler, savaşan erkekler. Yani toplumun verdiği bu rolü kabullenen erkek evdeki rolünden dolayı sorun yaşıyor. Nasıl olacak bu iş, çelişkili (Görüşme 4, Baba, 38).

Araştırmada katılımcılar, toplumsal cinsiyet rollerine uyum sağlamayan bireylerin, toplumsal dışlanmaya maruz kaldığını ifade etmişlerdir. Katılımcılara göre, toplumsal baskı aile içerisinde bireylerin rol dağılımını belirlemekte, hangi mesleği tercih edeceklerini ve dışarıda nasıl davranmaları gerektiğini bireylere dayatmaktadır. Bu durum, toplumsal normların bireyler üzerinde baskı yaratma gücünün olduğunu göstermektedir. Görüşmede anne, toplumsal erkeklik algısının erkeğe yüklediği eril rollerden söz etmiştir. Baba ise benzer şekilde, erkeklere atfedilen dış mekân sorumluluklarını yerine getirmenin doğal olduğunu belirtmiş ve ev işlerinde aktif rol almamasını bu toplumsal kabullerle gerekçelendirmiştir. Katılımcılardan ikisi konuya ilişkin şu şekilde bir açıklamada bulunmuştur.

Aslında dünya çapında bu böyle. Her yerde bir rol paylaşımı anlattığım gibi yapılmış. Bir kadın, inşaatta çalışıyorsa ona farklı gözle bakılıyor. Fiziksel kuvvet anlamında bakıldığı zaman, evet belki öyledir, ama zekâ boyutunda baktığımızda hiçbir farkı yok. Toplumda maalesef kadın erkek farkı var. Erkek, erkek gibi davranmalı; kadın, kadın gibi davranmalı. Mesela, kadınsı davranan bir erkek gördüğünde hemen bir irkilme, uzaklaşma ya da; maskülen bir kadın gördüklerinde “bu ne erkek gibi” derler. Bu rol paylaşımları var. Buna bağlı olarak ev işlerinde yapılan işlerde etkileniyor. Babaya mesela, “balkonda çamaşır ser” diyemiyoruz.

“Ben niye sereceğim, ben niye sereyim, ben nasıl sereceğim” gibi kaygıya giriyorlar ki, dışardan bakan göz nasıl bakar rahatsızlığı var. İnsanlar rahat değil bu konu da. Eleştiri boyutunda biraz kendimizi iyi hissetmiyoruz. Kadın da sürekli elleri kolları dolu geliyorsa dışardan, “ya bu kadında yazık sürekli kendi başına işini görüyor, kocası yok mu bunun, hiç bu kadına yardım eden yok” gibi bir pasifize ediliyor. Bu durumda, kadın da padifize ediliyor erkek de. Bu rol dağılımı yapılmış ve toplumda bunun önüne geçemiyoruz (Görüşme 4, Anne, 39).

Bu beklentiler, kendiliğinden oluşmuş olan düzenin çocuklara aktarımı ve bu doğrultuda yetiştirilmesidir. Evrensel olarak baktığımızda, içinde bulunduğumuz toplum muhafazakâr bir toplum olup; beklentiler bu yönde, seküler bir toplumsa; umut edilenler farklı yönde olacaktır. Ancak, adından da anlaşılabilceği gibi toplumsal kurallar, yerine gelenleri yetiştiren anne ve babalardan, ona uyacak nesilleri yetiştirmesini bekler. Bu bağlamda düşünecek olursak, toplum biz anne ve babalardan ona uyacak, düzeni bozmayacak bireyler yetiştirmemizi ve ona sunmamızı bekler (Görüşme 5, Baba, 39).

Toplumsal baskının anneyi daha yetersiz hissettirdiği ve bu baskının anneyi yorduşuna yönelik ifadeler de bulunmaktadır.

Ev işleri, çocuğuna baksın, evin ihtiyaçları, eşin ihtiyaçları giderilsin. O anne mutlu mu, kendi istekleri var mı bilmiyoruz. O anne o evin ihtiyaçlarını karşılıyorsa alkışlıyoruz. Toplumun beklentileri beni zaman zaman yorgun hissettiriyor. Çünkü böyle kalıplaşmış bir şey var. Ve siz onun dışına çıktığınız zaman farklı karşılanıyor (Görüşme 3, Anne, 35).

Yedirsin, doyursun, baksın, uyutsun, evlendirsin, evini versin, arabasını versin, versin yani. Toplumun anneden beklentisinin bir sınırı yok ki. Şöyle sormak lazım: Toplum anneden ne beklemiyor, mesela? Öleceksin çocukların için. Şu çağda annenin çocuğu bırakıp, kahve içmeye gitmesi hala eleştiriliyor. Bizim toplumumuzda anneden beklentilerin bir sınırı yoktur. “Anne değil mi, yapsın” veya “sen annesin, yapmak zorundasın” şeklinde bir anlayış hâkimdir. Küfürlere bile bakın, seni yetiştiren ananın diye başlıyorlar, babanın demiyorlar. Dolayısıyla toplumun, annenin görevi saymadığı hiçbir şey yok. Çocuğun yaptığı bütün hataların faturası anneye kesiliyor. Yetersizlik hissi veriyorlar insana. Ben mesela, iş için seminerlere gitmem gerekiyor.

“Ya gelmeli miydim? “Çocukları da bırakıp geldim”. “Özlüyorlardır beni” sorgulamasını yapıyorum. Ama bu noktada, benim en büyük destekçim eşim. Çünkü şu bir gerçek, bizim evde ben iyi olduğumda herkes iyi, herkes mutlu. Bunu yaşıyorum (Görüşme 10, Anne, 36).

Ardahan’da 36–72 aylık çocukların ebeveynleriyle yapılan görüşmelerde, toplumun annelere yönelik beklentilerinin, yalnızca çocuk bakımını değil aynı zamanda ev işlerinin büyük bölümünü üstlenmelerini de kapsadığı görülmüştür. Annelerin çocuk yetiştirme sürecinde toplumsal baskıya maruz kalabildikleri, bu baskıya yeterince karşılık veremediklerinde ise kendilerini yetersiz hissettikleri ifade edilmiştir. Toplumsal cinsiyet kalıp yargılarına uygun biçimde çocuk yetiştirmeyen annelerin ise, çocuklarının toplumsallaşma sürecinde çevresel etkilerle karşılaştığı ve bu durumun çocuk üzerinde baskı oluşturabildiği tespit edilmiştir. Ardahan’daki ebeveynlerin geleneksel erkek ve kadın rollerine uygun bir beklentiyle karşılaştıkları görülmektedir.

8.9.2. Toplumun Babadan Beklentilerine Yönelik Bulgular

Ardahan ilinde bulunan 36-72 aylık çocukların ebeveynlerinin çoğunun, toplumun babadan beklentilerine yönelik soruya verdikleri yanıtlar; sert, otoriter, güçlü, evin ekonomik kaynağı, koruyucu, dışarı işlerinden sorumlu olmaları yönündedir. Bu yanıtlar, Ardahan ilindeki ebeveynlerin geleneksel cinsiyet rollerindeki baba rolleriyle uyum sağladığını göstermektedir.

Evin sıkıntılarını çözmesi, kimseyi kimseye muhtaç etmemesi, ekonomik anlamda gelir elde edip evdeki kişilerin hayatını devam ettirebilmesi, evdeki kişileri komple koruyup kollaması. Çünkü gece saat 2 de bir kapı çalar. Anne ayaktadır, ama babayı uyandırır. Niye, baba daha koruyucudur. O yüzden kapıyı onun açmasını ister (Görüşme 7, Baba, 31).

Babadan, ataerkil geleneğin devamını bekliyor toplum. O anlamda biraz daha otoriter bir figür var toplumda. Baba dediğin biraz daha otoriterdir. İşte astığım astık, kestiğim kestik. Ne bileyim, çocuk babadan korkması gerekiyor gibi toplumun bu tür beklentileri var. Ama bunların bende hiçbiri yok (Görüşme 9, Baba, 44).

Küçük şehirlerde toplumsal ilişkilerin daha yoğun ve yakın olması, ebeveynler üzerinde hem olumlu hem de olumsuz yönde baskılar oluşturabilmektedir.

Bir katılımcı, Ardahan ilinin küçük bir şehir olması nedeniyle babanın aile içindeki etkisinin daha belirgin hâle geldiğini ifade etmiştir. Bu durum, bazı katılımcılar tarafından çocuk eğitimi açısından destekleyici olarak değerlendirilirken, bazıları tarafından ise sınırlayıcı bir unsur olarak görülmektedir.

Evde, çocuk ne kadar eğitimini alsa da, babadan saygılı olmayı öğreniyor. Çünkü baba biraz da ailede daha sert karakter olduğu için, hani onu düzenleyebilmesini bekliyor. Bir şey olduğunda babasına danışabilmesi, yol gösterebilmesi için üzerinde durabilmesi için etkiliyor. Çevre iyi bir çocuk yetiştirmemizi istiyor, ama hani bu çocuğun kendi tercihinin olduğunun da bilinmesi gerekiyor. Hani Ardahan küçük bir yer olduğu için, ister istemez babanın faktörü yüksek, biraz daha önde oluyor. Ben bunu seviyorum çünkü, dışardaki çocukların hepsi çok iyi çocuklar olmuyor. Bunların kötü davranışları da oluyor. Bunları yönlendirmemiz gerekiyor ki toplumumuza katabilelim (Görüşme 11, Baba, 34).

Toplumsal olarak var olan bu beklentilerden yorulduğunu ifade etmek isteyen bir baba, “süper kahraman” benzetmesinde bulunarak şu ifadelerde bulunmuştur:

Korusun, kollasın, süper kahraman olsun. Zaten bizim ömrümüzü tüketmiş bu toplumun beklentileri. Toplum derken buna ailenizde dahil. Kaynanam diyor ki, kızımın yanında zaten damat var. Tamam da bu da bir insan. Etten ve kemikten yaratılmış bir insan. Ve inanın bana çaresiz. Evet, her şeye koşturmaya çalışayım da ben, benim yapabildiğimi zaten siz de yapabiliyorsunuz. Yapamadığımı zaten siz de yapamıyorsunuz. Ve inanın bana, erkekler süper kahraman değil.

Ben süper kahraman seçmezdim. Seçmek zorunda kalsaydım inanın erkek olmazdı. Kız çocukları evlendiklerinde karşılarında süper kahraman bekliyorlar. Ama her şeye gücün yetmiyor senin. Bir noktadan sonra erkeklerde “of” diyor yani (Görüşme 16, Baba, 44).

Araştırma örnekleminin bulunduğu Ardahan ilinde olan 36-72 aylık çocukların ebeveynlerinin, toplumun babadan beklentilerine yönelik bulgularının, geleneksel kodlarla uyumlu olduğu görülmüştür. Ardahan ilinde yapılan araştırmada, toplumun babadan beklentileri; sert, otoriter, evin geçimini sağlayıcı, koruyucu, kollayıcı şeklindedir. Küçük bir şehirdeki kontrolün yoğunluğu, erkeklerin geleneksel rollere uygun davranmaları konusunda daha fazla toplumsal baskı oluşturabilmektedir.

8.10. 36-72 AYLIK ÇOCUKLARIN EBEVEYNLERİNİN CİNSİYET ŞEMALARINA AİT BULGULAR

8.10.1. Renk Seçimine Yönelik Bulgular

Ebeveynlere, renk tercihlerinin çocuğun cinsiyetine göre değişip değişmediğine ilişkin yöneltilen sorulara verilen yanıtlar; “Anne-baba, eşya veya kıyafet seçerken renk tercihleri cinsiyete göre değişiklik gösteriyor” ve “Anne-baba, eşya veya kıyafet seçerken renk tercihleri cinsiyete göre değişiklik göstermiyor” şeklindedir.

Annenin eşya veya kıyafet seçerken renk tercihleri cinsiyetine göre değişiklik gösteriyor, babanın göstermiyor, annenin eşya veya kıyafet seçerken renk tercihleri cinsiyetine göre değişiklik göstermiyor, babanın gösteriyor başlıkları altında tabloda incelenmiştir.

Tablo 7. Ebeveynlerin Eşya Veya Kıyafet Seçerken Renk Tercihleri

Anne-baba eşya veya kıyafet seçerken renk tercihleri çocuğun cinsiyetine göre değişiklik gösteriyor	4 Çift
Anne-baba eşya veya kıyafet seçerken renk tercihleri çocuğun cinsiyetine göre değişiklik göstermiyor	7 Çift
Annenin eşya veya kıyafet seçerken renk tercihleri çocuğun cinsiyetine göre değişiklik gösteriyor, babanın göstermiyor	4 Çift
Annenin eşya veya kıyafet seçerken renk tercihleri çocuğun cinsiyetine göre değişiklik göstermiyor, babanın gösteriyor	3 Çift

Katılımcıların çoğu, çocuğuna hangi renk yakışıyorsa ya da kendisi hangi rengi tercih ediyorsa o renkte ürün alacağını ifade etmiştir. Ancak bazı katılımcılar, çocuklarına cinsiyetlerine uygun renkler seçme konusunda geleneksel kalıpları esas aldıklarını belirtmiştir. Bu konuda birbirinden farklı görüş bildiren eşlerin yorumlarına aşağıda yer verilmiştir.

Değişiklik göstermez. Mesela pembe çok yakışıyor. Sarı, yeşil tonları, turuncu... Ne bileyim, her renk güzel oluyor. Bizim toplumumuzda var ama. “O nedir ya ben pembe gömlek asla giyinmem, kız rengi” falan diyorlar. Ama ben de o şey yok (Görüşme 11, Anne, 31).

Bunun nedeni, çocuğun bir seçim yapması değil aslında, ebeveynlerin yapması. Ebeveynler bunu seçerken çevre faktöründen etkileniyor. Çocuğuna farklı kıyafetler giydirdiğin de, dışarıdan alacağı tepkileri düşünüyorlar. Bu dışarıdan alacakları tepkiler onları cinsiyet ile kodlanmış renklere itiyor. Zincirleme aslında. Çevresel baskıyı yıkabilirsek bunların hepsini değiştirebiliriz, ama iyi mi olur kötü mü olur o konuda da hani tam emin değilim. Ben kötü olacağını düşünüyorum (Görüşme 11, Baba 34).

Benim çocuklarımda, bu kız rengi bu erkek rengi değil, yakışanı alırım ve giyerler. O konuda çok şanslıyım. Yok, bunlar pembe, mavi diye odaklanmamız olmadı. Turuncuda giydiler, pembe de giydiler, beyaz da giydiler, kırmızı da giydiler. O konuda cıvıl cıvıl renkleri var. Bence renklerin kız ve erkek ayrımı yok (Görüşme 12, Anne, 37).

Benim çocuklar renkli giyerler. Ama ben onaylamam. Erkek pembe tarzı şeyler giymemeli (Görüşme 12, Baba, 38).

Bazı anne ve babalar, eşya veya kıyafet seçiminde renk tercihlerinin çocuğun cinsiyetine göre değiştiği konusunda hemfikirlerdir.

Çocuklara alışveriş yaparken renk tercihleri cinsiyetlerine göre değişiklik gösterir. Kızım çiçekli, pembe, renkli daha parlak şeyleri tercih ediyor. Oğlum da mavi, yeşil, daha açık renkler, beyaz, gri tonlarına gidiyor. Hiçbir zaman pembeye, kırmızıya gitmiyor eli. Bu kız kıyafeti diyor. Ablasının küçüklerini 3,5 yaşına kadar giyiniyordu. Ama baktım, artık giyinmiyor ve çıkarıyor. Arabalarla oynuyor, topla oynuyor. Erkek oyunları oynuyor. Oğlumu bir bebeği alıp da oynamışlığını görmüyorum. Battaniyesini kendi seçti mavi, kızımda “Elsalı olsun” dedi. (Görüşme 5, Anne, 38).

Bu konuda renk tercihlerimi cinsiyet doğrultusunda yapıyorum. Çocuklarımla beraber kıyafet aldığımda, kendileri de karşı cins ile alakalı renkleri istemiyor (Görüşme 5, Baba, 39).

Aynı çift, çocuklarına yapacakları alışverişin cinsiyetlerine göre farklılık göstermesinin önemli bir nedeni olarak, toplumsal baskıyı işaret etmektedir. Ayrıca anne, erkek çocuğunun farklı renk tercihlerinde bulunacak olsa müdahale edeceğini ifade etmiştir. Bu durum, çocukların renk tercihlerinde anne-babanın etkisinin olduğu konusunda önemli bir veridir.

Oğlum pembe kıyafetlere yoğunlaşırsa müdahale edebilirim. Bir erkek çocuk gidip pembe kıyafet seçerse, ben orada bir şeylerin ters gittiğini düşünürüm. Aslında küçükken kızıma mavi, oğluma pembe giydirdim. Ama biraz daha toplum içindeler artık. Arkadaş çevreleri var. Bu konuda dikkat çekmelerini istemem. Aykırı olsun istemiyorum. Toplumsal baskı durumunda, kalbinin bu tarz şeylerle kırılmasını istemiyorum (Görüşme 5, Anne, 38).

Bununla alakalı belki de akranları ile aralarında ki diyaloglar, doğuştan gelen bazı duygular etkili oluyordur. Ancak, bende bu konuda toplumsal bakış açısını göz ardı edemiyorum. Sonuçta eskiye değer veren biri olarak yaşını almış bir teyzemizin ya da amcamızın erkek bir çocuğa pembe renk giydirilmesi karşısında “Neden pembe renk giydirdiniz?” diye sorduğu zaman verebileceğimiz bir cevabımız var mı? İyi de “Teyze/amca bu renk sadece kızlara özgü bir renk değil ki.” demenin havada kalacağını çok iyi biliyorum. Renkler sadece renk değildir. Tarih öncesi dönemden günümüze insanoğlu her zaman renklere mana yüklemiştir (Görüşme 5, Baba, 39).

Kız çocuğumda pembe ve kırmızı ağırlıklıdır, ama erkek çocuğumda öyle değil. Erkek çocuğum genelde koyu tonlar giyinir; siyah, yeşil, lacivert, beyaz. Ama kız çocuğum, her tonu giyiniyor (Görüşme 1, Anne, 37)

Erkek çocuğuna pembe renk almazdım, o da giymezdi zaten. Daha önce hiç oğluma pembe kıyafet almadım. Ama kız çocuğuma rengârenk aldık (Görüşme 1, Baba, 41).

Renk seçiminde geleneksel olarak kız çocukları için pembe, erkek çocukları için mavi tonlarının tercih edilmesini doğru bulan bazı çiftlerin, toplumsal baskılar ile kendi bireysel düşünceleri arasında ikilem yaşadıkları söylenebilir.

Genel itibariyle, her ne kadar renklerin bence cinsiyetsiz olduğuna inansam da, maalesef işte yerleşmiş ve bize de ne yaparsak yapalım kalıplaşmış. Toplumda algı ya da kültür yerleştiği için bizde kıramıyoruz. Türk toplumunda olduğu gibi, işte pembe kız mavi erkek. Bazı yerlerde buna direnç gösterdiğimiz yerler var, ama bazı yerlerde kıramıyoruz. Bazı yerlerde, ben zaten bunun kırılmaması gerektiğini de düşünüyorum. Çünkü bir de aile yapısı dediğimiz bir şey var. Bir ailenin oluşması içinde kadının kadın, erkeğinde erkek olması lazım. Şu an da maalesef dünya da ve toplumda yaygınlaşmaya başlayan, bu özellikle cinsiyetsizleştirme diyebileceğimiz şeyler var. Bu

hem bizim yapıya uygun değil hem de bence insanın doğasına uygun değil (Görüşme 2, Baba, 36).

Evet, gösteriyor. Çünkü kızım pembeci. Kız olduğu için, kendinin farkında olduğu için. Oğlumda bir o kadar farkında olduğu için, o da hiç pembeye yaklaşmaz, mavici. Geçen bir çorap aldım. İçinde nokta nokta beyaz deseni var. “Yok bu kız çorabı ben bunu giymem” diyor. Artık kendisinin farkında. Ne kadar giydirmek istesem de giydiremem artık. Şimdi kızım bile beni dinlemez o açıdan. Mesela benim istediğim kıyafeti istemez, kendi istediği kıyafeti giyer. Renk olarak da oğluma pembeyi giydiremem. Ben giydirmek isterim, ama oğlum giymez. Yani dolabı açtığımız zaman erkek çocuğu dolabı dersiniz, kızımunki de kız dolabı dersiniz (Görüşme 2, Anne, 32).

Ardahan ilindeki ebeveynlerin renk seçimlerine yönelik görüşmelerde çoğunluğunun, alışveriş yaparken çocuklarının cinsiyetlerini göz önünde bulundurmadıklarını ifade ettikleri görülmüştür. Bu bulgu, toplumsal cinsiyet rollerine dair yerleşik kalıpların zayıflaması veya değişim göstermesi açısından önemli bir veri sunmaktadır. Renk tercihleri konusunda, sınırlayıcı olma özelliği gösteren ebeveynlerin toplumsal baskı altında kaldıkları tespit edilmiştir. Bebeklik çağındaki çocukların (0-2 yaş) ebeveynlerinin, renk ayırımına yönelik toplumsal baskıya daha az maruz kaldığı, büyüdükçe (3-6) hem ebeveynlerin hem de kendilerinin toplum baskısına maruz kalarak renkleri cinsiyetlerine göre ayırdıkları görülmektedir.

8.10.2. Ebeveynlerin Oyuncak Seçimine Yönelik Bulgular

Ebeveynlerin çocuklarına oyuncak alırken, cinsiyetlerine göre farklılık gösterip göstermediğine yönelik anne baba görüşleri tablolastırılmıştır.

Tablo 8. Ebeveynlerin Oyuncak Seçimine Yönelik Bulgu

Katılımcılar	Baba	Anne
1. Ebeveyn	Fark eder	Fark eder
2. Ebeveyn	Fark etmez	Fark eder
3. Ebeveyn	Fark eder	Fark etmez
4. Ebeveyn	Fark eder	Fark eder
5. Ebeveyn	Fark eder	Fark eder
6. Ebeveyn	Fark etmez	Fark etmez
7. Ebeveyn	Fark eder	Fark eder

8. Ebeveyn	Fark eder	Fark etmez
9. Ebeveyn	Fark eder	Fark eder
10. Ebeveyn	Fark eder	Fark eder
11. Ebeveyn	Fark eder	Fark etmez
12. Ebeveyn	Fark eder	Fark etmez
13. Ebeveyn	Fark eder	Fark etmez
14. Ebeveyn	Fark etmez	Fark eder
15. Ebeveyn	Fark eder	Fark etmez
16. Ebeveyn	Fark etmez	Fark etmez
17. Ebeveyn	Fark eder	Fark etmez
18. Ebeveyn	Fark eder	Fark eder

Ebeveynlerin oyuncak seçiminde cinsiyetin fark edip etmediğine yönelik bulgular şu şekildedir; 7 çift cinsiyeti fark eder, 2 çift cinsiyeti fark etmez, 9 çiftten biri fark eder diğeri fark etmez cevaplarını vermiştir. Bu durum, ebeveynlerin çoğunun oyuncak alırken çocukların cinsiyetlerine uygun olmasına dikkat ettiği gerçeğini göstermektedir.

Tabii ki de kız çocuğuma aldığım oyuncaklar, mutfak gereçleri, Barbie bebekler hep bu oyuncakları alırım. Oğlum artık büyüdüğü için ona da araba, ambulans, traktör öyle şeyler alırdım. Kız çocuğuma araba, traktör, ambulans bende almadım kendi de istemedi (Görüşme 1, Anne, 37).

Erkek çocuğu bebekle oynar mı, oynamaz. Erkek çocuğu traktördür, kamyonudur bu tarz oyuncaklarla oynar. Kız çocuğu bir traktörle oynar mı, oynamaz. Kızım bebedir, makyaj setidir, doktor setidir. Biz de bu şekilde oyuncaklar alıyoruz. Ama erkek çocuğu makyaj seti alır mı, almaz (Görüşme 1, Baba, 41).

Yok, oyuncak alırken kendileri neyi seçerse ben onu alırım şahsen. Böyle bir ayrımı ya da zaten kız çocuğu zaten gidip bebek alıyor bende neden bebek aldın demiyorum. Ya da oğlum gidiyor araba alıyor şu an seviyor arabayı her halde yani hiç bizim aldığımız bir şey değil. Kendileri ne alıyorsa ben onu alıyorum. Ne beğenirse onu alıyorum. Hiçbir müdahalemiz olmuyor. Kızımda bazen hoşuna gitmiş araba alıyorsa ona karışmıyorum ben (Görüşme 2, Baba, 36).

Zaten kendileri de sormazlar. Biri arabaya yönelir, diğeri bebeklere. Bende cinsiyetlerine göre oynasınlar isterim (Görüşme 2, Anne, 32).

Bir baba, kapitalist sistemin tüketim tercihlerinin cinsiyet tutumlarını yönlendirdiğine dair açıklamalarda bulunmuştur.

Aslında mağazalarda dayatılan reyon mantığı ile mecburen o tarafa doğru yöneliyoruz. Bize sunulan ne ise oradan seçiyoruz. İnternette uniseksten seçiyoruz. Ama böyle maskülen bir duruşu olan erkek pantolonunu, çocuğun cinsel eğilimine etkisi olacağı düşüncesiyle tercih etmiyoruz. Kızın kız duruşu olmalı, erkeğin erkek duruşu olmalı. Oyuncaklarını cinsiyetine göre alıyoruz. Evde mesela, barby evi var, mutfak var (Görüşme 4, Baba, 38).

Ebeveynlerin, oyuncak seçerken toplumsal cinsiyet odaklı tercihlere yöneldikleri bulgusuna ulaşılmıştır. Çiftler, toplumsal cinsiyet odaklı tutum sergilemelerinin diğer bir nedeni olarak; “reyonların bu şekilde düzenlenmesi” şeklindeki cevapları, ebeveynlerin oyuncak tercihlerinde kritik bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu durum, ebeveynlerin ürün seçimlerinden, tüketim eğilimlerine kadar çeşitli şekillerde tezahür etmekte ve toplumsal cinsiyet normlarının yeniden üretilmesine neden olmaktadır. Ayrıca ebeveynlerin, erkek çocuklarının oyuncak seçimleriyle ilgili kullandıkları ifadeler, onların bu seçimlerde cinsiyet temelli tutum sergilediklerini göstermektedir.

Raag ve Rackliff, 1998 yılında, 28 kız 33 erkek katılımcıyla yapmış olduğu *Okul Öncesi Çocukların Toplumsal Cinsiyet Sosyal Beklentilerinin Farkındalıkları: Oyuncak Seçimleri İlişkileri* adlı çalışmada, çocukları oyun odasında kayda almıştır. Oyun odasında, çocukların oyuncak erişimleri cinsiyete göre belirlenmiş ve belirlenmemiş (alet-edavat ve mutfak seti) şeklindedir. Yapılan sonraki görüşmelerde, erkek çocuklarının karşı cins oyuncaklarla oynaması babaları tarafından “kötü” olarak nitelendirilebileceğini ifade etmişlerdir. Bu durum, oyuncakları cinsiyeti kalıplaşmış olarak öne çıkaran bağlam içermekle beraber, erkek çocukların cinsiyete dayalı oyunlarında sosyal kısıtlamaların yaşandığı sonucunu da ortaya koymuştur (Raag ve Rackliff, 1998, s. 685). Bu çalışmada da benzer şekilde, çocukların cinsiyetlerine uygun hangi oyuncaklarla oynayacakları ebeveynler tarafından belirlendiği bulgusuna ulaşılmıştır.

Ebeveynlerin kız çocukları için oyuncak tercihinine dair genel ifadeleri; evcilik eşyaları, bebek ve makyaj seti olurken, erkek çocukları için ise araba, top, traktör, ambulans, kamyon ve lego şeklinde olmuştur. Bu oyuncakların tercih edilme nedenleri

olarak ise; anne ve babanın rol model olması, dijital ortamlar, biyolojik etkenler, kültürel aktarım ve çevresel faktörler belirtilmiştir.

Tablo 9. Kız Ve Erkek Çocuklarına Yönelik Oyuncak Dağılımları

KIZ	Mutfak gereçleri
	Barbie bebek
	Makyaj seti
	Doktor seti
	Hamur
OYUNCAKLAR	
ERKEK	Araba
	Top
	Traktör
	Ambulans
	Kamyon
	Lego

Erkekler mekaniğe daha çok yatkınken, kızlar öyle değil. Öyle olunca mekanik olmayan şeyler kızların daha çok ilgisini çeker. Mesela, yapbozu kızlar daha iyi yaparlar. Çünkü onların mekanik tarafı yoktur. Biraz daha zihinsel tarafı vardır. Ama işin fiziksel tarafına geldiğinde, erkeğe kriko ver akşama kadar oynar. Kızın ilgisini bu çekmez. Der ki, “sen bana ver bez bir bebek, kıyafet dikeyim ona” der diye düşünüyorum (Görüşme 18, Baba, 41).

Kız çocukları, makyaj setleri falan var onlarla oynuyor, Barbie bebek var, onların saçlarını tarıyor, oje sürüyor, ruj sürmeye çalışıyor. Erkek çocuğu da kamyon oynar, loga oynar. Bence bu mizaçlar doğuştan gelir. Anne babadan da öğrenir (Görüşme 1, Baba, 41).

Toplumsal cinsiyet temelli tutum sergilenmeden büyütülen bazı çocukların ise, akranları ile iletişime geçtikleri yaştan itibaren oyuncak ve renk tercilerinde değişime uğradığı tespit edilmiştir.

Oğlum lego ve arabaları çok sever. “Ben karakol yaptım anne” diyor, “polis arabasının içine sokuyor, hırsızı yakaladım” diyor. Kızımda bebeklerle oynuyor. Bu oyuncak seçimlerinin sebebi de tabiatları. Erkek çocuklarının büyük bir çoğunluğu arabaları çok sever. Erkek çocuklarına sorulduğu zaman ya polis ya itfaiyeci derler. Çünkü, erkeklik dürtüleriyle kahraman olmayı, dikkat çekmeyi, heyecanlı maceralı şeyler yapmayı istiyorlar. Kızlara sorduğum zaman da; öğretmen, hemşire, anne olmak istiyor. Yani daha kadınlara özgü, yakıştırdığımız şeyler diyelim. Bu durumun

nedeninin de, %50 biyolojik faktörler olduğunu düşünüyorum, %50'sinde komşuda ki abla, anneanne, kadınlar... Erkek faktörler de erkeği etkiler (Görüşme 5, Anne, 38).

Kızım bebekleri çok sever, malum kız olduğu için. Oğlum da top sevdalıdır, araba sevdalıdır. Yani cinsiyetlerinin farkındalar. Kızım arabayla, oğlum bebek ile oynamaz. Kesinlikle ikisinin de ayrıdır oyuncakları. Bizim ortak noktamız yok. Oyuncak konusunda hepsi ayrıdır. İkisi de bir oyuncakla oynamaz asla. Onunkisi farklıdır, öbürküsünün ki farklıdır.

Tabii bu durum dışarıdaki etkenlerden, çevreden kaynaklanıyor olabilir. Veya zamanında bizden de kaynaklanmış olabilir. Tabi bizler de bu toplumun çocukları olduğumuz için bu kodlarla büyüyörüz. İster istemez aktarımımız bu kodlar doğrultusunda oluyor. Biz de ister istemez kız çocuğuyla bebek oynadık, erkek çocuğu ile top oynadık. Kız erkek ayrı olduğu için misal, kızla bebeğe yöneliyorsun, erkekle topa yöneliyorsun. Bir erkek çocuğunun bebekle oynamasını ya da bir kız çocuğunun arabayla oynamasını istemem açıkçası. O kendi cinsiyetinde oynasın, öbürü kendi cinsiyetinde oynasın isterim. Zaten arkadaşları da onu öyle yönlendirecektir (Görüşme 2, Anne, 32).

Erkek çocuğunun bebekle oynadığını ya da renk tercihlerinde kız rengi olarak tanımladıkları pembe renk seçimi olduğunu fark eden bir anne, konuya ilişkin müdahalesinin olacağını ifade edilmiştir.

Oyuncak konusunda hiçbir zaman cinsiyet ile hareket etmeme gerek kalmadı. İlk olarak, kız çocuk yetiştirdiğimizden dolayı, kız çocuğun isteklerine göre alıştık. Genel olarak, kızım hep oyuncak bebek ve oyuncak mutfak eşyaları tarzı şeyler istedi.

Erkek çocuk olduktan sonra bu daha çok top, oyuncak araba tarzı şeylere doğru evrildi. Hatta eşim bu konularda “Bak işte erkek çocuğu” dediği çok olmuştur. Bundan farklı bir durum olsaydı, örneğin erkek çocuğum oyuncak bebek almamı isteseydi, bu isteğini yerine getirmezdim. Bunun gelişimi açısından sağlıklı olmayacağını düşünüyorum (Görüşme 5, Baba, 39).

Elde edilen bulgular, çocukların oyuncak tercihlerinde anne ve babaların etkisi olduğu tezini güçlendirmektedir. Gökkaya, yapmış olduğu çalışmada; ebeveynlerin kız ve erkek çocukları için ayrı oyuncak seçimlerinde bulunduklarını ve ebeveynlerin konuya ilişkin belirleyici oldukları bulgusuna ulaşmıştır (1994, s. 101). Benzer bir

çalışmada, çocukların oyuncak seçimlerinde anne babalarının etkili olduğu bulgusuna ulaşmıştır (Güder, 2014). Ardahan ilinde yapılan bu çalışmanın bulguları da, daha önce yapılmış araştırmalarla benzer şekilde, çocukların oyuncak seçimlerinde ebeveynlerin etkili olduğunu göstermektedir.

8.10.3. Çocukların Televizyon ve Akıllı Telefon Kullanımına İlişkin Ebeveynlerin Yaklaşımı

Ebeveynler, çocukların televizyon ve telefonda izlediği görselleri takip etmeye çalışmaktadır. Ebeveynlerin, çocukların izlemesine izin verdiği program ve kanallar olarak; Netflix, TRT Çocuk, Youtube Kids cevaplarını vermişlerdir. Anne-babaların, çocuklarının izlemelerine izin verdikleri yayınlar, çocukların cinsiyetlerine uygun olduğu tespit edilmiştir.

Kız çocuğunun genellikle izlediği yayınları ebeveynler; Heidi, Elsa, Niloya, Bombo, elbise giydirme, makyaj videoları, Elif ve arkadaşları, İdil, Pırıl şeklinde cevaplamışlardır. Erkek çocuğunun izlediği programlara yönelik cevaplar ise; futbol, araba yarışı, kurt ailesi, itfaiyeci Sem, Poli şeklindedir.

Tablo 10. Kız ve Erkek çocuklarına Yönelik Televizyon ve Telefon Programları

Erkek Çocuk	Kız Çocuk
Futbol	Heidi
Araba yarışı	Elsa
Kurt ailesi	Gebinin hayal evi
Arpo	Niloya
İtfaiyeci Sem	Elbise giydirme oyunları
Kaptan Daniel	Elif ile arkadaşları
Poli	İdil

5. görüşmede anne, hane içi işler nedeniyle televizyon ve telefon konusunda takip etmediği gerekçesiyle kendini eleştirmiştir. Baba ise, televizyon ve telefon konusunda kontrolü sağlayamadığını ifade ederek, tedirginliğini bildirmiştir.

Şu an çoğu şeye bakıyorlar. Kendimi bu anlamda eleştirebilirim. Ev işleri yoğunluğundan bu konuda rahat bıraktım (Görüşme 5, Anne, 38).

Bu konuda maalesef denetimi çokta sağlayamıyorum. Her ne kadar TV’de bunun önüne geçebilsek de, telefonla çocuk baş başa kaldığı zaman zararlı olmayan ama faydası da olmayan boş içeriklere maruz kalabiliyor. O yüzden sık sık kontrol etmeye çalışıyor ve telefonla geçirdiği vakti asgari düzeyde tutmaya çalışıyorum. Zararlı birçok çocuk programları var, tedirgin oluyorum (Görüşme 5, Baba, 39).

2. görüşmede anne, televizyon ve telefon konusunda, çocuklarının ebeveyn kontrollünde izlediklerini belirtmiştir. Baba ise, televizyon ve telefona istemeyerek izin verdiğini, uzak tutamadığını ifade etmiştir.

Oldukça eğitici şeyler izletmeye çalışıyoruz. Kesinlikle sakıncalı şeylere izin vermemeye çalışıyoruz. Tabii gözümüzün önünde olduğu sürece, kontrol ettiğimiz sürece yani böyle yanlış şeylere yönelmelerine izin vermiyoruz. Zaten Youtube Kids indirmişiz hep onu izliyorlar genelde. Kontrollü bir şekilde oynatıyoruz sakıncalı şeylere izin vermiyoruz (Görüşme 2, Anne, 32).

Bana kalsa hiçbir şey izlemesini istemiyorum. Şu an maalesef uzak tutamıyoruz. Genel olarak, çocuk kanallarını veya Youtube Kids kanalları açıyorlar. Tavsiye ve tasvip etmesem de bir yerden sonra alı koyamıyoruz. Kendileri oyun indiriyorlar. Kızım elbise giydirmeye oyunları indirip oynuyor, oğlum futbol oyunu indirmiş oynuyor ya da araba yarışı indirmiş oynuyor (Görüşme 2, Baba, 36).

8. görüşmede anne, çocuğuna eğitici içerikler izletmek istediğini ancak yaşı ilerlemesiyle birlikte bu konuda kontrol sağlamanın zorlaştığını belirtmiştir. Baba ise, dijital içerikler aracılığıyla çocuklara bilinçaltına yönelik mesajlar verildiğini ifade etmiş ve bu nedenle dijital denetimin oldukça güç olduğunu vurgulamıştır.

Eğitici şeyler. Daha çok renkler, sayılar. İlk başta öğrendiği şeyler ama şu an pek dinlemiyorlar. Çoğunlukla da Kukuli, Tinkiminki. Yani daha çok eğitici şekilde olanlar. İlk başlarda bizim izin verdiklerimizi izliyorlardı. Şu an artık kendileri bildiği için, istediklerini yapmaya çalışıyorlar. Ama mümkün mertebede eğitimi ve gelişimi için uygun şeyleri açmaya çalışıyorum (Görüşme 8, Anne, 38).

Yaşına uygun şeyleri izlemesini istiyorum. Mesela kadın da fitraten makyaj yapma eğilimi vardır. Ama 3 yaşındaki bir çocuğun makyajcılarını seyredip de o yaş da onları öykünmesini asla istemem. Açık konuşmak lazım, bu akademik bir çalışma olduğu için söylüyorum, yoksa başka zaman size bu ifadeyi kullanmam. Bir sahilde mayolu birtakım insanları seyretmesini istemem. O çağ da o çocuklara öyle şeyler

sunduğunuz zaman, çocuk hem pediatrik açıdan hem eğitim açısından baktığınız zaman, çocuk için uygun olamadığı kanaatindeyim. Bazı çizgi filimler de birtakım sübliminal mesajlarda verildiği söyleniyor. Onlar için bir bariyer olmasını istiyorum, ama o şu anda maalesef çok mümkün değil. Yani, çocuğun eline telefonu verdiğiniz zaman iş bir yerden sonra kopuyor gidiyor. Her anda kontrol altına alamıyorsunuz. Uyuya kalıyorsunuz, başka bir şey oluyor kontrol edemiyorsunuz (Görüşme 8, Baba, 43).

Çocuklar için geliştirilmiş televizyon ve telefon programlarının zararlı olabileceği konusu ebeveynleri tedirgin etmektedir. 16. görüşmede anne, çocuğunun izlediği görselleri sürekli kontrol ettiklerinden bahsederken baba, dijital ortamın tehlikeli olduğunu ifade etmiştir.

Sadece içeriğini bildiğimiz ve onay verdiğimiz içerikleri tercih ediyor. Ve sık sık göz atıyoruz (Görüşme 16, Anne, 38).

Televizyon ve telefon konusu çok tehlikeli konular. İnternet ağını bizler çok iyi bildiğimiz için çok riskli olduğunu düşünüyorum. Dikkat etmeye çalışıyoruz (Görüşme 16, Baba, 44).

Televizyon ve telefondaki programları eğitici ve faydalı bulan ebeveyn görüşleri de bulunmaktadır.

Telefonda eğitici oyunlar, yarışmalar, puzzle oyunları var. Televizyonda da çizgi sinemalar var, bunları izliyor genelde. Günlük daha çok, annesinin belirlediği zaman dilimin de, hem çizgi film hem televizyon seyrediyor. En çok sevdiği çizgi filimler; Şirinler, Pepe, Heidi, Elsa izliyor (Görüşme 14, Baba, 42).

Bazı çizgi filmleri, bende çok olumlu bulabiliyorum. Geçmişe yönelik mesela Heidi'yi izlemesini isterim. Heidi'de ki o şefkat duygusu beni çok etkiler. Elsa'yı izliyorlar, Barbie halam ve yaşantısı var, o çekici gelebiliyor. Koca Ayı ile Maşa. Gözlemlediğimde, kız çocuğunu temsil eden izlemleri var (Görüşme 14, Anne, 37).

Özellikle bu şiddet içerikli görselleri oda sevmiyor, bizde müsaade etmiyoruz. Birkaç tane belli başlı eğitici çizgi filimler var. Netflix'te veya TRT Çocuk'ta, el becerilerini geliştirebilecek türde birkaç program. Onları tercih ediyoruz. Biraz bizim çocuk farklı. Böyle vurdulu, kırdılı çizgi filmleri sevmiyor ve bize de uyarmak gibi bir durum düşmüyor. Zararı değil faydası var bizim için (Görüşme 9, Baba, 44).

Telefonda zaten çok zaman geçirmiyor. Dışarıdaysak veya seyahatseysek daha çok telefonu alabiliyor. Onun dışında evde de eğitici olan daha çok çizgi filimler var, onları izletiyoruz. Youtube kesinlikle açmıyoruz. Orada kontrolsüz bir dünya olduğu için, reklamlar da bile bir sürü bir şey öğrenebiliyorlar. Netflix' den izletiyoruz. Poli, Gemilerin Hayal Evi, İtfaiyeci Sem, Kaptan Daniel var. Biraz daha eğitici, çok böyle vurdulu, kırdılı şeylerin olmadığı, çocukların birtakım şeyleri öğrendiği, eğitici şeyleri izletiyoruz (Görüşme 9, Anne, 41).

Kendi yaşına uygun içerikler barındıran çizgi filmlere izin veriyoruz. Fakat çocuğum genellikle alfabeler, sayılar, gökbilimi izlemeyi ister. Bunlar daha çok ilgisini çekiyor. Ne izlerse izlesin bizim kontrolümüzde izliyor, faydasını görüyoruz (Görüşme 17, Anne, 32).

Önceliğimiz çizgi filmlerin içerisinde bir öğreticiliği var mı yok mu? Mesela, bir harf kavramı bir sayı kavramı var mı bir heceleme kavramı var mı? Bu tarz çizgi filmler izletmeye çalışıyoruz, izletiyoruz da. Biz çocuğumuza bir Niloya, Pepe, Süper Kahraman izlesin, Betmen izlesin taraftarı olmadık. Kendisinin de o yönlü bir eğilimi olmadığı için izletmedik. Hayvan karakteri olan çizgi filmler veya oyuncak karakteri olan çizgi filmler izletiyoruz (Görüşme 17, Baba, 35).

Bir çift, çocuklarına telefonu henüz vermediklerini ifade ederek, eğitici ve yaşına uygun çizgi filmler izlettiğini belirtmiştir.

Çocuğa çok az telefon veriyoruz. Televizyonda daha çok eğitici çizgi filmle izletiyoruz. Oyun oynamasına şimdilik müsaade etmiyoruz. Toplum yapısına ve ahlaki yapısına uygun çizgi filmler izletiyoruz. Örnek eğer isterseniz; TRT Çocuk bunun için iyi bir kanal. Nasrettin Hoca, Heidi, Gökkuşağı Rubi, Ayıcık Bombo (Görüşme 3, Baba, 40).

Sadece televizyonda kendi yaş aralığına uygun çizgi filmleri izlemesine izin veriyoruz. Bunları faydalı buluyorum. Telefona henüz geçiş yapmadık (Görüşme 3, Anne, 35).

6. görüşmede anne, çocukların televizyonda izlediği filmlerin yararlı olduğundan bahsederken baba, izlenen bu görsellerin gözden kaçırılabilildiğini ifade etmiştir.

Yaş çarpı 10 diye bir video izleme süresi diye bir şey var ya. Mesela oğlum 5 yaşında yalnızca 50 dk izleyebiliyor. Onda da maşa ile koca ayı mesela çok sever, kurt ailesi var Wolf'oyu çok seviyor.

Bazı günler hiç vermiyorum mesela. Telefonu bile istemiyor bazen mesela. Sohbet edelim diyor. Televizyonda da belgesel çok seviyor. Alpo var robotun bebeğe baktığı bir çizgi film var, bazen onu seyrediyor. Bunlarda çocuk için yararlı oluyor (Görüşme 6, Anne, 38).

Bildiğimiz içerikleri izlemelerine izin veriyoruz. Ama bazen gözden kaçabiliyor (Görüşme 6, Baba, 42).

Doğrudan, “kız çizgi filmi” olarak ifadelerde bulunan çiftlerde bulunmaktadır.

Şu an hatırlayamadım diğerlerini, ama ilk aklıma gelen Elsa. Yani, kız çocuğunu temsil eden çizgi filmleri izliyor (Görüşme 1, Anne, 37).

Kızım makyaj yapan şeyler var. Onları izliyor, boyama yapıyor. Oğlumda maç izler. Kız çocuğum Elsa, Heidi, maşa ile koca ayı izler. İzlediği şeyler kız çocuğuna özgü şeyler (Görüşme 1, Baba, 41).

Çalışmada elde edilen bulgular, ebeveynlerin çocuklarına izlemelerine izin verdikleri medya içeriklerinde toplumsal cinsiyet rollerinin belirleyici bir etken olduğunu ortaya koymaktadır. Anne-babaların çocuklarının tükettiği görsel içerikleri, onların cinsiyetlerine uygun olarak seçtikleri ve yönlendirdikleri anlaşılmaktadır. Bu durum, erken yaşlardan itibaren medya aracılığıyla cinsiyete dayalı rollerin pekiştirildiğini ve çocukların ilgi alanlarının toplumsal normlara göre şekillendirildiğini göstermektedir.

Ebeveynler tarafından kız çocukları için uygun görülen içerikler genellikle “Heidi”, “Elsa”, “Niloya”, “Bombo”, “Elif ve Arkadaşları”, “İdil” ve “Pırıl” gibi karakter temelli çizgi filmler ile makyaj ve elbise giydirme videoları gibi estetik ve bakım odaklı içeriklerdir. Bu tercihler, kız çocuklarının daha çok duygusal, sakin, bakıma ve görünüme yönelik ilgi alanlarına yönlendirilmesi anlamına gelmektedir. Öte yandan, erkek çocuklar için uygun görülen içerikler arasında “futbol”, “araba yarışı”, “kurt ailesi”, “İtfaiyeci Sem” ve “Poli” gibi hareketli, rekabetçi, güç ve aksiyon temelli programlar öne çıkmaktadır. Bu içerikler, erkek çocukların aktif, cesur, rekabetçi ve dış dünyaya dönük rollerle özdeşleştirilerek sosyal olarak güç ve kontrol ile ilişkilendirildiğini yansıtmaktadır.

Ebeveynlerin, çocuklarının televizyon ve telefon aracılığıyla izledikleri programlara yönelik güven duymadıkları da tespit edilmiştir.

Ayrıca, çocukların yaşı küçükken kontrolün daha kolay olduğu; ancak çevresel faktörlerin devreye girmesi ve yaşın ilerlemesiyle birlikte bu kontrolün zorlaştığı söylenebilir. Ebeveynlerin, çocuğun kritik gelişim dönemi olan 36-72 ay arasında, televizyon ve telefonda yer alan ve tehlikeli buldukları bazı görsellere maruz kalmasını istemedikleri sonucuna varılmıştır.

8.10.4. Meslek Seçimine Yönelik Bulgular

Görüşme sırasında ebeveynlerin çocuklarının meslek seçimine yönelik genel ifadeleri, mutlu olacağı mesleği yapmaları yönündedir. Birçok katılımcı, mesleğin cinsiyetinin olmadığını belirtmiştir. Buna rağmen, genel olarak toplumsal cinsiyet temelli bir yaklaşım sergileyen bazı ebeveynlerin, konu meslek seçimine geldiğinde geleneksel bakmadıkları tespit edilmiştir. Bu doğrultuda anne ve babaların çocuğun cinsiyetine yönelik değil, tercihiye yönelik seçim yapmalarına olanak sağlayacakları tespit edilmiştir.

Tablo 11. Meslek Seçimine Yönelik Bulgular

	Anne	Baba
1. Katılımcı	Öğretmen, polis	Doktor, öğretmen
2. Katılımcı	Kendi tercihi	Mutlu olacağı meslek
3. Katılımcı	Kendi tercihi	Mutlu olacağı meslek
4. Katılımcı	Mutlu olacağı meslek	Kendi tercihi
5. Katılımcı	Kendi tercihi	Kendi tercihi
6. Katılımcı	Kendi tercihi	Kendi tercihi
7. Katılımcı	Kendi tercihi	Öğretmen, hemşire
8. Katılımcı	Kendi tercihi	Mutlu olacağı meslek
9. Katılımcı	Kendi tercihi	Akademisyen
10. Katılımcı	Kendi tercihi	İlgisine, becerisine göre meslek
11. Katılımcı	Mutlu olacağı meslek	Mutlu olacağı meslek
12. Katılımcı	Kendi Tercihi	Kendi Tercihi
13. Katılımcı	Kendi Tercihi	Hiç düşünmedim
14. Katılımcı	Hukukçu/Mühendis	Bilim insanı

15. Katılımcı	Mutlu olacağı meslek	Doktor, hukukçu, mühendis
16. Katılımcı	Kendi Tercihi	Kendi Tercihi
17. Katılımcı	Mutlu olacağı meslek	Kendi Tercihi
18. Katılımcı	Mühendis	Kendi Tercihi

Çocukların meslek seçimlerine yönelik katılımcıların vermiş oldukları cevaplar; kendi tercihi (18), mutlu olacağı meslek (8), hiç düşünmedim (1), ilgi ve becerisine göre (1), öğretmen, mühendis, doktor, bilim insanı, hukukçu, akademisyen, hemşire, polis gibi (8) tercihlerde yapan katılımcılarda bulunmaktadır. Anne ve babaların çoğunluğu, çocuklarının meslek seçimlerine yönelik birbirlerini destekleyici cevaplar vermişlerdir.

Cinsiyetine göre önermezdim, neyi istiyorsa onu olsun derdim. Hangi işte mutluydu onu yapsın derdim (Görüşme 3, Anne, 35).

Çocuğum için bir meslek tercihim olmayacaktır. Mutlu olabileceği ne yapmak istiyorsa onu yapabilir. Şimdi aşçı olmaya çok hevesli, bende buna itiraz etmiyorum. Tıp doktoru olup mutsuz olacağına, aşçı olup mutlu olsun (Görüşme 3, Baba, 40).

Kendisine yetebildiği, kendisini koruyabildiği ve gerçekten mutlu olduğunu gördüğüm noktada benim için hiçbir sıkıntı yok. Ama benim gönlümden geçen ekonomik olarak kendisini yıpratmayacak bir meslekte olma. Ama gelip de bir taksici olmak istiyorum dediği zaman, çıkıp da karşı koymam. Onu bir süre devam ettirmesi gerekiyorsa ona izin veririm. Kendisi yaşayacak, kendisi karar verecek. Kendisi için tehlikeli mi, uygun mu? Bu konuda, kendisinin karar vermesi için ön ayak olurum. Böyle bir cinsiyet farkına girmem. İsterse dansçı olmak istesin. Kendisinin mutlu olduğu bir alana yönelmesini istiyorum (Görüşme 4, Anne, 39).

Benim bir önerim ve dayatmam olmayacak. Neyi isterse o olması için elimden geleni yaparım. Annesi mühendis, babası akademisyen onları görüyor. Beyin gücünü kullanarak istediği işi seçebilir (Görüşme 4, Baba, 38).

Benim kız ya da erkek diye düşündüğüm bir meslek yok (Görüşme 10, Anne, 36).

Benim şu an, şu mesleği yapsın diye bir beklentim yok. Sadece zaman içerisinde ilgisine göre istediği mesleği yaptırırız diye düşünüyorum (Görüşme 10, Baba, 38).

11. görüşmede anne, çocuğun seçeceği meslekte anne babasının mesleğinin etkileyici bir faktör olduğunu ifade ederken baba, çocuğun mesleğini seçme konusunda proje gibi müdahale edilmesinin doğru olmadığını belirtmiştir.

Bence bizim çocuk mühendis olur. Gidişatına bağlı tamamen. İlerde ne olacak, hangi bölümü sever, sayısalcı mı olacak, sözelci mi olacak. Hiç o belli değil. Ama içimden bir ses mühendis olacakmış gibi geliyor. Genelde aileden geliyor ya. Eşimde mühendis zaten. Yeter ki mutlu olacağı bir meslek olsun amaç o. Mesela sevmediği bir mesleği okuyacaksa hiç okumasın daha iyi. Önemli olan o (Görüşme 11, Anne, 31).

Hayatını, bizim tercih ettiğimiz meslekler üzerin de değil de, kendisinin yapabileceği şeyler ve istediği şeyler üzerinden değerlendirilmesi çok önemli. Çünkü bizim kendi projemiz değil de, çocuğun kendi istediği mutlu olduğu şeyi devam etmesini istiyoruz aslında (Görüşme 11, Baba, 34).

17. görüşmede anne, çocuğunun meslek seçiminde, hangi alanda mutlu olacaksa o mesleği tercih etmesi gerektiğini belirtmiştir. Baba ise, kendi gerçekleştiremediği mesleği çocuğunun seçmesini arzuladığını ifade etmiş, ancak çocukların çağın koşullarına göre yönlendirilmesinin daha sağlıklı olacağını da vurgulamıştır.

Her baba aslında yapamadığı mesleği çocuğuna aşılamaya çalışır. Benim babam mesela çiftçiydi, ziraat mühendisi olmamı çok istedi. Ben de pilot olmayı çok istedim. Çocuğun pilot olmasını isterim ama, asla oğlum sen pilot olacaksın diye direktmem. Teşvikimi yaparım, sevdirmeye çalışırım. Severse pilot olmasını isterim. Bence meslek gruplarında cinsiyet diye bir ayırım yapılmaması gerekir. Ağır sanayi hariç, bütün işlerde, kadınların çalışabileceğini düşünüyorum. Çocukları da bence öyle yönlendirmemeleri lazım. Dijital çağdayız. Bu çağda da kadınların çok ağır işlerde başarılı yerlere geldiğini gördük (Görüşme 17, Baba, 35).

Ben mesleğe de cinsiyet gözüyle bakmıyorum. Yeter ki onu mutlu edecek bir alan olsun. Eğer kendini huzurlu hissedecekse, parasal olarak tatmin edecekse hepsi olabilir. Aşçı, kuaför, öğretmen, doktor... Hiç fark etmez. Kaldı ki günümüzde, cinsiyete göre meslek algısı da kalmadı bence. Kadınlar da asker olabiliyor, erkekler de güzellik uzmanı olabiliyor (Görüşme 17, Anne, 32).

Ebeveynlerden bir tanesi, istediği mesleği seçmesinin tek başına yeterli olmayacağını, ekonomik doygunluğunda önemli olduğunu ifade etmiştir;

Meslekleri cinsiyetlerine göre değil de, Türkiye şartlarına göre seçmeli. Yarın, 18 yaşına geldiğinde inşaat mühendisliği, doktorluk veya öğretmenlik gibi meslekler hala var olacak mı?

Eğer var olmaya devam ederse, bu mesleklerin ekonomik getirileri nasıl olacak? Hayat da kalabilmelerini sağlayacak meslekler mi? Yani genel itibariyle kendileri neyi isterlerse onu olsunlar derim, sevebilecekleri. Ama bir de Türkiye gerçekleri var maalesef, ülkenin gerçekleri var. Biz ne kadar idealist davransak da, ne kadar çocuğa bıraktık demeye çalışsak da, Türkiye şartları bunu yaptırmayabiliyor. Sevdği meslekte olsun isterim ama sevdiği meslekte hayatını idam ettiremiyorsa bir anlamı kalmıyor. Ben mesela şu an şu fikirdeyim, illa okuyacak diye bir kaide yok. Okuyamadı mı? Gidip bir sanayide çalışsın. Sanayide bir marangoz da olabilir. Kızım gidip bir aşçıda olabilir ya da elinden bir yetenek geliyorsa onu yapabilir. İlla atıyorum klasik doktor ol, avukat ol, hâkim ol, tabii ki isteriz. Güzel kariyerli meslekler ama, işte yarın bakayım ki yatını geçindirebilecek mi ya da o meslekler geçerli olacak mı (Görüşme 2, Baba,36).

Bazı ebeveynler, çocuklarının meslek tercihlerinde taleplerinin olduklarını ifade etmişlerdir.

Ben kızımda öğretmenlik istiyorum. Erkeğin de polis olmasını isterim. Örnek vereyim hem ev hanımlığı yapabileceği ortamı olsun hem de çalışabileceği bir ortamı olsun diye (Görüşme 1, Anne, 37).

Oğlumun iyi bir öğretmen olmasını, kızımın da iyi bir çocuk doktoru olmasını isterim. Oğlum öğretmen olsa belki Ardahan'a atanır. Ardahan'da zaten gelip kalan çok yok. Hiç olmazsa buraya atanır, burada kalır. Kızımda çocukları çok sever, oyuncak alacağımız zaman doktor seti alırız hep. Ben de diyorum, inşallah doktor olur (Görüşme 1, Baba, 41).

Mesela kızımın İngilizcede gelişmesini çok isterim. İngilizce dalında uluslararası ilişkiler okusun isterim yani, inşallah olur (Görüşme 7, Anne, 31).

Öğretmenlik, hemşirelik öneririm. Taksicilik veya inşaat ustası olmasını istemem. Çünkü Türk toplumunda böyledir. Kızımı onu bu şekilde görmek istemediğimdenidir. O yüzden bu meslek ona uygun olmadığını uygun bir dille anlatırım yani (Görüşme 7, Baba, 31).

Ben kızımın daha çok hukuk işiyle uğraşmasını isterim. Bunun dışında mühendis olabilir. Öğretmen olsun istemem. Ders saatlerini çocuğa göre ayarlanabiliyor, ama öğretmen olsun demiyorum (Görüşme 14, Anne, 37).

Bilim insanı olmasını öneririm (Görüşme 14, Baba, 42).

8. görüşmede çift, çocuklarının meslek seçimlerinde cinsiyetin belirleyici bir unsur olduğunu ifade etmiştir. Anne, kız çocuklarının gece vardiyalarında çalışmasının ya da erkeklerin yoğunlukta olduğu iş ortamlarında bulunmasının uygun olmadığını belirtmiştir. Baba ise, tatil sürelerini gerekçe göstererek, kızlarının öğretmen olmasını; böylece evdeki diğer sorumluluklara daha kolay yetişebileceğini ifade etmiştir.

Ben mesela gıda mühendisiyim, ama fabrikada bir baktım hepsi erkek ve bir tane gıda mühendisi ben. Bu ortamda çalışmak açıkçası çok akıl işi değil. Bu şekilde kabul etmemiştim. Bazı meslekler için, erkek çalıştığı yerde bir bayanın çalışması ve vardiyalı şeklinde çalışması zor. Bayan bünyesi bir yerden sonra kaldırmıyor. Gece kısmını çok katılamıyoruz. Gece çalışabilecek vardiyalı bir iş, açıkçası bir bayanın işi değil. Ben yönlendiririm, ama seçimi onlara kalmış (Görüşme 8, Anne, 38).

Ben kızlarım için öğretmenliği uygun görüyorum. Her anne babanın hemen hemen yüzde 80 yüzde 90 cevap verdiği bir şey bu. Ben bayanların fitratı açısından eğitimci olmalarını daha uygun buluyorum. Oradan çıksın, üç ay tatili var; oradan çıksın, arada 15 gün tatili var; zaten öğlene kadar çalışır, sonra gider evde yemek yapar" diye düşünmüyorum. O açıdan bakmıyorum (Görüşme 8, Baba, 43).

Çoğu ebeveyn, çocuklarının meslek seçimlerini kendi tercihlerine bırakmaktadır. Meslek tercihlerinde ebeveynler önemli ön koşul olarak, çocukların mutlu olmalarını önemsemektedirler. Çiftlerin birbirlerini bu anlamda destekleyen cevaplarının olması, konuya ilişkin fikir ayrılıklarının olmadığını göstermektedir.

Bazı ebeveynler, çocukların cinsiyetlerinden ziyade, fiziksel yeteneklerine göre meslek seçmelerinin daha uygun olduğunu belirtmişlerdir. Bu durum, çocukların meslekler hakkındaki kalıplaşmış, cinsiyet temelli tercihleri bir şekilde öğrendiğini ortaya koymaktadır. Sonuç olarak, Ardahan ilinde toplumsal cinsiyet temelli tutumlar sergileyen ebeveynler, meslek seçimi konusunda ise çocuklarını kendi tercihlerine bırakmaktadır.

8.10.5. Çocuğun Cinsiyetinin Anne Baba Olma Sorumluluğuna Yönelik Bulgular

Ardahan ilinde bulunan 36-72 aylık çocuğu olan ebeveynlerin büyük bir çoğunluğu, çocuğun cinsiyetinin anne-baba olma sorumluluğunu etkilediği yönünde cevaplar vermişlerdir. Anne-babaların konuya ilişkin çift görüşleri tablolar halinde sunulmuştur.

Tablo 12. Çocuğun Cinsiyetinin Anne-Baba Olma Sorumluluğunu Etkisine Yönelik Bulgular

Anne		Baba	
1.Görüşme	Sorumluluğu etkiler	1.Görüşme	Sorumluluğu etkiler
2.Görüşme	Sorumluluğu etkiler	2.Görüşme	Sorumluluğu etkiler
3.Görüşme	Sorumluluğu etkiler	3.Görüşme	Sorumluluğu etkiler
4.Görüşme	Sorumluluğu etkiler	4.Görüşme	Sorumluluğu etkiler
5.Görüşme	Sorumluluğu etkiler	5.Görüşme	Sorumluluğu etkiler
6.Görüşme	Sorumluluğu etkiler	6.Görüşme	Sorumluluğu etkilemez
7.Görüşme	Sorumluluğu etkiler	7.Görüşme	Sorumluluğu etkiler
8.Görüşme	Sorumluluğu etkilemez	8.Görüşme	Sorumluluğu etkiler
9.Görüşme	Sorumluluğu etkilemez	9.Görüşme	Sorumluluğu etkiler
10.Görüşme	Sorumluluğu etkiler	10.Görüşme	Sorumluluğu etkiler
11.Görüşme	Sorumluluğu etkiler	11.Görüşme	Sorumluluğu etkiler
12.Görüşme	Sorumluluğu etkiler	12.Görüşme	Sorumluluğu etkiler
13.Görüşme	Sorumluluğu etkiler	13.Görüşme	Sorumluluğu etkilemez
14.Görüşme	Sorumluluğu etkiler	14.Görüşme	Sorumluluğu etkiler
15.Görüşme	Sorumluluğu etkiler	15.Görüşme	Sorumluluğu

			etkiler
16.Görüşme	Sorumluluğu etkilemez	16.Görüşme	Sorumluluğu etkiler
17.Görüşme	Sorumluluğu etkiler	17.Görüşme	Sorumluluğu etkiler
18.Görüşme	Sorumluluğu etkiler	18.Görüşme	Sorumluluğu etkiler

Ardahan ilinde 36-72 aylık çocukları olan 18 çiftle yapılan görüşmelerde, çocuğun cinsiyetinin ebeveyn olma sorumluluğunu etkilediği tespit edilmiştir.

Tablo 12’de görüldüğü gibi, 31 katılımcı çocuğun cinsiyetinin anne-baba olma sorumluluğunu etkilediği yönünde ifadeler kullanırken, 5 katılımcı etkilemediği yönünde görüş bildirmişlerdir. Çiftlerin hemen hepsi birbirleriyle aynı fikirde olup, birbirinden farklı görüşler bildirenler de bulunmaktadır.

Mesela kızım daha naif, bir küçük şeyde darılabilen, küsen bir tip. Ama oğlum onun kadar değil (Görüşme 2, Anne, 32).

Tabii ki erkek çocuğu biraz daha zor. Şöyle kız çocuğunun istek ve talepleri daha minimal seviyede kalabiliyor. Ama erkek öyle değil, hani sürekli bir akşam ben dışarı çıkacağım diyebiliyor. Top oynayacağım ya da başka şeyler yapacağım diyebiliyor. Ama kız öyle değil. Kız çocuklarının talepleri daha minimal kalabiliyor (Görüşme 2, Baba, 36).

Kız çocuğu biraz daha naif, biraz daha anneye arkadaş gibi. Kadının küçük versiyonu olduğu için, kendimden özellikler buluyorum içinde. Erkek çocuğu çok yaramaz diyorlar. O zaman çok yükselir miydim, bilemiyorum. Erkek çocuğu olsa, en azından kızdığınızda oyununa devam ediyor. Bu konu da çok hassas davranmaya gerek olmayabiliyor.

Kız çocuklarının daha naif daha ince olduklarını düşündüğüm için, kendi çocuğumdan yola çıkacak olursam, biraz daha sesimi yükselttiğimde “anne biraz yavaş konuşur musun?” diyor. “Anne kızmadan konuşur musun?” diyor. Bu sefer aynı şeyi devam ettiremiyorsun (Görüşme 4, Anne, 39).

Sorumluluğu değişir. Kız çocuğu babaya dünyada cennet hissi verir. Büyüdükten sonra sorumluluğu çok daha farklı noktalara geliyor. Babanın kontrolü ilk çağlarda işte 0-6 yaş zamanında otorite olarak kabul edilmeli (Görüşme 4, Baba, 38).

Çocuğun cinsiyetinin anne-baba olma sorumluluğunu etkilemesine yönelik birbirlerinden farklı ifadelerde bulunan ebeveynler de vardır.

Etkilemez. Erkek olsa da anne aynı şeyi yapacak, kız olsa da aynı şeyi yapacak (Görüşme 8, Anne, 38). Şimdi kız olduğu zaman, akşam geç bir vakitte gelince, ister istemez böyle bir huzursuz oluyor insan. Erkek olsa, belli bir çağdan sonra salarız. Ama kız olduğu zaman daha hassasiyet göstermek gerekir. Koruma içgüdüğü gibi yani. Bu duygu, belki yaratılıştan içimize konulan bir program gibi yani (Görüşme 8, Baba, 43).

Çocukların cinsiyet kavramı, özellikle 2,5 yaşından sonra tam olarak gelişmemiş olsa da, cinsiyet ayrımları söz konusu olduğu için bazı konularda daha dikkatli olmamız gerekiyor. Bir erkek olarak biraz daha dikkat etmesi gerekiyor. Bu durumda anneyi ön plana atabiliyoruz. Özellikle tuvalet ve banyo konusunda. Tabii ki bazı toplumsal ve ahlaki kurallar çevresinde uymak zorunda kalabiliyoruz. Bunlarda şart ve benim içinde doğru zaten (Görüşme 16, Baba, 44).

Sorumluluk seviyesinde bir değişim yok, ancak sorumlulukları gösterme konusunda cinsiyete bağlı görev değişimleri olabiliyor (Görüşme 16, Anne, 38).

Bir baba toplumun, kız çocuğu yetiştirilmesine daha fazla görev yüklediği gerekçesini göstererek, erkek çocuk sahibi olmanın daha rahat olduğunu ifade etmiştir.

Yine burada toplumsal süreç ortaya çıkıyor. Kız babası olmak, biraz daha sorumluluk gerektiriyor diye düşünüyorum. Dışarıdan bakınca, erkek babası olunca biraz daha rahatsın. Hani, çocuğun bir yere gidiyor ve pek düşünmüyorsun, yani aşırı kaygılanmıyorsun. Ama bir kız babası olarak, arkadaşlarla otururken bile sürekli gözlerin onun üzerinde oluyor. “aman koruyayım, kollayayım” diye düşünmüyorsun. Böyle bir süreç var. O yüzden erkek babası olmak, bu anlamda daha kolay bence. Avantajlı olduğunu düşünüyorum (Görüşme 9, Baba, 44).

Kız ve erkek çocuğuna sahip bir baba, kız çocuğuyla daha ilgili olmasını; kız çocuğunun daha yakın ilişki kurabiliyor olmasına bağlamaktadır. Anne ise, kız çocuğunu daha korumacı yetiştirdiğini ifade etmektedir.

Ben kız çocuğu konusunda yüreği pırpır eden bir anneyim. Daha korumacıyım, daha korkuyorum. Oğlan çocuğunu daha cesur yetiştiriyorum (Görüşme 10, Anne, 36).

Kızıma daha çok ilgi göstermeye çalışıyorum. Öyle bir farkı var. Kızımın daha çok zaman geçirmeye, onu daha çok dinlemeye, onunla daha çok aktivite yapmaya çalışıyorum. Nedeni, o kız çocuğunun daha yakın olması ile alakalı sanırım (Görüşme 10, Baba, 38).

Bir baba, erkek çocuğuna kendisinin rol model olması gerektiğini ifade ederek, erkek çocuğuyla daha ilgili olduğunu belirtmiştir.

Erkek olduğu için benim ona babalığı öğretmem gerekiyor. Erkek olduğu için, biraz daha sorumluluğu üzerime almam anlamına geliyor. Kız olsaydı, eşim biraz daha fazla ilgilenebilirdi, ama şu anda ben daha fazla ilgileniyorum. Yemeğini bana yedirtmeye çalışıyor, beni görünce daha fazla seviniyor. Bende o sevindiğini görünce daha fazla üzerine düşmeye çalışıyorum (Görüşme 11, Baba, 34).

Kız çocuğa sahip olmanın, ebeveynlerde daha fazla koruma gerekliliği duygusu yarattığı ve bu durumun ebeveyn sorumluluğunu artırdığı görülmektedir. Bir görüşmede anne, kız çocuğu sahibi olduğu için çevresine güven duymadığını belirtmiş ve bu nedenle hissettiği yoğun koruma sorumluluğuna dikkat çekmiştir.

Baba ise, kız çocuklarının daha naif olduğunu düşündüğü için onlarla iletişimde daha hassas ve dikkatli davrandığını ifade etmiştir. Çiftlerin, çocuğun cinsiyetine bağlı olarak ebeveynlik sorumluluklarının değiştiğini vurgulamaları, eşlerin bu konudaki tutumlarının birbirlerini etkilediğini ortaya koymaktadır.

Çok etkiliyor. Ben hele kız olduğunu duyunca kaygılandım. Gerçekten bu dünyaya kız getirmek istemezdim. Hele ki sapık bir ülkede yaşadığımız için, çok düşünüyorum. Eğer bir yere bırakmak zorunda kalırsam ki, düşünce bile beni geriyor, nasıl bırakacağım, ne olacak. Kimseye güvenemem. Anne baba dışında kimseye bırakamam (Görüşme 15, Anne, 31).

Belki erkek olsa, dışarıdaki koşullara göre daha hırçın yetişebilirdi. Kız olduğundan dolayı, biraz daha narin yetiştirmeye çalışıyoruz. Bu da bizim ona karşı konuşma tarzımızı yumuşatıyor. Erkek olsa belki bize karşı biraz daha kaba konuşacak. Ama kız olduğundan dolayı biraz daha kibar konuşmaya çalışıyoruz.

Ya da kız çocuğu hemen duygusallığa bağladığından, anne baba olarak çok üzüldüğümüzden dolayı, belki bizdeki duygularda değişmeye başlıyor. Bu zamana kadar fazla duygusal hareket etmemişiz, ama kız çocuktan sonra duygularımız biraz daha ağır basıyor. Kızınca hemen ağlıyor mesela. O ağladığından dolayı, sende ister istemez duygusala bağlıyorsun. Duygusala bağlamasan bile, yanlış bir şey söylediğini düşünüyorsun. Ona göre sarılıyorsun mesela. Kız olması oynadığımız oyunları da değiştirir tabi. Bebekleri birbiriyle konuşturma oyunu oynuyoruz (Görüşme 15, Baba, 35).

Annenin şefkatli yapısının, otorite kurma konusunda daha kırılgan bir duruma yol açtığı; bu durumun ise babanın otorite sağlayıcı rolünü desteklediği tespit edilmiştir.

Çok etkiliyor. Erkek çocukları genelde babadan korkmahılar, babayı saymahılar. Korkma konusunda bana her şeyi dediklerinde ben kıyamam, ama baba otoriter sahibidir. Baba yok dediği zaman bir bakarsın gelinmiş, baba yok dediği zaman o yemek yenilmiş. Ama anneyi ikna ederler, yemezler. Baba otoriter unsur olarak görülür ve sorumluluğumu etkiliyor (Görüşme 12, Anne, 38).

Baba biraz daha otoriter, çizgileri bellidir. Mesela hayır kısmında daha keskindir. Baba bu nokta da daha kontrolcü (Görüşme 4, Anne, 39).

Evde bir otorite kabul edilmediği zaman, yani çekinme, utanma, babam duyarsa ayıp olur, babam duyarsa kızabilir diyebileceği bir otoriteyi bilmeli çocuk. Anne sürekli birlikte, içli dışlı olduğu için baba otorite kurabilir (Görüşme 4, Baba, 38).

Katılımcılar arasında yer alan bir baba, duygusal olması nedeniyle çocuğuna yönelik otorite kurmakta zorlandığını dile getirmiştir. Bu durumda, duygusal tutumların otoriteyle birlikte yürütülmesinin zor olabileceği söylenebilir.

Bir çocuğun, belli bir yaşa kadar o otoriteyi hissetmesi gerekir. Kendi adıma “kurabiliyor musun?” dersin, şahsen ben kuramadığımı düşünüyorum. Ben duygusal biriyim çocuklara karşı. Kendi çocuklarıma karşı bazen kuramıyorum o otoriteyi. Kızıyorum şey yapıyorum ama, ben bir daha gidip yumuşuyorum (Görüşme 2, Baba, 36).

Çalışmanın örnekleminin oluştuğu Ardahan ilinde bulunan 36-72 aylık çocuğu olan ebeveynlerin, çocuğun cinsiyetinin anne-baba olma yönündeki görüşleri, sorumluluğu etkilediğini destekler niteliktedir. Ebeveynlerin, kız çocuklarının daha naif olması gerekçelendirilerek, koruma sorumluluğunun arttığı belirlenmiştir. Bu koruma daha çok baba tarafından sağlanmaktadır. Kız çocuklarının, banyo ve tuvalet eğitimi anne tarafından verilmesi çiftler tarafından daha uygun görülmekeyken, erkek çocuğuna rol aktarımı konusunda babanın ilgilenmesi daha uygun görülmektedir. Annenin şefkat duygusunun öne çıkması ve otorite kurma konusunda daha kırılgan bir yapıya sahip olması nedeniyle, geleneksel toplum yapısının baba figüründe olduğu gibi, otorite kurma sorumluluğunun daha çok babalar tarafından üstlenildiği tespit edilmiştir.

SONUÇ

Bu çalışma, 36-72 aylık çocukların ebeveynlerinin toplumsal cinsiyet rolleri tutumlarının incelenmesine yöneliktir. Araştırma derinlemesine görüşme tekniği ile yapılmıştır. Çalışma, Ardahan ilinde bulunan 18 anne 18 baba olmak üzere toplam 36 katılımcı ile gerçekleşmiştir. Toplumsal cinsiyet, sosyal ve kültürel dinamikleri ifade eden, toplumların cinsiyete uygun olarak geliştirdikleri ve var olan cinsiyet algılarına göre biçimlenen önemli bir olgudur. Biyolojik temellerin ötesinde anlamlar içeren toplumsal cinsiyet, sosyal bir alan da inşa edilen cinsiyet algısını ifade etmektedir. Uzun süredir tartışma konusu olarak karşımıza çıkan toplumsal cinsiyet kavramı, eskiden günümüze dönüşüme uğrayarak gelmiştir. Bu doğrultuda farklı zaman ve kültürlerde kadın ve erkeğe yüklenen davranış ve tutumlar değişiklik göstermiştir. Çalışmanın katılımcıları “iyi anne” ve “iyi baba” olmaya yönelik görüşleri büyük ölçüde geleneksel aile yapısını desteklemektedir. İyi anne olmaya yönelik görüşler, genel olarak çocuğun temel ve duygusal ihtiyaçlarını karşılamaya odaklanırken, iyi baba olmaya yönelik görüşler ise babayı evin geçim kaynağını sağlayan kişi olarak tanımlamaktadır. Eşit iş bölümü yapan ailelerin de var olması, bazı katılımcıların geleneksel aile yapısından bir nebze uzaklaştığını göstermektedir. Günümüzde kadın ve erkeğin eşit olmadığı sonucu, katılımcıların kadınları genellikle zayıf, savunmasız, korunmaya muhtaç ve fizyolojik olarak güçsüz olarak tanımlamaları; erkekleri ise güçlü, koruyucu ve biyolojik olarak dayanıklı olarak nitelendirmeleriyle desteklenmektedir. Bu durum, kadının ve erkeğin konumunun birbirinin zıttı olduğu algısını pekiştirmektedir. Katılımcıların, tarihsel süreç ve yaradılış gerekçelerine dayandığı ifadeler, kadın ve erkeğin eşit olmadığı görüşünü destekler niteliktedir. Ayrıca, ebeveynlerin çocuk yetiştirirken kız ve erkek çocuklarına yönelik sorumluluklarının farklılaştığı; anne ve babaların kız çocuklarını yetiştirirken daha koruyucu ve kollayıcı bir tutum sergiledikleri sonucuna ulaşılmıştır. Bu anlayış, toplumsal cinsiyet kalıplarının çocuk yetiştirme şekillerine yansıdığını göstermektedir. Bu doğrultuda, erkek duygusal olarak bastırılarak kız çocuğunun özgüven sorunlarının çıkmasına neden olan bu davranış stilleri, cinsiyetler arası eşitsizliklerin yeniden inşa edildiği sonucunu gözler önüne sermektedir.

Bazı ebeveynlerin verdikleri cevaplar incelendiğinde ebeveynlerin, çocuğun cinsiyetinin sorumluluk ve bakım üzerinde etkisi olmadığını ifade etmelerine rağmen, diğer sorularda cinsiyet temelli tutumlar sergiledikleri görülmektedir. Bu durum ebeveynlerin genellikle geleneksel toplumsal cinsiyet rollerini içselleştirdiklerini, ancak çocuklarının en doğru şekilde yetiştirilmesine uygun olarak bazı konularda daha açık görüşlere sahip olduklarını göstermektedir. Ebeveynler, çocuk yetiştirme süreçlerinde kendi değer yargılarına ve deneyimlerine dayanan, kendilerince doğal ve olağan kabul ettikleri tutumları benimsemektedir. Görüş farklılıklarına rağmen, ebeveynlerin ortaklaştığı temel nokta, çocukların en doğru biçimde yetiştirilmesine yönelik çabadır.

Ebeveynlerin genel olarak, çocuklarının karşı cinsle flört etmeye yönelik yapılan araştırma sorularında, çocuklarının yaşlarının uygun olduğu zamanda normal görececeklerini ifade etmeleri; anne babaların bu konuyu normal bir durum olarak içselleştirdikleri sonucunu güçlendirmiştir. Bu durumun yanı sıra çoğu ebeveynin, çocukları büyümüş olsalar da “işini edindikten sonra, yaşı uygun olduktan sonra” gibi bazı ön koşulları koymaları, çocuklarını karşı cinse yönelik koruma eğilimleri olduklarını göstermektedir. Çocukların, anne babaya karşı cinsiyetine uygun nasıl davranması gerektiği üzerine yapılan değerlendirmede, genel ifadeler doğrultusunda cinsiyetin dağılımı önemli bir faktör oluşturmamaktadır. Ebeveynlerin genel ifadeleri, çocuğun cinsiyetine bakmaksızın aile bireylerine ve topluma karşı “saygı, sevgi, kendine güvenen ve dürüst” olması şeklindedir. Bu ifadeler, çocukların ebeveynlerine yönelik davranış stillerinde, cinsiyetin önemli bir rol oynamıyor olması sonucunu ortaya koymaktadır. İş bölümü üzerine yapılan araştırma sorularında, toplumsal cinsiyet rollerinin aile içi iş bölümünde varlığını sürdürdüğü çoğu ebeveyn tarafından açıkça ifade edilmektedir. Uzun yıllardır süregelen geleneksel cinsiyet anlayışı, belirli bir ilerleme kaydetmiş olsa da, kadının hane içi sorumluluklarına ilişkin algının devam ettiğini göstermektedir. Çoğu ailede, çocuk bakımı başta olmak üzere, yemek pişirme, evi toparlama, temizlik, ütü gibi kadına atfedilen işler olarak; evin geçimini sağlama, alışveriş ve dışarı işleri olarak değerlendirilen diğer tüm işler erkeğe atfedilen işler olarak görülmektedir. Araştırma sonuçları, kadının çalışıyor olsa dahi evdeki işlerin büyük bir çoğunluğunu üstlendiğini ortaya koymaktadır.

Hane içi işler ve çocuk bakımına yönelik sorumlulukların büyük bir bölümü annelerin üzerinde yoğunlaşmaktadır. Ev işlerine ve çocuk bakımına katılan babalar ise genellikle “yardımcı” konumundadır. Babaların ev içi işlere katılımı, çoğunlukla annenin yorgun olması, misafir gelmesi veya babanın kendi isteğine bağlı olması durumlarında gerçekleşmektedir. Bununla birlikte, hane içi işlerde eşit iş bölümü yapan aileler de bulunmaktadır; ancak bu aileler azınlıktadır. Toplumsal cinsiyet rolleri küçük yaşlarda öğrenilerek bireylerin cinsiyet algısını şekillendirmektedir. Bu bağlamda, annesini ev işlerinde, babasını dışarı işlerinde gören çocuk, kendi cinsiyet şemasını oluşturmakta ve cinsiyetini sınıflandırmaktadır. Buna bağlı olarak çalışmada, bazı ebeveynlerin özellikle kız çocuğuna yönelik “ev temizliğinde yardımcı olma” beklentileri toplumsal cinsiyetin aktararak devam ettiğini göstermektedir. Toplumsal cinsiyet kalıp yargıları çocuklukta öğrenilerek bireylerin cinsiyet algısını şekillendirmiştir. Çocukken başlayan bu öğrenme süreci, kadınlar ve erkekler açısından biz ve onlar anlayışını başlatır. Yani, bir cins için diğeri ötekileşir. Kadınlar ve erkekler için kendi cinsiyetin kalıpları, yapabilecekleri ve yapamayacakları şeyler öğrenildikten sonra, bu kalıplar adeta değişmez yargılara dönüşür. Bu yargılar, bireylerin yaşamlarını şekillendirirken fark edilmeyen şey, bilinçsizce öğrendiğimiz toplumsal cinsiyet kalıpları ve üzerimize yapışan cinsiyet rolleridir. Bu kalıplar değişmez tabular değildir, aslında tüm bu yargılar sosyal olanın bize yükledikleri değişebilir yargılardır. Toplumun anne ve babadan beklentilerine yönelik araştırma sorusunda, annelerin verdikleri cevaplar incelendiğinde, annelerin genel yorumları “neler beklemiyorlar ki” şeklinde olmuştur. Katılımcıların genel ifadelerine göre, çocukların temel bakımı ve eğitimi başta olmak üzere, duygusal gereksinimlerinin karşılanması ve ev işlerinin düzenlenmesi gibi sorumlulukların annelere ait olduğu ve bu durumun toplum tarafından hissettirildiği sonucuna varılmıştır. Birçok anne, özellikle çocuğun eğitimi ve çocuğa yönelik müdahalenin kendi sorumluluklarında olduğunu ve bunun da toplum tarafından açıkça hissettirildiğini öne sürmüştür. Anneler, çocuklarını yetiştirirken dışarıdan müdahale aldıklarını ve bazen bu müdahalenin tanımadıkları insanlar tarafından yapıldığını ifade etmiştir. Bu durum, özellikle annelerin çocuklarını yetiştirme konusunda toplumsal baskı altında kaldığı sonucunu ortaya koymuştur.

Bu çalışma toplumsal baskının anne üzerinde yetersizlik duygusu uyandırdığını da ortaya koymaktadır. Katılımcıların çoğu, toplumun babadan beklentisine yönelik cevapları daha çok “otorite sağlayıcı” ve “evin geçim kaynağı” olduğu yönündedir. Bu durum, geleneksel erkek rolüne atfedilen rol dağılımını destekler nitelikte olduğu sonucunu ortaya koymaktadır. Görüşülen ebeveynlerin çoğunun eğitim düzeylerinin yüksek olması, toplumsal cinsiyet bağlamında incelendiğinde, bireylerin konuya ilişkin bilinç düzeyleri olsa da, geleneksel cinsiyet tutumlarını genel hatlarıyla kendi ailelerinde sürdürdükleri tespit edilmiştir. Çoğu ebeveyn görüşlerine göre, anne babaların çocukları için kıyafet tercihleri yaparken cinsiyet temelli tutum sergilemedikleri, kıyafet seçimlerindeki tutumları daha eşitlikçi olduğu tespit edilmiştir. Fakat oyuncak seçimlerindeki tutumları daha çok çocukların cinsiyetlerine uygun tercihler yapmaya yöneliktir. Bu bağlamda, anne ve babaların farkındalık ve yaklaşımlarının, farklı tüketim nesnelerinde değişkenlik oluşturduğunu düşündürmektedir. Çoğu ebeveynin, oyuncak ve kıyafet seçerken özellikle erkek çocuğu üzerindeki keskin ifadeler, toplumsal cinsiyet tutumlarının bilhassa erkek çocuğu üzerinde yoğunlaştığını göstermektedir. Bu duruma karşılık, kız çocuğunun oyuncak ve kıyafet seçimlerinde ebeveynlerin daha geniş bir yelpazeden baktıkları, yine de tam anlamıyla geleneksel tutumdan bağımsız düşünmedikleri ortaya çıkmıştır. Araştırma sırasında, çocukların oyuncak ve kıyafet tercihlerinde yalnızca ebeveynlerin etkili olmadığı; kreş ortamı, arkadaş çevresi, televizyon ve öğretmen gibi faktörlerin de belirleyici olduğu görülmüştür. Geleneksel cinsiyet tutumları sergilemeyen ebeveynler, çocuklarının toplumsal uyum sürecinde mağduriyet yaşadıklarını dile getirmiştir. Ebeveynlerin bu açıklamaları, çocukların cinsiyet temelli davranış modellerine uyum sağlamaları konusunda dışarıdan baskıya maruz kaldıklarını göstermektedir. Ebeveynlerin büyük bir bölümünün geleneksel toplumsal cinsiyet rollerini benimsediği düşünüldüğünde, konu meslek seçimi olduğunda ise cinsiyet temelli tutum sergilemedikleri sonucuna ulaşılmıştır. Bu doğrultuda, anne ve babaların çocuğun cinsiyetine değil, bireysel tercihlerine yönelik seçim yapmalarına olanak sağladıkları tespit edilmiştir. Çalışmada çoğu ebeveynin vermiş olduğu cevaplar, çocuğun cinsiyetinin ebeveyn olma sorumluluğunu belirgin bir şekilde etkilediği yönündedir.

Bu farklılıkların, bireylerin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin algılarından, kültürel kodlardan ve bireysel davranışlardan kaynaklandığı anlaşılmıştır. Ebeveynlerin, kız ve erkek çocuklarına yönelik sorumluluklarının, oynadıkları oyunlardan, bakım gibi çeşitli alanlarda kendini gösterdiği tespit edilmiştir. Anne şefkat duygusu nedeniyle otorite sorumluluğunu babaya bırakmaktadır. Kız çocuklarının erkek çocuklara göre daha fazla korunması gerektiği düşüncesi, anne babalar üzerinde bu sorumluluğun daha belirgin biçimde hissedilmesine neden olmaktadır. Sonuç olarak, aileler içinde bulundukları toplumun yapısına göre, çocuklarına doğumlarından itibaren cinsiyetlerine uygun tutum ve davranışlar aktarmaktadır. Bu davranış biçimleri, ataerkil sosyalizasyon sürecinde kız ve erkek rollerinin öğrenilmesi açısından temel oluşturmaktadır. Çocuklara daha küçük yaşlardan itibaren, yetişkinlik dönemlerinde neyi yapıp yapmamaları gerektiğine dair normlar öğretilmektedir. Erkek çocuklar egemenlik kurmayı ve kendini göstermeyi öğrenirken, kız çocuklar ise egemenliğe boyun eğmeyi ve adil olmayan davranış örüntülerine itiraz etmemeyi öğrenmektedir. Yapılan çalışmada, ebeveynlerin çocuk yetiştirmeye yönelik genel bir eğilim sergiledikleri ve bu eğilimin büyük ölçüde toplumsal cinsiyet kalıplarıyla uyumlu olduğu görülmektedir. Bu durum, geleneksel toplumsal normların ebeveyn tutumları üzerindeki etkisini açıkça ortaya koymaktadır. Bununla birlikte, bazı ebeveynlerin belirli konularda daha modern, çoğulcu ve eşitlikçi düşünce yapılarına sahip oldukları da dikkat çekmektedir. Bu çeşitlilik, ebeveynlerin yalnızca kalıp yargılarla sınırlı kalmadığını, aynı zamanda çocuklarının bireysel ihtiyaçlarını göz önünde bulundurarak farklı yaklaşımlara ve yenilikçi tutumlara da açık olabildiklerini göstermektedir. Elde edilen bu bulgular, toplumsal cinsiyet rollerinin ebeveynlik pratikleri üzerindeki etkisinin mutlak olmadığını, değişime açık bir alan olduğunu ortaya koymaktadır. Tan (2023), Tüfekçi (2022), Turan (2019) ve Şıvgın (2015)'in çalışmalarının sonuçlarına göre, iş bölümlerinde, geleneksel aile yapısında olduğu gibi, çocuk bakımı, mutfak işleri, evin temizliği gibi işlerin yoğun olarak kadın tarafından yürütüldüğü; tamir, araç kullanma, çöp atma gibi işlerin yoğunlukta erkek tarafından yürütüldüğü tespit edilmiştir. Bahsedilen çalışmalar, Ardahan ilinde yürütülen bu çalışmanın sonuçları ile benzerlik göstermektedir.

Güder' in 2014 yılında yapmış olduğu *Okul Öncesi Dönemdeki Çocukların Toplumsal Cinsiyet Algılarının İncelenmesi* adlı çalışmanın sonuçlarına göre, bu dönem çocukların toplumsal cinsiyet algısında ailenin önemine yönelik bulgular ile bu çalışmanın ailenin yapısının önemi bağlamındaki sonuçları paralellik göstermektedir. Gökkaya (1994) çalışmasında, çocukların cinsiyetine yönelik oyuncak seçimlerinde bulunmasının nedeni olarak, ailenin yanı sıra, toplumsal beklentilerinde tesiri altında kaldıkları sonucuna ulaşmıştır. Bahsedilen çalışma, bu çalışmanın çocukların oyuncak seçimlerindeki tercihlerinde aile ile birlikte toplumun da etkisi olduğu sonucuyla tutarlılık göstermektedir. Ardahan ilinde yürütölen bu çalışma, cinsiyet rollerinin aile içi çocuk yetiştirme yaklaşımlarında belirleyici bir rol oynadığını ortaya koymuştur. Cinsiyet temelli rolleri benimseyen ailelerde, kız ve erkek çocuklarına yönelik farklı beklentiler ve sorumluluklar bulunmaktadır. Bu beklentiler, çocukların kimlik geliştirme sürecinin yaşandığı 36-72 aylık dönem aralığında etkili olmaktadır. Ancak çalışmada geleneksel cinsiyet tutumlarını benimsemeyen aileler de tespit edilmiştir. Bu aileler, esnek ve eşitlikçi bir yaklaşım benimseyerek, çocukların cinsiyetlerinden bağımsız olarak kendilerini gerçekleştirmelerine olanak tanımaktadır. Cinsiyet sınırlamalarına maruz kalmayan çocukların, toplumsal cinsiyet kalıp yargılarını daha az hissettikleri gözlemlenmiştir.

KAYNAKÇA

- Akkaş, İ. (2019). Cinsiyet ve toplumsal cinsiyet kavramları çerçevesinde ortaya çıkan toplumsal cinsiyet ayrımcılığı. *Ekev Akademi Dergisi* 97-118.
- Andrade, C. (2021) *The Inconvenient truth about convenience and purposive samples*, *Sage Journals*, 86-88.
- Aries, P. (1960), *Centuries of Childhood* Anastasia Ulanowicz, UniversityPittsburgh<https://www.representingchildhood.pitt.edu/pdf/aries.pdf> Erişim Tarihi: 16. Aralık 2024.
- Arslan, M. (2012). İş-aile ve aile-iş çatışmalarının kadın çalışanların iş doyumları üzerindeki etkisi. *Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi*, 99-114.
- Arslan, Ş. A. (2000). *Ders Kitaplarında Cinsiyetçilik*, Başbakanlık Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü.
- Aşılı, G. (2001). *Üniversite Öğrencilerinin Cinsiyet Roller ve Ego Durumları Arasındaki İlişki*. (Bilim Uzmanlığı Tezi) Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Aydoğdu, H. (2004). Modern kimlikte öznenin ölümü. *Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 115-147.
- Baran, G. (1995). *Ankara'da Bulunan Çocuk Yuvalarında Kalan 7-11 Yaş Grubu Çocuklarda Cinsiyet Roller ve Cinsiyet Özellikleri Kalıpyargılarının Gelişimi* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Baudrillard, J. (1997). *Tüketim toplumu*, (Çev. Nilgün Tatal ve Ferda Keskin). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Bayar, Ö., Avcı, Ö. H., Koç, M. (2017). Erkek toplumsal cinsiyet rolü stresi ölçeği'nin (etcrsö) geliştirilmesi: Geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Fakültesi Dergisi*, 57-76.
- Bayer, A. (2013). Değişen toplumsal yapıda aile. *Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 101-129.
- Bee, H. ve Boyd, D. (2009). *Çocuk gelişim psikolojisi* (Çev. Ed. O. Gündüz), İstanbul: Kaknüs Yayınları
- Bell, H. (2016). *Feminizm Herkes İçindir Tutkulu Politika* (Çev. SAYSAL A. K.ve AŞAN, E.), İstanbul: Bgst Yayınları.

- Bem, S. L. (1981). *Gender Schema Theory: A Cognitive Account Of Sex Typing*. Psychological Review, 354-364.
- Best, D. L., Williams, J. E., Cloud, J. M., Davis, S. W., Robertson, L. S., Edwards, J. R., vd. (1977). Development of sex-trait stereotypes among young children in the United States, England, and Ireland, *Child Development* 1375-1384.
- Beşirli, H. (2020). Aile kuramları. *Eraslan, L. (Ed.) içinde, Aile sosyolojisi*, (s.61-87). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Bhasin K. (2014). *Ataerkil sistem “erkeklerin dünyasında yaşamak”*. İstanbul: Kadınlarla Dayanışma Vakfı Yayınları.
- Bhasin K. (2015). *Toplumsal cinsiyet “bize yüklenen roller”*. İstanbul: Kadınlarla Dayanışma Vakfı Yayınları.
- Blackstone, A. M. (2021). Cinsiyet rolleri ve toplum, (Çev. Tolga Şahin), *Sosyal bilimler*. <https://www.sosyalbilimler.org/cinsiyet-rolleri-toplum/> Erişim Tarihi: 12 Aralık 2024.
- Bora, A. İnce, Ş. (Ed.) içinde, *Toplumsal cinsiyet eşitsizliği* (s.7-22). Ankara: Hacettepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Masaüstü Yayıncılık Atölyesi.
- Bostan, A. D. (2018). *Disney Animasyonlarında Toplumsal Cinsiyet: Prenseslik Anlatılarının Göstergebilimsel Çözümlemesi* (Doktora Tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Brown, C.S (2019). *Pembe ve Mavinin Ötesinde Ebeveynlik* (Çev. Eda Yorulmaz), İstanbul: Sola Unitas.
- Buğra, A. (2014). *Akdeniz’de kadın istihdamının seyri*. (Ed.) Buğra, A. ve Özkan, Y. (s. 9-14) içinde, İstanbul: İletişim Yayıncılık.
- Burç, P.E. (2017). *Sosyo-Kültürel Açıdan Annelik ve Kısırlık: Yerma Ve Ana Hanım Kız Hanım Tiyatro Oyunlarının İncelenmesi*, Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Dergisi, 13-24.
- Bussey, K. and Bandura. A. (1999). *Sociel Cognitive Theory Of Gender Development And Differentiation*. Psychological Review, 676-713.
- Canatan, K. ve Yıldırım, E. (2011). *Aile sosyolojisi*. İstanbul: Açılım Kitap.
- Cankurtaran, Ö. ve Küçükaslan G. K. (2021). *Toplumsal cinsiyete dair kavramlar*.
- Carine T. G. M. Ex and Jan M. A. M. Janssens (1998). *Maternal Influences On Daughters’ Gender Role Attitudes, Sex Roles*,171-186.

- Cüceloğlu, D. (1994). *İnsan ve insan davranışı*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Connell R. W. (2019). *Toplumsal cinsiyet ve iktidar*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Corcuff, P. (2016). *Bireyciliğin meselesi* (A. U. Kılıç, Çev.) Heretik Yayıncılık.
- Çelik, E. ve Çat, F. B. (2018). Toplumda değişen çocuk algısı, eğitim yöntemleri ve internetin etkilerine yönelik nitel bir araştırma. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 265-300.
- Çelik, Ö. (2008). *Ataerkil Sistem Bağlamında Toplumsal Cinsiyet Ve Cinsiyet Rollerinin Benimsenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Çelikkol, Ö. (2020). Aile, Eğitim ve Sağlık. Eraslan, L. (Ed.) içinde, *Aile sosyolojisi*, (s.123-140). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Çiçek, B. ve Çopur, Z. (2018). Bireylerin kadınların çalışmasına ve toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumları. *International Journal of Eurasian Education and Culture*, 1-21.
- Çifçi, A. (2008). *İlköğretim 4. Ve 5. Sınıf Öğrencilerinin Kadınlık ve Erkeklik Rollerini Algılayış Biçimleri* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Uludağ Üniversitesi, Bursa.
- Dağdeviren, Ş. (2022). *Okul Öncesi Eğitime Devam Eden 4-6 Yaş Çocukların Anne-Babalarına ve Öğretmenlerine Verilen Toplumsal Cinsiyet Eğitiminin Etkililiğinin İncelenmesi* (Master's Thesis). Balıkesir Üniversitesi, Balıkesir.
- Demirel, M. E. (2020). Aile kavramı ve sosyolojisi. Eraslan, L. (Ed.) içinde, *Aile sosyolojisi*, (s.3-27). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Demirdağ, M. F. (2017) Anatanrıça ikonografisi ve anaerkillik. *Bilge Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6-18.
- Doğan, B. (2023). *36-72 Ay Arası Çocuğu Olan Anne ve Babaların Toplumsal Cinsiyete Bakış Açısının İncelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Uludağ Üniversitesi, Bursa.
- Donath, O. (2022). *Annelikten pişman olmak*. (B. Yalçın, Çev.) İstanbul: İletişim Yayınları.
- Dökmen, Z. Y. (2022). *Toplumsal cinsiyet- sosyal psikolojik açıklamalar*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Dömbekci, H. A. ve Erişen, M. A. (2022). Nitel araştırmalarda görüşme tekniği. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 141-160.

- Duffy, J., Warren K. ve Walsh, W. (2001). Classroom Interactions: Gender Of Teacher, Gender Of Student, And Classroom Subject. *Sex Roles*, 579-593.
- Ecevit, Y. (2011). Toplumsal cinsiyet sosyolojisine başlangıç. Ecevit, Y. ve Karkıner, N. (Ed.) içinde, *Toplumsal cinsiyet sosyolojisi* (s.2-30). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Endendijk, J. J., Groeneveld, M. G. And Mesman, J. (2018). The Gendered Family Process Model: An Integrative Framework Of Gender İn The Family. *Archives Of Sexual Behavior*, 47, 877-904.
- Engels, F. (2003). *Ailenin, özel mülkiyetin ve devletin kökeni* (Seçme Yapıtlar, Cilt: III, s. 230–407). (İlk baskı 1979). Eriş Yayınları. (Sol Yayınları tarafından düzenlenmiştir).
- Ertung, C. (2013). Medya ve kadın. Gültekin, L. (Ed.) içinde, Güneş, G., Ertung, C. ve Şimşek, A. *Toplumsal cinsiyet ve yansımaları* (s.90-101). Ankara: Atılım Üniversitesi Yayınları.
- Erzeybek, B. (2015). *Anne-Babaların Çocuklarını Yetiştirirken Benimsedikleri Toplumsal Cinsiyet Rollerini Tutumları* (Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Eşsizoglu, A. (2012). Aile yapısı ve ilişkileri. Yenilmez, Ç. (Ed.) içinde, *Aile ile ilgili temel kavramlar* (s.2-19). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Yayınları.
- Ex, C. T. G. M. ve Janssens, J. M. A. M. (1998). Maternal Influences On Daughters' Gender Role Attitudes. *Sex Roles*, 171–186.
- Freud, S. (2021). *Kadın cinselliği üzerine* (Çev. Selin Ceylan Gülsay). İstanbul: Roman Yayınları.
- Giddens, A. (2008). *Sosyoloji*. İstanbul: Kırmızı Yayınları.
- Gittins,D., The Historical Construction Of Childhood, Kehily, M.J. (Ed.) içinde, *An introduction to childhood studies* (s.35-49). England: Open Universty Press.
- Gökkaya, F. (1994). *Anne-Babaların Cinsiyet Rolü Algıları ve Cinsiyete Uygun Çocuk Yetiştirme Eğilimleri İle Okul Öncesi Çocukların Cinsiyet Rolü Gelişimi (Oyuncak Tercihi İle) Arasındaki İlişkinin İncelenmesi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ege Üniversitesi, İzmir.

- Göl, M. (2011). *Çocuk Edebiyatında Cinsiyet Rollerini: Mustafa Ruhi Şirin Ve Ayla Çınaroğlu'nun Eserleri* (Yüksek Lisans Tezi). Kocatepe Üniversitesi, Afyonkarahisar.
- Güder, S. Y. (2014). *Okul Öncesi Dönemdeki Çocukların Toplumsal Cinsiyet Algılarının İncelenmesi* (Doktora Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Güder, S. Y. ve Yıldız, T. G. (2016). Okul öncesi dönemdeki çocukların toplumsal cinsiyet algılarında ailenin rolü. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 424-446.
- Güloğlu, M. F. (2019). Aileyi yeniden tanımlamak: değişimler ve süreklilikler. *Toplumsal Değişim*, 47-77.
- Günay, G., ve Bener, Ö. (2011). Kadınların toplumsal cinsiyet rolleri çerçevesinde aile içi yaşamı algılama biçimleri. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 153(153).
- Gündüz Kalan, Ö. (2010). Reklamda çocuğun toplumsal cinsiyet teorisi bağlamında konumlandırılışı: 'Kinder' reklam filmleri üzerine bir inceleme. *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 75-89.
- Gürcan, N. ve Kargın, T. (2023). Okulöncesi çocuklarında toplumsal cinsiyet kalıp yargıları: bir eleştirel okuryazarlık çalışması. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, 487-511.
- Gürkan, H. (2019). Türk modernleşmesinde ve kültür tarihinde çocuk ve çocukluk algısı. Aslan D., Kale, M. ve Nur, İ. (Ed.) içinde, *Kültür ve çocuk* (s. 56-71). Ankara, Pegem Akademi.
- Güvenç, B. (1979). *İnsan ve kültür*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Heimer, K. ve De Costar, S. (1999). *The gendering of violent delinquency*. *Criminology*, 277- 318.
- Hilliard LJ, Liben LS (2010) *Differing levels of gender salience in preschool classrooms: Effects on children's gender attitudes and intergroup bias*. *Child Dev*, 81:1787-1798.
- Hollander, S. Z. (2001). *Socialization Influences on the Acquisition of Gender Constancy*. New York, USA: Yeshiva University.
- İstatistiklerde Aile (2022), <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=İstatistiklerde-Aile-2022-49683> Erişim Tarihi: 03 Ağustos 2023.

- Işık, Ş. Kişisel gelişim. Işık, Ş. (Ed.) içinde, *Eğitim psikolojisi*. Ankara: Pegem Akademi.
- Kaçar, E. (2019). 48-72 Aylık Çocukların Toplumsal Cinsiyet Kalıpyargıları ile Ebeveynlerinin Toplumsal Cinsiyet Algıları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi (Yüksek Lisans Tezi). Akdeniz Üniversitesi, Antalya.
- Kağıtçı, Ç (2014). *Dünden bugüne insan ve insanlar sosyal psikolojiye giriş*. İstanbul: Evrim Yayınevi.
- Kale, M. ve Aslan, D. (2019). Çocukların sosyokültürel bağlama katılımı ve kültürel öğrenme. Aslan D., Kale M. ve Nur, İ. (Ed.) içinde, *Kültür ve çocuk* (s.164-182). Ankara: Pegem Akademi.
- Kandiyoti, D. (2019). *Cariyeler, bacılar, yurttaşlar*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Karaboğa, A.B. (2021). Kültür, çocuk ve toplumsal cinsiyet. Aslan D., Kale, M. ve Nur, İ. (Ed.) içinde, *Kültür ve çocuk* (s.189-214). Ankara: Pegem Akademi.
- Karaboğa, A.B. (2021). Kültür, medya ve çocuk. Aslan D., Kale, M. ve Nur, İ. (Ed.) içinde, *Kültür ve çocuk* (s.189-214). Ankara: Pegem Akademi.
- Karaboğa, M. T. (2022). Kültür endüstrisi ve medya. Çankaya, K. (Ed.) içinde, *Medya ve tüketim* (s. 133-152). İstanbul: Eğitim Yayınevi.
- Karadoğan, U. C. (2019). “Çocuk ve çocukluk” kavramının tarihsel süreçte değerlendirilmesi. *Çocuk ve Medeniyet*, 195-226.
- Karataş, K. (2001). Toplumsal değişme ve aile. *Toplum ve sosyal hizmet*, 12(2), (s.89-98).
- Karatepe, S., ve Arıbaş, N. N. (2017). İş hayatında kadın yöneticilere ilişkin cinsiyet ayrımcılığı: Türkiye için bir değerlendirme. *Yasama Dergisi*, 7-23.
- Karkıner, N. (2011). Aile ve evlilik, Ecevit, Y. ve Karkıner, N. (Ed.) içinde, *Toplumsal cinsiyet sosyolojisi* (s.130-153). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Kasapoğlu, A. (2018). *Aile sosyolojisi*. Eskişehir: Açıköğretim Fakültesi Yayını.
- Kaya, M. D. (2019). *Genç Kadınlarda Kendini Susturma ve Toplumsal Cinsiyet Rollerinin Kimlik İşlevleri Üzerindeki Etkisi* (Doktora Tezi). Maltepe Üniversitesi, İstanbul.

- Kaypak, Ş. (2019). *Kırsaldan Kente Göç ve Toplumsal Değişimde Kadının Yeri. Çukurova Kadın Çalışmaları Kongresi* (28-30 Kasım 2018), Disiplinlerarası Kadın Çalışmaları II. Çukurova Üniversitesi, Adana.
- Kocadaş, B. (2020). Cinsiyet ve toplumsal cinsiyet kuramları, Talas, M. (Ed.) içinde, *Toplumsal cinsiyet* (s.27-92). Ankara: İksad Yayınları.
- Konur, S. ve Alacahan, O. (2022). Kadınların çalışma hayatında yaşadığı sorunlar ve tükenmişlik sendromu: Sivas Merkez ilçe örneği. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 174-196.
- Koyuncu, A. (2015). *Kentleşme ve göç*. İstanbul: Hikmetevi Yayınları.
- Leder, G. C. (2008). Equity: The Case For And Against Gender, Different Profiles Of ‘Negative Attitude Toward Mathematics’, La Trobe University Australia.
- Lippmann, W. (1922). *Public opinion*. 1922. Re- print, New York: Free Press.
- MacPhee, D., Prendergast, S. (2019). “Room for Improvement: Girls’ and Boys’ Home Environments are Still Gendered”, *Sex Roles* 80, 332–346. <https://doi.org/10.1007/s11199-018-0936-2>.
- Marcuse, H. (1975). *Tek boyutlu insan* (Çev. Afşar Timuçin ve Teoman Tunçdoğan). İstanbul:May.
- Marshall, G. (1999). *Sosyoloji sözlüğü*. (Çev. Akınhay, Osman ve Kömürcü Derya), Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Özateş, S. Ö. (2015). *Kadın emeğinin saklı yüzü: ev içi bakım emeği*. Ankara: Notabene Yayınları.
- Özbay, H. ve Öztürk E. (1992). *Gençlik*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Özcan, A. (2012). *Toplumsal Cinsiyet Eğitiminin Üniversite Öğrencilerinin Toplumsal Cinsiyet Rol Tutumlarına Etkisi, Hemşirelik Anabilim Dalı* (Doktora Tezi). Erciyes Üniversitesi, Kayseri.
- Özçatal, E. Ö. (2010). Ataerkillik, toplumsal cinsiyet ve kadının çalışma hayatına katılımı. *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 21-39.
- Özdemir, H. (2019). Toplumsal cinsiyet perspektifinde erkeklik ve kadınlık algısı: Bir alan araştırması. *Asya’dan Avrupa’ya Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 90-107.

- Öztürk, H.K. (2017). Çocukluğun tarihsel gelişimi üzerine düşünceler. *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 253-276.
- Özyakışır, D. (2020). Ardahan'ın kronik göç sorunu sosyoekonomik değerlendirme. H. Kurtbaş (Ed.) içinde, *Ardahan değerlemeleri*. (s. 348-349). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Özyurt, C. (2017). *Çocuk sosyolojisi*, Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Pilcher, J. M. (2010). Cinsiyet ve cinsiyet eşitsizliği üzerine açıklamalar. A. Giddens (Ed.). *Sosyoloji başlangıç okumaları* (s.109-119). (Çev. Ed. G. Altaylar). (2. Baskı). Ankara: Say Yayınları.
- Punch, K. F. (2020). *Sosyal araştırmalara giriş*. Ankara: Siyasal Kitapevi.
- Raag, T. ve Rackliff, C. L. (1998). Preschoolers' awareness of social expectations of gender: Relationships to toy choices. sex roles. *A Journal of Research*, 685–701.
- Rotenberg, K.J. (1984). Sex differences in children's trust in peers. *Sex Roles*, 953-957.
- Rowbotham, S. (1994). *Kadınlar direniş ve devrim* (Çev. Nilgün Şarman). İstanbul: Payel Yayınları.
- Salı, J. B. (2018). Verilerin toplanması. Şimşek, A. (Ed.) içinde, *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri* (s. 134-161). Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını No: 2653 Açıköğretim Fakültesi Yayını No: 1619.
- Saraç, S. (2013). Toplumsal cinsiyet ve yansımaları. Gültekin, L., Güneş, G., Ertung, C. ve Şimşek, A. (Ed.) içinde, *Toplumsal cinsiyet* (27-32). Ankara: Atılım Üniversitesi Yayınları
- Sarı, E. (2010). *Kültür, Kimlik, Politika: Mardinde Kültürlerarasılık* (Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Savran G. A. (2012). Kadının görünmeyen emeği. Savran, G. A ve Demiryontan, N. T. (Ed.) içinde, *Maddeci bir feminizm üzerine* (s.9-16). İstanbul: Yordam Kitap.
- Saygılıgil, F. (2022). *Toplumsal cinsiyet tartışmaları*, Ankara: Dipnot Yayınları.
- Şahin M. (2019). Kültür aktarımında toplumsal cinsiyetin rolü. *Akademik Hassasiyetler*, 233-49.

- Şeker, M. ve Çelikbıçak, G. (2020). Ardahan'ın iller arası rekabet endekslerindeki seyri. H. Kurtbaş (Ed.) içinde, *Ardahan değerlemeleri* (s. 262). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Şener, G., Çavuşoğlu, Ç., Irklı, H. İ. (2022). Medya ve toplumsal cinsiyet, Saygılıgil, F. (Ed.) içinde, *Toplumsal cinsiyet tartışmaları* (161-183). Ankara: Dipnot Yayınları.
- Şıvgın, N. (2015). *Cinsiyet Rollerini Eğitim Etkinliklerinin Anasınıfına Devam Eden 60-72 Aylık Çocukların Toplumsal Cinsiyet Kalıpyargılarına Etkisinin İncelenmesi* (Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Şirin, R.M. (2017). Çocuk ve çocukluk: kültürel ve sosyolojik boyut. *Çocuk ve Medeniyet Dergisi*, 5-13.
- Sivrikaya, N., ve Wolff, R. A. (2021). Kadın liderlik özelliklerinin değerlendirilmesi. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Kadın ve Aile Araştırmaları Dergisi*, 59-78.
- Soydan, E., ve Küçükşen, K. (2022). Toplumsal cinsiyet eşit (siz)liğinin medyadaki izdüşümleri. *Al Farabi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 18-28.
- Subaşı, M. ve Okumuş, K. (2017). Bir araştırma yöntemi olarak durum çalışması. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 419-426.
- Tan, B. (2023). *48-72 Aylık Çocukların Toplumsal Cinsiyet Kalıpyargısı İle Cinsel Gelişim Arasındaki İlişkinin İncelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Kırklareli Üniversitesi, Kırklareli.
- Tan, M. (1989). Çağlar boyunca çocukluk. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 71-88.
- Taşbaş, E. H. O. (2021). *Kalıp Yargılara Ne Zaman İnanırız? Kalıpyargılaşma Süreçlerinde Doğruluk İllüzyonunun Rolü* (Doktora Tezi). Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu.
- Taştekin, G. Ö. (2019). *İlkokul Ders Kitaplarında Toplumsal Cinsiyet Temsilleri: Nicel Bir İçerik Çözümlemesi* (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Tekin, A. Y. (2020). Okul öncesi eğitimde cinsiyet ve toplumsal cinsiyet. Talas, M. (Ed.) içinde, *Toplumsal cinsiyet* (s.255-274). Ankara: İksad Yayınları.

- Tekin Epik, M., Çiçek, Ö. ve Altay, S. (2017). Bir sosyal politika aracı olarak tarihsel süreçte ailenin değişen/değişmeyen rolleri. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 35-58.
- Tekin, H. ve Örnekoğlu (2020). Okul öncesi eğitimde cinsiyet ve toplumsal cinsiyet. Talas, M. (Ed.) içinde, *Toplumsal cinsiyet* (s.255-274). Ankara: İksad Yayınları.
- Tigev, F. (2018). Esnek çalışma ve kadın istihdamı. *Fırat Üniversitesi Uluslararası İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 121-150.
- Tolan, B. (1993). *Sosyoloji*. Ankara: Adım Yayıncılık.
- Turan, S. Ü. (2019). *Toplumsal Cinsiyet Tutumları Bağlamında Aile İçi Sorumluluk Paylaşımı: Yükseköğrenim Görmüş Çalışan Dindar Kadınlar Ve Eşleri Örneği* (Doktora Tezi). Bursa Uludağ Üniversitesi, Bursa.
- Tüfekçi, E. (2022). *Resimli Öykü Kitaplarının Çocukların Ve Annelerinin Toplumsal Cinsiyet Rollerine Etkisi* (Doktora Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Türk Dil Kurumu Sözlükleri (2023), <https://sozluk.gov.tr/> Erişim Tarihi: 25 Temmuz 2023.
- Türk Dil Kurumu Sözlükleri (2023), <https://sozluk.gov.tr/> Erişim Tarihi: 11 Temmuz 2023.
- Türkiye İstatistik Kurumu (2023), <https://www.tuik.gov.tr/> Erişim Tarihi: 3.12.2024
- Türnüklü, D. A. (2000). Eğitimbilim araştırmalarında etkin olarak kullanılabilecek nitel bir araştırma tekniği: Görüşme. *Kuram Ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 543-559.
- Urhan, B. (2022). Toplumsal cinsiyete dayalı işbölümü ve işçi sendikalarında izdüşümleri, *Türk Tabipleri Birliği Mesleki Sağlık Ve Güvenlik Dergisi*, 22-29.
- Utma, S. (2019). Kadına yönelik cinsiyet ayrımcılığı ve cam tavan sendromu. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 11(1), 44-58.
- Ünal, F., Tarhan, S. ve Çürükvelioğlu Köksal, E. (2017). Toplumsal cinsiyet algısını yordamada cinsiyet, sınıf, bölüm ve toplumsal cinsiyet oluşumunun rolü. *Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 227- 236.
- Ünal, V. (2013). Geleneksel geniş aileden çekirdek aileye geçiş sürecinde boşanma sorunu ve din. *Journal of International Social Research*, 587-602.

- Vatandaş, C. (2007), *Toplumsal cinsiyet ve cinsiyet rollerinin algılanışı*, İstanbul Journal of Sociological Studies, 29-56.
- Ventress, K. (1975). A Cognitive Developmental Study Of Children's Sex-Role Development.
- Wang, M. Z., Ng, V. and Gleason, T. R. (2023). Toy Stories: Children's use of gender stereotypes in making social judgments. *Acta Psychologica*, 235, 103879.
- Yavaş, S. (2018). *Oğuz Atay'ın Roman Ve Öykülerinin Psikoanalitik Açıdan İncelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Adıyaman Üniversitesi, Adıyaman.
- Yılmaz, S. (2018). Toplumsal cinsiyet rollerinin günlük hayattaki yansımaları: Çorum/Alaca örneği. *İmgelem*, 2(2), (s.59-79).
- Yogev, S. (2006). *Ergenlerde Toplumsal Cinsiyetin Kazanılması: Aile, Okul ve Arkadaş Etkisi* (Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Yorgancı, F. (2008). *İlköğretim Ders Kitaplarında Toplumsal Cinsiyet Rollerinin İnşası* (Yüksek Lisans). Afyon Kocatepe Üniversitesi, Afyon
- Zeybekoğlu Akbaş, Ö. (2013). Günümüzde erkeklerin gözünden babalık ve aile. *Akdeniz İnsani Bilimler Dergisi*, 297-328.
- Zeyneloğlu, S. (2008). *Ankara'da Hemşirelik Öğrenimi Gören Üniversite Öğrencilerinin Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Tutumları* (Doktora Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

EKLER

EK 1. ORJİNALLİK RAPORU FORMU

 ARDAHAN ÜNİVERSİTESİ LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ YÜKSEK LİSANS / DOKTORA TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU
ARDAHAN ÜNİVERSİTESİ LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ SOSYOLOJİ ANA BİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA
Tarih: 24/06/2025
Tez Başlığı: 36-72 AYLIK ÇOCUKLARIN EBEVEYNLERİNİN TOPLUMSAL CİNSİYET ROLLERİNİN İNCELENMESİ: ARDAHAN ÖRNEĞİ Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 148 sayfalık kısmına ilişkin 24/06/ 2025 tarihinde şahsım/tez danışmanım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda işaretlenmiş filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı %2 'dir. Uygulanan filtrelemeler: 1- ☒ Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç 2- ☒ Kaynakça hariç 3- ☒ Alıntılar hariç/dâhil 4- ☒ 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç Ardahan Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği'nde belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim. Gereğini saygılarımla arz ederim.
24/06/2025
Adı Soyadı: Sevda TAŞTEKİN Öğrenci No: 2200300014 Anabilim Dalı: Sosyoloji Programı: Sosyoloji (YL) Statüsü: ☒ Yüksek Lisans ☐ Doktora
<u>DANIŞMAN ONAYI</u> UYGUNDUR. Dr. Öğr. Üyesi Burak ŞAHİN

EK 2. ETİK KURUL İZNİ

T.C.
ARDAHAN ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Rektörlük

Sayı : E-67796128-819-2400012316
Konu : Bilimsel Yayın ve Etik Kurul Kararı
(Dr.Öğr. Üyesi Burak ŞAHİN)

04.04.2024

Sayın Dr. Öğr. Üyesi Burak ŞAHİN

Danışmanı olduğunuz Yüksek Lisans Öğrencisi Sevda TAŞTEKİN'in "**36-72 Aylık Çocukların Ebeveynlerinin Toplumsal Cinsiyet Rollerinin İncelenmesi: Ardahan Örneği**" başlıklı tez çalışması ve bu tez çalışması kapsamında yapılacak araştırmalarda uygulayacağınız görüşme soruları Üniversitemiz Etik Kurulu tarafından değerlendirilmiş olup, yapılan değerlendirme sonucu söz konusu tez çalışmanızın Bilimsel Araştırma ve Yayın Etik Kriterlerine uygun olduğuna karar verilmiştir.

Bilgilerinize rica ederim.

Prof. Dr. Mustafa YILDIZ
Bilimsel Araştırma ve Yayın Etik Kurulu Başkanı

Belge Doğrulama Kodu: AHU3FAE

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Belge Takip Adresi:
<https://ubys.ardahan.edu.tr/ERMS/Record/ConfirmationPage/Index>

Adres: Ardahan Üniversitesi Yenisey Kampüsü Rektörlük Hizmet Binası , Çamlıçatak Mevkii, Ardahan 75002
Telefon No: (0 478) 2117575
e-Posta: bayek@ardahan.edu.tr
Kep Adresi: ardahanuni@hs01.kep.tr

Faks No: (0 478) 2117509
İnternet Adresi: www.ardahan.edu.tr

Bilgi için :
Telefon No:
Direkt Hat:

Kubilay Aras
Etik Kurul Raportörü
(0 478) 2117575

EK 3. GÖRÜŞME FORMU

Görüşme soruları, Ardahan Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalında yürütülen yüksek lisans tez çalışmasında sorulmak üzere hazırlanmıştır. “36-72 Aylık Çocukların Ebeveynlerinin Toplumsal Cinsiyet Rollerinin İncelenmesi: Ardahan Örneği” başlıklı çalışma kapsamında kullanılacak bilgilere katılım gönüllülük esasına dayanmaktadır. Bu sebeple, çalışma istenildiği zaman yarıda bırakılabilir. Çalışmadan geçerli ve güvenilir sonuçlar alınabilmesi için, soruların samimi ve dürüstlikle cevaplanması önem taşımaktadır. Katkılarınız için teşekkür ederim.

Sevda TAŞTEKİN

Ardahan Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı
Yüksek Lisans Öğrencisi

1. İsim soy isim?
2. Yaşınız?
3. Kaç çocuğunuz var?
4. Çocuklarınızın yaşı?
5. Eğitim durumunuz?
6. Çocuğunuzun cinsiyeti?
7. İyi anne/baba olmanın özellikleri nelerdir?
8. Erkek/kız çocuk nasıl yetiştirilmelidir?
9. Kendi çekirdek ailenizin içerisinde bir anne/baba olarak diğer aile üyelerinin sizden beklentileri nelerdir?
10. Bir kadın sorumluluklarını yerine getirirken korunma ihtiyacı duyar mı? Sizce neden?
11. Kadınların ekonomik açıdan gerekmedikçe çalışmaması gerektiğini düşünür müsünüz?
12. Anne babanız arasındaki iş bölümü nasıldı? Kendi ailenizde de benzerlikler görüyor musunuz?

13. Çocuğunuzun cinsiyeti anne/baba olma sorumluluğunuzun nasıl etkilemektedir?
14. Kız/erkek çocuğunuzun ileriki yaşlarda karşı cinsle flört etmesini nasıl karşılırsınız?
15. Erkek/kız çocuk anne ve babasına karşı nasıl davranmalıdır?
16. Ev ortamında işlerin dağılımını nasıl yaparsınız? Bu dağılım çocuğunuzun bakımını nasıl etkiler?
17. Ev ekonomisi işlerini kim düzenler? Neden?
18. Çocuğunuzun cinsiyeti ile ilişkili olarak ev işlerinde beklentileriniz değişiyor mu?
19. Toplumun anneden/babadan beklentileri nelerdir?
20. Çocuklarınıza eşya veya kıyafet seçerken renk tercihleri cinsiyetine göre değişiklik gösteriyor mu? Neden?
21. Çocuğunuza oyuncak alırken cinsiyetine göre almaya özen gösterir misiniz? Neden?
22. Çocuklarınız ne tür oyuncaklarla oynamaktan hoşlanır? Sizce bu oyuncaklarla oynamaktan hoşlanmasının nedeni nedir?
23. Çocuğunuzun televizyonda ve telefonda neler izlemesine izin veriyorsunuz?
24. Çocuklarınıza meslek tercihinde bulunacak olsanız cinsiyetlerine göre onlara hangi meslekleri önerirsiniz?

ÖZ GEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı : Sevda TAŞTEKİN

Doğum Yeri ve Tarihi :

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi : Anadolu Üniversitesi/ Açık Öğretim Fakültesi-
Sosyoloji

İstanbul Üniversitesi/ Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi- Çocuk Gelişimi

Yüksek Lisans Öğrenimi : Ardahan Üniversitesi

Bildiği Yabancı Diller : İngilizce

Bilimsel Faaliyetleri :

İş Deneyimi

Stajlar :

Projeler :

Çalıştığı Kurumlar : Ardahan Üniversitesi

İletişim

E-Posta Adresi :

Tarih

Jüri Tarihi : 24.06.2025